

Meslek Etiği

- RANT POLİTİKALARINA DAYANAN ÜRETİM SÜRECİ VE İŞ GÜVENLİĞİ
Bahattin ŞAHİN
- ETİK: DEĞİŞENİN İÇİNDEKİ DEĞİŞMEYENLER
M. Ziya TANALI
- ZİRAAT BANKASI ADANA MERKEZ ŞUBESİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE RESTORASYON SERÜVENİ
F. Duygu SABAN ÖKESLİ
- BAĞLAMINI ARAYAN BİR YAPI:
TED ADANA KOLEJİ
Celal Abdi GÜZER

ARALIK 2014.SAYI 17

ENERJİNİ VERİMLİ KULLAN!

Enerji Üretici Model	YTONG®
Tasarruflu Bina Enerji Tüketimi Yüksek Bina	 A
Isı Yalıtımı W/mK YTONG yüksek ısı yalıtımı özelliğine sahiptir. Bu nedenle YTONG'lu duvarların ilave ısı yalıtım malzemesi ile kaplanmasına gerek yoktur.	0,13
İç Ortam Sıcaklığı °C YTONG ile yapınız yazın serin, kışın sıcak olur.	20°
Enerji Performansı Ayrıntılı bilgi için; www.ytong.com.tr	★★★★★

YTONG yüksek ısı yalıtımı sağlar...

YTONG hafiftir...

YTONG sağlamdır...

YTONG yanmaz...

YTONG ses yalıtımı sağlar...

YTONG kolay işlenir...

YTONG milimetrik ölçülerdedir...

YTONG sağlıklı mekanlar yaratır...

YTONG çevre dostudur...

GÜNEY MİMARLIK DERGİSİ

ISSN 1309-9639 ARALIK 2014 SAYI: 17

Kapak: Adana Ticaret Odası Yeni Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması, 1. Ödül, Mimar: Erkan Erdoğan.

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından 4 ayda bir yayımlanır. Yerel Süreli Yayın

SAHİBİ

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi adına Bekir Kamışlı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Kamuran Pekçetin

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

H. Bülend Tuna

YAYIN SEKRETERİ

Bahattin Şahin

YAYIN KOMİTESİ

Önem Cihangir, Demet Erke Yaptı, Onur Erman, Samet Karyaldız, Bahattin Şahin, Sabri Tunç, Cihan Can Türker, Mehmet Murat Ulaş, Sait Özkal Yüreğir

KONSEPT TASARIM

Ferhat Babacan

GRAFİK UYGULAMA

Ebru Laçın

YAPIM

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Karaköy, Kemankeş Cad. No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Telefon: (0212) 244 86 87

BASKI

Fabrika Basım ve Tic. Ltd. Şti.
Göztepe Mah. İnönü Cad. No: 74/A
Mahmutbey 34214 Bağcılar İstanbul
Tel: (0212) 294 38 00

İLETİŞİM ADRESİ:

Güney Mimarlık Dergisi
TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Reşatbey Mah. 62009 Sokak No: 2
Baskın Ap. Zemin kat ADANA

Telefon: (0322) 454 17 95 - 457 77 17

Faks: (0322) 457 24 20

e-Posta: guneymimarlik@mo.org.tr

MAKALE YAZIM KURALLARI

Derginin yazım dili Türkçedir. Dergide yayımlanmak üzere gönderilecek çalışmalar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır.

Yazarlar Adam Yayınları'nın Ana Yazım Kılavuzu kurallarına uymalıdır.

Yazarlar, elektronik kopya (CD veya e-posta) olarak editöre iletilmelidir. CD üzerine yazarın ismi ve yazının kısaltılmış başlığı yazılmalıdır. Yazarlara ait bilgilerin tümü (İsim, adres, kurum, unvan, telefon, faks, e-posta adresi) yazıyla birlikte iletilmelidir. Dergiye teslim edilen yazılar yazarlarına iade edilmez. Yazının ilk sayfasında, yeterli bilgiyi içeren bir başlık altında tüm yazarların isimleri, çalıştıkları kurum ve adres bilgileri olmalıdır. Bu sayfada iletişimin sağlanacağı yazar belirtilmelidir. Metnin sonunda kaynakça yer almalı, tablo ve şekiller ise her biri ayrı bir sayfada ve metin içindeki akışlarına göre numaralandırılmış olarak yer almalıdır.

Makalede kullanılacak görsel malzemeler dijital ise, jpg veya tiff formatında olmalı, kısa kenarları 10 cm'den, çözünürlüğü ise 300 dpi'dan daha düşük olmamalıdır. Dijital görseller metnin içine veya başka bir word dosyasına kesinlikle yapıştırılmamalı, ayrı ayrı dosyalar olarak teslim edilmelidir. Tüm görsel malzemelerin varsa metin içindeki yerleri belirtilmeli ve açıklamaları mutlaka yer almalıdır. Dijital olmayan fotoğraflar dia pozitif veya orijinal baskı olarak, çizim ve şekiller ise temiz kâğıt çıktısı olarak teslim edilebilir.

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı, basım yılı olarak verilmelidir. Aynı yazarın bir yıl içinde birden çok kaynağına referans veriliyorsa, bunlara a, b şeklinde ek yapılmalıdır. Aynı aktan yazılar için sayfa numarası verilmelidir. Kaynaklar metnin en sonunda soyadı sırasına ve aynı yazara ait yazılarda kronolojik sıraya göre listelenmelidir. Kitap ve dergilerin isimlerinin tümü yazılmalıdır. Kitap ve bildiri kitaplarının basımevi ve basım yeri belirtilmelidir. Basılmamış bildiriler için sunulduğu yer ve bulunma koşulları belirtilmelidir.

- Köksal, A. (1998) "Aalto Bir Bağlam Mimarı mıydı?", *Arredamento Mimarlık*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, Sayı: 100+3, s. 52-67.- Schildt, G. (1995) *Alvar Aalto*, Phaidon Press Limited, London.

Teslim edilen yazılarda kaynak gösterilen, kullanılan, daha önce yayımlanmış malzeme, metin, tablo, şekil ve benzeri için yazılı izin almak yazarların sorumluluğundadır. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin web sitesinde görsel malzemeyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.

Konumuz Meslek Etiği

Yıllardır inşaatlarda iş sağlığı ve güvenliği konusunu çok yönlü irdelemelerle ele alıyor, yapılması gerekli düzenlemeleri gündeme getirmeye çalışıyoruz. Bir yandan da inşaatlarda yeni ölüm haberleri gelmeye devam ediyor. Geçtiğimiz günlerde yine iş kazası haberleriyle yüreğimiz yandı, pek çok ailenin ocağına ateş düştü, yoksulluk daha da katlanılmaz oldu.

Gazetelere de yansıyan rakamları paylaşalım; istihdamın iki milyona yaklaştığı inşaat sektöründe, 5 yıllık dönemde meydana gelen 35.846 iş kazasında 1.754 işçi yaşamını yitirdi, 1.940 işçi sakat kaldı. İnşaat, iş kazası ve kaza sonucu meydana gelen ölüm sayısı bakımından tüm sektörler arasında ilk sırada yer alıyor. İş kazalarının yaklaşık yüzde 10'u yapı iş kolunda gerçekleşiyor. Yapı iş kolunda meydana gelen kazaların yaklaşık yüzde 5'i de ölümle sonuçlanıyor. İş kazası sonucu meydana gelen ölümlerin yaklaşık yüzde 30'u yapı iş kolunda meydana geliyor.

İnsan yaşamına değer vermeyen bir anlayışın yansımalarını görüyoruz, yapı sektörüne hâkim olan hoyratlık hükmünü sürdürüyor. Hızlı, daha hızlı; ucuz, daha ucuz; ve elbette büyük, daha büyük inşaatlar erk sahiplerinin dilinde bir gelişme masalı gibi tekrar ediliyor. Çalışanların ödediği bedel, çalışanlara ödenen bedelin yanında hiç dile getirilmiyor.

Yapı sektörünün önemli bir bileşeni olarak mimarların bu süreçteki rollerini, yapabildiklerini, yapamadıklarını, sorumluluklarını, yaşadıkları sıkıntıları, meslek etiği perspektifinden irdelemek istedik ve bu tema çerçevesinde dosyamıza katkılar derledik.

Ülkemiz ve kentlerimizin küresel sermayenin yarattığı olağanüstü bir rant baskısı altında olduğunu görüyoruz. Hemen her gün başta büyük kentlerimizle ilgili olmak üzere, bir "büyük imar hamlesi" haberi günlük basında yer almakta, kentlerimizin yaşam alanları birer birer yapılaşmaya açılmaktadır. Kentlerimizin geleceği ile haklı olarak kaygılanırken, aynı zamanda mesleğimizin geleceği için de endişe duymaya başlıyoruz. Bazı meslektaşlarımızın bu büyük imar kargaşasının içerisinde yer alabilme telaşı içine girmeleri, kentleşme ve mimarlığımızın geleceği ile ilgili sorunlara uzak durmaları, ciddi bir meslek etiği sorununu da gündemimize getiriyor.

Mimarların, teknik elemanların toplumsal hayatın neresinde olurlarsa olsunlar zaman zaman insanın içini daraltan, vicdan azabıyla baş başa bırakan durumlarla karşılaştığı görülmektedir. Bir yandan geçinmek, ayakta kalma çabaları, ailenin daha iyi yaşaması, beslenmesi, sosyal hayattan kopmaması, kültürel etkinliklere katılması, çocuğunun iyi bir okulda okuyabilmesi için zorlanan aile bütçesi gibi sorunlar gündeme gelmektedir. Öte yanda işsizlik korkusu ile yaşamının gerginliği insanın üstüne karabasan gibi çökmektedir.

Kendisi ve ailesi için gelecek korkusu taşıyan bireyin düzen karşısında çaresizliği ne yazık ki onu kolaylıkla rantın, çıkarıcılığın, sömürünün teknisyeni durumuna düşürebiliyor. Sizin teknik bilginize, donanımınıza ve toplumsal konunuza sahip olmayan insanların, size güvenmeleri, inanmaları; öte yandan kişinin mesleğine ve konumuna duyulan güvenin istismar edilmesi.

Kentlerin hoyratça hırpalanması, duyarsızlığın ve insan hayatını hiçe sayan bir yaklaşım neticesinde yitirilen canlar, yitirilen meslek itibarı... Geriye dönüp baktığımızda gördüklerimiz bunlar mı olmalıydı. İster kâr tutkusuyla olsun, ister beğenilme ve ayakta kalma güdüsüyle olsun, yapılanlarda bir terslik var. Yapılanlar birileri o şeyi yaptığı için vardılar. O birisinin yapmaması, yapmaya direnmesi, sonucu değilse bile o kişiyi etkileyecek, kişinin insanileşme süreci de böyle başlayacaktır.

H. Bülend Tuna

İÇİNDEKİLER

- 3 GÖRÜŞ**
- 3 – Rant Politikalarına Dayanan Üretim Süreci ve İş Güvenliği / *Bahattin Şahin*
- 5 – Halet Hoca'ya Saygılarla / *Erol Doğan*
- 8 – Pritzker Ödülünü Alan Shigeru Ban'ı Tanıyalım / *Cihan Can Türker*
- 13 DOSYA**
- Meslek Etiği**
- 14 – Mimarlık-Mühendislik ve Etik / *Bahattin Şahin*
- 16 – Etik: Değişenin İçindeki Değişmeyenler / *M. Ziya Tanalı*
- 20 – Ahlak ve Meslek Ahlakı / *Afşar Tımuçin*
- 21 – Vicdan-Bilgi-Ahlak / *Güven Birkan*
- 25 – Mimarlık Mesleğinde Etik / *Bülend Ceylan*
- 27 – Mimarlıkta Etik Üzerine: Bazı Örnek Olaylar, Bazı Görüşler / *Arif Şentek*
- 31 – Mimarlık Eğitiminde "Etik" / *M. Haluk Zelef - Yasemin N. Yalın*
- 34 – Mimarlıkta Mesleki Davranış Kurallarının Etik Değerlendirilmesi / *Hossein Sadri*
- 37 – Meslek Etiği / *Nesrin Çobanoğlu*
- 40 – Etik Hakkında Kısa Bir Yazı / *Selim Kadioğlu*
- 43 İNCELEME**
- 43 – "Bağlanırlık" Kavramı ve "2013 Avrupa Şehircilik Kartası"nın Bu Bağlamda Değerlendirilmesi / *Pelin Gökçür*
- 47 TARİHİ ÇEVRE KORUMA VE RESTORASYON**
- 47 – Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi'nin Mimari Özellikleri ve Restorasyon Serüveni / *F. Duygu Saban Ökesli*
- 58 ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ**
- 58 – Adana'da Teknik Eğitimin İncisi: Yapı Sanat / *Murat Ulaş*
- 63 ÇEVRE VE EKOLOJİ**
- 63 – Su Kaynaklarına Genel Bakış / *Suyumuzun Suyunu Çıkarmayın / Kenan Doğan*

- 66 PDOJE/PROFİL**
- 66 – Adana Ticaret Odası Yeni Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması
- 73 – Bağlamını Arayan Bir Yapı: TED Adana Koleji / *Celal Abdi Güzer*
- 80 KÜTÜPHANE**

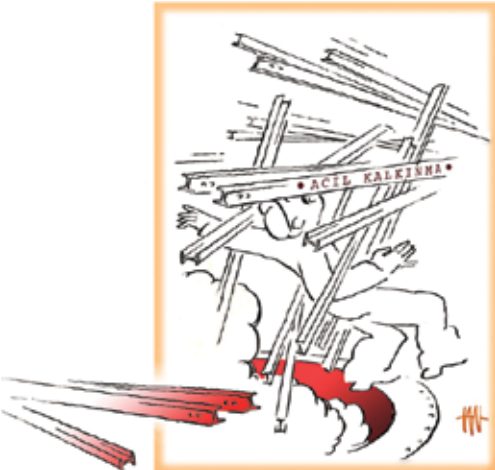
RANT POLİTİKALARINA DAYANAN ÜRETİM SÜRECİ ve İŞ GÜVENLİĞİ

Bahattin ŞAHİN

Mimar

TMMOB Yürütme Kurulu Sayman Üyesi

"İşçi sağlığı ve iş güvenliğinde taraflar işçi, işveren ve devlet üçlüsüdür. İşçi sağlığı ve iş güvenliği aynı zamanda hekimlik hizmetidir, mühendislik hizmetidir. Hekimler, mühendisler, mimarlar işyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Mühendis ve mimarların işçi sağlığı ve güvenliği konusunda eğitimleri ve işyerlerinde verdikleri hizmetin denetlenmesi de önemlidir. Eğitim ve denetimde sendikaların yanı sıra hekim ve mühendis-mimar-şehir plancılarının örgütleri de rol üstlenmelidir."

Soma faciasının yaraları hâlâ kanamaya devam ederken, Şırnak'da, Bartın-Amasra'da, son olarak Ermenek'de bir facia daha yaşandı. Soma'da 301 işçi, Şırnak'ta 15 işçi, Ermenek'de 18 işçi maden ocaklarında yaşamını kaybederken, benzeri facialar diğer sektörlerde de yaşanmaya devam ediyor. Siirt'te baraj kapaklarının açılması sonucu 6 kişi boğularak can verirken, Erzurum'da kayak pistinin çökmesi sonucu facianın eşiğinden dönüldü. İstanbul Mecidiyeköy'de asansör faciasında ise 10 inşaat emekçisi yaşamını kaybetti.

İş kazalarının ardı arkası kesilmemekte, kazalar neredeyse toplu katliam gibi yaşanmakta, göstermelik yargılamalar dışında sorumlular iş yapmaya devam etmekte, açıkçası olan ölene, ölenlerin yakınlarına olmaktadır.

Soma faciasından sonra bir umut olarak kamuoyunun gündemine sunulan Torba Yasa da maalesef bir çözüm getirmemiştir ve getirmeyecektir. Çünkü kazanın ana nedenleri olan taşeronlaşma, üretim zorlaması gibi sorunlar bir kenara bırakılarak pansuman tedbirler ile çözüm üretilmeye çalışılmaktadır.

Her kaza sonrası, "artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı" iddia edilmekte, bir sonraki kaza, her şeyin eskisi gibi yaşanmaya devam ettiğini göstermekte, çalışanlar adeta kaderine razı bir şekilde çalışmakta ve ölümü beklemektedir. Ne yazık ki ülkemizde iş ile iş kazası bir ve aynıymış gibi algılanmaktadır. Hemen her iş kolunda değişik oranlarda iş kazası olmakta, inşaat işkolu ise ilk sıralardaki yerini almaya devam etmektedir.

Soma'da yaşanan faciadan sonra, İstanbul'un orta yerinde, Mecidiyeköy'de, Ali Sami Yen Stadi'nin yerine yapılan ve TOKİ onaylı olduğu anlaşılan rezidans projesinde, 10 işçinin yaşamını kaybetmesine yol açan iş kazası oluyorsa eğer, sorun köklü ve kalıcıdır. Üretim sürecinin ve denetim mekanizmasının taşıdığı zaafılar nedeniyle risk faktörü ve kazalar artık müzmin hale gelmiştir. Mecidiyeköy'deki asansör faciası, iki noktayı daha gözler önüne sermektedir. Birincisi, proje TOKİ onaylıdır ve TOKİ denetim sisteminden muaftır. Zaten başlı başına sorun teşkil eden denetimden bile muaf tutulmak, TOKİ inşaatlarında kazalara davetiye çıkarmaktadır. İkincisi ise, kazanın iş saatleri dışında meydana

gelmiş olması, denetimsizliğin hangi boyutlarda olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Ayrıca inşaat halindeki binalar ve inşaatlarda kurulan asansörler veya taşıyıcı platformlar, yeterli denetimin sağlanmadığı, sorunlu bir alanı oluşturmaktadır. İnşaatlarda kullanılan personel, yük ve eşya taşıma amaçlı taşıyıcı platformlar kiralama yoluyla, inşaatlar arasında gezici bir sistemle kurulmaktadır. Bu ekipmanlar Makine Emniyet Yönetmeliği hükümlerine göre; yapı sahibi, şantiye şefi, iş güvenliği uzmanı tarafından kontrol edilmeli, ruhsat vermeye yetkili ilgili kamu idareleri tarafından işletme teknik ruhsatı düzenlenerek denetlenmelidir. Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliği'ne göre de bu kontrollerin yapılıp yapılmadığının yapı denetim şirketleri tarafından takip edilmesi gerekmektedir. Ancak yapı denetim şirketini müteahhit belirlediği için denetim sisteminin içeriğini ve niteliğini de müteahhit belirler olmuştur. Bakanlık eliyle yapı sürecindeki denetimin kâğıt üzerinde kalmış, sermayenin istediği denetimsiz çalışma koşulları kendisine sunulmuştur. Bu nedenle piyasalaşmış ve özel sektörün insafına bırakılmış bir yapı denetim sisteminin sağlıklı işlemesi düşünülemez.

Ülkemiz iş kazası sayısı bakımından Avrupa'da birinci, dünyada ise üçüncü sıradadır. Asansör sektöründe ise ELA (Avrupa Asansör Derneği) rakamlarına göre 25 AB ülkesi ve Türkiye olmak üzere 26 ülkede 2013 yılında asansörlerde yaşanan 17 ölümlü kazanın 12'sinin ülkemizde meydana geldiği görülmektedir.

Soma faciasında da yaşananlar için "bu işin fitratında var", 10 işçiye mezar olan İstanbul Mecidiyeköy'deki asansör katliamı için "Bunlar sektörel vakalar" diyebilen anlayış, bugün işçinin adının bile geçmediği İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası'na sahip çıkmaktadır. Sermaye sahiplerini, patronları koruyan, tüm bu sorumluluğu iş güvenliği uzmanlarına yüklemek isteyen, işçi sağlığı ve güvenliği mekanizmalarını piyasaya devreden anlayışından vazgeçilerek çalışanların güvenliği temel alan bir İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Yasası hayata geçirilmelidir. 6331 sayılı İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yasası'ndaki yetersizlikler ve zaafılar kazalara yol açmakta olduğu acı bir gerçektir.

Bugün üretim sürecinin tek belirleyicisi kâr olarak görülmekte, iş güvenliği bağlamında alınacak önlemler maliyet artırıcı unsur gibi değerlendirilmekte ve para kazanmak asli amacında olan şirketler iş güvenliği yatırımları yapmaktan kaçınmaktadır. Kamu idaresi ise denetimi tamamen özelleştirmek istemekte, dolayısıyla kadro ve donanım açığını kapatmaya programına dahi almamaktadır.

Bilindiği gibi son dönemde gerçekleştirilen mevzuat değişiklikleri ile meslek odaları üretim sürecinin dışına itilmiş, meslek odaları kamu adına gerçekleştirdiği denetimi yapamaz durumda bırakılmıştır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin çok bilimli bir konu olması itibarıyla, sendikaların, meslek odalarının, üniversitelerin karar süreçlerinden dışlanması kabul edilemez. Bu örgütlerin katılımı ile *Ulusal İşçi Sağlığı Güvenliği Kurumu* oluşturulmalı, bu kuruluşlar kurumun yönetiminde egemen olmalı; kurum, idari ve mali yönden bağımsız, demokratik bir işleyişe sahip olmalıdır.

Tüm bu uygulamaların yapılabilmesi için çalışma yaşamının tüm taraflarının, üniversitelerin ve meslek odalarının eşit olarak temsil edildiği bir işçi sağlığı ve iş güvenliği kurumu kurulmalıdır. İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin ana unsuru olan mevzuat, denetim ve iş güvenliği eğitimleri bu kurum tarafından yürütülmelidir.

İçindeki kâr hırsından arınamayan sermaye ve onunla hareket eden siyasi iktidarın yürüttüğü rant politikaları devam ettikçe, taşeronlaşma ve üretim zorlaması sürdükçe, kurlsız ve esnek çalışma var oldukça kazalar cinayete, cinayetler katliama dönüşmeye devam edecektir.

Faciaya neden olan teknik gerekçeler ve bu saptamalar insandan değil, piyasadan yana siyasal ekonomik bir tercihin ortaya çıkan sonuçlarını oluşturmaktadır. Soma'da, Şırnak'da, Ermenek'de, Amasra'da yaşadığımız ve iş cinayetlerine dönüşen olayların asıl sorumlusu kamusal varlıklarımızı ve hizmetleri özele ve talana, açan, emekçiyi güvencesiz çalışmaya ve daha fazla ölüme zorlayan politikalar.

Çok tehlikeli bir işkolu olan madencilikte özelleştirme ve taşeron uygulaması sonucunda, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında standartlar önemli oranda düşmüş, işverenlerin daha fazla kâr için daha fazla üretim anlayışı insan hayatının önüne geçmiştir.

Kömür madenciliğinde Çin'de milyon ton başına düşen ölüm sayısı 1,27 iken, bu oran Türkiye'de 7,2'dir. Üretilen kömüre oranla ölümlü iş kazasında Türkiye açık ara dünyada birinci sıradadır. Ancak bu yaşananlar doğal afet de-

ğildir. Ülkemizde birer cinayete dönüşen iş kazalarını önlemek elimizdedir. Gerekli önlemler alındığında kazasız, ölümsüz bir çalışma hayatı mümkündür.

Soma ve Ermenek faciaları bizlere bir kez daha göstermiştir ki özelleştirme, taşeronlaştırma politikaları terk edilmeden, bilime ve tekniğe gerekli önem verilmeden, her koşulda işin sürekliliğini ve işvereni önceleyen iş sağlığı ve güvenliği yerine çalışanı merkezine alan işçi sağlığı ve işçi güvenliği anlayışı yerleştirilmeden, sözde değil özde denetimler yapılmadan bu facialar sona erdirilmeyecektir.

Son yıllarda yaşanan iş cinayetlerinin yaşandığı işyerleri incelendiğinde hemen hemen hepsinde taşeronlaşmanın ve üretim zorlamasının mevcut olduğu görülmektedir. Taşeron çalışma ve bunun sonucu olarak işçilerin eğitim ya da donanımdan yoksun bırakılmaları ölüm nedenlerinin başında gelmektedir. Bu nedenle taşeronlaşma ve üretim zorlaması derhal yasaklanmalıdır. Diğer bir neden ise, devletin sermayeye bir maliyet unsuru olarak gördüğü işçi sağlığı, iş güvenliğine yönelik alması gereken tedbirleri sürekli sermaye lehine yeniden düzenlemesidir. Sistemsel sorunların çözümünü birlikte denetim kadroları artırılmalı etkin ve güçlü bir kamusal denetimin sağlanması için gerekli önlemler alınmalıdır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğinde taraflar işçi, işveren ve devlet üçlüsüdür. İşçi sağlığı ve iş güvenliği aynı zamanda hekimlik hizmetidir, mühendislik hizmetidir. Hekimler, mühendisler, mimarlar işyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Mühendis ve mimarların işçi sağlığı ve güvenliği konusunda eğitimleri ve işyerlerinde verdikleri hizmetin denetlenmesi de önemlidir. Eğitim ve denetimde sendikaların yanı sıra hekim ve mühendis-mimar-şehir plancılarının örgütleri de rol üstlenmelidir.

En son; siyasi iktidar tarafından yeni bir "iş güvenliği paketi" açıklandı. Bu paketin ülkemizde yaşanmakta olan iş cinayetlerini engellemekle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Çünkü katılımcı ve demokratik bir yaklaşımla hazırlanmayan bu tür paketler deyim yerindeyse günü geçiştirmekten, yaşanan büyük iş facialarının, cinayetlerinin toplumda yarattığı tepkiyi hafifletmekten öte bir amaca hizmet etmemektedir. Siyasi iktidar çalışma hayatını emekten yana düzenlemedikçe, bu ülkede taşeronlaşma, sendikasılaştırma durdurulmadıkça iş cinayetlerinin ve ölümlerin önüne geçilemeyecektir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğini piyasaya devreden 6331 sayılı İş Güvenliği Yasası'nın başarısızlığı ortadadır. Ancak hükümet yeni düzenlemede

de piyasadan alınacak hizmet ile işçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanacağı yanılgısını sürdürmekte, bu kez de sigorta şirketleri ve yapı denetim firmaları ile sorunu çözeceğini iddia etmektedir. Ne yazık ki, yeni açıklanan paket, bundan öncekilerde olduğu gibi; konuya bütün olarak yaklaşımdan uzak, sorunun merkezine inen ve ona göre çözümler üreten bir yapıda değildir. Bu paket denetim işini özelleştiren piyasacı bir pakettir. Emek-meslek örgütlerinin önerileri dikkate alınmadan hazırlanan "yama" tedbirlerle iş cinayetlerinin engellenmesi mümkün değildir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği için "Önce insan, önce sağlık, önce iş güvenliği" anlayışı taşımayan hiçbir düzenleme sorunlara çözüm getirmeyecek, iş cinayetlerini durduramayacaktır. İnsanı ve yaşamı temel almayan düzenlemeler bundan öncekiler gibi yalnızca kâğıt üstünde kalacaktır.

Açıklanan önlemler paketinde "yaptırım" meselesi de içi boş bir paketin süsü mahiyetindedir. Rödovals ve taşeron sistemi işverene yasaları çiğneme özgürlüğü vermektedir. Bu düzen sürdüğü müddetçe, kölece çalıştırmaya ve sendikasılaştırmaya yarayan taşeron ve rödovals sistemini başta ağır ve tehlikeli iş kolları olmak üzere tüm iş kollarında yasaklamadığınız sürece hangi yasaları çıkarırsanız çıkarın sonuç değişmeyecektir. Özellikle madenlerde kamu işletmeciliği esas alınmalı ve tüm yaşam alanlarında kamusal denetim egemen olmalıdır.

Kazaları, iş cinayetlerini konuşurken yalnızca o olaya ilişkin teknik nedene/nedenlere takılıp kaldığımız sürece cinayetler yaşanmaya devam edecektir. İş cinayetlerinde neden, bazen "ölçülmeyen karbon monoksit oranı", bazen "bakımı yapılmayan cephe asansörü", bazen "kapatılmayan inşaat boşluğu", bazen "çadırda ki elektrik kaçacağı"dır. Oysa olayların asıl nedeni, neoliberal politikaların alt başlıkları olan özelleştirme, taşeronlaştırma, sendikasılaştırma, kurlsızlaştırma ve denetimsizleştirmedir. Bu cinayetlerin sorumluları; her fırsatta kentin boş alanlarını betonlaştırmakla, ormanları, kıyıları, ne varsa imara açarak ülkeyi koca bir şantiyeye çevirmekle övünenler, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda alınması gereken tedbirleri ise birer maliyet unsuru olarak ele alanlardır.

Oysa yapılması gereken çok açık ortadadır: İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin çok taraflı bir konu olması itibarıyla, sendikaların, meslek odalarının, üniversitelerin karar süreçlerinden dışlanması kabul edilemez. Bu örgütlerin katılımı ile Ulusal İşçi Sağlığı Güvenliği Kurumu oluşturulmalı, bu kuruluşlar kurumun yönetiminde egemen olmalı; kurum, idari ve mali yönden bağımsız, demokratik bir işleyişe sahip olmalıdır. ■

HALET HOCA'YA SAYGILARLA

Erol DOĞAN

Mimar

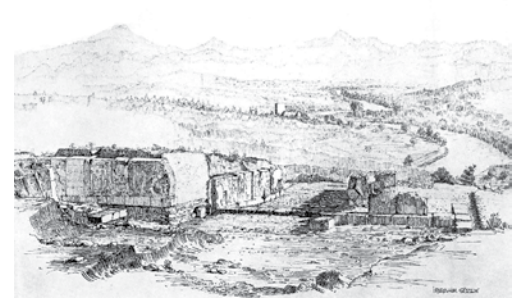
"1938 yılından başlayarak bilim dünyasına yayınlar kazandıran Çambel için onlarca yazı ve haber bulunmaktadır. Ülkemizin yetiştirdiği ender bilim insanlarından biri olan Prof. Dr. Halet Çambel, salt bir arkeolog değil Kadirli Karatepe-Aslantaş için bir eğitmen, bir yol gösterici büyük, okul, hastabakıcı, bir anlamda Karatepe'deki ışık ve ailemizin bir ferdi ve büyüğüydü."

12 Ocak 2014 gününde kaybettiğimiz ve yaşamının uzunca bir bölümünü Adana, Çukurova'da yaptığı çalışmalara adanmış olan Prof. Dr. Halet Çambel adıyla ilk tanışmam 1967-1968 İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Mualla Eyüboğlu Anhegger'in bir dersinde oldu. Öğrenimlerimi tamamlayıp meslek hayatına başladıktan sonra 1989 yılında çalıştığım kurumda Adana Kadirli Karatepe-Aslantaş Açık hava Müzesi işi ile kendisiyle karşılaştım. Bu tarihten başlayarak 2014 yılına kadar Çambel-Çakırhan ile bağlantımız hiç kopmadı. (Resim 1)

Prof. Dr. Halet Çambel'in Adana ve özellikle Çukurova Bölgesi için yaptığı çalışmaları yaşadıklarımın süzgecinden geçtikten sonra kısaca değerlendirmek gerekirse birkaç ana başlıkta toplanabilir düşüncesindeyim.

1945 yılında duyuları alınan Karatepe-Aslantaş bölgesi kazıları H. Th. Bossert-Çambel ile 1946 yılında başlamış ve daha sonraları da 1951 yılından başlayarak Çambel tarafından kazı ve bilimsel araştırmalar 2010 yıllarına kadar devam ettirilmiştir. Bu arkeolojik alan ülkemiz arkeoloji alanında ilklerin uygulama yeri de olmuştur. Bu uzun soluklu çalışmalar sonucu Hitit hiyeroglifleri çözülmüş ve okunabilmektedir. (Resim 2-3) Bunun yanın-

da kazıda ortaya çıkarılan arkeolojik eserlerin ve diğer buluntuların alanında, yerinde korunması, koruyucu çatı örtülerinin yapılması ve restore edilmesi sonrasında ziyarete açılmıştır. (Resim 4-5) Bu çerçevede Karatepe-Aslantaş yalnızca bir arkeolojik alan değil, çevresiyle de değerlendirilerek ülkemizin ilk Milli Parkı olmuştur. 1980'li yıllarda Aslantaş Barajı projesi beraberinde başka sorunları da getirmiştir. Bu projeden ören yeri dışında Kumkale, Domuztepe ve Haruniye kaplıcaları da etkilendiği için, Çambel'in çabaları sonucu

Resim 2. Karatepe kazıları başlamadan İbrahim Süzen'in bölgeye ait yaptığı resim.

Resim 4. Halet Çambel, Karatepe'de.

Resim 1. Halet Hoca, Erol Doğan ve eşi ile.

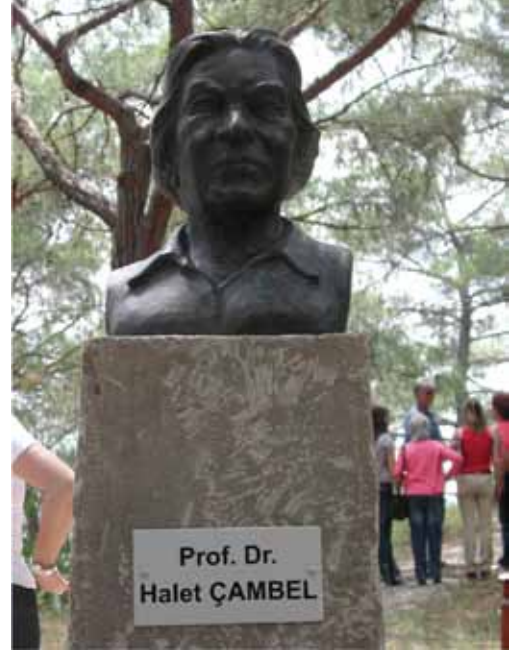
Resim 3. Zehra Halet Çambel Çakırhan bilinen adıyla Prof. Dr. Halet Çambel. (Berlin 1332 [27 Ağustos 1916] - İstanbul 12.01.2014)

Resim 5. Karatepe'den.

Resim 6. Karatepe Müzesi.

Resim 7. Karatepe ören yerindeki Halet Çambel büstü.

Resim 8. Tepebağ'daki envanter çalışmalarından.

Resim 9. Tepebağ'daki envanter çalışmalarından.

baraj kret kotundaki değişiklikle Kumkale dışındaki yerler kurtarılmıştır. Bütün bunların yapılabilmesi için Çambel bilim dünyası içinde ve dışında tüm bürokratik sorunları büyük bir sabırla çözmüş ve Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi ve Milli Park'ını Adana'nın ve insanlığın hizmetine sunmuştur. (Resim 6-7)

Çambel Hoca'nın Adana için yaptığı çalışmaların az bilinenlerden bir tanesi de 1965'li yıllarda Adana ve Çukurova Bölgesi'nde yapılan kültür mirası envanter çalışmasıdır. 1960'lı yılların başında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı Çukurova Bölgesi'ni tarım, sanayi ve turizme açmak fikrini ortaya atınca Çukurova Kalkınma Ajan-

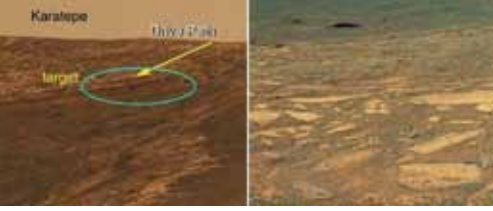
sı ikna edilerek Silifke'den başlayarak Payas'a kadar ve Adana içinde Tepebağ Höyüğü ve çevresi kültürel miras envanteri çalışmalarını düzenlemiştir. Bu iki envanter çalışmaları plan notları olarak bölgenin planlamasında göz önünde tutulmasını istemiştir. Kültür mirasının sanayi, turizm ve tarımın birlikte değerlendirilebileceği, planlanabileceği ve korunabileceğini göstermiştir. Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Tepebağ Höyüğü için 14.12.1974 gün ve 8115 sayılı kararını almış ve bu bölge I. ve III. derece sit alanı olarak ilan edilmiştir. Biz bugünlerde kentsel koruma ve Tepebağ Höyüğü için plan üretiyorsak bunu bu çalışmalara borçluyuz. Diğer yandan da

Silifke'den başlayarak Arsuz'a kadarki Akdeniz kıyı bandındaki yapılaşma ve arazi kullanımındaki çarpık yapılaşmanın temelinde planlama ve bilimsel verileri önemsememek yatmaktadır. Bu çalışmalarla ilgili detaylı raporlar 1966 yılı Güler Huner Akverdi, Alpaslan Koyunlu ve diğerleri ile birlikte yaptığı "Adana Kentinin Tarihsel Yapısı ve Görünüşünün Korunması ile İlgili Ön Çalışma", İller Bankası Adana İl Analitik Etütleri, Ankara, yayınında bulunmaktadır. (Resim 8-9)

Karatepe-Aslantaş bölgemizin en önemli ören yerlerinden biri olması nedeniyle Adana'ya gelen konuklarımız için görülmesi ve tanıtılması gereken bir yerdir. Buna örnek olarak yurt dışından gelen bir konuk ve aile grubu için 1999 yılı Temmuz ayında Karatepe-Aslantaş Açık Hava

Resim 10. John Grotzinger.

Resim 11. Mars'taki Karatepe (NASA'nın web sitesinden alınmıştır).

Müzesi'ne bir gezi düzenledim. Yurt dışından gelen konuklarımız jeolog kökenli idi. 2004 yılında konuğum olan ve o geziye katılan yeğenimden bir e-posta aldım. Posta içeriği çok ilginç idi. Mars gezegeninde bir yere Karatepe adının verildiğini ve nedenini anlatıyordu. NASA tarafından Mars'a gönderilen ilk keşif araçlarından Opportunity Rover Mayıs-Aralık 2004 aralığında Endurance kraterinde çalışmalar yapar. Bu adın güneş sistemindeki bir gezegene verilmesinin temelinde 1999 yılındaki geziye katılanlardan John Grotzinger'in (MIT, Fletcher Jones Prof. of Geology at Caltech) bu adı Mars Endurance kraterinde bir bölgeye vermesidir. (Resim 10) NASA'nın resmi web sayfasında Karatepe adının verilmesi ile ilgili olarak kısaca: "Nasıl Karatepe Hitit hiyerogliflerinin çözümünde önemli bir yer ise Mars'taki Karatepe'nin de gelecekte Mars'ın jeolojisinde kaya oluşumunda ve ikliminin anlaşılması için bir anahtar olması beklenmektedir" diye özetlenebilir. Kratere verilen "Endurance" (Dayanıklı) adı ise 1914-1917 yıllarında Antarktika-Güney Kutbu'na yapılan keşif gezilerindeki Ernest Sheeekleton'un gemisinden gelmektedir. Bütün bunları üst üste koyarak göz önünde tutarsak Çambel 60 yıllık uzun bir süreçte gösterdiği direnç, sabır ve bilimsel çaba sonucu insanlık ve ülkemiz tarihi için önemli bir bilginin okunur olmasını sağlayarak diğer bilim insanlarına yol gösterici olmuştur. John Grotzinger de bu simgesel adları NASA'nın Mars'taki çalışmalarında yer adlarının verilmesinde kullanır. Çambel bu gözükmeyen bilim insanı, yaptığı bilimsel

Resim 12. Halet Çambel ve eşi Nail Çakırhan.

Resim 13. Halkın her kesimiyle bir arada örnek bir aydın.

çalışmaların etkisiyle ülkemizin adını zor ulaşılabilecek bir yerde uzayda; uluslararası düzeyde sonsuza kadar anılmasını sağlamıştır. (Resim 11)

Prof. Dr. Halet Çambel meslek hayatı boyunca değişik onursal doktora ve ödüllerle de onurlandırılmıştır. Bölgemizde Mersin Üniversitesi'nin, yurt dışında Tübingen Üniversitesi'nin vermiş oldukları onursal doktoralar önemlidir. 2004 yılında Hollanda Prensi Claus ve 2010 yılında da Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Sanat Büyük ödülünü de alan Halet Hocamız eğitim ve bilime verdiği büyük önemi İstanbul'da Boğaziçi'nde bulunan Kırmızı Yalı'sını sağlığında bir eğitim kurumuna bağışlayarak göstermiştir. (Resim 12)

1938 yılından başlayarak bilim dünyasına yayınlar kazandıran Çambel için onlarca yazı ve haber bulunmaktadır. Ülkemizin yetiştirdiği en der bilim insanlarından biri olan Prof. Dr. Halet

Çambel, salt bir arkeolog değil Kadirli Karatepe-Aslantaş için bir eğitmen, bir yol gösterici büyük, okul, hastabakıcı, bir anlamda Karatepe'deki ışık ve ailemizin bir ferdi ve büyüğüydü. (Resim 13)

Kendisini saygıyla anıyoruz. ■

KAYNAKLAR

- Anonim, (1995), *Halet Çambel İçin Prehistorya Yazıları*, Graphis Yayınları, İstanbul.
- Dirican, M., (1997), "Yaşamını Arkeolojiye ve Anadolu'ya Adanmış Bilim Kadını Halet Çambel", *TÜBİTAK Bilim ve Teknik*, sayı: 359, 72-80, Ankara.
- Arsebük, G., M. J. Mellink, W. Schirmer (Derleyenler) (1998), *Light on Top of the Black Hill Studies presented to Halet Çambel*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Çambel, H., Özyar, A. (2003), *Karatepe-Aslantaş Azatiwataya Die Bildwerke*, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.
- Bektaş, C. (2004), *2004 Prince Claus Awards The Positive Results of Asylum and Migration*, 45-49, Prince Claus Fund, The Hague.
- Küçük, İ. (2010), *Halet Abı Destanı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Özdoğan, M. (2014), "Aydın, Bilim İnsanı, Eğitmen, Arkeolog Halet Çambel", *Tarih Vakfı Toplumsal Tarih*, sayı: 243, 35-39.

Pritzker Ödülünü Alan SHIGERU BAN'I TANIYALIM

Cihan Can TÜRKER

Mimar

"Mimarlık pratiğinin her noktasında strüktür, malzeme, manzara, doğal havalandırma ve aydınlatmayı temel alan, geniş çeşitliliğe sahip tasarım çözümleri getiren Shigeru Ban, kullanıcılar için konforlu mekânlar yaratmayı amaçlıyor. Günümüz yapılarında sıkça kullanılan yüksek teknolojiye çözümlere bel bağlamayan Shigeru Ban yapıları; özel konut yerleşimleri ve genel müdürlük binalarından müzelere, konser salonlarına ve diğer kamu yapılarına kadar orijinallik, ekonomiklik ve ustalıkları ile öne çıkıyor."

Yaptığı kâğıttan binalar, sıra dışı strüktür çözümleriyle ve insani yardım çalışmalarıyla tanındığımız Shigeru Ban, 38. Pritzker Ödülü'nü aldı ve bu ödülü alan 7. Japon mimar oldu.

Jüri değerlendirmesinde, Ban'ın karton borular ve gemi konteynerleri gibi sıradan malzemelere deneysel yaklaşımının; getirdiği yapısal yeniliklerin; bambu, kumaş, kâğıt ve geri dönüştürülmüş kâğıt elyafı ile plastikten elde edilen kompozitler gibi sıra dışı malzemeleri yaratıcı kullanımının altı çizildi:

"Geçmişte çoğu ödül kazanan mimarların aksine devasa başyapıtlar ile değil, Türkiye, Çin, Ruanda, Hindistan, Haiti, Japonya gibi ülkelerde yaşanan felaketler sonrası getirdiği geçici çözümler sayesinde bu ödüle layık görülmüştür."

Ödül haberini Paris ofisindeyken alan Shigeru Ban ise, Pritzker'e değer görülmüş olmanın büyük bir onur olduğunu belirterek şunları söyledi:

"Pritzker almış bir mimar olarak dikkatli olmalıyım. Özel sektöre hazırladığım konut projelerinde ve dahil olduğum afet yardım çalışmalarında,

proje ürettiğim insanları dinlemeye devam etmeliyim. Bu ödülü, şu ana kadar yaptığım işleri devam etmem ve bunları daha da geliştirmem yönünde bir teşvik olarak görüyorum."

Shigeru Ban'dan biraz bahsedecek olursak;

Mimarlık eğitimine Southern California Institute of Architecture'da başlayan Shigeru Ban, 1984 yılında New York'taki Cooper Union Üniversitesi'nden mezun oldu. 2006-2009 yılları arasında Pritzker jürisinde görev alan, halen Kyoto Sanat ve Tasarım Üniversitesi'nde öğretim üyeliğini sürdüren Ban, dünyanın çeşitli mimarlık okullarında dersler ve seminerler veriyor.

"Çift Çatılı" ev.

Kâğıt borulardan yapılan katedral.

Kâğıt borulardan yapılan kilise.

Kâğıt borulardan yapılan geçici konser salonu.

Tamedia Ofis Binası, Zürih.

Tokyo doğumlu 56 yaşındaki mimarın Tokyo, Paris ve New York'taki ofislerinde üretilen projeler, mimarlık dünyasının nadir örnekleri arasında sayılıyor. Özel sektör için şık ve yenilikçi (innovative) işlere imza atan Shigeru Ban, yaratıcı ve zengin kaynaklı tasarım anlayışını, insani yardım çalışmalarında da aynı düzeyde sergiliyor.

Mimarlık pratiğinin her noktasında strüktür, malzeme, manzara, doğal havalandırma ve

aydınlatmayı temel alan, geniş çeşitliliğe sahip tasarım çözümleri getiren Shigeru Ban, kullanıcılar için konforlu mekânlar yaratmayı amaçlıyor. Günümüz yapılarında sıkça kullanılan yüksek teknolojiye bel bağlamayan Shigeru Ban yapıları; özel konut yerleşimleri ve genel müdürlük binalarından müzelere, konser salonlarına ve diğer kamu yapılarına kadar orijinallik, ekonomiklik ve ustalıkları ile öne çıkıyor.

Mimarın insanlığa karşı sorumlu olduğunu pek çok çalışmasında doğrulayan Japon mimar, son 20 yıl içerisinde dünyanın dört bir yanında doğal ve insan kaynaklı afetler sonucu tahrip olan bölgeleri ziyaret ederek, yerel halk, gönüllüler ve öğrencilerle birlikte afetzedelere yönelik düşük maliyetli, geri dönüştürülebilir yapılar tasarladı ve inşa etti. Afet yardım barınaklarını inşa ederken sütunlar, duvarlar ve kirişler için çoğunlukla geri dönüşümlü karton kâğıt borulardan faydalaniyor. Afet yerinde kolaylıkla ulaşılabilen bu malzeme hem ucuz, hem de kolay taşınıp kolay monte/demonte edilebiliyor.

Afetzedeler, öğrenciler ve diğer gönüllüler ile birlikte afet yardım projelerini hayata geçiren Shigeru Ban, 1995 yılında **VAN: Voluntary Architects' Network** (Gönüllü Mimarlar Ağı) adlı bir sivil toplum örgütü kurdu. Deprem, tsunami, fırtına ve savaş gibi felaketlerin ardından çalışmalarını bu bölgelere yönelten VAN, şu ana kadar Japonya, Türkiye, Hindistan, Sri Lanka, Çin, Haiti, İtalya, Yeni Zelanda ve Filipinler'e yardım da bulundu.

Projelerinin bir bölümünü tanıtmaya çalışalım:

Hualin (Geçici) İlkokulu.

UNHCR (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği) için kâğıttan gerçekleştirilen acil barınak.

Kâğıt borulardan yapılan barakalar, Türkiye.

Kâğıt borulardan yapılan barakalar, Türkiye.

Afet sonrası barınakta uygulanan kâğıttan bölücü sistem.

Kâğıt barınaklar, Haiti.

Kâğıt barınaklar.

Curtain Wall House - Tokyo, Japonya, 1995

Ev, sahibinin yaşam tarzını yansıtmak üzere tasarlanmıştır. Tamamen açık olan bu yapı çağdaş ve geleneksel Japon tarzının sürdürülebilir malzemelerle yapılmış halidir. Cephede adeta bir güverteyi andıran geniş bir teras ve çatıdan terasa kadar inen, gerektiğinde yapıyı çevreleyen perde elemanları binanın eşsiz tasarım elemanlarıdır. Japon kültüründen esinlenen bu kolayca açılıp kapanabilen cephe elemanı yazın bir problem olmasa da yapısı itibarıyla kışın da soğuktan koruyan, yalıtımı sağlanmış bir duvar halini almaktadır.

Japonya Pavyonu EXPO 2000 HANNOVER - Almanya, 2000

Konstrüksiyon sorunları, mühendislerin uygulama nedeniyle yarattığı ani değişimler, yapılarının sürekli ertelenmesi, PVC membranın yarattığı yangın tehlikelerine rağmen "pavyonlar (pavilion)" kâğıt mimarisinde büyük birer atılım olmuşlardır. Hannover EXPO için yapılan bu pavyonun ana teması, yapı söküldüğünde minimum endüstriyel atık bırakmaktır. Böylece binanın tamamı, neredeyse yeniden kullanılabilir veya geri dönüştürülebilir olacaktır. Bir diğer amaç ise düşük teknoloji ve inşaat maliyeti ile ekonomik bir yapı ortaya çıkartmaktır. Bu yüzden basit birleşim detayları kumaş veya metal bantlar ile çözüldü. İlk strüktürel fikir "Paper Dome"a benzeyen kâğıt tüplerin birlikteliğiyle oluşan kemerlerin yarattığı bir tüneldi. Fakat bu kâğıt kubbe ahşap birleşim detaylarının yüksek maliyeti nedeniyle sorun çıkartmıştı. Ancak Shigeru Ban'ın, iş arkadaşı Frei Otto'ya önermiş olduğu, birleşim detayı olmayan ve bir gridden oluşan uzun kâğıt tüpler farklı bir çözüm haline gelmiş. Kemerler yaklaşık olarak 74 m. boyunda, 25 m. genişliğinde ve 16 m. yüksekliğinde olacaktır. Fakat kritik bir faktör vardı. Kenarlar boyunca yüksek bir yanal gerilim oluşu-

yordu. Bu basit sistem yerine üç eğimli gridal bir kabuk çözümü seçildi. Böylece seçilen sıra dışı

yapım teknikleri ve basit malzemeler ile etkileyici bir yapı ortaya çıkmış.

Nicolas G Hayek Center - Tokyo, Japonya, 2007

Ginza'da bulunan on dört kat yüksekliğindeki yapı birinci kattan dördüncü kata kadar Swatch Group'a ait dükkânları içermektedir. Ofisler ve müşteri hizmetleri ise beşinci kat ile on üçüncü kat arasındadır.

Yapı Ginza muhiti dokusuna uyum sağlamakta ve sokağa açılan çeşitli restoranlara sahiptir. Ginza'nın dokusunu ise ön ve arkada binanın cephesini kaplayan yüksek camlar ile yakalamaktadır. At-riyum boyunca devam eden iç duvar ise bitkilerin de yardımı ile dükkân, ofis ve müşteri alanlarını tanımlamaktadır.

Bodrum katından dördüncü kata kadar dükkânlara ve mekânlara kolay erişim sağlayan cam bir asansör bulunmaktadır. Ayrıca farklı markalara hizmet eden yedi farklı asansör de bulunmaktadır. Dikey yeşil duvarın hizmet ettiği ve Saat Sokağı olarak adlandırılan bu bölüm dinamik yapısıyla müşterilere en çok hitap eden yer haline gelmiş.

Naked House - Saitama, Japonya, 2000

Shigeru Ban müşteriyi sadece bir kez görüştüğünü bunun da kendisine yollanan ve müşterinin kesin isteklerini belirten bir kopya olduğunu belirtiyor. İstek "kalabalık bir ailenin en az kişisel alan ile ortak bir alan ve atmosfer içerisinde, farklı aktiviteler yaparken bile beraber olduklarını hissetmeleri" olarak belirtilmiş. Bunu kendine güzel bir meydan okuma olarak gören mimar böylece kolları düşünmeden sıvamış.

Ev, nehir kıyısında ve etrafı seralarla çevrili ferah bir alana sahip. Evin dış duvarları üst üste gelmiş iki adet oluklu elyaf plakadan oluşmakta. İç duvarlar ise güçlendirilmiş plastik ve naylon kumaş ile yapılmış. Bu malzemeler ise iç tarafı

yalıtım köpüğü ile doldurulmuş, ahşaptan yapılmış bir gridin üzerine giydirilmiş. Panellerin arasına aynı zamanda aydınlatma elemanları da yerleştirilmiş.

Ev, kullanıcıların rahatça hareket edebildiği iki kat yüksekliğinde tek ve büyük bir mekân ile hareket edebilen dört adet odadan oluşmakta. Ağırlığı azaltmak ve hareket kabiliyetini optimize etmek için bu odalar en küçük ölçüde, sadece özel eşyaları ve kişisel dinlenme alanını barındırmak için yapılmış. İhtiyaca göre hareket ettirilebilen bu modüller gerektiğinde klimanın veya ısıtıcının önüne çekilebilmekte. Ayrıca gerektiğinde birleştirilebilen bu dört modül daha

büyük bir oda yaratabilmekte. Terasa taşınabilen bu modüllerin üst tarafı çocuklara oyun alanı olarak ta hizmet edebilmekte.

Metal Shutter House - New York, ABD, 2010

Bina, zemin katı dükkân olan ortak kullanımlı bir konuttur. Yeniden dönüştürülmüş Batı Chelsea'de bulunmaktadır. Diğer yüksek katlı yapıların kapattığı bir alanda ışıktan ve manzaradan faydalanmak tasarımın çıkış yolu olmuştur.

İyi aydınlatılmış mekânlar yaratma isteği nedeniyle her konut dubleks olarak tasarlanmış ve bu nedenle tavanı iki kat yüksekliğinde olan salonlar cepheye hâkim olmuştur. Zemin-den tavana kadar tasarlanan yüksek camların önüne, gerektiğinde adeta

bir kepenk gibi açılıp kapanan gölgelikler yapılmıştır. Böylece cephesi tamamen açılan daireler gerektiğinde mahremiyeti de sağlamaktadır.

Metal kepenkli evler, New York.

Centre Pompidou - Metz, Fransa, 2010

Paris'te bulunan Pompidou Center'a ek olan bu yapı bir sanat merkezi kompleksi olarak düşünülmüş olup sanat müzesi ve tiyatro içermektedir. Cephede bulunan cam ekranlar iç ve dış mekân arasındaki geçişi sağlamıştır. Mekânı örten kabuk şeklindeki çatı, Çin'e özel bambu dokuma şapkaların formunu almış ve bu dokumayı baz alarak lamine edilmiş ahşaptan imal edilmiştir. Bu büyük ahşap çatının üzerini kaplayan kabuk ise fiberglas membrandan oluşmaktadır. Bu malzeme eğrisel yüzeylerde kullanım kolaylığının yanı sıra doğal ışığı süzerek içeri alma gibi bir avantaja da sahiptir. Ana galeride dirseklerin üzerinde bulunan ve uçuyormuş gibi gözüken tüplerin her biri cam ile biten ön yüzleri ile şehrin önemli yerlerini işaret etmektedir.

Pritzker Mimarlık Ödülü

Pritzker Mimarlık Ödülü, Hyatt Vakfı tarafından 1979'dan beri her sene verilen bir mimarlık ödülü olup yeteneği, önsezileri ve sorumluluk bilinciyle, topluma ve mimarlığa anlamlı katkılar sağlayan mimarları onurlandırmaktadır. Hyatt Vakfı 1979 yılında Jay A. Pritzker ve eşi Cindy Pritzker tarafından Pritzker Mimarlık Ödülleri'ni vermek için kuruldu ve de finansmanı halen Pritzker ailesi tarafından sağlanmaktadır. Milliyet, ırk, köken veya ideoloji ayrımı yapılmaksızın verilen ödül 100.000 ABD Doları ve 1987 yılından beri üzerine Latince: Firmitas, Utilitas, Venustas (Türkçe: Sağlamlık, İşe Yararlılık, Zarıflık) yazılmış bir bronz madalyadır. Bu madalyanın ilham kaynağı Vitruvius'dur. 1987 yılına kadar da Henry Moore tarafından tasarlanmış heykeller, para ödülüne ek olarak, verilmekteydi.

2006 yılında ödülü kazanan ünlü Brezilyalı mimar Paulo Mendes da Rocha'nın ödülü ilk defa Türkiye'de bir törenle 30 Mayıs 2006 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda verilmiştir. Pritzker Vakfı adına konuşan Thomas Pritzker, her sene farklı bir ülkede ödül töreninin düzenlenmesini tercih ettiklerini belirterek 2006 yılında Türkiye'nin ve Dolmabahçe Sarayı'nın seçilme nedenini "Yüzyıllardır doğu ve batı kültürlerinin kavşak noktasında yer alan bu coğrafyada mimariye karşı olan farkındalığı artırmak" olarak özetledi.

2009 itibarıyla halen ödül komisyonu başkanı olan Martha Thorne, gerek bu ödülü geçmişte kazanan mimarlardan gerekse "mimarlık sektöründe tecrübeli ve ilgili" akademisyenler, eleştirmenler ve diğerlerinden aday göstermelerini beklediklerini belirtti ve ekledi: "Ayrıca her sene 1 Kasım'a kadar, ülkesinde lisanslı herhangi bir mimar da kişisel tavsiyesini komisyona bildirebilir. Her sene oluşturulan jüri "mimarlık, iş dünyası, eğitim, basın ve kültür alanlarında tanınmış" beş ila dokuz uzmandan oluşur. Bu üyeler o seneki ödülün sahibini ilkbaharın başında seçer. Mimarlık dünyasının bir nevi Nobel'i sayılan ve en prestijli ödülü olarak kabul edilen Pritzker Mimarlık Ödülü için bugüne kadar 47 ülkeden, 500'den fazla kişi veya oluşum bu ödül için adaylar önerdi.

Bu ödülün ilk sahibi olan Philip Johnson'a ödül takdim edilirken "50 yıllık tasarım yeteneğinin ve enerjisinin sayısız müze, tiyatro, kütüphane, müstakil ev, bahçe ve ofis yapılarında hayat kazandığı" belirtilmiştir. Ödülü 2004 yılında kazanan Zaha Hadid, bu ödülü kazanan ilk kadın mimardır. Christian de Portzamparc ise bu ödülü kazanan en genç mimardır, 1994 yılında bu ödülü aldığı 50 yaşındaydı.

Pritzker Ödülü Alanlar

1979	Johnson, PhilipPhilip Johnson (ABD)
1980	Barragán, LuisLuis Barragán (Meksika)
1981	Stirling, JamesJames Stirling (Büyük Britanya)
1982	Roche, KevinKevin Roche (ABD)
1983	Pei, Ieoh MingIeoh Ming Pei (ABD)
1984	Meier, RichardRichard Meier (ABD)
1985	Hollein, HansHans Hollein (Avusturya)
1986	Böhm, GottfriedGottfried Böhm (Batı Almanya)
1987	Tange, KenzoKenzo Tange (Japonya)
1988	Bunshaft, GordonGordon Bunshaft (ABD)
1988	Niemeyer, OscarOscar Niemeyer (Brezilya)
1989	Gehry, FrankFrank Gehry (Kanada-ABD)
1990	Rossi, AldoAldo Rossi (İtalya)
1991	Venturi, RobertRobert Venturi (ABD)
1992	Vieira, Álvaro Álvaro Siza Vieira (Portekiz)
1993	Maki, FumihikoFumihiko Maki (Japonya)
1994	de Portzamparc, ChristianChristian de Portzamparc (Fransa)
1995	Ando, TadaoTadao Ando (Japonya)
1996	Moneo, RafaelRafael Moneo (İspanya)
1997	Fehn, SverreSverre Fehn (Norveç)
1998	Piano, RenzoRenzo Piano (İtalya)
1999	Foster, NormanNorman Foster (Büyük Britanya)
2000	Koolhaas, RemRem Koolhaas (Hollanda)
2001	Herzog & de Meuron (İsviçre)
2002	Murcutt, GlennGlenn Murcutt (Avustralya)
2003	Utzon, JørnJørn Utzon (Danimarka)
2004	Hadid, ZahaZaha Hadid (Büyük Britanya)
2005	Mayne, ThomThom Mayne (ABD)
2006	da Rocha, Paulo MendesPaulo Mendes da Rocha (Brezilya)
2007	Rogers, Lord RichardLord Richard Rogers (Büyük Britanya)
2008	Nouvel, JeanJean Nouvel (Fransa)
2009	Zumthor, PeterPeter Zumthor (İsviçre)
2010	SANAA (Japonya)
2011	Eduardo Souto de Moura (Portekiz)
2012	Wang Shu (Çin Halk Cumhuriyeti)
2013	Toyo Ito (Japonya)
2014	Shigeru Ban (Japonya)

MESLEK ETİĞİ

Editör: **Bahattin ŞAHİN**

Etik, son yıllarda çeşitli kesimlerce çok sık kullanılan kavramlardan birisi haline gelmiştir, bu kavrama değişik anlamlar yüklenmektedir. Sağlıktan siyasete, spor'dan sanat'a giderek zanaat, meslek alanlarında etiğe yönelik çalışmalar yaygınlaşmaktadır. Mimar ve mühendislerin uygulamalar sırasında karşılaştıkları sorunların çözümünde yardımcı olacak, yön gösterecek davranış kurallarının saptanması yönünde çalışmalar bir süredir meslek kuruluşlarınca yürütülmektedir.

"mesleki davranış kuralları" ya da "etik kuralları" olarak adlandırılan kurallar bir meslek mensubunun, o meslekle ilgili etkinlikleri kapsamındaki işlerle ilgilidir. Neyin iyi, adil, uygun, ahlaklı olduğuna dair tartışmalardan, meslek pratiğinden süzülüp gelen ilkelerin ve kuralların bulunup çıkartılmasıyla olgunlaşır.

Bugün küresel boyutta insani değerler aşındırılıp yozlaştırılırken, değer aşınmalarına karşı da her alanda etik kapsamında ilkeler, kurallar belirlenmeye ve etik kurullar oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Dergimizin bu sayısında meslek etiği kapsamında bir derlemeyi sizlerle paylaşmayı, yürütülecek çalışmalara bir katkı sağlamayı amaçladık.

"Düşünen Adam" heykeli, Auguste Rodin.

MİMARLIK- MÜHENDİSLİK VE ETİK

Bahattin ŞAHİN

Mimar

TMMOB Yürütme Kurulu Sayman Üyesi

"Mimar ve mühendislerin; neyin iyi, neyin adil, neyin uygun, neyin ahlaklı olduğuna dair tartışmasından, meslek pratiğinden süzülüp gelen ilkelerin ve kuralların bulunup çıkartılmasıyla olgunlaşır. Ayrıca bu kural ve ilkelerin bir kısmı yasa hükmü haline gelmiş de olabilir. Ancak mesleki davranış ilkeleri yasalardan çok daha geniş kapsamlı olan ilkeler bütünüdür."

Meslek etiği konusunda bir dosya derlemesini sunarken öncelikle mesleğimize yansımalarına yönelik meslek kuruluşlarımızın çalışmalarını aktarmak, bu alanda üretilen belgelerden alın- tılarla konuya giriş yapmak istiyorum. Dileyen okurlarımız yazının sonunda belirttiğim kaynak- lardan daha ayrıntılı bilgi için yararlanabilirler.

Etik insanlar arası ilişkilerde ortaya çıkan, insan- lık tarihi ile gelişen ilkeler ve değerler bütünü- dür. Etik felsefesi ya da ahlak felsefesi, felsefenin en eski konularından biridir. Neyin iyi, neyin kötü olduğu, doğrunun yanlışın ne anlama geldiği konuları felsefenin başından beri tartış- tığı konulardır. Pek çok felsefeciye göre etik ile ahlak arasında ayrımlar yapmak gerekiyor. Bir kısım felsefeciye göre, ahlak insanların yaşamları sırasında uydukları ilkeler, erdemlerdir. Ahlak felsefesi ise ahlak ve onun doğası üzerine, onun temelleri üzerine yapılan düşünme eylemi, ne- yin daha doğru, daha iyi olabileceğine ilişkin bir arayıştır. Dolayısıyla etik, açık uçlu ve felsefi olarak mantık ve metodoloji gibi ahlakın alanı- nın ötesine geçebilen konuları da kapsayan bir alandır.

Neyin ahlaki, adil ve uygun olmak bakımından referans oluşturacağının mutlak bir yanıtı yok- tur. Yasalar gibi insanların davranış kuralları da kaynağını toplumdan ve toplumu biçimlendi- ren üretim ilişkilerinden alırlar. Bu nedenle, iyi- kötü, doğru-yanlış kavramları, üretim ilişkileri- nin, dolayısıyla egemenlik ilişkilerinin neresinde olduğuna göre değişir. Ama bu değişime kar- şın artık insanlığın binlerce yıllık geçmişinden süzülen ve evrensel olarak nitelendirilebilecek değerlerin varlığından da söz edilebilir. Örneğin yalan söylememek, insanları bilerek incitme- mek, kendi çıkarlarını korurken başkalarına za- rar vermemek, zor durumda olanın yardımına koşmak, dürüst olmak, adil olmak gibi.

Etik, son yıllarda çeşitli kesimlerce çok sık kul- lanılan kavramlardan birisi haline gelmiştir, bu kavrama değişik anlamlar yüklenmektedir. Sağ- ılıktan siyasete, spor'dan sanat'a giderek zanaat, meslek alanlarında etiğe yönelik çalışmalar yay- gınlasmaktadır.

Bazı üniversitelerimizde; yüksek öğrenimde uluslararası yeterlilik ve denklik ölçütlerini ye- rine getirmek için ders programlarına yönelik

yeni düzenlemelerde, "etik" de yer almış durum- dadır.

Mimarlık-mühendislik alanında ise uygulamada yönlendirici ve eğitici ilkelerin yazılı hale ge- tirme girişimi; TMMOB Mühendislik Mimarlık Kurultayı çalışmaları ile 1998'de başlamıştır. Bu çalışmalar gerçekte, mimar ve mühendislerin uygulamalar sırasında karşılaştıkları sorunların çözümünde yardımcı olacak davranış kuralları- nın saptanmasını içermektedir.

"mesleki davranış kuralları" ya da "etik kuralları" olarak adlandırılan kurallar bir meslek mensu- bunun, o meslekle ilgili etkinlikleri kapsamında- ki işlerle ilgilidir. Mühendislik, çağdaş anlamıyla sanayi devriminin bir ürünüdür ve belirtilmiş bir gereksinmeye bilimsel ve teknik çözüm ge- tirme sanatı olarak tanımlanabilir. Mühendislik kapsamındaki hizmetler, ihtiyacın belirgin bir biçimde tanımlanması, danışmanlık, yapılabi- lirlik araştırması, imalat yöntemi seçimi, örnek/ model yapımı, yapımın denetlenmesi, işletme ve bakım hizmetleri olarak sıralanabilir. Mimarlık mesleğinde ise genellikle kullanışlı, erişilebilir, dayanıklı, estetik ürünler ortaya çıkartmak mes- leki bir amaç olarak kabul edilir.

Mimar ve mühendislerin; neyin iyi, neyin adil, neyin uygun, neyin ahlaklı olduğuna dair tar- tışmasından, meslek pratiğinden süzülüp gelen ilkelerin ve kuralların bulunup çıkartılmasıyla olgunlaşır. Ayrıca bu kural ve ilkelerin bir kısmı yasa hükmü haline gelmiş de olabilir. Ancak mesleki davranış ilkeleri yasalardan çok daha geniş kapsamlı olan ilkeler bütünüdür.

Mesleki davranış kurallarının geçerliliği için, bu kuralların büyük bir çoğunluk tarafından kabul görmüş ve uygulanabilir olması gerektiği ger- çeğinin altı çizilmelidir. Gerçekten de çok haklı görülebilecek, ama uygulama yeteneği olma- yan kurallar yerine, uygulama yeteneği olan ka- rarlar üretmek daha doğru bir yaklaşımdır.

Bir mesleki kuralın uygulamaya sokulmasının, toplumdaki çürümeye karşı bir mücadeleyle desteklenmesi sağlanmadıkça sonuca ulaş- maktaki zorlanılacağı açıktır. Örneğin TMMOB üyelerinin, mesleki faaliyetleri sırasında çevreyi korumalarına büyük önem verebilir, bunu etik bir sorumluluk haline getirebilir ve hatta yaptı-

rım uygulayabilir. Ancak mimar ve mühendislerin çevre konusunda mesleki davranış ilkelerine uymaları çok önemli olmakla birlikte, bireysel çabanın yeterli olmadığı ve topluca mücadele etmek, politik kararları değiştirmeye çalışmak, çıkarıcıya, yağmaya karşı koymak gibi TMMOB ve bağlı odaların bugüne kadar kendi alanlarında sürdürdükleri önemli bir kamusal görevi vardır. Kısaca, mesleki davranış kuralları hem gerçekçi ve uygulanabilir olmalıdır, hem de mimar ve mühendislerin örgütlü mücadelesiyle de desteklenmelidir.

Toplumu yöneten, yönlendiren ulusal ve uluslararası mali sermayenin temsilcileri egemenlik olanaklarını kullanarak, doğruların, yanlışların belirlenmesinde iyi ile kötünün kendi değer yargıları çerçevesinde anlaşılıp şekillenmesinde ne yazık ki etkili olmaktadır. Bugün bir taraftan küresel boyutta insani değerler aşındırılıp yozlaştırılırken, diğer taraftan da değer aşınmalarına karşı her alanda etik kapsamında ilkeler, kurallar belirlenmeye ve etik kurullar oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Günümüzde toplumun mimar ve mühendislerden beklentileri içine, ilişkilerini etik temelde gerçekleştirmesi de girmiştir. Bu beklentinin aydınlığa kavuşturularak karşılanması gerekmektedir. Bugün etik kategorilerden söz edilmektedir. Bunlardan biri de meslek etiğidir. Aslında; meslek etiğiyle tanımlanmak istenen; bilimin nesnel yasa ve kurallarına uyulması, meslek edinme sürecinde kazanılan bilim, bilgi ve teknolojiye dayalı değer ve özelliklerin yaşam alanında uygulanmaya konulma yol ve yöntemlerin bütünüdür. Mesleklerin oluşum, gelişim ve değişim sürecinde, pratiğe dayalı, mesleğin düzen içinde yürümesini sağlayan ilkeler yaratılmaktadır. Bu sistematik içinde mesleğin etiğinden değil meslek ilkelerinden söz etmek daha doğru olacaktır.

Mesleki hizmetlerin verilmesi sırasında bilimsel bilgiye önem vermeyen onu yok sayan anlayışların meslek alanlarına yansımalarının yarattığı sorunlar meslek etiği sorunu olarak kabul edilmektedir.

Tüm meslek insanları gibi mimarlar ve mühendisler de mesleklerini ifa ederken gerek karar alma sürecinde gerekse kararlarını uygulamaya koyma ve sonuçlandırma aşamalarında, öncelikle sahibi oldukları mesleğin bilimsel kural ve yasalarına uymak zorundadırlar. Bir mimar ve mühendisin tasarlama, planlama ve uygulama aşamalarında bilimin gereklerini yerine getirmesi zorunludur. Projelendirme safhasında yapılabilecek (kasıt dışı her türlü hata) hatalar ahlaki hata değil bilimsel hata olacaktır.

Doğruluğuna inanılan projelerin uygulanması aşamasında ise; uygulama ve denetim sürecin-

de görev alan elemanların, projenin kapsamına, içeriğine uymak yükümlülükleri vardır. Bu görevini ve yetkisini kötüye kullanarak bozuk ve yetersiz imalatlara göz yummanın yasalarda ve meslek odalarının disiplin kurallarında cezai yaptırım olarak karşılığı bulunmaktadır.

Etik, insan ilişkilerinde, toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik, hukuki, bilimsel, teknolojik vb. tüm alanlarda insanın tutum, davranış, eylem ve kararlarında belirleyici olan, hiç kimsenin dışında kalamayacağı, kaçınamayacağı ilke ve değerler bütünü olarak yaşamın içinde yer almaktadır.

Toplumda etik ve ahlaki değerlere temel olan ilkeler ve değerler kategorik dar ahlak ve davranış kalıplarına indirgenmemelidir.

Etiği, meslek etiği ve mesleki davranış ilkeleri gibi her hangi bir kategori içinde sınırlamadan, daha açık ifadeyle mühendis ve mimarların ilişkilerini mesleki alan, meslek dışı alan gibi ayrımlar yapmadan genel anlamıyla etik ilişkiler temelinde bir bütün olarak değerlendirmek gerekir.

Mesleki ilkeleri, uyulması gereken meslek kurallarından öte insanın varlığına ve topluma değer katan, bilince yansımış, toplumsal gelişme açısından da değer yüklü ilkelerdir. Meslek ilkeleri temel etik değerlerle uyumlu olmalıdır. Bu ilkeler tarihi ve toplumsal süreçte bilim, bilgi, teknoloji, bunlara dayalı birikim, deneyim, her türlü mesleki toplumsal pratiklerle üretilen değerlerdir.

Mesleki davranış ya da mesleki etik kuralları, bir mesleğin yerine getirilmesi sırasında ve bu mesleki hizmetlerle sınırlı olmak üzere, neyin yapılması, neyin yapılmaması gerektiğini belirlemeye çalışırlar.

Etik kuralları ile kastettiğimiz, bir mesleğin uygulanması sırasında topluma, hizmetin sunulduğu kişiye, mesleğe ve meslektaşlara yönelik ahlaki, yerinde ve adil olduğuna inanılan davranış ilkeleridir. Eğer mesleki bir örgüt tarafından etik kurallar saptanmışsa, neyin yerinde, ahlaki ve adil olduğu bu kurallar çerçevesinde tanımlanmaya çalışılmış demektir. Bu kuralların saptanmış olmasından ve uygulamaya konulmasından amaçlanan zaten mesleki yaşamı boyunca ısrarla bu ilkeleri uygulamakta olanların desteklenmesi, yeni mimar ve mühendislerin yanlış yapmasının önlenmesidir. Öte yandan, mesleki davranış kurallarının belirlenmesi ya da uygulanması ile "sorunların çözüleceği" gibi bir beklenti de söz konusu olmamalıdır. Ancak, bu kuralları uygulamakla kimi yanlışlıklara engel olma fırsatı da yakalanmış olacaktır.

Temel amaç, mimarlık ve mühendislik mesleğinin insanlara daha iyi hizmet etmesi için kılavuzluk görevini sağlamaktır. Amaç, kişilerin damgalanması, ahlaklı-ahlaksız olarak nitelendirilmesi, bu kuralların siyasal-kişisel-yönetimsel gibi amaçlarla kullanılması değildir.

Meslek etiği kapsamında değerlendirilmek istenen olay ve olgular, meslek sahibinin boyutlarını aşan, ivedi çözüm bulunması gereken toplumsal sorunlardır. Bu sorunların etik yönü, meslek etiğinden de öte, toplumsal boyutta genel etik ve ahlak anlayışı içinde ele alınıp değerlendirilmek zorundadır.

Çağdaş etik özgürleştirici niteliktedir, seyirci kalmayı değil katılıma, korumaya değil geliştirmeye yönelik ahlaki eylemleri gerektirir. Bu ise, edilgen değil özerk bir kimliği zorunlu kılmaktadır. Sorun edilgenliğin kısır döngüsünün kırılmasında yatmaktadır. Sorun yaratılan yapay değerlere karşı, örgütlerin savunduğu demokratik insani ilke ve değerleri topluma sunma kararlılığını göstermedeki isteksizlikleridir.

Bugün önde gelen ahlaki sorumluluk bu yönde irade ortaya koyma kararını verip vermeme seçiminde yatmaktadır. Toplumlar ve kültürler ancak kendi dinamiklerinin yaratıcı ve dönüştürücü güçleriyle gelişirler. ■

KAYNAKLAR

TMMOB Mühendislik Mimarlık Kurultayı Yürütme Kurulu ve Mesleki Davranış Kuralları Çalışma Grubu, (Mühendislik ve Mimarlık Mesleki Davranış "Etik" Kuralları taslak metni)

TMMOB 38. Dönem Elektrik Mühendisleri Odası Etik Komisyonu: İnşaat Müh. Mustafa Atmaca (Kom. Yazmanı), Orman Müh. Sümmani Can, Elektronik Müh. Seyit Çankaya, Maden Müh. İ. Ertem, Elektronik Müh. Ahmet Hazma, Elektronik Müh. Necati İpek, Kimya Yük. Müh. İhsan Karababa (Kom. Bşk.), Kimya Müh. Esat Kırsaç, Elektronik Müh. Barış Mumcu, Elektrik Müh. Mustafa Özdemir, Elektrik Müh. Cemil Tekkeli, Elektrik Müh. Ahmet Altay Varol (komisyon üyeleri soyadına göre sıralanmıştır).

Elektrik Mühendisleri Odası Etik Komisyonu, *Etik Ahlak ve Mesleki Davranış İlkeleri Tartışma Metni*, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yayınları, Haziran 2003, Ankara.

ETİK: DEĞİŞENİN İÇİNDEKİ DEĞİŞMEYENLER

M. Ziya TANALI

Mimar

"Fark ediyoruz ki, insanoğluna hiçbir şey yetmemiş... Ne yiyecek yemeği olması, ne sevdiği ile olan birliktelik, ne yetiştirilecek çocuklara sahip olmak, ne para, ne pul, ne güzellik, ne kutsanmak, ne de elde edilen diğer doygunluklar... Ta içerinden, ta derinlerden gelen bir dürtü daha varmış; hissettiklerini yansıtmak... Yaşadıklarından, deneyimlerinden elde ettiği duyarlılıkların, başkalarınınkinden farklı olduğunu göstermek isteyip durmuş. Bir de merakı varmış... Yeryüzüne niye geldiğini, niye burada olduğunu, varlığının nedeninin ne olduğuna hiç akli yatmamış. Önceki yoklukla sonraki yokluk arasındaki bu ayrıcalığı hiç kavrayamamış."

Sahne bir...

Önümüzde bir resim duruyor... Pek az kişi mutlu yaşadıklarından... Batı'lı dostlar konuşurken de fark ediyorum. Hepsi farklı şeylerden şikâyetçi ama hep şikâyet edilecek bir şeyler var. Çelişkileri ve uyumsuzlukları bol bir dünyada yaşıyoruz. Sıradan yaşanan bir günün sonunda dost meclislerinde, türlü çeşitli şikâyetler üretiliyor... Yaşamımızı, iç huzuruyla, yaşananların içine bir türlü yerleştiremiyoruz.

Arayışlarımızı da biraz huzursuz bir şekilde ve kendimizden öncekilere ya da yakınımızdakilere karşı duyduğumuz güvensizlikleri, memnuniyetsizlikleri, özellikle gizlememeye çalışarak yapmaya özen gösteriyoruz.

Bir yandan da şu üzerine bastığımız ve adına dünya dediğimiz şeyin giderek ufaldığını fark ediyoruz... Yer yuvarlağının üstünde yaşayan bir kısım insan için dünya ufalıyor ama bir kısmı için de, ötekiyle arasındaki mesafe hâlâ çok uzak. Bir taraftan ortak bir bütünün oluştuğunu düşünürken; öte yanda farklar, parmak ısırtacak kadar keskin bir biçimde karşımızda duruyor ve yaşanmak, yaşatılmak istenen insani değişime direniyor...

Politika denen oyunda birbirlerine tebessümle bakıyormuş gibi yapıyorlar ama bulsalar, birbirlerini bir kaşık suda boğacaklar... Biri, ötekinin yanına sokulmasına bile karşı çıkıyor. Karşısındaki tüketmek isteyen bir saldırganlık kol geziyor. Aslında ikisi de, karşıtını kendine benzetmeye çalışıyor. Bunu açıkça dile getirmiyorlar. Ara, hem de hızlı bir biçimde açılıyor.

Bazılarının kendi evinde bile başı belada... Örneğin, bizim gibi göçebe ve kırsal kökenliler hâlâ direniyor, Suzi'nin anlayışı, Döndü'nün anlayışı ile bir türlü örtüşmüyor. Farklı kökenleri olanların, İbo'nun, Temel'in, Yorgi'nin, Agop'un anlayışları da birbiriyle örtüşmüyor.

"Hani Dünya küçülmüştü" diyoruz, kendi kendimize... Belki de bütün bunlar dünyanın sahiden de küçülmesinden, insanların birbirine daha yakın yaşamasından, kazancın yarım yamalak

yaygınlaşmasından, doğru dürüst bölüşülemezinden, eğitim eksikliklerinden ve her şeyin aynı potada kaynatılmasından kaynaklanıyor.

Hızlı değişimlerin yaşandığı ya da toplumun sıradan yaşamının zorla değiştirildiği zaman aralıklarında, önceki ölçütlerin kaybolup gitmesine, yeni ölçütlerin belirginleşip, yerlerini almamış olmaları sonucu ortaya çıkıyor. **Eskisine göre daha çok sayıda doğru-yanlış, daha çok sayıda güzel-çirkin, daha çok sayıda "ahlaklı-ahlaksız" çıkıyor ortaya. Daha heterojen bir dünyada yaşadığımızı fark ediyoruz.** Uçtakiler içine daha da kapanıyor, kendi kurallarını kendileri koyuyor, ya da, silahı kapıp sokağa fırlıyor.

Yaşam, dünkü günlerde, ortak değerleri daha bir paylaşabilen dünyanın homojen yapısına zıt olan, uçsuz bucaksız bir heterojenliği yeniden gündeme getiriyor. Birbirlerine burun bükerek bakıyorlar, herkes şikâyetçi. **Bu heterojenlik, yaşamımızı da etkiliyor elbette...** Arkadan hemen herkesin artık kutsal olduğuna inandığı bir ses duyuluyor, "niye olmanın" diyor, "ne istersen düşün, canın nasıl çekiyorsa öyle yap"...

Sakın bana bunun "çokseslilik" olduğunu söylemeyin...

Sahne iki...

Her "şey" devamlı değişip dönüşüp duruyor, bunu artık biliyoruz. Bizi buna değişimin kendi eğitti. Ama nedense hâlâ oldukça yeni kabul edilen bu oyuncağın kurallarını keşfetmeye çalışırken dikkate almadığımız bir başka "şey" var. "Değişenin içinde değişmeyen ne var" diye pek düşünmüyoruz. Değişimi inkâr etmek gibi geliyor ki bu da "kara cahil" olmakla aynı şey. Kim ister? Susuyoruz.

Sanat gibi bazı kültür alt-alanları diğerlerinden daha az *muhafazakâr* görünebilmek ve genellikle pazar payından daha fazla yararlanmak için (tıpkı moda gibi) daha pek hak etmeden yenilik hevesi (avant-garde) peşine düşüyor. Bazı kelimeleri [değişim, yaratı akt, sanat] yan yana getirdiğimizde, analitik açıklamalarla meydan okuyamadığımız bir olgu ile karşı karşıya kalıyoruz.

Belki sadece gözlem ve duyularımızla algıladığımız yorumlar, spekülasyonlar yapabiliyoruz. Bu da cesaret istiyor günümüzde...

Bu tutum "değişenin içinde değişmeyen ne var" sorusuna kesin olmasa bile, sınırlı, değerlendirmemize yardımcı olabilecek ölçütler saptamamıza kadar uzanabilir, güncel yaşamımıza, anlamamıza, anlatabilmemize katkıda bulunur, ne dersiniz?

Hatta bu gezi, "düşünce" ve "yapma" eylemlerinin arasındaki ilişkileri gözden geçirerek kişisel tutumlarımızı oluşturabilir. "Yapılan" ile "yapan" arasında, çağlar boyu ne olup bittiğini fark ederiz. Ancak tüm yapanlar aramızda olmadığı için bunu *yapılanlara* bakarak gerçekleştiririz.

Belki de sonunda, ele geçirdiğimiz değerler, bizlere "bu kadar zaman ve bu kadar insan için doğru olanın bugün de, yarın da doğru olabileceğini" (kanıtsız olsa da) düşündürür. Yaşarken bu sonucu sınayıp dururuz kafamızda. Oynayacak bir oyun daha çıkar!

Ama "Mimari etik" sözcüğünde diretirseniz ne dediğinizi ben anlayamam. "Mimarın ahlak anlayışı" dersiniz onu kavıyorum. Zira "ahlak" farklı zaman ve mekâna göre değişip duruyor, günümüzde insan ilişkilerini etkileyen formatlar bütünü. ...melidir, ...malıdır, tartış dur. Basitleştirirsek, **etik** ise değişenin içinde değişmeyen şeylerin varlığını, olup olmadığını sorgulayan **felsefe alanı**...

Şöyle örnekleyelim. "Çalmak, etik bir davranış mıdır" sorusunu sorarsanız, bu etik alanı ilgilendiren bir soru olabilir. Ama "çalma" biçimlerinden hangisinin mubah olduğunu tartışsak, bu zamanımızın ahlakını gündeme getiriyoruz demektir!

Şayet "etik" diyorsak, merakımız bizi ahlaktan, güncel yerel dalgalanmalardan daha ötede olan bir alana itip değişken olmayan "değerlerle" karşı karşıya bırakıyor. Bunları düşününce, merakımız başladığımız konuya kayıyor tekrar, yaratıcılığa, sanata, hani orada değişmeyenler hakkında spekülasyon üretecektik ya...

Bir eser nasıl olmaktadır da zamanın aşındırmalarına dayanmaktadır, zamana direnen nedir... Çok kişi sanatsal bir ürünün "güzel" olduğu için günümüze kadar ayakta durduğunu zanneder. Oysa güzel kavramı da beğeni yaratan, ama zaman içinde değişen bir kanı, o kadar. Nedir o halde?

Sanatta kalıcılık *değer*, *büyük*, *anlam*, *içerik* ya da *duyarlılık* dediğimiz estetik değerlerin başkalarına aktarılmasından başka bir şey değil. Gündelik, sıradan yaşam sırasında deneyimlerden

elde edilen ve paylaşılacak kadar değerli olan *duyarlılıklardır*. Onlara rastladığımızda hemen tanırız, herkes tanır, zira herkes bu duyarlılıklara aşinadır, hepimiz hem de sık sık bunları yaşar dururuz...

Bu *anlam* dediğimiz, *giz*, *içerik* ya da *duyarlılık* dediğimiz şeyi, anlatılan *öykü*, *tema* ve macera gibi görünür olanlardan, konuyu ilettiğine inanılan şeylerden ayrı tutmak gerekiyor. Zira bunun kendisi mesaj olan şeyin ta kendisidir.

Örneğin bir şeyi yaşar ya da algıırken, artık çıkartılabilecek başka hiç bir şey kalmamış bir sadeliğe, iyice arınmış bir saflığa, nedeni hiç de belli olmayan bir sevince, kendi yalnızlığını yaşayabileceğinizi hissettiğiniz bir yerin fotoğrafına, tam olarak çözemediğiniz bir gize, içinizi ısıtan bir yakınlığa, adlandıramadığınız ama varlığı hissettiğiniz bir duygu yoğunluğuna; sadece olumlu değerler değil; örneğin nefrete, çılgınlığa, bir isyana, anlamsıza, hatta ahlaksız olana,

Rastlarsanız dikkatli olun ve sakın kaçırmayın, her insanın tanıdığı bir anlamı, büyü, duyarlılığı size ulaştırabilen, estetik değer de dediğimiz; konuyu (görüneni) ortadan kaldırıp, amacı yansıtılan bu duyarlılığın kendisi kılan; kalıcılığa varabilmiş ya da varacak bir sanat eserinin önünde durduğunuza hiç şüphemiz olmasın.

Bu saklı mesajlara ya da kalitelere *estetik değerler* de diyebiliyoruz, sadece beğeni yaratmaktan çok bir duygu yoğunluğu sağlayan şeylerdir bunlar. Görülebilir olanın arkasına saklanıp orada keşfedilmeyi bekleyen değerler...

Yapılan işler asırlar önce yapılmış olsalar bile yansıtılanı, arkasındaki duyarlılığı okuyabiliyoruz, amacı söylenen anlıyoruz. Bizden önce ve bizden sonra hüznün, neşe, saflık, yalnızlık, vb. gibi duyarlılıkları hissetmeyen tek bir kişi olacak mı dersiniz? Bu nedenle kalıcı olabiliyorlar işte... Hayranlığımız bu nedenle.

Fark ediyoruz ki, insanoğluna hiçbir şey yetmemiş... Ne yiyecek yemeği olması, ne sevdiği ile olan birliktelik, ne yetiştirilecek çocuklara sahip olmak, ne para, ne pul, ne güzellik, ne kutsanmak, ne de elde edilen diğer doygunluklar... Ta içerinden, ta derinlerden gelen bir dürtü daha varmış; hissettiklerini yansıtmak... Yaşadıklarından, deneyimlerinden elde ettiği duyarlılıkların, başkalarınınkinden farklı olduğunu göstermek isteyip durmuş.

Bir de merakı varmış... Yeryüzüne niye geldiğini, niye burada olduğunu, varlığının nedeninin ne olduğuna hiç aklı yatmamış. Önceki yoklukla sonraki yokluk arasındaki bu ayrıcalığı hiç kavrayamamış.

Nereden geldiğini, nereye gideceğini merak ede dursun, durup dururken bazılarının niye ortalıktan kaybolduğu da tuhaf gelirmiş ona... Eninde sonunda, bir gün kendinin de görünmez olacağını kavradığında bir istek daha hissetmiş içinde; anımsanmak istemiş...

Sevdikleri sevmedikleri, ötekiler ve de hepsi, o kaybolduktan sonra onun yaşadığına tanıklık etsinler, herkes onu anımsasın istemiş, böylelikle yok olmayacağına inandırmış kendini...

İşte bu *tutkulu dürtü* ve hüznü *kaderin* beraberliklerinden *sanat* doğmuş...

Resim, heykel, edebiyat, müzik, mimarlık (mekân sanatı) ve daha pek çoğu bu nedenle pek yakın akrabadır birbirlerine. Doğanın insanoğlunu ölümlülüğe ikna edemeyişi ve deneyimlerdeki hissedişleri yansıtmaya dürtüsü sonucudur, sanat denen olgunun varlığı...

Her yaratıcı zihin, yaptıklarını kendi ile yapılan iş arasındaki ilişki olarak görüyorlarsa, acaba gerçekten de hepsi için geçerli olabilen değerler var mı yaratı aktında? Gelin deneyelim, bakalım "her şey değişiyor" gibi bir dedikoduyu aşabilmenin sınırlarına ulaşabilecek miyiz?

Sahne üç

Söyleyecek lafın olacak, bu laf her çağda söylenmiş olacak, herkes aynı şeyi tekrar tekrar söylemiş olacak ve sen bunu bir kere daha, tekrar ve kendince söyleyebileceksin. Önce bunu söylemeye cesaret edeceksin, sonra da söylemeye kalkıştığında öyle söyleyeceksin ki, onu niye tekrar söylediğini, tekrar niye böyle söylediğini, senin söyleyişinin kendine özgü olduğunu da herkes anlayabilsin ve içtenliğine inanıp kabul lenebilsinler.

İlk değer sanırım **kendi gibi olmak**, **benzersizliktir**. Her şeyin yapıldığı bir yer, bir boşluk var... Bu boşluk, bizim içinde "başımızı çevirmemizi" sağlayan, içine bir şeyler koyarak, tözü yeni baştan biçimlendirdiğimiz, derdimizi anlatmak için kullandığımız, soyut, çok boyutlu bir yerdir. Her yaratıcı zihin, kendi inançları doğrultusunda, tözü, o boşluğun içinde biçimlendirir, görünür ve algılanır kılar. Bunun sanatçının iç dünyasıdır.

Tüm alanlarda tözü biçim olarak algılamamıza ve okumamıza katkıda bulunan, önayak olup ortaya çıkartan unsurlar, o soyut boşluğa, kendimizce yerleştirdiğimiz şeylerdir.

Duyarlılıklarınızı neyle ve nasıl iletebileceğinizi düşünüyorsanız onlar işte...

Örneğin edebiyatta sözcükler, cümleler, formlar, kurgu; müzikte sesler ve benzerleri gibi şeyler...

Aklınıza ne geliyorsa onlar... O boşlukta kullanılan kelimeler, renkler, sesler yani "kullanılan" şeyler duygu iletme yükümlülüğünü üstlenmek için biçimlenir ya da biçimlendirilir. Edebiyatta romanı, şiiri, hikâyeyi, Müzikte senfoni, mimarlıkta herhangi bir amaca hizmet edecek mekânı var edebilmek için kendimizce koyduğumuz sınırlar orada oluşur. Önce orada yaparsınız. Her şey orada yapılır, zamanı gelince, çıkartıp ortaya koyarsınız. Böyle bakınca da bütün yaratı alanlarının hepsi aynı şeymiş gibi geliyor insana.

Böyle bakınca, "yapan" bir kişinin yüzleştiği ilk etik ve/veya ahlaki sorunların da sadece dış dünya ile kendi arasındaki ilişkilerden değil, kendisi ile yüzleşmekten doğan, onurunu ve kendisine olan saygısını amaçlayan cebelleşmeler olduğunu fark edersiniz. Yüzleşmeyi sürdürebilmek, sorunlarla baş edebilmek için kontrol listeleri (check list) yerine entelektüel birikime gereksinme duymak gerekiyor.

Bu yaklaşım, popülizmin, başkalarının yaptıklarını yenilemenin, **eklemlenme**'nin çıkar yol olmadığını düşündürmez mi? Bir gün birine, ertesi gün ötekine benzemeye çalışmak, garip bir iş değil mi?... Buna şimdilerde "mainstream" diyorlar. Rüzgâr nereden esiyorsa yelkeni oraya çevirmek yani. Hangileri geçerliyse onlara "takılacaksınız". Hatta "takılmak" deyim haline gelmiş.

Böyle daldan dala atlamanın ön koşulu, kimden yürütüyorsan ona benzeyeceksin, doğru-yanlış önemli değil, onu düşünme sen. İyi de, popüler iconların, başka birilerinin yaptıklarını yapmak, onlar gibi olmak, aslında ikinci sınıf olduğunuzu başından kabul etmek demek değil mi?... Ama kimsenin umurunda değil, zira o zor iş, kolay varken kim uğraşır zoruyla?... Modalar duruyor işte karşımızda... İyi de herkes bilinen bir çizgiden başlamıyor mu? Böylelikle bir değer daha katılıyor tartışılacak konulara, bu da "değişimin mantığı", **izlenebilirlik**...

Bugün sırtınıza giydiğiniz, kendinize uygun bulduğunuz kılık, bir sonraki gün giyeceğinin habercisi olduğunda, onun tutarlılığı hakkında bir kanımız olur. Bir başka deyişle değişim sırasında atılan adımların mantığı, **sahici** olmanın ölçütü gibidir.

Kişinin geldiği ve durduğu yer; gideceği yeri de belli ediyor. İzlenebilir olmak bu işte... Eğer yol boyu kendinize rastlamışsanız, yani aranan şeyi arayan o kişiliğin değişiminde bir süreklilik varsa, bunda ısrarcı ve kararlıysa, bir iki işine baktıktan sonra, arananın ne olduğunu kavramak işten bile değildir...

Bu süreklilik, kendini tekrar etmek anlamına gelmiyor, yapılanların birbirinin aynısı olması ya da yekdiğerine benzemesi gerekmiyor. Değişimin

mantığında olması gereken tutarlılıklardan söz ediyoruz. Eğer yaptıklarına kendi de şaşıran bir hokkabaz değilseniz, büyük bir olasılıkla, yeni şeylere rastlama umuduyla ve ısrarla, kendi yaptıklarınız aracılığı ile benzer sorular sorar, yeni cevaplar ararken bulursunuz kendinizi.

Şarlatanlar, yaptıkları izlenirken ele verirler kendilerini. Kişinin ne olduğunu kim olduğunu çözebilmek, tahmin ettiğimizden daha kolaydır aslında.

Yeni nedir sorusu böyle bir yerlerde bir başka değer olarak çıkıyor karşımıza. İzlenebilirlik, farklı bir **yeni** anlayışı sunabilir bizlere. Onu hoplayıp, atlayıp zıplarken beliren; beklenmedik anlarda, beklenmedik yerlerde karşılaşılan, keşfedilen bir olgu olarak düşünmek bir yanılgı gibi gelebilir insana.

"Yeni", yaşamın sürekliliği içinde, ancak aşıldığında fark edilen bir eşik, bir ara renk gibi duruyor. Bir atlama olmaktan çok, emek dolu bir süreç boyu, fark edilebilen ara çizgilerden biri, bir eşik, değişimin bir kesiti olarak görmek geliyor insanın içinden (Kolondan kubbeye varan öykü gibi). Geriye bakınca, "bir örtüşme, anlık bir rastlantı" diye düşündürüyor insana. Yeniye varan, onu ortaya çıkartan kişi ise, çoğu zaman kabullenildiği gibi sadece bir "deha" değil, biriktirenleri bir adım daha ileri itebilmiş, kendinden önce yapılmış olanların da parçasını toplayan, bunu doğru yerde, doğru zamanda becerebilmiş, başarabilmiş, bu yüzden de o ara rengin hep onun adıyla anılmasını hak eden, omuzlarda taşınan bir kahraman gibi düşünülebilir pekâlâ... Tarih yanlış anlatılıyor.

Çoğumuz için "yeni", hiç de alçakgönüllü olmayan, yüksek sesle söylenen, ötekileri bastıran, baskın bir şarkı gibi anlatılıyor. Sanki o güne kadar olup bitenler hiç yaşanmamış, mağrur bir sıçrama olarak, "dün" ve "yarın" arasında bir kopma gibi algılanır. Kendi de, ilerdeki günlerde, toplumların unutkanlığı nedeniyle, eşi benzeri olmayan bir durum olarak tanımlanmak isteyecek, "sadece ben varım" diyecektir, sevilesi bir arsızlıkla...

Böyle bakıldığında, insanoğlunun geçirdiği evrim daha iyi anlaşılabilir mi dersiniz? Böyle bakınca değişimin öyküsü, sürekliliğin bir parçası, olarak algılanmaya başlanabilir değil mi? Toplum hazmedecek kadar hazır olmadan, "yeni"lik ortaya çıkabilir mi, yoksa çıktığı hızla kaybolur gider mi?

Geri dönüşü olmayan değişimi olanaklı kılan, yeniye var eden, toplumun rahvan değişen değerler dizgesidir biraz da... Yeniye üretme hevesi (avant-garde), yeniye duyulan gereksinmeyi aştığında, mesnetsiz olarak adlandırılacak çikişlar kaybolmaya mahkûm görünüyor.

Bir başka etik çerçeve de bağlamsal gerçektir. **Bağlamsal**, günümüzde ileri geri çok kullanılan bir kavram... Neredeyse herkes işine geldiği gibi bir anlam türetiyor. İçinde yer alacağı demete ait olmak, uyum göstermek anlamına geliyor. Hep oradaymış gibi duran, yeri zaten orasıymış kanısını uyandıran şeyler var.

Bir başka uzantısı daha var. *Yersel* olanın da bir yansıtmada doğal olarak bulunduğunu, yapılan işe kendiliğinden katılmasının kaçınılmaz olduğunu kabullenmek gerekiyor. Temalar, konular yerel oluyor, teknik yerel olabiliyor, yapılan şeylerde bir yerellik okunabiliyor... Tıpkı Gauguin'in Marquesas Adaları'ndayken yaptığı resimlerde olduğu gibi... Hayatı orada geçiyor, orada yaşıyor zira... Konu elbette orada yaşananlar olacak. Ya da H. De Toulouse-Lautrec'in Paris kabarelerini, kabare konusunu kullanışı gibi. Gauguin, Marquesas Adaları'nda oturup Paris kabarelerini; Lautrec, Paris'te yaşarken, Marquesas Adaları'nı boyamaya kalkışmıyor. Yapılan işler yaşamın kendini yansıtıyor. Sanal bir yansıta değil.

Evcilleştirme ise göz önünde bulundurulması gereken bir başka değer. "İnsanoğlu kullandığı 'aleti' yaparken, malzemeyi tanıdı. Nesnelerin yüzeyi altında gizli bir doku vardır (J. Bronowsky)". J. Bronowsky "*İnsanın Yücelişi*" adlı kitabında, insanoğlunun çağlar boyunca nesnelerin içine baktığını, yüzeyinin altında ne olduğunu anlayarak, doğanın o parça içindeki "giz'ini fark edip, o malzemenin gerektirdiği, açıkladığı kuralları bulduğunu" anlatıyor.

Böylece insanoğlu, biçimlendirdiği nesnelere kendini zorla yansıtmamayı öğrenmiş. Tüm yaptıklarında, çevresini kontrol altına alabilmede bu bilgi, görgü ve yaklaşım bir değer haline dönüşmüş ve üretimde etken olmuştur. Her sanat alanında ürün, yapıldığı malzemeyi var eden dokunun kurallarına uymuştur. Malzemenin isteklerine kulak vermek onun sınırlarını zorlamamak anlamına da gelmez. Teknik, onu ikna etmek için kullanılan araçtır.

Bugünlerde bu ölçütün kullanımından vazgeçilmiş gibi duruyor. Yerine konan değersizlik de malzemeyi salt teknolojik bir biçimde (bir cam cephe sistemini olduğu gibi kullanmak örneğin) üretime katmak gibi duruyor.

Sahici olmak... Sözcükler biraz da kafa karıştırıyor değil mi? "Ben" nasıl bir "ben" olmalı ki kendine "sahici" dedirtsin. Başka bir deyişle egzistansiyel bir "ben" sorunu... Sahici bir insan olmanın koşulları var! Bunlardan ilki, "olduğu gibi olmaktır" sanırım. Kimseye benzemeye çalışmadan var olan kişiliği kabullenmek, olduğu gibi görünmek görüldüğü gibi olmaktır her halde. İçinde yaşadığımız Batı ortamı oldukça yapay,

hem de öncelikle yapan kişinin pazarlanmasına dayandırıldığı bir dünya sunuyor bizlere, bizlerden de ona ayak uydurmamızı istiyor.

İyi hoş da, bu macera ile uğraşan kişinin sürekli olarak "ideal" bir konumda kalması, ahlakçılık taslaması hiç mi hiç gerekmiyor. Şimdi, "bu da ne demek" demeyin. Eksikleriniz, fazlalıklarınız için ya da zaman zaman yapmak zorunda kaldığınız şeyler nedeni ile düşebileceğiniz olumsuz durumlar yüzünden üzülme, zira, sizden istenen olduğunuz gibi olmanız ve öyle kalmanız, *farklı görünmeye çalışmamanız*... Yapay olanların en önemli açığı ise olmadan öyleymiş gibi durmaları...

Oysa süpermen'den bile devamlı süpermen olması beklenmiyor, ara sıra, oldukça sakar bir Clark Kent olarak dolaşması bile hoş görülüyor! Kişiliklerinden en az ödünü vererek, yükselen ya da alçalan değerlere pabuç bırakmadan, ayakta kalmakla uğraşmak, "yeterli" kabul ediliyor. Artık herkes "dünya" denen yerde yaşamının kaç bucağı olduğunu, yaşamda hiçbir şeyin bir ötekinin kesin çizgilerle ayrılmadığını biliyor.

kendiliğindenlik bir başka nirengi. Her zaman olmasa da, bazı zamanlarda nesneler yan yana gelirken, getirilirken ortaya bir kendiliğindenlik çıkıyor. Bunların bir kısmı savrulmuş gibi duruyor, yapayı bilinmiyor, ya da kimse yapmamış, kendiliğinden olmuş ama hep oradaymış gibi duruyor. Bazen formlar iletiyor bu duyguyu... Belki Japonların "şibumi"si de böyle bir duygudur. Buruk acı tat veren, kusurlu, ama yalın güzellik. İnsansı yanılmanın, bilinçli ya da bilinçsiz kusurlarının eklediği tat... "Ruh katmak" denir miş buna.

Van Gogh bir başka mektubunda, akıl-duyarlılık bileşkesinin ölçüsünü şöyle açıklıyor, "Ona deyin ki, öyle hatalar yapmayı öğrenmek istiyorum ki, ortaya konduğunda, gerçeklerden farklı olduğu fark edilebilsin, onu yeniden ortaya koyabilsin, değiştirsın gerçeği. İsterseniz siz ona 'yalan' deyin, ama kitabı doğrudan daha doğrudur bu".

Bazen de tanıdık, bildik komşu kızının yanında yürüyen aşına, mahalleli delikanlı gibidir. Pek de 'alelade' olmayan ve ucuz olmayan, kaliteleri olan bir sıradanlık sunar... Anlam daha da derinlere gömülür. Belki de yapılan işi kaderine terk etmek gibi bir şeydir, yapan da egosunu arkada bırakmayı iyi bilmektedir.

Esinlenmek, İlham perisi ile tanışmaktan, başka bir deyişle yaşanan şeyin ruhunu yürütmekten, var olandan var olmayana bulmakla ilgili burada söz konusu olan... Belki de en büyük öğrenimden, en büyük hocadan; bakarken, dinlerken, koklarken, dokunurken kendi yapacağın şeyi

yakalamaktan, yaşamın sıradanlığı içinde zihnimizde ışık çaktıran şeyden "andırım"dan (analogy) söz etmek istiyoruz. Namı diğer, "ilham perisi"...

Eliniz cebinizde, dudağınızda ıslık avare dolaşırken birden neyi nasıl yapmanız gerektiği şimşek gibi çakmadı mı hiç? İlham perisiyle böyle bir ilişki kurmak kolay değildir aslında. Başlangıçta onun gelmesi beklenir, sonraları dünyaya bakarken ve "müdebbir" (hazırlıklı) bir tüccar ya da görmüş geçirmiş bir çapkın gibi davranmayı öğrenirsiniz! Bu tutum alıntidan ya da korsanlıkta farklıdır. Sıradanlığı yaşarken, bilinçaltınızı töze biçim vermekle görevlendirip görevlendirmemenizle ilgilidir ve **seçmeciliğe** karşı bir reaksiyondur bile denilebilir.

Diyelim ki, Bach'ı Beethoven ya da Le Corbusier'i Wright ile karıştırma olanağı var mı?

Zaman içinde, yaşanan algılama sürecine kendi kişiliğini katmaya başlayabilirse, algıladıklarını kendince tanımlayabilir, gördüklerini kendince algılayabilir ve genele kendi öznelliğini katabilirse, yani algılarını **kişiselleştirebilirse**, neyi algıladığı falan kalmıyor orta yerde... Tetiği neyin düşürdüğü fark edilmiyor bile. Genellikle yapan kendi bile fark etmiyor neden, nereden esinlendiğini, fark edince de şaşırıyor...

Ve de her şey insanı derinden sallayan **şiişsel bir gerçeklik** yaratmak için.

Bu değerlere "ahlak" mı dersiniz, daha havalı olsun diye "etik" mi diyorlar bilmem ama içinde var olmaya çalıştığımız Batı kültürüne bakınca **değişenin** içinde **değişmeyen** değerlerin varlığını görebiliyorum. Böyle bir kişiliğin bin yıl önce var olduğu, bin yıl sonra da var olacağını düşünemiyorum. Yaratıcı akt, doğanın insanoğlunu ölümlülüğe ikna edemeyişinin ta kendisidir demek olasıdır sanırım.

Burada belirtilen ölçekteki değerlerden bir "yasak-mubah" listesi çıkartılabilir mi dersiniz? Bunlar benim yıllar boyu sinadıklarım, "büyük" dediğim her yaratı objesinde birini ya da ötekini gördüm tanıdım onları. Ya da benzerleri taban alınabilir mi? "olmaz" dersiniz unuttun gitsin. Ancak unutulmaması gereken gerçek "ahlak" dediğimiz olgu, *yapanla yapılan* arasındaki ilişkidir de ve en az toplumla olan ilişki kadar, hatta daha da ileri bir anlam taşır... O bu değerlerden birini ya da birkaçını taşıyorsa, meslek ahlak ya-sasının gereği kalmaz zira.

İyi bilelim ki, "etik" alanın "çok çalış", "müşterini aldatma", "aldığın parayı hak et", "şöyle yaparsan böyle olur" gibi direktif dolu şartnamelerle (!), hazır olan cevaplarla hiçbir ilgisi yok. Alçakgönüllü olup "mimarlık ahlakı" diyelim ona razıyız,

uyanlara da Oda teşekkür plaketi, uymayanlara ceza versin!

Zeynep Onur, bir dersini şöyle bitiriyordu, "Mimarın etik bir sorumluluğu varsa o da estetik bir kaliteyi yaratma zorunluluğudur. Estetik tavır herhangi bir yaratının temel koşulu, etik ise sanatçının sanatına olan sadakatidir".

Bakın, Can Dündar da bir köşe yazısında ne demiş,

"Tarih, çapkın bir bunak gibi, gündelik hayatta gözünü yeteneksiz güzellere dikse de, son tahlilde, yeteneğin ve emeğin hakkını yazıyor hatıra defterine... Ve iyi ki öyle!.." ■

AHLAK VE MESLEK AHLAKI

Afşar TİMUÇİN

Felsefeci, Şair

"Kendinize yapılan kötülüğü bağışlayabilirsiniz ama topluma yapılan kötülüğü bağışlamaya hakkınız yoktur. Birileri başına buyruk davranırken efendi sen ne yapıyorsun diyememek gerçek anlamda ahlaklı insana yakışır mı? Biz kolaylık olsun diye kişisel ahlakla meslek ahlakını birbirinden ayırıyoruz ya da ayırır gibi yapıyoruz. Yoksa ahlak ahlaktır, ya vardır ya yoktur. Ya insan gibi insan olacağız ya da başka bir tür oluştururcasına insandan ayrılacağız."

Ahlaklı olmak kendi gereklerine ya da bir topluluğun gereklerine göre değil insan olmanın gereklerine göre davranmayı bilmektir. Demek ki ahlak değerlerinin yarar değerleriyle bir ilgisi yoktur. Tıpkı estetik değerler gibi ahlak değerleri de bütün insanın, şimdi'de yaşayan insanın olduğu kadar gelecekteki insanın esenliğini amaçlar. Bu amacı gerçekleştirmeyi önemsemeyen ya da bu amaca bile bile karşıt tutum alan her kişi ahlak açısından sorunludur. İnsanlar her alanda olduğu gibi ahlak alanında da küçük sapmaları olağan ya da hatta yasal sayma eğilimindedirler. Ödün diye adlandırdığımız bu tutum ahlaksızlığa doğru atılabilecek adımların en tehlikelisi: bir ödün başka bir ödünü getirir, o başka bir ödün de daha başka bir ödünü getirir ve bu böylece sürer gider. Ben dürüstüm ama çevremdekiler dürüst değil, ben de çevremdekilere uymak zorunda kalıyorum. Böyle diyen kişiye ahlak değerleri adına söyleyebileceğimiz söz kalmış mıdır? Böylece insanlar zaman zaman toplumdaki çeşitli baskı güçleri yüzünden ya da bazı çekici odaklar yüzünden ahlaklarını birazcık gevşetmek zorunda kaldıklarını, bununla birlikte ahlak yolundan sapmadıklarını bildirerek kendilerini gülünç ederler.

Ahlak dediğimiz alan her kişiyi kendi karşısında yakınları karşısında toplum karşısında ve insanlık karşısında bağımsız bir birey olmak durumunda bırakır. Demek ki sürü ahlakı ahlak değildir. Birine benim gibi ya da bizler gibi düşünmek zorundasın, toplumsallığını ancak bizim öngörümüzle böyle gerçekleştirebilirsin demek ahlaksızlıktır. Başkalarının şimdi'si ve yarını üzerine sürü bilincine uygun biçimde karar vermek ahlaksızlıktır. İnsanların özerkliğine ve özgürlüğüne, yaşam haklarına, kendini geliştirme koşullarına zarar vermek ahlaksızlıktır. Kamu adına kişisel çıkarlara göre kararlar vermek ve giderek bir kamu kurumunu babasının çiftliği gibi yönetmek ahlaksızlıktır. Tek adam oyunu oynayarak başkalarına baskı yapmak ve onları yıldırmaya çalışmak ahlaksızlıktır. Birinin öcünü bir başkasından almaya kalkmak ya da birinin öcünü bir başkasından almaya kalkana göz yummak ya da hizmet etmek ahlaksızlıktır.

Her meslek genel ahlak kurallarına uygun olarak kendi ahlak ilkelerini koyar. Örneğin tıp ahlakı bir tıp adamının para adına cinsel istekler adına ya da benzeri çıkarlar adına hastasına eşyaya indirgeyici bir davranışta bulunmasını yasaklar. Hastam partimin başkanına dil uzattı, ben de ona kötü davrandım diyen hekime insan diyebilir misiniz? Bir hukuk adamı karşısına suçlu diye getirilen kişinin etkisinde kalıp ya da başka etkiler altında kalıp suçla ceza arasında nesnel ölçüler yerine daha başka ölçüler belirleyerek karar oluşturursa ahlak ölçülerinin dışına düş-

müş olmaz mı? Bir tüccar sattığı mallara kendi kafasına göre yüksek satış fiyatları koyuyorsa ahlaklı diye değerlendirilebilir mi? Bir bilim adamı bir yandan toplumsal düzeyde çeşitli kişisel yararlar sağlarken öte yandan dar gelirli halkın dar kesesinden maaş alıp ömür boyu yan gelip yatıyorsa ahlak açısından sorunlu değil midir? Gazetecinin haber üretmek yerine özellikle dar görüşlü insanları ideolojik anlamda koşullayacak sözler üretmesinin ahlaklı bir tutarlılığa dayandığını kim söyleyebilir? Örnekleri istediğimiz kadar çoğaltabiliriz. Meslek toplulukları koydukları bir takım kurallarla bu kötü uygulamaların önüne geçmeye çalışsalar da sorun önünde sonunda her meslek sahibinin bilinciyle ilgili olduğu için iş dönüp dolaşıp kişinin ahlak anlayışına kalacaktır.

Aynı şeyi bir yanı sanat bir yanı da bilim olan ya da olması gereken mimarlık mesleği için de söyleyebiliriz. Mimarlık bir sanattır ama piyasanın gereklerine ve daha başka gereklere uymak zorunda olan bir sanattır. Ben bir köşk yapıtıyorsam, bu iş için şu kadar para koyuyorsam işe kendi öngörülerimi ve beğenilerimi de katmak isterim. Bu konuda karımın da çocuklarımın da görüşleri olacaktır. Başka yakınlarım da bu konuda görüş bildireceklerdir. Şöyle bir estetik bilgi ilgilendirmeyecektir beni ve öbürlerini: birbirine beğeni olarak iyiden iyiyi ters düşen iki yapı birlikte çirkin bir görünüm ortaya koyar. Mimar bana şöyle dese ne diyeceğim: "Sizin köşkün yuvarlak çizgileriyle yanınızdaki köşkün sert çizgileri, bu arada çatılar ve pencere yapıları tam anlamında uyumsuz bir görünüm ortaya koyacaktır." Benim mimara vereceğim yanıt bana ne olacaktır. Bu durumda mimarın bilgilerinden ve beğenilerinden ödün vermemesi beklenir. Burada mimar bir ahlak sorunuyla karşı karşıya olduğunu sezecek midir?

Ahlaklı olmak yaman iştir. En sağlam ahlaklılar deliler arasından çıkar. Ahlaklı olmak gözü kara olmayı gerektirir. Eleştirebiliyorsanız ve eleştirilmeyi seve seve göze alabiliyorsanız ahlaklısınızdır. Ahlaklı adamı çıkarlarını elinden almakla korkutamazsınız. Çünkü koşullu ahlaklılık olmaz. Gerçek ahlak koşulsuz ahlaklıdır. Bir adam bir kurumun canına okuyacak, böylece topluma kolay kolay giderilemez zararlar verecek, gene de ben susacağım. Ahlaklı bir insandan bu gibi küçüklükleri beklememek gerekir. Kendinize yapılan kötülüğü bağışlayabilirsiniz ama topluma yapılan kötülüğü bağışlamaya hakkınız yoktur. Birileri başına buyruk davranırken efendi sen ne yapıyorsun diyememek gerçek anlamda ahlaklı insana yakışır mı? Biz kolaylık olsun diye kişisel ahlakla meslek ahlakını birbirinden ayırıyoruz ya da ayırır gibi yapıyoruz. Yoksa ahlak ahlaktır, ya vardır ya yoktur. Ya insan gibi insan olacağız ya da başka bir tür oluştururcasına insandan ayrılacağız. ■

VİCDAN-BİLGİ-AHLAK

Güven BİRKAN

Mimar

"Serbest çalışan bir mimarın benimsediği ahlak ilkeleri, piyasada işi alma aşamasından başlayarak, işin sonuna kadar, onların tercihlerini ve davranışlarını etkiler. Ücretli olarak bir kurumda çalışan mimarlar da görevlerinin her aşamasında, ahlaki tercih ve kararlarla karşı karşıya kalırlar. Mimarın yaşamını ve yaşam biçimini etkileyen en önemli tercih, müşteri talepleri ile toplum yararı arasında yapmak zorunda kaldığı tercihtir."

Son elli yıldır yaşanan hızlı değişimler nedeniyle değer yargıları giderek daha sık gözden geçiriliyor. Ahlak anlayışları günün koşullarına uyarlanıyor. Yirminci yüzyıl ortalarına kadar ahlak dışı görülen davranışların kimileri (kişi bazından, uluslararası ortama kadar), artık doğal kabul edilebiliyor. Varlığını yüzyıllardır sürdüren meslekler, çağlar boyu uygulanagelen ve bir tür toplumsal uzlaşma olan "ahlak kurallarını" savunmakta güçlük çekiyor. Değişimin hızı ve karmaşıklığı, oturmuş ilişkilere olanak vermediği için yeni kurallar sistemi oluşturulmuyor. Bu arada, uyanık davranıp kuralları çiğneyenler avantajlı duruma geçiyor.

Yüzyılların değer yargıları ile yeni oluşmakta olanların çatışması, hem her bir meslek mensubunun kendi vicdanında, hem de meslektaşlar arasında yaşanıyor. Benzer bir çatışma, meslek mensubu ile mesleğini uygularken işbirliği yaptığı ya da muhatap olduğu kişi ve kuruluşlar arasında da yaşanıyor. Bununla da kalmıyor, meslek mensubu ile meslek kuruluşları arasında da ciddi çatışmalar yaşanıyor.

Mimarlık mesleği de bu rüzgârdan doğal olarak etkilendi, ama daha önemlisi, bu rüzgârın topluma yansımalarında bir büyüteç görevi de gördü. Mimarlık hizmetinin ürünü olan yapı çevre, tüm algılayanları etkilediği için, bu hizmet sadece alanla vereni ilgilendiren türden değildir. Bu hizmetin sunulmasında mimar yalnız da değildir, birçok uzmanla bir takım çalışması yapmak zorundadır. Üstelik bu takım, nihai ürünün tasarlanıp gerçekleşmesinde işveren ve uygulayıcı ile işbirliği yapmak zorundadır. Bir yandan da sürecin başından sonuna kadar, çeşitli kamu mekanizmalarının sürece ve ürüne müdahaleleri olmaktadır. İşte bu karmaşık ilişkiler düzenini yönlendiren kurallar sistemi, 20. yüzyılın başlarına kadar ayakta durabiliyordu. Ancak, teknolojiadaki gelişmeler, yapı ve arsa pazarının örgütlenmesindeki değişiklikler, en temel kuralları alt üst edince, geri kalan kurallar da devrilen iskambil kağıtları gibi teker teker önemini yitirmeye başladı.

Bu Değişim Nasıl Yaşandı?

Adım adım gidersek:

Önceleri, mimar ve işveren vardı, işveren aynı zamanda kullanıcı idi. Mimar, hem tasarlayan,

hem inşa eden idi. Meslek ahlakı kuralları da bu ilişkiyi düzenlemekteydi.

Giderek, inşa eden, ayrı bir kişi ya da organizasyon olunca, mimar ile işveren aynı safta yer aldı ve mimar işverenin haklarını koruma konusunda yeni görevler üslendi, dolayısıyla yeni ahlak kuralları oluştu.

Kamu adına davranan kuruluşlar, yapılaşma ile ilgili kurallar koymak ve bunları denetlemek için mimar çalıştırmaya başlayınca, meslektaşlar arasında yeni ilişkiler doğdu ve yeni ahlak kuralları gerekti.

Teknoloji gelişip, yapı üretimi alanında yeni uzmanlıklar belirince, onlarla mimarlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar oluşturma gereği doğdu. Devlet, işveren ve kullanıcı rolü üslenince, görevlendirdiği mimarlarla, işi yaptırdığı mimarlar arasındaki ilişkilerin ahlaki kuralları tartışılmaya başlandı.

Bu arada, tekelleşmenin hızlanması ile birlikte mimarlık hizmetinin üretilmesinde de iki farklı yapı oluştu. Bir yanda yüzlerce kişinin çalıştığı dev tasarım firmaları. Öte yanda, bir iki kişinin çalıştığı bürolar. Bu ikisi için geçerli olan ahlak kuralları farklılaşmaya başladı.

Kendimize Özgü Değişim Süreci

Bir bakıma evrensel sayılabilecek bu gelişmelerin paralelinde, toplumumuza özgü gelişmeler de yaşandı:

Mimarın hizmeti değil de imzası yasal bir zorunluluk olarak yerleşince, yeni ahlak kuralları belirleme gereği doğdu. Basit anlamda imzacılık yapanlar aşağılandı. Zaman içinde, gelir sağlayan yeni durumlar belirdikçe, imzacılığın çeşitli biçimleri yaşandı ve günümüzde Türkiye'de çalışma izni olmayan yabancı mimarların projelerini imzalamaya kadar geldi. Fakat bu durumların çoğu ile ilgili davranış kuralları geliştirilmedi.

Kentlerdeki ve kıyılardaki arsa değer artışlarından sağlanan olağanüstü kazanç, buralardaki yapı haklarını artırılabilenlere önemli avantajlar sağladı. Daha fazla imar hakkı sağlama "becerisi"nin meslek ahlakına sığıp sığmadığı "konuşulmaya" başlandı.

Önce yapsatçılar, daha sonra da gelişmiş emlak tüccarları (developer) işveren oldu ve yapıları onlar biçimlendirmeye başladılar, buna uygun imar kuralları oluştu, sonunda ortaya çıkan kent yapısından herkes şikâyet etti, bütün bu planlarda, projelerde imzası olanlar sonucun sorumluluğunu üstlenmediler, ama bu durum bir meslek ahlaki sorunu olarak görülmedi.

Son otuz yıldır yaşanan, mimar sayısındaki hızlı artış, yabancı mimarlara iş yaptırma eğiliminin yaygınlaşması ve inşaat piyasasındaki daralma vb. gelişmeler, iş alma ve iş yapma ile ilgili mesleki ahlak kurallarının kolay çiğnenmesine neden olmaya başladı. Bu yeni durum, meslek dayanışmasını da zayıflattı.

Eğitim niteliğindeki düşüş, mimarın bilinç düzeyini gerilettili ve meslek kurallarına duyarlılığını azalttı.

Bu arada, Arap ülkelerinde petrol kazançlarındaki artış ve doğu bloğunda sosyalist sistemin dağılması, Türkiyeli mimarlara yurt dışında iş yapma olanağını verince, bu bölgelere yönelik işlerle ilgili bir tür korsan mimarlık piyasası oluştu. Müellif kavramı anlamsızlaştı, birinin başladığı bir işi orta yerinden ve izinsiz olarak kapıp tamamlama ya da değiştirme bir sorun olmaktan çıktı. Bu sahipsizlik ortamında ortaya çıkan ürünün olumsuzluklarını kimse üstlenmedi. Ama bir yandan da, uluslararası piyasadaki gelişmiş meslek kuralları öğrenilmeye başlandı. Ancak bu kuralların, işin yapıldığı ülkedeki meslek ahlaki anlayışına uygun olarak esnetilebildiği de öğrenildi. Bu bilgi ve görgü kendi ülkemize, meslek ahlaki ile ilgili olarak yerleşmiş kurallarının sonuna kadar çiğnenilebileceği bir anlayış olarak yansımaya başladı; meslek ilişkilerini ve yapı üretimini düzenleyen yasalarda yerini buldu.

Derken bilgisayar icat oldu, mertlik bozuldu. Çizilen projelerin işverene sayısal ortamda teslimi doğal kabul edilir oldu ve eskiden yetkili olmayanların eline geçmemesine özen gösterilen çizimler, artık, internetin o tanımlanmayan uzayında dolaşır oldu. Projelerin müelliften habersiz kullanılması veya değiştirilmesi iyice kolaylaştı. Proje süreleri, neredeyse fotokopi çekme süresine düştü ve ücretler de bu düşüşü izledi. Böylece bilgisayar teknolojisi işin niteliğinde ciddi bir düşüş yaşanmasında etken oldu. Sayısallaşmanın getirdiği bu ve benzeri gelişmelerin meslek ahlakına etkisi tartışılmadı.

70'li yıllarda, mesleğin uygulanması ile ilgili ahlak kuralları konusunda, sorunları uzun vadeli bir perspektiften görmeye çalışan meslek kuruluşu yöneticileri ile, kısa vadeli çıkarlara ağırlık veren meslek mensupları arasında, zaman za-

OLMAYANA ERGİ

Güven BİRKAN

Okul bitti. Şimdi artık bir büro kurup tasarım yapmak istiyorsunuz. Birçok mimar, uygulamalı ilk meslek denemelerini kendi bürosunu düzenlerken yapar. Mobilyaları tasarlar, imal ettirir, kiraladığı bir mekânı kendi gereksinimlerini karşılayacak duruma getirir. Bu, heyecanlı hoş bir süreçtir. Ama kafasının bir yerinde onu az da olsa huzursuz eden bir soru yinele-nip durmaktadır: iş nereden gelecek?

"İş" dediği, hem mesleğini uygulayıp, hem de para kazanacağı bir uğraş. "İş" tanımının bu denli sade ve masum oluşu ne kadar hoş. Ama biliyor ki, iş'in ucu "piyasa"ya bağlı. Her işin bir piyasası var. Piyasa, yüzme bilme-yenlerin bir süre batıp çıktıktan sonra hâlâ öğrenememişler ise boğulup gittikleri kaynayan bir kazan. "İş" dediğimiz de, bu kazanda yüzdürülme-ye çalışılan bir tekne; bu teknenin yapımına "iş kurmak" deniyor.

Meslektaş "ağabeyler", yüzmeyi öğrenmek ve iş teknesini yürütmek için hep "ne yapılması gerektiği" yolunda kendi deneyimlerini aktarıp durur-lar. Tabii, bunun tersini yaparak da yardımcı olunabilir, yani neleri yap-maktan kaçınmak gerektiğini anlatarak.

Aşağıdaki Yolu İzlerseniz Büronuzun İşsizliği Garantilidir

İşi çok sevdiğiniz, belki sınıf arkadaşınız, belki yakın akrabanız olan bir meslektaşınız ile birlikte kurun; daha önce birlikte bir şey üretmiş olma-nız, hatta uzun bir yolculuk yapmış olmanız bile gerekmez; "nasıl olsa yakınlığın sağladığı duygusal bağ, çıkabilecek sorunları çözmeye yeter" diye düşünün. Böylece, bazan çok kısa, bazan da çok uzun sürede, sadece aranızdaki sorunlarla boğuşmaktan işi yapamaz duruma gelmenin yanısı-ra, çok sevdiğiniz bir insan ile olan dostluğunuzu da kaybedin.

Ya da, dostlarınızı kaybetmeyi göze alamadığınız için, işi tek başınıza ku-run; giderek büronun muhasebesinden bürokrasi ile boğuşmaya, getir-götüründen işverenle toplantılarına kadar her şeyi ile uğraşmak duru-munda kalın. Herşey denetiminiz altındadır ama artık, ancak rutin işlerden

kurtulduktan sonra akşamları ya da hafta sonları "mimarlık" yapmaktasınızdır; bir tür hobi gibi.

Büronuzu, kentin şöyle gürültü patırtıdan uzak, sakin bir yerinde kurun; masada çalışırken kafanızı kaldırdığınızda, hoş bir peysaj pencerinizden içeri girsin, sıkıldıkça çıkın kuş sesleri arasında güzel bir doğa parçasını içinize çeke çeke dolaşın. Yaşamdan aldığınız tat sizi piyasanın gerektirdi-ği "kavgacı" ve "maddiyata değer veren" bir kişilik kazanmaktan uzak tut-sun; ayrıca da büronuzun varlığından birilerinin kazara haberdar olmasını böylece önlemiş olun, "gizli örgüt" gibi çalışmayı sürdürün.

Büroyu, ufukta herhangi bir iş olasılığı yokken kurun. Bir süre, o kendinize göre düzenlediğiniz mekânın keyfini sürün. Sonra ileride bu mekânda yapacağınız harika tasarımların düşünüyü yaşayın. Telefonla arkadaşlarınızı arayıp onların yaptıkları işlerden haberdar olun; bir iki iş sondajı yapın; sekiz on işe teklif verin. Boş oturarak geçen günler, haftalar sizi yavaş yavaş "acaba serbest çalışmaya yatkın değil miyim?" düşüncesine itmeye başlasın.

"Mütevazı" yaşantınızı sürdürün; "iş çevrelerinin" müdavimi olduğu havalı yeme-içme-konaklama tesislerinden, onlarla buluşma olanağı yaratabi-lecek kokteyllerden, rekreatif etkinliklerden uzak durun. Meslek kurulu-şunuz ve hobilerinizle bağlantılı dernekler dışında, kendi üyelerine ayrı-calık sağlamayı ilke edinmiş dini ve din dışı örgütlere katılmayın; siyasal partilere yanaşmayın; böylece bu kuruluşların kapsadığı çevrelerden iş al-mayı olasılığı çok düşük rastlantılara bırakın.

Arkadaş ve akraba çevrenize, meslek hizmetinizi karşılıksız sunmanın yollarını arayın. Onlara vereceğiniz hizmete karşılık bir bedel talep etme-yi ayıp sayın. Bu yolla, tek gerçek potansiyel "müşteri" çevresini de gözden çıkarın.

Bütün bu çabalara karşın bir "müşteri" ile karşı karşıya oturabilmiş iseniz, ona tasarım ve uygulama aşamalarında karşılaşılacak sorunları açık-lıkla anlatın, işin süresi ve maliyetler konusunda gerçekçi bilgiler verin. Kısaca, müşterinin, gözünü korkutun, sizi yaşanacak sorunların "müsebbibi" olarak görsün ve kendisine pembe tablolar çizen bir başka meslektaşınıza yönelsin.

Eski binalarını yıkıp yenisini yapmak isteyen bir potansiyel müşteriye, gereksinimini mevcut binayı restore ederek nasıl karşılayabileceğini

man çatışmalar yaşandı. Bu çatışmaların dayanılmayı zayıflatması, meslek dışı çıkar grupları tarafından istismar edildi. Yarışma boykotları ve ortak mesleki denetim ihlalleri bu durumun en çarpıcı örnekleri idi.

Aynı yıllarda, meslek alanına giren toplum sorunları ile ilgili davranışlarda bulunup bulunmama da ahlaki bir sorun olarak ortaya çıktı. Bu tür sorunlarla örgütlü olarak mücadele etmenin, mesleğe zarar verdiğini savunanlar, meslek örgütüne karşı tutum takındılar. Öyle ki, kişisel olarak bu tür mücadelelerin içinde bulunanlar bile, meslek örgütünün bu alandaki mücadelesini eleştirdiler.

Dünyada Mimar Ahlakı

Ancak son yıllarda, uluslararası ortamda da, mimarın duyarlı olması gereken toplumsal sorun-

lara ilişkin olarak, bizdekine benzer kıpırdanmalar başladı. Gerek UIA gerekse Avrupa Mimarlar Konseyi bünyesinde, meslek alanına giren toplum sorunları ile ilgili mücadeleyi, mesleğin önünü açmak için verilecek mücadele ile bütünleştiren görüşler ortaya atılmaya başlandı.

Mimarlar, kurulu düzene ve düzenin egemenlerine hizmet ettikleri sürece mesleklerini rahatça uygulayabiliyorlardı. İç huzurlarını sağlamak üzere de, bulundukları durumu haklı gösteren ahlak kuralları benimsemişlerdi. Fakat insanların doğaya verdiği zarar, yapı çevrenin karşılaştığı sorunlar ve insanların yaşam koşulları arasındaki uçurumlar, mimarların da geniş kitlelerin sorunları ile ilgilenmesini kaçınılmaz kıldı.

UIA-UNESCO Mimarlık Eğitimi Şartı, mimarlık okullarında, geleceğin dünyası görüntüsü için benimsenecek hedefleri şöyle sıralıyor:

- Yerleşim yerlerindeki bütün insanlar için, insanlığa yaraşır bir yaşam kalitesi,
- İnsanların, sosyal, kültürel ve estetik gereksinimlerine saygılı bir teknik uygulama,
- Yapılı çevrenin ekolojik olarak dengeli ve sürdürülebilir gelişimi,
- Herkesin kendi malı ve sorumluluğu olarak görüp değer verdiği bir mimari.

Cümleleri sadeleştirerek sıralarsak, bu hedeflerde üstü kapalı olarak tanımlanan geleceğin dünyası şöyle betimlenmiş olur:

“İnsanlığa yaraşır yaşam kalitesinin yaygın olarak sağlanmadığı, insanların sosyal, kültürel ve estetik gereksinimlerine saygı gösterilmeyen, ekolojik dengelerin tahrip edildiği, sürdürülebilir bir gelişimin sağlanmadığı, insanların yabancılaştıkları bir yapı çevre- de yaşamak zorunda bırakıldıkları bir dünya.”

göstermeye çalışın ve onun, “güzel ve çağdaş” bir bina tasarlayacak bir başka mimarı tercih etmesini sağlayın.

Çok büyük bir bina yaptırma eğiliminde olan bir müşteriye, ayırabileceği bütçeyi de dikkate alarak, daha mütevazı bir tesis ile gereksinimini karşılayabileceğini anlatın ve onun hevesini kırıp, hayallerini yıkarak büronuzu terketmesini sağlayın.

Resmi onay mekanizmalarının gerektirdiği “kıvraklığı” gösteremeyeceğinizi bir kaç denemeden sonra farkettiğinizde, sadece bu mekanizmadan geçmesi gerekmeyen türden işler yapmaya karar vererek, iş potansiyelinizin yüzde doksanını bir kenara itin.

Bütün bunlardan sonra, bir müşteri hâlâ sizinle çalışmakta ısrar ediyor ise, işi alın; ama tasarım çalışmalarına başladıktan sonra, eğer resmen sağlanmış imar haklarının söz konusu arsa ve çevresi için sağlıksız bir sonuç yaratacağını görüyorsanız, müşteriye “hak kazandığı” metrekarenin altında bir projeye razı etmeye çalışın ve bunda ısrar edin. *Ancak bu yolla, çevreyi kazanırsınız ama müşteriye kaybedersiniz.*

“Müşteri” yasal imar düzeninin bazı “zorlamalarla” kabul edebileceği minik/masum kaçamaklar talep ettiğinde, yüzüne ayıplayıcı bir ifade ile ters ters bakıp, bu talepleri şiddetle reddedin; *karşınızdaki, yaşamı boyunca yasalara saygılı davranmış biri olsa dahi kendisini suçlu hissetsin.*

Büronuz işsizlikten ne kadar muzdarip olursa olsun, daha önce iş yaptığınız bir “müşteri” önünüze, başka bir meslektaşınızın yaptığı bir projenin değiştirilmesi ya da geliştirilmesi gibi bir iş getirdiğinde proje müellifinin izni olmadan böyle bir işi kabul edemeyeceğinizi söyleyerek yorgunu yokuşa sürün; *size bir daha iş önermemesini garanti altına almış olursunuz.*

Bunları yaptığınız halde büronuza iş gelmeye devam ediyorsa, bildiğiniz bütün mimarlık kaprislerini yapın; *ta ki müşterilerin ayağı kesilsin; ama dikkat edin, bu kapris numarası iki ucu keskin bir kılıçtır, aniden ünlü bir mimar olma “tehlikesini” yaşayabilirsiniz.*

Mimari proje yarışmalarına girebilmek için gerekli kaynağı bulamadığınız için, biraz birikim sağladıktan sonra bu olanağı değerlendirmeye karar verin; ya da yarışma düzeninin aksaklıkları giderilinceye dek yarışmalara girmeyin; *belki tek iş alma şansınızı da böylece ortadan kaldırın.*

Büronuzda hazır boş duruyorken kendinizi geliştirmek için okuyun, araştırın, eğitici mesleki toplantılara katılın, ünlü mimarların yapıtlarını inceleyin; dünyanızı, meslek ortamınızı daha iyi tanıyın; doğru dürüst mimarlık yapmanın önündeki engelleri daha bilinçle kavrayın; *öğrendiklerinizin binde birini bile toplumun hizmetine neden veremediğinizi görüp moraliniz daha da bozulsun, işsizliğimize bir de mutsuzluk eklensin.*

Yapılacak Son İki Şey

Bütün bunların sonunda, “bu ortamda mimarlık yapılmaz” kararına varmış iseniz önünüzdeki iki seçenekten birine yönelin:

Ya, “mimarlık yapılabilen bir ülke”ye gidip bu sefer de oradaki sorunları yaşamının yollarını arayın.

Ya da, “önce bu ülkede doğru dürüst mimarlık yapılabilecek bir ortam sağlamak gerekir” deyip zamanınızın önemli bir bölümünü meslek örgütlerindeki çalışmalara katkı yapmaya ayırın. Ayırın ki, *meslektaşlarınız sizin, “mimarlığı” kıvıramadığınız için meslek politikası ile uğraştığınız kanısına varsınlar; bir de üstüne, meslek örgütlerine politika soktuğunuz için sizi suçlasınlar.*

Benim tavsiyelerim şimdilik bu kadar. Bunların hepsini başarıyla yerine getirdiniz ise daha fazla vakit kaybetmeden, iyi para kazanabileceğiniz bir iş alanına kayıp, boş zamanlarınızda mimarlık dergilerini karıştırın, çok istiyorsanız kendi zevkiniz için tasarım yapın.

“Neden bu eğitimi seçtim?” diyenlere de son bir söz:

Hakkını veren bir öğrenci için mimarlık eğitimi, dünyaya çok yönlü bakabilme becerisi kazandırması ve yaratıcılığı körüklemesiyle, ülkemizdeki yüksek öğretim dalları arasında en iyi tercih olabilir; ama bir koşulla: mezun olduktan sonra da bu alanda çalışma konusunda ısrarcı olmayacaksınız. Çünkü bu eğitimde bir şey hep eksik kalıyor: öğrencinin vicdanını ve ahlak anlayışını yeterince törpüleyip günümüzün değer yargıları ile uyumlu hale getirmekte yeterince başarılı olamıyor.

30.01.2011

Demek ki mimarlar, mesleklerini böyle bir dünyada uygulamak ve aynı zamanda ahlak ilkelerine bağlı kalmak üzere eğitilecek.

Uluslararası Mimarlar Birliği'nin ve Avrupa Mimarlar Konseyi'nin belgelerinde, mimarın sahip olması gereken niteliklere değinilirken, yetenek, bilgi ve becerinin yanı sıra ve zaman zaman bunlardan da önemli olarak, "meslek ahlakı"ndan söz ediliyor.

UIA'nın 1999'da benimsediği "Uluslararası Profesyonellik Standartları Konusunda Mutabakat Metni"nde mimarlar, "kendilerini meslek adamı, dürüstlük ve yetkinlik ilkelerine adanmış ve dolayısıyla, toplumlarının, kültürlerinin, yapıları çevrelerinin ve refahın gelişmesi için esas olan beceri ve yetenekleri sunan kişiler" olarak tanımlanıyor. Aynı metinde şu tür tümceler de yer alıyor:

"mimarlar, müşterilerine ve/veya kullanıcılara tarafsız uzman görüşü sunarlar" / "mimarlar, belirli mesleki hizmetleri, ancak o işin gerektirdiği özel teknik alanda, ..., yeterli öğrenim, eğitim ve/veya deneyime sahip oldukları takdirde üstlenirler" / "mimarlar, müşterilerinin ve genel olarak toplumun çıkarlarını, kendi çıkarlarının üzerinde tutarlar"

Serbest çalışan bir mimarın benimsediği ahlak ilkeleri, piyasada işi alma aşamasından başlayarak, işin sonuna kadar, onların tercihlerini ve davranışlarını etkiler. Ücretli olarak bir kurumda çalışan mimarlar da görevlerinin her aşamasında, ahlaki tercih ve kararlarla karşı karşıya kalırlar. Mimarın yaşamını ve yaşam biçimini etkileyen en önemli tercih, müşteri talepleri ile toplum yararı arasında yapmak zorunda kaldığı tercihtir. Ya da bir kurumda çalışıyor ise, o kurumun veya amirlerinin çıkarı ile toplum yararı arasında yaptığı tercihtir. Bu tercihi, o mimarın kişisel ahlak anlayışı belirler. Yapacağı tercih ile, rekabet ortamı içinde bir işi alır ya da alamaz, çalıştığı kurumda yükselir veya işine son verilir. Mimarın sahip olduğu yetenek, bilgi ve beceri bu noktada ikincil önemdedir.

"Müşteri"nin Çıkarı ile Kamu Yararı Nasıl Bağdaşacak?

Uluslararası Mimarlar Birliği belgelerinde, müşteri çıkarı ile kamu yararı, aynı bütünün parçaları gibi sunulur ve mimarın bu ikiliyi daima göz önünde tutması istenir. Oysa, kamu oyunun, kendi uzun vadeli çıkarlarına sahip çıkamadığı toplumlarda, mimar, kendini bir ikileme karşı karşıya bulur. Kamu yararını gözettiğinde ve meslek doğrularını ön planda tuttuğunda, müşteri ile, ya da kamu kuruluşunda çalışıyorsa "yöneticileri" ile arası açılır.

Mimar-müşteri ve mimar-yönetici ilişkisinde, ancak, tarafların dünyaya aynı yönden bakmaları durumunda, mimar, bilgi, deneyim ve becerisini, gerektiği gibi seferber edebilir. Aksi halde, sahip olduğu niteliklerin karşı tarafa bir faydası olmadığı gibi, kendisine de zararı dokunmaya başlar. Bu durumda, işbirliği söz konusu değildir, bir "karşı taraf" vardır ve mimar doğru bildiklerinden taviz vermek zorundadır. Ne kadar az şey bilirse, o kadar az taviz vermiş olur ve vicdanı o kadar az rahatsız olur. Bilgi ve deneyim arttıkça meslek ahlak ilkelerine uymak zorlaşır. Bilgi ve deneyimi fazla olanlar yavaş yavaş piyasa dışına itilirler. Kurumlarda da, karar kademelerinden uzaklaşırlar.

Bu noktada, bir ara soru daha akla geliyor: Mimar, sadece kendi benimsediği değer yargılarını paylaşılanlara hizmet verdiği sürece, etik kurallarından taviz vermeden mesleğini uygulayabilir gibi görünüyor; bu doğru bir saptama ise, sadece kendi değer yargılarını paylaşılanlara hizmet vermek meslek etiği ile bağdaşır mı?

Mimarlar Odası'nın Ahlak Kuralları

Mimarlar Odası, Mimarlar Arası Dayanışma, Mimarlık Şeref ve Haysiyetini Koruma Yönetmeliği ile ortaya konan davranış ilkelerine uyulduğunda sadece iş yapmak değil, iş almak bile olanaksızlaşır.

Yönetmelikteki şu hükümler, bu gerçeği doğrulamaya yeter sanırım:

- Toplumun, meslektaşının ve mal sahibinin (iş sahibinin) çıkarını koru,
- Oda kurallarına uy,
- Mal sahibine yanıltıcı bilgi verme,
- Mal sahibinin bilgisizliğini kötüye kullanma,
- Yasal haklar dışında imar hakkı vaat etme,
- Meslektaşına bilerek zarar verme,
- İş almak için meslektaşını kötüleme,
- Başka bir meslektaşının yaptığı projeyi izinsiz tadil etme,
- Meslektaşını eleştiride aşağılayıcı olma.

Demek ki, mesleğin içinde kalmak isterseniz meslek ilkelerinden taviz vereceksiniz, taviz vermezseniz meslek dışına itileceksiniz, belki bir bakkal dükkânı açacaksınız. Peki, mimarlık ahlakını savunan bir bakkalın kime ne yararı var?

Acaba kilit soru şu mudur?

Meslekte kalabilmek için ne kadar vicdan, ne kadar bilgi ve deneyim, ne kadar ahlak? ■

MİMARLIK MESLEĞİNDE ETİK

Bülend CEYLAN

Y. Mühendis Mimar

"Mesleki etik kavramını; 'meslek hayatındaki davranışları yönlendiren, onlara rehberlik eden etik ilkeler ve standartların toplamıdır' şeklinde tanımlayabiliriz. Meslek etiği aynı zamanda 'belirli bir meslek grubunun, meslek üyelerine yol gösteren, onları belli kurallarla davranmaya zorlayan kişisel eğilimlerini sınırlayan, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, mesleki rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini, mesleğin saygınlığını korumayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünüdür.' Mesleki alanımızla ilgili mesleki ahlak ilkeleri, etik kurallar; TMMOB Mimarlar Odası belgeleri içinde yer alan 'Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği' içeriğinde belirtilmiştir."

Meslek etiği hakkında yazı yazmamı istediklerinde; bu konuda değişik ortamlarda çok şey söyledim, yazdım, kolay diye düşündüm. Yazmak için masanın başına geçince hiç de kolay olmadığını anladım. Konuya nereden başlamalıydım? "ETİK" kavramı herkes tarafından farklı algılanmaktaydı. Ben de literatürde "ETİK" kavramı nasıl yer alıyor, anlamı nedir? sorularına yanıt arayarak başlamaya karar verdim.

Ansiklopedide (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi 1988 basımı 8. cilt) etik; *"İnsanlar arasındaki ilişkinin temelinde yer alan değerleri, ahlaki bakımdan iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olanın niteliğini ve temellerini araştırır felsefe dalı."* olarak tanımlanmış ve etik kelimesinin *"Yunanca ethos (töre, görenek, alışkanlık) sözcüğünden türetilmiştir."* olduğu belirtilmiştir.

"Etik" kelimesinin açıklamasında geçen "ahlak" ve "töre" kelimelerinin sözlükteki karşılığında; *"bir topluluktaki insanların uymak zorunda bulundukları hareket ve davranış kuralları"* **ahlak**, *"bir toplulukta, ötedenberi tutulagelen yolların veya alına gelen durumların topu"* **töre** olarak açıklanmakta.

Etik kelimesi genel anlamda belirli ahlak değerlerinden ya da ilkelerinden oluşan sistemler ya da kuramlar için kullanılmaktadır. Ahlaki bakımdan iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olanın niteliğini ve temellerini araştırır bir felsefe disiplini olarak ETİK'in geçmiş yirmi asrı aşkın bir süreye dayanır. Ancak "ETİK" kelimesinin toplumsal yaşamdaki yeri yirminci yüzyılın sonlarında öne çıkmaktadır. Ahlak sözcüğü yerini "ETİK" sözcüğüne bırakmıştır. Farklı dilleri incelediğimizde; "ETİK" in sözlüklerdeki anlamının zamana göre farklılık göstermesi, insan davranışlarındaki değişme ile "ETİK" kelimesinin yeni anlamlar kazandığını göstermektedir.

Kırk iki yıl önce mimar diplomamı alıp, meslek odamıza kaydolduğumda bu kavram hayatımızda yoktu. Çünkü herkesin ilkel bir duruşu, saygılı davranışı ve aldığı düzgün bir aile terbiyesi vardı. Ahlak herkesin sahip olduğu bir haslet olup, meziyet değildi. Bugün ise bir kişiyi öne çıkarmak, onu iyi olarak tanıtmak istiyorsak, *"iyi ahlaklı, dürüst kişidir"* söyleminde bulunuyoruz. 80 öncesi basılmış olan Türkçe sözlüklerde de "ETİK" kelimesine rastlanmıyor.

Tarihsel süreçte uygulama bakımından sistematik etik uygulamalarının Selçuklu Medeni-

yetinin unsurlarından olan Ahilik örgütünde görüldüğü kaynaklarda belirtilmekte. Ahilik, 13. yüzyılda Anadolu'da yaşayan Türklerin, esnaf ve sanatkârlarının birliğini, çalışma ilkeleri ve usullerini oluşturan, çok yönlü bir sosyo-ekonomik Türk kurumu olup, Ahi örgütüne üye olan esnaf ve sanatkârların uymaları gereken ahlak ve iş kuralları vardı. Bu kurallara uyulmaması durumunda ağır cezalar da öngörülmüştü.

Bazı kavramlar (ahlak gibi) yok olmaya başladığında nedense onlar hakkında konuşmak, yazmak gerekiyor. Son yıllarda yozlaşan toplum ilişkileri ve karşılaştığımız bozuk davranış biçimlerinin ortaya çıkması nedeniyle söz konusu kavramı kişilere, topluma hatırlatmak zorunluluğu. Zaman içerisinde "Etik Değerler" in, bir tür "Etik Yasalar" haline dönüştürülmesi de sanırım bundan kaynaklanmaktadır. Ülkemizde; kamuda etik kültürünü geliştirmek üzere 2008 yılından itibaren 25 Mayıs "Etik Günü", aynı günün yer aldığı hafta da "Etik Haftası" olarak ilan edilmiş olup, her yıl kutlanmaktadır. Bunun yanı sıra kamu çalışanlarına "Etik Sözleşmesi" imza zorunluluğu getirilmiştir. Kamu çalışanlarının uyması gerekli kuralları belirleyen, yasaları koyan ve uygulayanların öncelikle (ahlaki) etik davranmaları gereklidir. Ne yazık ki günümüzde yürütücülerin etik davranmak bir yana, yargı kararlarına ve yasalara dahi uymadıkları gözler önündedir. Bu durum bireylerin etik davranışı içselleştirememiş olması ve lider konumunda olup, davranışlarıyla örnek olması gereken kişi ve kişilerin etik davranışlardan uzak olmasından kaynaklanmaktadır.

Yazılı olmayan kurallar olarak algılayabileceğimiz "ETİK" kavramı; yaşantımızda yer tutan farklı alanlar ve ilişkilerde değişiklik göstermektedir. Buna göre; "Toplum Etiği", "Aile Etiği", "Din Etiği", "Okul Etiği", "Komşuluk Etiği", "Vatandaşlık Etiği", "İnsanlık Etiği", "Ticaret Etiği", "Meslek Etiği" gibi kategoriler ortaya çıkmaktadır. Biz meslek alanımızı ve özellikle de mesleğimizi uygularken uymamız gereken mimarlıkta meslek etiği kavramını ele alalım.

Mesleki etik kavramını; "meslek hayatındaki davranışları yönlendiren, onlara rehberlik eden etik ilkeler ve standartların toplamıdır" şeklinde tanımlayabiliriz. Meslek etiği aynı zamanda "belirli bir meslek grubunun, meslek üyelerine yol gösteren, onları belli kurallarla davranmaya zorlayan kişisel eğilimlerini sınırlayan, yetersiz ve

ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, mesleki rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini, mesleğin saygınlığını korumayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünüdür." Mesleki alanımızla ilgili mesleki ahlak ilkeleri, etik kurallar; TMMOB Mimarlar Odası belgeleri içinde yer alan "Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği" içeriğinde belirtilmiştir.

Mesleğimizde etik kuralların amacı, kapsamına giren mimarların verimliliği, hareket ve davranışları ile ilgili meslek ortamına ve mesleğe özgü standartları belirlemektir. Bu kurallar, denetim standartlarına uyması gereken bütün mimarları ve ona bağlı birimleri kapsamaktadır. Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği'ne aykırı davranan meslektaşlarımız hakkında meslek odamız mevzuatına göre disiplin işlemi yapılmaktadır.

Bu konuda dünyadaki uygulamalara baktığımızda, TMMOB Mimarlar Odası'nın da üyesi bulunduğu Uluslararası Meslek Örgütü UIA'nın (International Union of Architects) 1999 yılında bu konuda bir belge yayınladığını görüyoruz. Bu belgede;

- "Mimarlık mesleğinin üyeleri, kendilerini profesyonellik, dürüstlük ve yetkinlikte en yüksek standartlara ve mümkün olan en yüksek nitelikte ürün vermeye adanmış ve bu yolla topluma, toplumlarının ve kültürlerinin yapılı çevrelerinin gelişmesi için esas olan kendine özgü bilgi, beceri ve yetenekler sunan kişilerdir." tanımlaması içeriğinde MİMAR'ın sahip olması gereken özellikler ve uyması gereken kuralları özetlenmiş ve;
- "Mimarların en genel yükümlülükleri; mimarlık sanatı ve bilimine ilişkin bilgilerini yitirmemek ve iletirmek, mimarlığın bir bütün olarak verdiği katkıya saygılı olmak ve gelişmesine katkıda bulunmak ve mimarlık sanatı ve bilimi ve işi ile uğraşırken bilgiye dayanan ve tarafsız mesleki değerlendirmeleri bütün diğer amaçların üstünde tutmaktır.
- Profesyonel, dürüst ve yetkin bir meslek insanı olarak mimar, toplumun, kültürün ve yapılı çevrenin gelişmesi için bilgi, beceri ve yeteneğini sunmak ve elde edebileceği en nitelikli ürünü vermekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, topluma, müşterilerine, kullanıcılara, inşaat sanayiine, mimarlık sanat ve bilimine karşıdır.
- Mimarın yetiştirilmesi, mimarlık hizmetinin doğru dürüst sunulacağı konusunda topluma güvence verecek biçimde düzenlenir.
- Mimar, mesleki bilgilerini sürekli geliştirmek ve mesleki kararlarını bu bilgilerin ışığında vermekle yükümlüdür.
- Ayrıca, meslek alanındaki bilgi, kültür ve eğitimin gelişmesine de katkıda bulunur.
- Mimar, yasalara uyar, mesleki etkinliklerinin toplumsal ve çevresel etkilerini dikkate alır. Toplumun değerler sistemine, doğal ve kültürel mirasına saygılı davranır. Yaşam ortamı kalitesinin iyileştirilmesine çaba gösterir.
- Mimar, mesleğin temizliğini ve onurunu gözetir; dürüst ve adil davranır.
- Mimar, meslektaşlarına, onların mesleğe yaptıkları katkılara saygı gösterir; haksız eleştiriden kaçınır, başkalarının fikirlerini kendine mal etmez; mesleki başarısını, sunduğu hizmetin niteliği üzerine inşa eder."

ifadeleriyle de MİMAR'ın yükümlülükleri de belirtilmiştir.

UIA'nın belirlediği bu kurallar dünyadaki tüm mimarlara yol gösterici niteliktedir. TMMOB Mimarlar Odası "Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği" bu esaslar dikkate alınarak hazırlanmış ve 13 Şubat 1971 tarihli "Mimarlar Odası Mimarlık Mesleğini Uygulama, Mimarlar Arası Dayanışma, Mimarlık Şeref ve Haysiyetini Korumaya Yönetmeliği"nin yerine geçmek üzere TMMOB Mimarlar Odası 41. Olağanüstü Genel Kurulu'nda kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Konunun Avrupa Birliği'nde nasıl ele alındığına baktığımızda; TMMOB Mimarlar Odası'nın da üyesi olduğu Avrupa Mimarlar Konseyi ACE'nin (Architects' Council of Europe) 19 Kasım 2005'te Lüksemburg'da düzenlenen Genel Kurulu'nda UIA'nın bu kurallarını esas alan belgeyi referans belge olarak kabul ettiğini ve ACE üyesi kuruluşlar için yasal bağlayıcılık getirmemekle birlikte, kendi ülkelerindeki etik kuralları gözden geçirerek, yeni metin oluşturmaya kılavuzluk sağlamayı amaçladığının kabul edildiğini görüyoruz. ACE'nin hazırladığı kılavuz metinde göze çarpan en önemli farklılık, UIA Kılavuzu'ndaki "mimar" ifadesi yerine "mimarlık hizmet sunucusu" ifadesinin getirilmiş olması ve AB'nin bir takım iç düzenlemelerine ilişkin notlar ve referanslar eklenmesi olduğu öne çıkıyor. Bu belgede;

- Avrupa Birliği'ndeki mimarlık hizmeti sunucuları kendilerini bağımsızlık, tarafsızlık, mesleki gizlilik, dürüstlük, yetkinlik ve profesyonellik konularında en yüksek standartlara ve tasarım, teknik ve hizmet ürünlerinde mümkün olan en yüksek kaliteye ulaşma hedefine adanmışlardır.
 - Mimarlık hizmeti sunucuları topluma, yapılı çevrenin gelişimi ve bu gelişimin içinde gerçekleştiği toplumlar ve kültürler için gerekli olan kendine özgü bilgi, mesleki beceri ve yetenekleri sunmalıdır.
 - Mimarlık hizmeti sunucuları, Avrupa'da serbest meslek mensupları sıfatıyla söyledikleri her sözde ve yaptıkları her işte dürüst olmalıdırlar.
 - Mesleği düzenleyen bir merci veya bir meslek kuruluşu, kayıtlı veya lisanslı bir mimarlık hizmeti sunucusuna veya bir firma, şirket veya mimarlık hizmetlerini sunmak konusunda kayıtlı veya yetkili olan bir tüzel kişiliğe karşı şikâyetle bulunduğu veya dava açtığı anda, ilk durumda hizmet sunucusu veya büyük ortağı, ikinci durumda ise firma, şirket veya tüzel kişiliğin başkanı veya yöneticisi şahsen ve yasal ya da diğer bir temsilci aracılığı olmaksızın bu şikâyet veya davanın muhatabı olmalıdır."
- şeklinde ortaya konan kurallar ile mimarlık hizmeti sunanların mimarlık hizmetlerini üstlendikleri zaman yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için gerekli olan davranış ilkeleri ve uygulamaları kuralları belirtilmiştir. Bu belgedeki kurallar için; "Nerede uygulanırsa uygulansın, bütün mesleki faaliyetler için geçerlidir. Söz konusu ilkeler topluma, mimarlık ürünleriyle ilgili işverenler ve kullanıcılara, inşaat endüstrilerine ve gerek mesleğin gerekse toplumun mirasını oluşturan bir bilgi ve yaratı devamlılığı olan mimarlık sanat

ve bilimine karşı yükümlülükleri kapsamaktadır." açıklaması yapılmıştır.

Belgelerdeki ifadeleri dikkate aldığımızda öne çıkan;

- Mesleği hakkıyla uygulayabilmek için, en az beş yıllık eğitim ve iki yıllık staj gerekir.
- Kabul edilemeyecek bir uzlaşmaya zorlandığında mimar, sözleşmeyi fesheder.
- Fikri haklarının korunmadığı yarışma ve ihalelere katılmaz.
- Seçimde, mesleki niteliğin belirleyici ölçüt olmadığı yarışma ve ihalelere katılmaz.
- Mesleki sorumluluk sigortası yaptırır.

Bu kuralların mimarlık mesleği için ne kadar önemli olduğu ortadadır.

Bugün ülkemizde bu kurallara uyan meslektaşlarımızın (mimarların) sayısının her gün azaldığını üzümlerle gözlemlemekteyiz. Ne yazık ki birçok mimar (ben maalesef kendilerine meslektaşım diyemeyeceğim) kazanç odaklı davranış sergilemekte, yürürlükteki mevzuatı, toplum yararını, ülkenin geleceğini, etik kuralları hiçe sayarak mesleki faaliyette bulunmaktadırlar.

Bugün ülkemizde yasalarımız; günün koşullarına ve bazı çıkar çevrelerine hizmet edecek şekilde sonu gelmez değişikliklerle anlaşılmaz ve uygulanamaz hale gelmiş, yasanın olanak sağlamadığı durumlarda da "teamül" kavramı ortaya çıkarılarak kuralsız, keyfi uygulamalar yapılmaktadır. Toplumsal değerler ve toplum yararı ayaklar altına alınmaktadır. Avrupa'nın birçok ülkesinde ise, toplumsal değerler ile yasalar büyük ölçüde uyum içindedir. Toplum yasalara uymayı içselleştirmiştir. Yasaların yanı sıra yazılı olmayan kurallara da uyulmaya özen gösterilir. Örneğin İngiltere'de yazılı bir anayasa yoktur. Ancak toplum ana kuralları o kadar benimsemiştir ki herkes kayıtsız bu kurallara uyar. Yürütücü ve yöneticiler tarafından kurallar da bireylere adil olarak uygulanır. Ülkemizde durumun böyle olduğunu maalesef söylemek mümkün değildir.

Yasaların halka adil olarak uygulanmadığı, hukuk kurallarına uyulmadığı, toplum yararı ve yargı kararlarının yürütücüler tarafından hiçe sayıldığı ülkemizde, toplumumuzun değerlerine sahip çıkması her zamankinden daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda biz mimarlara da çok görev düşmektedir. Mesleğimizi yerine getirirken toplum yararını gözetmeli mesleki davranış ilkelemizden, meslek etiğimizden ödün vermemeliyiz.

Sonuç olarak, sahip olduğumuz mimarlık mesleği yükümlülükleri ve sorumluluğu bilinci ile mimarlık hizmetini yerine getirirken; mevzuata, toplum yararına ve mesleki davranış ilkelerine aykırı davranışı "ben yapmasam başka bir mimar yapacak, benim de yaşamaya ve para kazanmaya gereksinimim var" söylemi arkasına gizlemeden işveren karşısında ilkeli duruşumuzu sergilemeli, mesleğimizin ve kendimizin saygınlığını korumalı, onurumuzu ayaklarımızın altına almamalı, topluma, çocuklarımıza ve ülkemizin geleceğine yaşanabilir kentler, yapılar bırakmalıyız. ■

MİMARLIKTA ETİK ÜZERİNE: BAZI ÖRNEK OLAYLAR, BAZI GÖRÜŞLER

Arif ŞENTEK

Y. Mimar

"Mimarların yaptıklarının toplumsal sorumluluk bağlamında irdelenmesi, meslek alanımızda sürdürülen etik tartışmaların başında yer alıyor. Özellikle neoliberal politikaların küresel yaygınlıkta egemen olduğu ve kuralsızlığın kural olmaya başladığı son dönemlerde toplumsal sorumluluk daha da önem kazanıyor. Post-modernizm sadece tasarım boyutunda kalmıyor, mimarların davranışlarını da belirliyor. Kuşkusuz mesleğin toplumsal ve siyasal bağlantıları çok eski tarihlere kadar uzanıyor. Temel bir soru: Mimar kime hizmet ediyor?"

Her şeyin toz duman olduğu, bir ömür boyu edindiğimiz yüzyılların birikimi hukuk ve değerler bütünü'nün aşırı kâr hırsına dayalı neoliberal soygun düzeninde anlamını yitirdiği bir ortamda etikten söz etmek ne derece gerçekçidir? Atı alanın çoktan Üsküdar'ı geçtiği, köşe dönücülüğün, yalan söylemenin, kural tanımazlığın iktidar olduğu günümüzde sorunlara etik açıdan yaklaşmak hafif, naif kalmıyor mu? Hayır.

Bugün, bize dayatılanların evrensel geçerliliği olan değerlere aykırı düştüğünü, "doğru, iyi, güzel" olmadığını daha yüksek sesle söylememiz gerekiyor. "Sükût ikrardan gelir" derler. Gücüne güvenerek, paranın saltanatına dayanarak, yasal kılıfına uydurarak her şeyi yapanlar, bu yaptıklarını kabullenmediğimizi bilmelidir. Bu bir anlamda tarihe karşı da sorumlumuz. Gelecekte bugünlere bakanlar, olan bitenler karşı "efendiler (ve hanımevendiler) bu yaptığınız ayıptır" diyenlerin olduğunu görmelidir.

İşin bir de eğitim yanı var. Eğitim sürecindeki gençlerimiz, mesleğe yeni başlayanlar ve hatta yıllardır uygulamanın içinde bulunanlar nelelerin "iyi, doğru, güzel" olduğunu veya olmadığını bilmelidirler. Belki kimsenin elinde çok açık yazılmış bir "yap-yapma" kılavuzu yoktur ama toplumda etkili olacak bir eleştiri süreci içinde insanlar, meslektaşlarımız belirli bir genel yaklaşım, yani felsefecilerin deyimiyle bir "ethos" kazanabilecektir.

Genelde veya meslek alanımızda etik üzerine yapılan tartışmalarda farklı eğilimler ortaya çıkıyor. Tartışmacıların bir bölümü konuları çok üst düzeyde felsefi boyutlarıyla ve biz fanilerin anlamakta güçlük çekebileceği soyut kavramlarla ele alıyor. Bir diğer bölümü ise "mesleği uygulama ahlak kuralları" düzeyinde sınırlandırarak ayrıntıda somut normlar koymak istiyor. Böylesine daraltılmış yaklaşımların da konuyu sığlaştırma tehlikesi var.

Meslek Etiğine Uyan Ama Evde Eşini Döven Mimarın Durumu

Geçtiğimiz yıllarda TMMOB ortamında etik konusunda yapılan çalışmalarda keskin tartışmalar

yaşandığını ve sonunda çalışmalara katılanlar birbirine karşı iki gruba ayrıldığını anlatırlar. Bir grup meselenin iyi insan olma ile çözüleceğini söyleyerek genel etik çizgisinde bir yaklaşımı savunurken diğer grup iyi mühendis ve mimar olmanın kurallarını belirlemeye çalışıyordu. Sonunda kesin ayrışma "evinde eşini döven mühendis" örneğinde ortaya çıkar.

Bir mühendis veya mimar, mesleğini yaparken "meslek ahlak kurallarına" titizlikle uymaktadır ama evine gittiğinde hiç de etik olmayan bir davranış göstererek eşine şiddet uygulamaktadır. Genel çizgidekiler böyle bir çelişki üzerinde ısrarla dururken, diğer grup "meslektaşlarımızın iş dışında, evinde yaptıkları bizim örgütsel konumuz değildir" derler ve çalışmayı terk ederler.

Konuyu farklı ölçeklerde ele alan herkesin haklı olduğu yanlar var. Sanırım önemli olan bu tartışmaların kesin ve nihai çözümler beklemeden sürdürülmesi. Yani bir anlamda, amaçlanan tartışmanın kendisi olmalıdır. Genel felsefe söylemleri üzerinden tartışmaların, çok ayrıntıda örnek olaylara ilişkin irdemelerin veya "kodlanmış etik" denilen "meslek ahlak kuralları" konusundaki çalışmaların, hangisi gerekli demeden, aralarında bir ayrım yapmadan yoğunlaştırılması, sürdürülmesi yararlı olacaktır.

Mimarlık için dünyanın en eski ikinci mesleği derler. Dolayısıyla meslekteki etik sorunların temeli antik çağlara kadar gidecektir. Örneğin geçtiğimiz günlerde Ankara'da yapılan bir söyleşide konuşmacı mitolojiden de yararlanarak mimarlık ve tıp alanında etik sorunların kökenini tartıştı¹. Her mesleğin etik sorunları mutlaka vardır ama acaba mimarlıkta bu sorunlar kronikleşmiş midir? Meslektaşımız bir yazar "mimarlara etikten söz etmek bir alkoliğe içme demeye benzer" diyor². Anlaşılan durum vahim ama ümitsiz değil!

Vicdan ve Cüzdan Arasında Yaşanan Bir İkilem

Son yıllarda Batı kaynaklı çalışmalar mimarların sürekli "yapılacaklar ve yapılmayacaklar" konusunda bir ikilem ile karşılaştığını anlatıyor. Bunu

kabaca “*vicdan ile cüzdan arasına sıkışma*” diye özetleyebiliriz. Burada da ölçek farklılıkları var. Günlük nafakasını çıkarmak için imzacılık yapmak zorunda kalan, rüşvet tezgâhına bulaşan bir mimarın yanında uluslararası piyasadan iş kapmak için her şeyi göze alan “*süper-star*” mimarlar var ortalıkta. İkinci gruptakilerin durumu cüzdan sorununu da aşan irilikte boyutlar taşıyor... Üstelik “*süper-star*”ların tasarımları mimarlık literatüründe başköşeye oturtuluyor.

Her iki örneğin de “*bulaşıcı*” hatta “*salgın*” halini alma tehlikesi var. Star mimarların marifetleri Nasrettin Hoca fıkrasında olduğu gibi “*ama bizim hanıma yakışıyor*” veya “*ama harika bir tasarım*” diye karşılanabiliyor. Sıradan mimarların yaptıkları için de “*kim yapmıyor ki*” denilebiliyor. Yani sorumsuz bir hoşgörü ile etik dışı durumları “*meşrulaştırma*” söz konusu. Sanırım bize düşen görev burada önem kazanıyor.

Soyut diyebileceğimiz kavramlar üzerinden etik, meslek etiği tartışmalarının elbette önemi var. Ancak, tartışılanların yaygın bir izlenirliği olması, daha açık kavranması için somut olayları, somut örnekleri ele almak gerekiyor. Mimarlıkta somut örnekler üzerinden eleştiri bizde pek gelişmemiştir. Kuşkusuz eleştirilerin kişileri yıpratıcı yanları olabilir. Sonuçta böylesi sakıncalar bir üslup sorunudur ve gereken özen gösterildiğinde giderilebilir. Mimarlıkta eleştiri, ister mesleği uygulama, ister tasarım konularında olsun bu tartışma sürecinin önemli bir boyutudur ve önümüze çıkan her yeni durumu da kapsayarak daha sık, daha yaygın yapılması gerekir.

“Mea Architectura Mea Culpa”

Tasarım etiği üzerine bizden bir örnek olarak rahmetli Gürhan Tümer Hoca’nın kendine özgü üslubuyla yazdığı ve Mimarlık’ta yayınlanan ve daha sonra bir bölümü bir kitapta³ toplanan “*Mea Architectura Mea Culpa*” başlıklı, esprili ve pek kimseyi incitmeyen bir dizi yazısını verebiliriz sanırım. “*Mimarlığım-Günahlarım*” diye çevirebileceğimiz bu başlıkta yer alan “*Mea Culpa*” sözü Hristiyanlıkta “*günah çıkarma*” geleneğini hatırlatıyor. Dolayısıyla bu başlık özeleştiriyi yanı sıra ağır basan bir içeriği yansıtıyor. Ancak Gürhan Hoca’nın yazılarında genellikle çok eskilere varan bir süreci kapsayan kolektif bir özeleştiriyi söz konusu.

Yaptığının “*günah*” olduğunu itiraf etmek, “*günah çıkarmak*” veya modern çağın deyiimiyle “*özeleştiriyi*” her babayığidin harcı değil. Mimarlarda pek rastlanmıyor. Belki bir olgunluk dönemi sonrası ununu eleyip eleğini duvara asanlar geçmişte yapılanlara daha eleştirel bakabiliyor. Örneğin meslek yaşamında pek fazla konuşkan olmayan Sedat Hakkı Eldem, çatısına yerel bir öge olarak şadırvan kondurduğu İstanbul

Hilton’un formunu yıllarca sonra bir kutuya, bir çekmeceye, o dönemlere özgü lambalı bir radyonun dış görünüşüne benzetebilecektir⁴.

Etik eleştiride farklı yöntemler benimsenebilir. Örneğin birileri “*mahallenin delisi*” olmayı göze alır ve birilerini incitirim, kırarım, bana düşman olurlar demeden her şeyi açık açık anlatır, yapıların “*ayıp*” yanlarını ortaya koyar. Bu bizim meslek topluluğumuzda pek görülüyor. Deneyimliler daha temkinli davranabilirler. Biraz üstü kapalı bir üslupla “*ismi lazım değil*”, “*aramızdan birinin şu yaptıkları ayıp oluyor*” diyerek, genelleştirerek “*vaaz*” verebilirler. Bu tür vaazların giderek zaman ve mekândan koparak iyice soyuta kayması ve bir ritüelin parçası haline gelerek cemaati uyutması tehlikesi vardır ama gene de yoktan iyidir.

Somut örnekler üzerinden giderek yapılacak etik eleştirilerin daha yararlı olacağını söylemiştik. İzninize meslek ortamımızdan bazı örneklerle, fazla ayrıntıya inmeden nerelerde “*ayıp*” ettiğimizi irdelemeye çalışalım. Bu örneklerin daha ayrıntılı tartışma başlıkları belirlemeye yardımcı olacağını sanıyorum.

Toplumsal Sorumluluk, Hizmetin Siyasal Boyutları

Mimarların yaptıklarının toplumsal sorumluluk bağlamında irdelenmesi, meslek alanımızda sürdürülen etik tartışmaların başında yer alıyor. Özellikle neoliberal politikaların küresel yaygınlıkta egemen olduğu ve kuralsızlığın kural olmaya başladığı son dönemlerde toplumsal sorumluluk daha da önem kazanıyor. Post-modernizm sadece tasarım boyutunda kalmıyor, mimarların davranışlarını da belirliyor. Kuşkusuz mesleğin toplumsal ve siyasal bağlantıları çok eski tarihlere kadar uzanıyor. Temel bir soru: Mimar kime hizmet ediyor?

Batı kaynaklı eleştirilerin başında mimarların “*demokratik*” olmayan baskıcı rejimlere hizmet vermesi yoğun eleştirilere neden olmaktadır. Örneğin Rem Koolhaas, Norman Foster, Tadao Ando, Frank Gehry, Jean Nouvel ve Zaha Hadid gibi “*star*”ların Çin, Rusya, Birleşik Arap Emirlikleri veya Azerbaycan gibi siyaseten “*sakat*” rejimlerin egemen olduğu ülkelerde yaptıkları işler etik açıdan ağır eleştiriler almaktadır. Bu eleştirilerde mimarın neden otokratik bir yönetimin yüceltilmesine hizmet ettiği, tasarımını yaptığı binaların oturduğu arazinin öyküsünü neden dikkate almadığı sorgulanmaktadır. Özellikle Zaha Hadid’in sicili bu açıdan hiç de temiz değil.

Zaha Hadid’in Bakû’de tasarladığı Haydar Aliyev Kültür Merkezi, hem tasarım hem de mesleki davranış açısından ciddi bir eleştiri konusu olmuştur. Bize pek yansımamıştır ama Batı’da

Zaha Hadid’in Haydar Aliyev’in anıt-mezarını ziyaret ederek çelenk koyması bile eleştirilmiştir. Yine Hadid, Katar’da yaptığı stadyum inşaatında ölen işçiler için umursamaz bir tavırla “*bu benim değil Katar yönetiminin sorunu, Irak’ta da her gün insanlar ölüyor*” demesiyle manşetlere geçmiştir. Değerli meslektaşımız Ali Artun’un yönetiminde internet üzerinden yayınlanan e-skop’tan “*Zaha Hadid’in Parlayan Yıldızı Hayatları Söndürmeye Devam Ediyor. Bakû’de Kentsel Dönüşümün Vahşi Yüzü*” başlıklı yazıyı⁵ okumanızı tavsiye ederim.

Herhalde bir “*zalim*”e hizmet eden mimarların başında Hitler’in baş mimarı ve Silahlanma Bakanı Albert Speer gelmektedir. Speer’in Nürnberg yargılamalarında nasıl idamdan döndüğü meraklısı için iyi bir araştırma konusudur. Çok uzaklara gitmeye gerek yok, günümüz Türkiye’sinden mimar manzaraları kime hizmet edildiği konusunda yapılabilecek etik tartışmalara bolca malzeme üretmektedir. Atatürk Orman Çiftliği’nde (Kaç)ak Sarayı, Çamlıca tepesinde Osmanlı replikası camii, Taksim’de Topçu Kışlasını tasarlayanlar, TOKİ’ye proje yetiştirenler, kentsel dönüşüm projelerinin tasarımcıları hangi koşullarda, kimlere ve neye hizmet etmektedir? İktidara yönelik eleştirilerin bolluğu içinde bu cinayetlere tasarlayarak iştirak edenlerin sorumluluğundan gereği kadar söz edilmiyor. Bu sorumluluğu konu alan çalışmalar “*Mimarlık ve mimarlar toplum hizmetinde olmalıdır*” diyenler için başlı başına bir mücadele alanı olmalıdır.

Reel Mimarlıkta Hukuk ve Etik İlişkileri

Toplum ölçeğinden “*reel mimarlık*” diyebileceğimiz meslek uygulaması ölçeğine geçelim ve ülkemizden bazı örnekleri irdelemeye çalışalım. Mimarların yaptığı işlerin tartışılması kimi zaman etik boyutunun ötesinde hukukla da kesişiyor. Hukukun yetersiz kaldığı yerde etik ne işe yarar dememek gerekir. Tam tersine böyle durumlarda etiğin devreye girmesi beklenmelidir. Geçenlerde Mimarlık’ta yayınlanan bir makale⁶, bir mimarın bir inşaat firmasına karşı açtığı ve kesin sonuçlanması 16 yıl süren bir davayı anlatıyordu.

Mimar Aytaç Manço, MESA firması için yaptığı ve uygulanan çok katlı bir konut projesinin daha sonra aynı firma tarafından izinsiz ve ücret ödemediği tekrar uygulandığını ileri sürerek dava açmıştı. 16 yıl sonra dava mimar lehine sonuçlanmış. Mimarlıkla ilgili hukuk alanına Manço-MESA davası diye giren davanın herhalde bir hayli kalabalık olan dosyası, hukukun ötesinde etiğin de ele alınacağı başlı başına bir araştırma konusu olabilir. Dava dosyasında meslek alanından ve aralarında öğretim üyelerinin de bulunduğu çok sayıda bilirkişinin görüşleri yer almaktadır. Sadece bu bilirkişi raporlarının taraf-

sız bir gözle ve etik açıdan irdelenmesi bile çok öğretici sonuçlar verebilecektir.

Hukukta “49 Örnek” ve Diğer Bazı Örnekler

Hukuk yollarının kullanılmasının da bir etiği var. Bizim meslek topluluğumuzdan üzerinde pek durulmamış bir iki örnek vereyim. Örnekler uzunca bir süre yaşadığım ve çalıştığım İzmir’den ve 20-25 yıl öncesinden. Mutlaka başka kentlerimizde de benzeri olaylar yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Her ne kadar üzerinden epeyi bir zaman geçmişse de ne olur ne olmaz diye kişilerin adlarını kapalı tutuyorum.

- Mimar AA genellikle kooperatiflere proje yapmaktadır. Babasının emekli bir yargıç olmasından dolayı hukuki yöntemlere yatkınlığı vardır. AA, en ufak bir sürtüşmede işverene “49 Örnek Ödeme Emri” göndermesiyle ünlüdür. Her mimar alacaklarını tahsilde zorluk çeker ama bu yolu kullanan meslektaşımız pek fazla değildir sanırım. Söz konusu ödeme emrine itirazın çok kısa bir süresi vardır. Araya resmi tatiller filan girdiğinde, bir de ödeme emrini alan taraf deneyimsizse bu süre çoğu zaman aşılır ve talebin haklılığı incelenmeden borç kesinleşir. Daha sonrası için yasal yollar açıktır ama öncelikle istenilen rakamın ödenmesi gerekir... Bu yasal olanak haksız talepler için kullanılabilir. Bu yola “tevellül eden” bazı avukatların barolarından ihraç edildiği anlatılmaktadır.

- Bu örnek İzmir’in ilçesi Bergama’dan. Ruhsatsız olarak yapılmış kaçak bir yapının Özal iktidarı zamanında çıkarılan 2981 sayılı imar affı yasası kapsamına girmesi için 10 Kasım 1985 tarihinden önce yapılmış olması gerekiyordu. Bu durumun tespiti için de mahkemeler bilirkişilerden görüş istiyorlardı. Bergama’da bir meslektaşımızın verdiği böyle bir bilirkişi raporunda “İnşaatta kullanılmış olan betonun mukavemet ve dozajına bakıldığında binanın 10 Kasım 1985’ten önce yapıldığı anlaşılmaktadır” gibi “surrealist” diyebileceğimiz bir ifade bulunmaktaydı. Mahkeme teknik konulara anlaşılan meslektaşımızdan daha fazla aşınaydı ve bu tespit teknik olarak mümkün mü diye Mimarlar Odası İzmir Şubesi’ne başvurmuştu. Sanırım Şube uygun bir yanıt göndermiştir ama bilirkişi raporunu veren mimar hakkında bir işlem yapıldığını duymadım.

- Meslektaşımız BB kıdemli bilirkişilerdendir. Anlaşılan bilirkişilik alanını mesleki konuların ötesine öylesine genişletmiş ki karı koca arasında şiddetli geçimsizlik üzerine açılmış bir davada da bilirkişilik yapmış ve mimar unvanını kullanarak bir bilirkişi raporu düzenlemiştir. Karı koca arasında kavgada kırılan mobilyaların maliyeti üzerine hesaplamaların da yer aldığı rapor İzmir

Barosu’nun dergisinde bir mizah örneği olarak verilmişti. Üzerinden yıllar geçti, Oda bu konuda bir girişimde bulunmuş mudur acaba?

Son zamanlarda bilirkişilik konusu Oda çalışmalarında ağırlıklı bir yer kaplıyor. Umarım çalışmalar olumlu sonuçlara ulaşmış ve mimarların gerçek anlamda mesleki bilgilerini kullandığı bir alan olmuştur bilirkişilik. Örneğin eski tarihlerde kira bedellerinde artış talebiyle açılmış davalarda bilirkişi olarak mimarları da çağırırlardı. Ama yapılacak iş, Devlet İstatistik Kurumu’nun yayınladığı fiyat artış endekslerine bakarak bir artış oranı bulmaktır. Dört işlem bilen herkesin yapabileceği bu işi niye mimarlardan isterler, mimarlar niye buna tepki göstermezler diye merak ederdim.

Çok Yakınımızdan “İntihal” Olayları

Yukarıda değindiğim Manço-MESA davası aslında bir “intihal” davası. Bazen daha kibar bir şekilde Frenkçesiyle “plagiarizm” diye adlandırılan “intihal”, başkasına ait entelektüel bir ürünü, bir tasarımı, bir yazıyı kendi üretmiş gibi kullanmak, yani kaba deyişle fikir hırsızlığıdır. Türk Dil Kurumu buna “aşırma” diyor. Tasarımda kimin kimden neleri “aşırıldığı”nın fazlaca tartışılmadığı, “etkilenme”, “gönderme” gibi deyimlerle bu durumun hoş görüldüğü ve üzerine fazla gidilmediği bilinmektedir.

Mimari tasarım konusunda son zamanların en büyük “aşırma” olayı 2002 yılında Kore’nin Busan kentinde yapılacak bir kule kompleksi için UIA’nın yönetiminde düzenlenen uluslararası yarışmada yaşanmıştır. Jüri birinci seçtiği tasarımın, Norman Foster tarafından İspanya’nın Santiago de Compostela kentinde yapılan bir binaya neredeyse tıpatıp benzediğini kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak aralarında UIA Başkanı Vasillis Sguatas’ın da bulunduğu jüri işverene bu durumu bildirmekle yetinmiş, birincilik kararını değiştirmemiştir. Birincilik ödülünü alan aşırı macı mimarlar hakkında birkaç kısa eleştiri yazısının dışında meslek ortamından önemli bir tepkinin gelmediğini de ekleyelim.

Yazılı ürünlerde “intihal”i tespit etmek daha kolay oluyor. Son yıllarda tez ve benzeri çalışmaları bu açıdan denetleyen bilgisayar programları bile var ve Batı üniversitelerinde yoğunlukla kullanılıyor. Oda ortamında yaşanan ve sessizlikle geçirtilen bir intihal olayını hatırlatmak isterim. İzmir Şubesi’nin yayınladığı Ege Mimarlık dergisinin 31. (1992/2) sayısının 2. sayfasında “Düzeltilme” başlığı altında şöyle bir açıklama yayınlanmıştır:

“Dergimizin 30. sayısında yayınlanan CC’nin ‘75. Yılda Kentleşme ve Planlama’ başlıklı makalesinde kullanılan terimler, başlıklar ve yorumların büyük

bir kısmı, Tarih Vakfı tarafından yayınlanan ‘75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık’ adlı kitapta yer alan, İlhan Tekeli’nin ‘Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması’ yazısından alınmıştır.”

Olayın ayrıntılarını araştıranlar yukarıdaki “Düzeltilme”nin çok kibar bir dille yazıldığını görecektir. Konu oldukça ağır, hatta katmerli diyebileceğimiz bir “intihal” olayıdır. O tarihlerde Ege Mimarlık’ın yayın kurulundaydım ve söz konusu yazı, kuruldan tartışmasız geçmişti. Anlaşılan daha ince eleyip sık dokumamız gerekiyormuş. Bu tür olayları olmadan önlemek en iyisi. Sonradan üzerine gitmek kişiler açısından yıpratıcı oluyor. Herhalde bu yüzden olacak, olaydan kısa bir süre sonra Oda Yönetim Kurulu’nda görev almama karşın olayı unuttuk gitti. İlk kez burada, mimarlık ve Oda etiği konusunda çalışacaklar için bir örnek olay olur diye değindim.

Oda içinde yapılan bazı “örgütsel” intihallere de değinmekte yarar var. Bunlar genellikle pek fazla üzerinde durulmayan, neredeyse artık olağan görülen “aşırımlar”. Örneğin birkaç yıl öncesinin bir belgesindeki metni “kes-yapıştır” yöntemiyle yeni bir metin gibi sunmak. Örneğin Genel Başkan’ın bir toplantıdaki açış konuşmasını o toplantının sonuç bildirgesi olarak neredeyse aynen ve metnin esas sahibine referans vermeden yayınlamak gibi. Umarım fazla duyarlılık göstermek veya kapanmış yaraları kaşımak diye yorumlanmaz bu söylenenler.

Meslek Unvanı Kullanılması ve Bir “Ordinaryüs Profesör”

Mesleklerde unvan kullanılması başıboş bırakılmamıştır. Her önüne gelen kendisine mimar diyemeyeceği gibi her mimar da meslek unvanının başına, sonuna yanıltıcı eklemeler koyamaz. Çoğu meslektaşlarımız zamanında sadece “mimar” unvanını kullanmakla yetinir, “yüksek mimar” veya “mimar mühendis” gibi diplomayla edindikleri unvanları dahi, meslek topluluğu içinde ayırmacılığa, eşitsizliğe yol açar diye kullanmazlardı.

Unvan kullanma konusunda etik ihlalin “ordinaryüs profesörü” İstanbul’dan. Önerdiği spekülatif projelerle gazetelerde kendinden söz ettirmesini bilen, bir siyasal partinin genel merkez binasını tasarlayarak bu binaya tepesinden bakılınca görülecek parti amblemi formunu veren, yerel seçimlerde belediye başkanlığına aday olan, seçim afişlerinde bir elinde bilgisayar bir elinde T cetveli ile poz veren... Kimden söz ettiğimizi herhalde anladınız.

Adını vermediğimiz bu meslektaşımız, kullandığı unvanları yeterli bulamamış olacak ki 2000 yılında katıldığı Sofya Uluslararası Mimarlık

Akademisi'nin bir etkinliğinden aldığı "akademisyen" unvanlı katılım belgesini Hürriyet gazetesinde "ordinaryüs profesör" oldu diye haber yaptırmıştı. Haberde UIA Başkanı Sgoutas'ı kendisini tebrik ederken gösteren bir fotoğraf da vardı. Gazete haberini Sgoutas'a gösterdiğimde çok şaşırılmış, "tebrik ettiğim filan yok, oradan geçerken gel birlikte bir fotoğrafımız olsun diye kolumdan tuttu, çekti" demişti... Merak edenler Sofya'daki sözde "akademi"nin nasıl bir şey olduğunu, verdikleri belgenin "ordinaryüslük"le bir ilgisinin olmadığını, hatta "ordinaryüs profesörlük" diye bir unvanın neredeyse 50 yıl önce tedavülden kalktığını öğrenebilirler. Bu arada bu meslektaşımız hakkında "Ekşi Sözlük"ten de bir arama yapabilirsiniz.

Yapılarda Can Güvenliği ve Mimarın Sorumluluğu

Zaha Hadid'in Katar'da tasarladığı stadın yapımında ölen işçiler için kayıtsız tavrından söz etmiştik. Birkaç ay önce İstanbul Mecidiyeköy'de yaşanan ve 10 işçinin ölümüne yol açan iş cinayeti, mimarların can güvenliği konusunda sorumluluğunu bir kez daha gündeme getirdi. Yasal açıdan belki tasarımcı mimarın sorumluluğu yoktur ama etik açıdan bu kadar rahat olabilir miyiz? Öte yandan konu, mimarların yapı üretim sürecinin neresinde bulundukları ile de ilgili. Bu konuların yeteri kadar irdelendiğini sanmıyorum.

İğneyi veya çuvaldızı kendimize, çok yakınımıza batıralım. Eskimiş, unutulmuş bir olay... 2007 yılının son günü Ankara Konur Sokak'taki binanın Oda merkezi tarafından kullanılan katında camları silen bir Oda çalışanı pencereden düşmüş ve ağır yaralı olarak kaldırıldığı hastanede birkaç gün sonra yaşamını yitirmişti. Olayı duyunca çok üzüldük. O dönem Oda yönetiminde olanlar bu acıyı hafifletmek için ellerinden geleni mutlaka yapmışlardır. Ama olayın mesleki açıdan önemli bir etik boyutu var. Pencereler bugün aynen yerinde duruyor, detayına bakabilirsiniz. Pencerelerin sabit bölümlerinin içerden silinmesi olanaksızdır. 40 yılı aşkın bir süredir, ben de dahil, yıllarca o binada çalıştık ama arada sırada konuşulmasına karşın o doğramaları değiştiremedik. Umarım en kısa zamanda binada yapılacak yenileme çalışmaları sırasında daha kullanışlı bir doğrama ile değiştirilir.

Konur Sokak'taki Oda binasını inşaatın bittiği 1970 yılında ilk kez gördüğümüzde detayları bize çok hoş gelmişti. Özellikle merdiven korkulukları ilginçti. Bir yolunuz düştüğünde daha dikkatli bakın o korkuluklara, bunca yıldır niye o korkuluk boşluğundan kimse, hele bir çocuk düşmedi diye şaşırırsınız... Alın size mimari detay üzerinden bir etik sorun.

Kaynakça İçin Bazı Bilgiler

Etik tartışmaları bazı örneklerle ve olabildiğince yalın bir şekilde anlatmaya çalıştık. Daha geniş bilgilendirme için, geçenlerde Ankara'da yaptığımız bir arama toplantısı⁷ için hazırladığım kısa bir kaynakçayı sizinle de paylaşayım:

1) "Etik" ve "Meslek Etiği" bir felsefe konusu olarak felsefeciler tarafından ele alınıyor, tartışılıyor. Bu kapsamdaki çalışmalar arasında Türkiye Felsefe Kurumu'nun 1996'da düzenlediği "Felsefi Etik ve Mesleki Etikler" semineri⁸ ve bu seminerde Ioanna Kuçuradi ve Harun Tepe'nin sunuş ve değerlendirmeleri dikkati çekiyor. Seminerde "Tıp Etiği", "Çevre Etiği", "İş Etiği", "Kitle İletişiminde Etik", "Hukuk ve Siyasette Etik Sorunlar" başlıklarıyla yapılmış sunumlar bizim için farklı açılardan yol gösterici olabilir.

2) Yakın çevremizde mimarlar dışında "Mesleki Etik" konusu örneğin TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası'nda uzunca bir süre tartışıldı. EMO Etik Komisyonu'nun geniş katılımlarla sürdürdüğü çalışmalar 2003, 2007 ve 2012 yıllarında yayınlanan kitaplarda⁹ derlenmiş durumda. Özellikle iki yıl önce *Etik, Kodlanan Etik ve Pratiği* başlıklı bir kitapta toplanan komisyon çalışması, konunun güncel ve siyasal boyutlarına ışık tutuyor. Kavramsal açıklama ve tartışmaların yer aldığı çalışmada ülkemiz pratiğinden örnekler üzerinden gidilerek etik alanında söylem ve eylem arasındaki çelişkiler vurgulanıyor.

3) "Etik" ve "Meslek Etiği"ne ilişkin doğrudan mimarlar tarafından yapılmış çalışmalar içinde üç kaynak üzerinde ayrıntılı durabiliriz:

a) Mimarlar Odası'nın 1993 yılında düzenlediği "Kimlik, Meşruiyet, Etik" konulu sempozyum 20 yıl öncesinin tartışmalarını yansıtmaktadır ve tartışmaların derlendiği kitap¹⁰ döneme ilişkin önemli bir belge niteliğindedir. Sempozyumda özellikle Aydan Balamir, Ahmet İnam, Yücel Gürsel, Uğur Tanyeli, Gürhan Tümer ve Oktay Ekinci'nin yaptığı sunumlar dikkati çekiyor.

b) İTÜ Mimarlık Bölümü'nün İÜ Felsefe Bölümü ile birlikte düzenlediği "Felsefe ve Mimarlık" toplantıları kapsamında 2002'de yapılan panele sunulan ve daha sonra *Etik-Estetik* başlığı ile bir kitap¹¹ halinde yayınlanan görüşler, doğrudan mimarlık ortamıyla ilişkili önemli tartışmaları içeriyor. Sempozyumda Hasan Ünal Nalbantoğlu, Emel Aközer, Şevki Pekin, Doğan Kuban, Jale Erzen, Günkut Akın, Atilla Yücel ve Uğur Tanyeli'nin yaptığı sunuşlar önemli katkılar getirmiş.

c) Mimarlık ortamında "Etik" konusunda yapılan çalışmalar kapsamında bir başka kaynak Mimar-

lar Derneği 1927'nin düzenlediği "Etik, Meslek Etiği ve Mimarlıkta Etik" başlıklı söyleşi olabilir. Harun Tepe, Yasemin Oğuz, Haluk Zelef ve Onur Yılmaz'ın katıldığı söyleşi, yayınlanabilecek bir kıvama getirilemediyse de belirli ipuçları verebilir¹².

Yukarıda belirtilen ve üç grupta toplanan kaynaklara ek olarak örneğin 2001 yılında ODTÜ'de yapılan "Ulusal Uygulamalı Etik Kongreleri" ve konuya ilişkin Türkiye'de ve yurtdışında yayınlanmış bazı çalışmalar da değerlendirilebilir. ■

NOTLAR

1. Prof. Dr. Neyyire Yasemin Yalın'ın, 14.11.2014 günü Mimarlar Derneği 1927'de yaptığı "Mimarlık ve Tıp: İki 'Tekhne' ve Bir 'Ethik'" başlıklı söyleşi.
2. "Filistin'de Adalet İçin Mimarlar ve Plancılar" örgütü APJP'nin Başkanı Abe Hayeem'in 16.04.2010 günü Stokholm'de yaptığı konuşmadan. Bakınız: <http://arcpeace.org/en/publications/item/165-apjp-and-the-ethics-of-israeli-architecture>
3. Gürhan Tümer, *Mea Architectura Mea Culpa Seçmeler*, Mimarlar Odası yayını, 2006, Ankara.
4. Sedat Hakkı Eldem, "Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı", *Mimarlık*, sayı: 121 (1963/11-12), s. 7.
5. *e-skopbülten*, 04.07.2014. Bakınız: <http://www.e-skop.com/skopbulten/zaha-hadidin-parlayan-yildizi-hayatları-sondurmeye-devam-ediyor-bakude-kentsel-donumun-vahsi-yuzu/2026>
6. Gürsel Öngören, "Yargı, Mimar Aytaç Manço Kararıyla Mimarların Haklarının Korunmasında Gereğini Yaptı Ama ya Gecikmiş Adalet", *Mimarlık*, sayı: 378, 2014, s.16-17
7. 19.09.2014, Mimarlar Derneği 1927.
8. Seminer bildirileri için bakınız: Harun Tepe (yayına hazırlayan), *Etik ve Meslek Etikleri*, Türkiye Felsefe Kurumu yayını, Ankara, 2000.
9. EMO Etik Komisyonu, *Etik, Ahlak ve Mesleki Davranış İlkeleri - Tartışma Taslağı*, EMO yayını, Ankara, 2003 ve EMO Etik Komisyonu, *Etik, Kodlanan Etik ve Pratiği*, EMO yayını, Ankara, 2012.
10. Alev Erkmen, Gülnur Özdağlar (derleyenler); *Kimlik-Meşruiyet-Etik: Türkiye Mimarlığı Sempozyumu*, Mimarlar Odası yayını, 1996, Ankara.
11. Ayşe Şentürer vd. (yayına hazırlayanlar), *Etik-Estetik*, Yapı Endüstri Merkezi yayını, İstanbul, 2004.
12. Bu söyleşinin redaksiyondan geçmemiş ses kaydı çözümleri Mimarlar Derneği 1927'den temin edilebilir.

MİMARLIK EĞİTİMİNDE “ETİK”

M. Haluk ZELEF

Mimar
Dr.

Yasemin N. YALIM

Biyoetik
Prof. Dr.

“Mimarın, tasarımının etkileyeceği doğal çevre, sosyal çevre (toplumun bütün katmanları, gelecekteki ve şimdiki kullanıcılar, fiziki ve ekonomik açıdan dezavantajlılar; yaşlılar, engelliler, çocuklar, yayalar vb.) ve tarihsel çevreye karşı sorumlulukları bu sözcük yaygın şekilde kullanılmadan önce de şüphesiz eğitimin bir parçasıydı; ancak bu ‘paradigmanın’ duyarlılıkları arttırmada destek olabildiğini görüyoruz. Tüketim toplumu olmanın giderek daha fazla yüceltildiği günümüzde bu önemli, ancak yine de ‘sürdürülebilirlik’ tartışmalarına eleştirel bir mesafeyi korumak gerekli.”

Bu yazıda *Etik* konusunun mimarlık eğitimi-deki yerini ve rolünü irdedeceğiz. Mimarlık okullarında doğrudan vurgulanmasa da “etik” tartışmalarına, ya da etik alanın temel kavramlarına “Meslek Pratiği” ve “Mimari Stüdyo” olarak iki farklı grupta içinde rastlamak mümkün. Etik sözcüğünün farklı tanımlarının yansıması olarak bu dersler arasında ilişki olsa da, bağıl olarak kendilerine özgü alanlar. Bir başka ders grubu da bu alanla alakalı, çoğunlukla seçmeli olarak verilen dersler. Bu derslerin bazıları felsefe, kültür, sosyal bilimler, politika gibi alanlarla mimarlığın ilişkisini irdelerek dolaylı olarak bu alana değinse de, daha doğrudan örnekleri kur-gulamak da mümkün. Yazının son kısmında *etik* ve *mimari* konusunda geliştirdiğimiz kuramsal bir derse değineceğiz.

1. Meslek Pratiği Dersleri

Bunlardan birincisi profesyonel hayata, mimarlık pratiğine ilişkin bilgi ve deneyimin aktarıldığı, bazı okullarda seçmeli, bazı okullarda zorunlu olan dersler. Bu dersler temelde mezun olacak öğrenciye mimarlığın uygulamasındaki süreçleri ve mevzuatı tanıtmayı hedefler; bu esnada da örtük olarak kuralların aktarıldığı bir tür “deontoloji”yi kurarlar. Yani etik konusunu “normatif” olarak ele alır; haklar, yükümlülükler, yetkiler, yapılacak ve yapılmayacak davranışlar, özetle “code of conduct” ya da “meslek ahlakı” olarak aktarılır. Bu dersler genelde son sınıfta verilerek öğrenciyi mesleki hayata hazırlamayı hedefliyor. (Böyleli dersler aynı zamanda eğitimde de yarı zamanlı yer alan mimarların pratiklerini ve öğrencilerin daha önce yapmış oldukları “yaz stajları” sırasında bürolarda gözlemledikleri davranışları bir kez daha gözden geçirmelerini sağlayabilir¹.) Örneğin mimarların topluma, meslektaşlarına, iş sahiplerine, mimarlık mesleğine ve Meslek Odasına karşı yükümlülüklerini tanımlayan “TMMOB Mimarlar Odası Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği”nin ortaya koyduğu bazı yapılmaması gereken davranışlardan bu derste bahsedilebilir. Böylesi yönetmeliklerin tariflediği, örneğin mimar “kendi eserleri üzerindeki telif haklarını kötüye kullanamaz”, “iş sahibine verdiği mimarlık hizmetine ilişkin

veya işle bağlantılı sırlarını iş sahibinin iznini almadan, ya da yasal gereklilik dışında açıklamamaz, kişisel çıkarları için kullanamaz” ya da “Hiçbir şekilde reklam yapamaz” gibi kurallar², bu derste aktarılabilir, ama gerçek hayatta öğrencinin bu durumlarla yüzleşmesine kadar bu bilgi “uykuya yatar”. Uyanıp uyanmayacağı, bu bahsedilen kurallar arasındaki çelişkileri nasıl çözümleyecekleri ve meslek kişilerinin kurallara uymadıklarında yaptırımlarla karşılaşmadığı takdirde “doğru eylemi” ne kadar benimseyecekleri şüphelidir.

2. Mimari Tasarım Stüdyo Dersleri

Stüdyo’nun Etiği

Eğitimin ana omurgasını oluşturan, en çok kredi yükünü taşıyan ve öğrencilerin en fazla zamanını ayırdığı tasarım stüdyoları, bir başka deyişle proje dersleri, etik ikilemlerin gündeme geldiği bir diğer ortamdır. Her mimarın öğrenciliğinde yaşadığı gibi burada çoğunlukla hayali (kurgusal) bir konu, bir sorun ya da ihtiyaç, müşteri ya da kullanıcılar tanımlanır ve öğrencilerin bu çerçevede bir tasarım yapmaları beklenir. Bu tasarımlar öğrencilerde farklı olgunluk düzeylerinde teknik, estetik ve etik duyarlılıklar ve beceriler geliştirir. Eğitimcilerin başarılı öğrenciler için kullandığı “iyi tasarımcı” nitelemesinin bu alanların tümünde bir olgunluğa işaret etmesi beklenir.

Burada farklı modeller ve bu farklı modellerin doğurduğu etik tartışmalara değinmek gerekir. Bazı stüdyolar “gerçek” sosyal, ekonomik ve çevresel durumlara yönelik projeler geliştirerek, alternatif yaklaşımların oluşturulabilirliğini sorgularlar. Böylesi durumlarda öğrenciler bu projelerin işvereni ve/veya kullanıcısıyla tanışıp, ilişki kurup, empati yapabilir ve değerler geliştirebilirler. Bazı okullarda ise stüdyo yürütücüleri bir çerçeve çizmeyi tercih etmedikleri ve proje konularını öğrenciler kendileri tanımlamakta oldukları için, her öğrenci kendi duyarlılıkları çerçevesinde etik “değerler” ortaya koyar, bunlar arasındaki ilişki ve çelişkilerin farkına varır, daha derin ya da yüzeysel etik tartışmalara girerler. Böylece “iyi/kötü” “siyah-beyaz” gibi keskin ayrımların güç olduğu etik

alanında, ara tonların baskın olduğu tartışmaların yer aldığı, yani “iyi” ile “daha az iyi”, ya da “kötü” ile “daha az kötü” arasındaki seçimlerin önem kazandığı fark edilir. Üstelik stüdyo süreci ve jüriyle çeşitli aktörlerin katılımı (diğer öğrenciler, akademisyenler, pratik hayattaki mimarlar, kent plancılar, mühendisler, belediye bürokratları, politikacılar vb.) etik tartışmaların, değerler kümesi farklı pek çok öznenin arasındaki çelişkiler ve örtüşmelerle dolu olduğunu ortaya çıkarır.

Ancak böylesi stüdyo alıştırmaları her ne kadar “gerçek” hayata benzemeye çalışsa da, bunu kısıtlı bir çerçevede başarabilir. Bir yapının tasarım aşamasının ötesindeki uygulama, kullanım, dönüştürme gibi süreçlere ve onun oluşturduğu etik sorunlara değinmek pek de mümkün olmaz. Bunu daha önceki bazı örnek projeler ve yapılar vasıtasıyla gündeme getirmek suretiyle öğrencide farkındalık yaratmak ise kısmen olasıdır.³

Etik duyarlılığın tümüyle mesleki alanla sınırlanamayacağı, meslek eğitiminin kişisel gelişimin de özgün bir parçası olduğu göz önüne alınırsa, stüdyo çalışmaları öğrenciye kendi tasarım ve yaratıcılık sürecinde hangi etik ikilemlerle karşılaştığı ve bu ikilemlere nasıl yanıtlar oluşturduğu konusunda da katkıda bulunacaktır. Bu nedenle bu süreçte öğrencinin eylemlerinin etik değerlendirmesinin yapılması ve geri bildirim verilmesi de önemlidir. Bu nedenle stüdyoda eğitim sürecine katılan eğiticilerin belirli bir etik eğitimi almaları gereklidir.

Stüdyolardaki “etik”, spekülasyon tartışmaların ötesinde, kısmen mimarlık eğitimi sürecinde de yüzleşilen, uygulamalı bir alan. Bazı açılardan “moralite”, yani “ahlak” olarak tanımlanan, daha kısıtlı bir çerçevenin kavramlarıyla ele alınabilirse de bu meslek pratiği açısından yeterli bir çerçeve sağlayamaz. “Erdem etiği” (virtue) kişinin niteliklerinin, davranışların değerlendirilmesindeki esas ölçü olduğu anlayışıyla yola çıkar, mimarlık öğrencisinin birey olarak erdemli olmasının önemini vurgular. (Tabii burada erdemlerin ne olduğu gibi bir soru yorumlamaya çok açıktır.) Örneğin “dürüstlük” gibi bir erdem mimarlık eğitiminde son zamanlarda, özellikle de teknolojiye gelişmeler nedeniyle sıklıkla tartışılan bir “nitelik”. Projelerdeki “özgünlük” gerek öğrenci gerek profesyonel düzeyde sıkça bu çerçevede ele alınabiliyor.

Özgünlük konusu, bir başka ifadeyle “intihal” sorunu bilim ve sanat alanında çalışma sürdüren kişilerin önemli sorunlarından. Öğrenciler de bu konuyu giderek daha da can alıcı şekilde hissediyorlar. İletişim alanındaki gelişmelere paralel olarak mimarlık yarışmalarında, öğrenci yarışmalarında, değil kavram-

sal ya da şema düzeyindeki esintiler, sunulan çalışmanın görsellerine kadar aynen alındığı gözlemlenmekte. Bundan da öte öğrencilere e-postalarla seslenen bazı kişiler (mimarlar?) onlara stüdyo projesini yapabileceklerini hatırlatırsa, ön eskiz ve kritik alma etaplarında da destek olacaklarını bildirerek, bununla ilgili ayrıntılı fiyat tarifelerini iletebiliyorlar. Bu konuda bir pazar oluştuğunu söylemek bile mümkün.

Tasarım derslerinde öğrencilerin birebir karşılaştığı önemli “ahlaki” sorulardan birisi çalışmanın müelliflik (telif hakları) ve özgünlük sorunları. Bu sorun hiç şüphesiz profesyonel hayatını “tasarımcı mimar” kimliğiyle sürdüren mimarlar için de önemli. Öğrenci ve profesyonel mimar benzer sorularla yüzleşiyor, “gerçekleştirdiğim tasarım ne kadar özgün, ne kadar bireysel, ne kadarını başkalarının katkısıyla gerçekleştiriliyor? Bu kişilere “hak” ettikleri krediler veriliyor mu?⁴ Emeklerinin karşılığını alıyorlar mı?” vb.

Eğitimde “erdem” yönüyle yapılacak tartışmalarda iki sorun var.

Öncelikle, kişiliğin oluşması ve moral gelişiminde üniversite yaşı geç bir döneme karşılık geliyor. Ayrıca uzmanlar moral gelişimde önce ceza ve ödül aşamasının yer aldığını, yani kişinin davranışlarının sonucunda iyi ya da kötü tepki almasının davranışı iyi ya da kötü yaptığı algısının oluştuğunu vurguluyorlar. Daha sonraki aşamada kuralların öğrenildiği ve kişinin sorgulamadan kuralların gerektirdiklerini yapmaya yöneldiklerini, ancak üçüncü aşamada bu kuralların da eleştiriye tabi tutulabildiğine işaret ediyorlar. Mimarlık öğrencilerinin hepsinin bu üçüncü aşamaya ulaşabildiklerini düşünmek zor, hatta birinci aşamada kalan öğrencilerden de söz etmek mümkün.⁵

Yukarıdaki intihal sorunundan tartışmayı sürdürürsek, ilk etapta “çalan” kişi bunun karşılığında yakalanırsa ve cezalandırılırsa bunun kötü bir davranış olduğunu düşünür. Daha sonra bunu genelleyerek “hırsızlık yapmama”, “dürüstlük” özelliğinin her koşulda korunması gerektiğine ulaşır. Daha sonra “hırsızlık” konusunu farklı boyutlarıyla, çelişkileriyle yeniden ele alır. Örneğin arkadaşının bilgisayarını çalmanın, dürüstlük erdemine bağdaşmadığını bilerek kötü bir davranış olduğunu kabullense de, onun “tasarım fikrini” çalmanın kötü olduğu mimarlık stüdyosu içinde tartışılacak bir ahlaki sorun. Bir yandan tarih teori alanlarında kendinden önceki mimarların eserleriyle tanışan, onların arasındaki esinlenmelerden / etkilenmelerden haberdar olan mimarlık öğrencisinin kafasının karışması da mümkün (ve belki de gerekli). “Tasarım fikri”, şu sıralarda çok popüler olduğu şekliyle “concept” tanımının

ne olduğu, ne kadar paylaşılabılır bir şey olduğu tartışmaya açık ve zamanla yerine oturan konular. Bu açıdan “hırsızlık yapmama” kuralı ya da “dürüstlük” erdemi bu konuları anlamak için yeterli ve herkesi bağlayan çerçeveler değiller. Bir tasarıma gönderme yapmanın ya da bir tasarımın öğelerini yeniden yorumlayarak kendi eseri ile ona yanıt vermenin “intihal” açısından tartışılması ise üçüncü düzeyde bir değersel analiz gerektirir.

Etik Tartışmaları Destekleyen Mimarlık Gündemi

Stüdyolardaki çalışmalar, sonuç ürünün nitelikleri açısından açtığı tartışmalar kadar, belki ondan da çok tasarım süreçleri esnasındaki etik tartışmalar açısından da ilginç. Öteden beri tasarım tartışmalarında bilimsel bilgi (doğru/yanlış-mühendislik, strüktür, mekânsal boyutlandırma vb.) ve estetik (güzel/çirkin) yanında etik (iyi/kötü) alanına ilişkin tartışmalar yapılır. Ancak tasarım derslerindeki öğrencilerin karşılaştığı “sürdürülebilirlik” odaklı uluslararası etik çerçeve⁶ son yıllarda giderek daha da fazla gündemde ve önem kazanmakta. Hatta Norman Foster’ın dediği gibi son yıllarda “sürdürülebilirlik” sözcüğünü zikretmeden proje yapılamıyor⁷. “Evrensel tasarım” ve “Sürdürülebilirlik” gibi paradigmlar giderek Türkiye’de de popülerlik kazanmakta. Kentsel bağlamda verilen büyük ölçekli projelerde de “seçkinleştirme” (gentrification) gibi etik kaygılar gündeme geliyor. Dolayısıyla eğitim alanında bu kavramlar aracılığıyla pek çok etik tartışmayı stüdyolarda açmak mümkün.

Mimarın, tasarımının etkileyeceği doğal çevre, sosyal çevre (toplumun bütün katmanları, gelecekteki ve şimdiki kullanıcılar, fiziki ve ekonomik açıdan dezavantajlılar; yaşlılar, engelliler, çocuklar, yayalar vb.) ve tarihsel çevreye karşı sorumlulukları bu sözcük yaygın şekilde kullanılmadan önce de şüphesiz eğitimin bir parçasıydı; ancak bu “paradigmanın” duyarlılıkları arttırmada destek olabildiğini görüyoruz. Tüketim toplumu olmanın giderek daha fazla yüceltildiği günümüzde bu önemli, ancak yine de “sürdürülebilirlik” tartışmalarına eleştirel bir mesafeyi korumak gerekli.

Burada benimsenmesi gereken durum, bu etik tartışmalarda sıkça bahsedilen genel geçer bir takım reçeteleri de sorgulamak. Bazı estetik kaygıların, etik tartışmalarla meşruiyet kazanabileceğinin farkına varmak. Örneğin sustainability (sürdürülebilirlik) kavramının, ticari hedeflerle göz boyamaya yani “green washing” uygulamalarına dönüşmemesini sağlamak, örneğin mimarlık projelerinde, çatıların yeşille renklendirilmesi, cephelerin ahşap kaplanmasına indirgenemeyeceğinin farkına varmak.

Günümüzde eğitimdeki mimarlık stüdyolarında sıkça rastlanan bir durum ise “digital tasarım” “parametrik tasarım” gibi kavramlarda karşılığını bulan, yoğunlukla form denemelerine dönüşen, bilgisayar programlarının yönlendirdiği tasarım yaklaşımları. Pek çok eleştirmen de benzer bir gelişmeyi gözlemleyip uyarılarda bulunuyor⁸. Her ne kadar bu yaklaşımları benimseyenleri “immoral” yani etik değerlere karşı olarak değerlendirmek doğru değilse de “amoral” yani etik değerler çerçevesi önermeyen, buna duyarlı olarak değerlendirmek mümkün. Teknik olarak yapılabilir olmayı, yapılmalı mı? sorusundan öncelikli gören bu tutumlar çok ilginç ve etkileyici mimarlık biçimleri ortaya koyabiliyor. Daha fazla projeye daha hızlı ulaşmayı sağlayan “internet” de projelerin öncelikle görsel değerlerini ön plana çıkararak, arka planlarının incelenmesine ve eleştirel bir yaklaşımın gelişmesine de engel olabiliyor.

3. Kuramsal Dersler

Şimdiye kadar bahsettiğim bu ders grupları dışında etik alanında “meta-ethics” denilebilecek teorik bir çerçeveyi getiren bir ders olarak ODTÜ Mimarlık Fakültesi’nde 1998 yılında vermiş olduğumuz “Morality and Ethics in Architecture” dersine de değinmek isteriz. Bu seçmeli olarak açılan “teorik” bir dersti ve alanında öncü sayılabilir.

Bu dersi hazırladığımız dönemde mimarlık ve etik konusunda neredeyse hiç yayın yoktu, dersin çerçevesini ve içeriğini hazırlarken o sıralarda mevcut olan “mühendislik ve etik” konulu yayınları taramış ve faydalanmaya çalışmıştık. Bu anlamda bu ders deneysel bir çalışma oldu. Bugün bu alanda oldukça fazla yayın bulunmakta.⁹ Ancak bu yayınlara baktığımızda hâlâ ülkemize ait sorunların odaklanan yayınların yeterince bulunmadığını görüyoruz. Mimarlığın coğrafya, zaman ve kültürle olan sıkı bağlarını dikkate aldığımızda bunun önemli bir eksiklik olduğunun altını çizmek gerekir. Bizim dersimizde öncelik, felsefenin bir alt alanı olan etik üzerine temel yaklaşımları öğrencilere aktarmaktı. Ardından bu “faydacı ahlak”, “erdem ahlakı” ve “görev ahlakı” gibi düşünce yöntemlerinin mimarlıktaki yansımalarını, bazı örneklerde detaylı tartışmak hedeflenmişti. Her durumun özgün, yani tek defalık olduğu bütün boyutlarıyla ve aktörler/toplumsal bileşenleriyle ele almak gerektiğinin altı çizilmişti. Ders, teorik bir çerçevenin aktarılması ve çoklukla uluslararası örnek durumlar üzerinden kavramların tartışılması şeklinde kurgulanmıştı. Bugün bu dersi verecek olsak, daha etkin bir yöntem olarak, ders oturumlarının büyük bölümünü ülkemizde sayısız örneği bulunan etik sorunların gündeme getirilmesini öncelerdik.

Sonuç

Etik konusunun mimarlık gündemine gidecek daha yoğun ve sıklıkla gelmesinin nedeni sadece mimarlığın kendi iç sorunlarının tartışılmasına yönelik akademik bir moda değil¹⁰. Dersimizi kurguladığımız yıllarda mimarlık gündemini belirleyen en çarpıcı etkinliklerde bile “etik” ön planda yer almaya başlamıştı, örneğin 1993’deki Türkiye Mimarlığı Sempozyumunun başlığı “Kimlik, Meşruiyet, Etik” idi, 2000 yılındaki 7. Venedik Bienali “Daha çok Etik, Daha az Estetik” başlığıyla kurgulanmıştı. “Etik” temalı tartışmaların önemli bir nedeni meslek kuruluşlarının, pek çok meslek sahibinin ve sıradan insanların çevrelerinde olup bitenlerden duydukları hoşnutsuzlukların, özellikle de Türkiye’de, “mimarların” yetersizlikleri ya da zaaflarından kaynaklandığını düşünmeleri. Toplumsal faydanın geri plana itilmesi, doğanın yok edilmesi, “kent hakkı” (katılımcılık, şeffaflık, vb.) kavramının göz ardı edilmesi gibi pek çok rahatsızlıkların bir çözümünün de eğitimden itibaren “etik duyarlılık” aktarılması olduğu örtük olarak ima edilmekte. Hatta bunun için mesleğe başlarken hekimlik gibi mesleklerde rastlandığı gibi “yemin” edilmesi gibi öneriler de bulunuyor. Aslında Türkiye’de mezun olunca mesleki uygulama yetkisi alındığı için bazı okullarda uygulanan “mesleki yemin” bu yaklaşımın şu anda gerçekleşmekte olan bir uygulaması¹¹. Ancak yapıları çevrenin oluşumundaki aktörler arasında en başrolde gibi görünüp belki de en etkisizi olan “mimar özne” odaklı bu çözüm fazlasıyla naif duruyor. Siyasi ve ekonomik faktörlerin bütünselliğinin yapı ve doğal çevreyi dönüştürdüğünün gözden kaçmasına neden oluyor. Ancak yine aynı öznenin söz konusu faktörlere ilişkin toplumsal eleştiride başı çektiği, etkili farkındalık yaratma ve direnme noktalarını oluşturduğu da göz ardı edilmemeli. Bu sivil toplumsal duyarlılığın da eğitim sırasında öğrenciye aktarılan etik bilincin bir ögesi olduğu göz önüne alınarak mimarlık alanında etik eğitimi yapılandırılmalı. ■

NOTLAR

1. Etik konusundaki duyarlılığın sadece teorik birtakım bilgilerin ya da yönetmeliklerin aktarılmasıyla kazandırılmayacağı açıktır. “Doğru davranış” gerçek durumdaki çelişen değerlerin hangisinin ön planda olduğu ve korunması gerektiği sorunuyla karşılaşıldığında bireyin etik usullaması sonucunda yaptığı seçimlerle ortaya çıkar.
2. 1971 Mimarlar Odası Mimarlık Mesleğini Uygulama, Mimarlar Arası Dayanışma, Mimarlık Şeref ve Haysiyetini koruma Yönetmeliği’nde de bahsedilen, 2011 yılında yeniden yazılan “TMMOB Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliğine” göre: 5c) Mimar, eser sahibi mimarın izni olmadan projesini kullanamaz, değişiklik ya da ilaveler yapamaz. Mimar, kendi eserleri üzerindeki telif haklarını kötüye kullanamaz.
- 6b) Mimar, iş sahibine verdiği mimarlık hizmetine ilişkin veya işle bağlantılı sırlarını iş sahibinin izni olmadan, ya da yasal gereklilik dışında açıklayamaz, kişisel çıkarları için kullanamaz.
- 7c) Mimar, proje ve uygulamaları için gerçeğe aykırı olarak kendisinin kaliteli ve ucuz bina yaptığını ya da zamandan tasarruf sağladığını, ucuz ve süratli hizmet yaptığını ya da buna benzer bir hususu ileri sürerek ilan vermez. Hiçbir şekilde reklam yapamaz.
3. Bu tartışmalar özellikle de “yıldız mimarlar” ve onların tasarımlarıyla ilgili olduğunda daha dikkat çekici olabilir. Örneğin Daniel Libeskind’in Çin’de proje yapmamasının gerekçesi olarak (biraz da

- Zaha Hadid’in Azerbaycan’daki Kültür Merkezi’ne de nazire yaparak) işaret ettiği, “insan hakları karnesi zayıf, totaliter ülkelerde, onları meşrulaştıran projeler yapılmamalıdır” ifadesi ilginçtir. Hadid’in Katar’da inşa edilmekte olan stadı’da yüzlerce Hintli ve Nepal’li göçmen işçinin öldüğü kazalarla ilgili olarak üzgün olduğunu ama “mimar olarak sorumluluğu olmadığını” söylemesi de bir yapının tasarım aşamasından, kullanıcı değerlendirmelerine kadar farklı etik tartışmalara öğrencinin dikkatini çekebilir. (Bu konuyu hatırlattığı için Bülend Tuna’ya teşekkürler)
4. Profesyonel hayattaki “çalışma etiği” sorunları, ücretler, sosyal haklar gibi pek çok alanda detaylandırılabilir. Öğrenciler de bu konudan tamamen uzak sayılmazlar, stajlar part-time çalışan öğrencilerin mimarlık bürolarındaki çalışma koşulları da bu çerçevede incelenebilir.
 5. Lawrence Kohlberg bu alandaki en bilinen isim pre-conventional, conventional and post-conventional diye tanımladığı üç etabı da ikiye aşamada inceleyerek altı gelişme seviyesini tarifler.
 6. Bu alanda da yayınlar giderek artmakta örneğin *Sustainable Design: Towards a New Ethic in Architecture and Town Planning* (2009, M.H. Contal-Chavannes)
 7. Bu duyarlılığın mimarlıktaki “yıldız sisteminin” önemli bir üyesinden gelmesi ilginç. Günümüzde “sürdürülebilirlik” paradigmasının önemli figürlerinden biri olan William McDonough 1970’lerden farklı bir anektodu aktarıyor: “1975 yılında Yale üniversitesi’ndeysen, hocalarından biri olan Richard Meier çizimlerine baktı ve, ‘genç adam güneş enerjisinin Mimarlıkla ilişkisi yoktur’ dedi. *Tracking Sustainability in Architecture* <http://www.dwell.com/post/article/tracking-sustainability-architecture> (Meier Bodrum’da yaptığı villalarda bu yaklaşımı 2010’larda da sürdürdüğünü gösteriyor). Bu büyük harfli “imza mimarlık” anlayışı öğrenciler arasında ön planda olmaya devam ediyor.
 8. Alberto Perez-Gomez özellikle Amerikan mimarlık eğitiminde mimarın problem çözücü bir “teknolojist” olarak görüldüğünü, oysa mimarlığın teknolojik veya estetik alana indirgenemeyecek bir boyutu olduğunun altını çizer. “Günümüzdeki bilgisayar üretimi olan boş formalizmin” herkesi daha şüpheci yapması gerektiğine işaret eder. “Ethics and Poetics in Architectural Education” (der. G. Caico) *Architecture, Ethics and the Personhood of Place* içinde 2007) p.124.
 9. İngilizce basılan birkaç yayını zikretmek gerekirse: *Ethics and the Practice of Architecture* (2000), *Ethics and the Built Environment* (2000), *Ethics and Globalization*, (2009) *Ethics for Architects-50 dilemmas of Professional Practice* (2010), *Prospects for an Ethics of Architecture* (2011), *Ethics, Design & Planning of the Built Environment* (2013)
 10. Mimarlıkta Postmodernizm tartışmalarıyla ilişkili olan bu tür teorik metinlere örnek olarak da 1977’deki ilk baskısından yıllarca sonra yeniden basılan *Morality and Architecture revisited* (David Watkin, 2001) ve *The Ethical Function of Architecture* (Karsten Harries, 1997) verilebilir. *Architecture, Ethics and the Personhood of Place* (der. G. Caico, 2007) benzer şekilde modernizm, otantikliğin kaybı ve “yer” kavramlarını etik kavramına bağlar. Bu alandaki teorik çerçeveyi inceleyen Türkçe basılan en önemli yayınlardan biri 2002 yılında düzenlenen, Türkiye’deki felsefeciler, mimarlar, mimarlık tarihçileri sosyal bilimcilerin bir araya geldiği “Etik - Estetik” başlıklı *Mimarlık ve Felsefe II Sempozyumunda* sunulan bildirilerden oluşturulan kitaptır.
 11. Bazı üniversitelerde örneğin İstanbul Teknik Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi’nde (her ne kadar bütün bölümler için hazırlanmış genel çerçevede, iyi vatandaşlığın sorumluluk ve görevlerini tanımlayan kısa bir metin de olsa) “yemin” uygulaması var. Meslekteki bazı dernekler de etik standartlar koymak ve üyelerinin bu standartlara uymasını talep etmektedir örneğin *Serbest Mimarlar Derneği* bir “Mesleki Davranış ve Ahlak İlkeleri” metni hazırlamıştır.

MİMARLIKTA MESLEKİ DAVRANIŞ KURALLARININ ETİK DEĞERLENDİRİLMESİ

Hossein SADRI

Mimar

Doç. Dr.

Girne Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi

Bu yazı, mesleki davranış kurallarına etik değerler bilgisi çerçevesinden bakarak, mesleki davranış kurallarının ve daha genel olarak mesleki etiğin etik ile bağlantısını irdelemektedir. Yazıda etik filozofu Ioanna Kuçuradi'nin düşünceleri doğrultusunda, ahlak, ahlaklılık bildirgeleri ve etik arasındaki farklıklar tanımlanarak, mimarlıkta davranış kurallarının bu üç kavram bağlamında değerlendirilmesi yapılmaktadır. TMMOB Mimarlar Odası'nın Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği örnek metin olarak yazıda incelenmektedir ve bu belge üzerinden mesleki etiğin etik değerler bilgisi açısından eleştirisi yapılmaktadır.

Felsefenin diğer alanlarında da olduğu gibi etik ile ilgili çalışmalarda en büyük meselenin doğru terimler ve kavramlarla hareket etmek olduğu söylenilebilir. Bu nedenle yazının başında Kuçuradi'nin ayırt edilmek üzere tanımladığı ve sıklıkla bir felsefe dalı olan etik ile karıştırılan ahlaklar ve ahlaklılık bildirgeleri kavramları açıklanmaktadır.

Etik bir bilgi alanıdır ve dolayısıyla doğrulanabilir veya yanlışlanabilir bilgi ortaya koymaktadır. Etik alanının ortaya koyduğu bilgi etik fenomeni hakkındadır. Etik fenomeni, insansal bir fenomendir ve insanlararası ilişkilerde etik değerler ile ilintilidir. Bu etik değerler bilgisi insan onuruna uygun davranış kurallarının gelişiminde ana ve ön koşul olarak dikkate alınmalıdır. Böylece insanlararası ilişkilerde olduğu gibi, insan ile ilgili eylemlerde insan onurunu zedeleyecek durumlar önlenilebilecektir (Kuçuradi, 2014-a).

Etikten farklı olarak ahlak, kültürlerde farklılık gösteren değerlendirme ve davranış kuralları ve normları sistemidir. Bu değerlendirme sistemi kişilerin birbirleriyle ilişkilerindeki eylemlerini ve değerlendirmelerini belirlemek için kullanılmaktadır. Bunlar belirli bir grupta, yerde ve zamanda hangi eylemin veya değerlendirmenin "iyi" veya "kötü" olduğuyla ilişkili yargıları içermektedir ve dolayısıyla kişilerin hangi eylemlerde veya değerlendirmelerde bulunmaları veya bulunmamaları gerektiğini dile getirmekte olan değişik ve değişken norm sistemleridir (Kuçuradi, 2014-a).

Etik ve ahlaktan farklı olarak, ahlaklılık bildirgele-ri, belirli bir grup insanın farklı amaçlar doğrultusunda oluşturduğu norm bütünleri veya kodlardır. Bu bildirgeler mevcut normlar arasından seçilerek veya belirli amaç için türetilen normları içererek, bir meslek alanı gibi belirli grup tarafından kararlaştırılmış belgelerdir. Bu belgeler çoğunlukla "evrensel" olma ve "evrensel" genel geçerlik kazanma niyetini taşımaktadırlar. Mesleki davranış kodlarının da bu bağlamda ve normlar çerçevesinde ele alınmaları gerekirken, çoğu zaman yanlışlıkla "mesleki etik" başlığıyla etik ile karıştırılmalarına tanık olmaktadır. Ancak bu yazıda örnek olarak değerlendirilen TMMOB

Mimarlar Odası'nın Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği'nde de olduğu gibi, bu belgeler evrensel geçerlilik kazanabilen ve değerler bilgisine dayanabilen normlar ile ahlaki önermeler olmaları nedeniyle evrensel olamayan normların yan yana konulmasıyla oluşmaktadır. Dolayısıyla bu bildirgelerdeki normlar, çoğu zaman değerler ve değer yargılarını birbirine karıştırmaktadırlar ve felsefi değerlendirmelerden ve değerler bilgisi olarak etik bilgidan uzak olmaktadır (Kuçuradi, 2014-a).

Bu yazının konusu olan Mimarlıkta Mesleki Davranış Kuralları bir ahlaklılık bildirgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu kurallardan bazılarının etik değerlerden, bazılarının ise ahlaki değer yargılarından kaynaklanmaları söz konusu olabilir. Bu kurallar ayrıca etik değerler ve ahlaki değer yargıları dışında nitelendirilebilen önermeleri içerebilirler. Bu nedenle etik değerler ve ahlaki değer yargılarını doğru tanımlayarak Mesleki Davranış Kuralları'nda yer alan normlar ve önermeleri değerlendirmek mümkün olabilmektedir.

Kuçuradi'ye göre, etik değerler insanların gerçekleştirdikleri eylemlerin özelliklerine göre elde ettikleri kişi özellikleri (dürüst olma, adil olma, güvenilir olma gibi) veya yaşantılarıyla ilintilidir (saygı, sevgi ve güven gibi). Ahlak ile ilgili olan değer yargıları ise, bir grupta belirli bir süre geçerli olan ve gruptan gruba fark gösteren, aynı grup içinde de zamanla değişen iyi ve kötü olana ilişkin yargılar ve kabullerdir. Özetle; etik değerler kişi özellikleri (erdemler) veya yaşantıları olarak karşımıza çıkarken, değer yargıları bir tür normlardır (Kuçuradi, 2014-b).

Mesleki davranış kurallarının etik değerlendirilmeleri için, bu belgelerde yer alan normların etik değerlere bağlılıklarının irdelenmesi yeterlidir. Bu amaçla bu yazıda değerlendirilmeye tutulan TMMOB Mimarlar Odası'nın Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği'nde yer alan maddeler ve normlar tanıtarak etik değerlere veya ahlaki değer yargılarına işaret etmeleri tartışılmaktadır. Ancak bu değerlendirmeden önce daha önceki araştırmalarda elde edilen sonuçlar doğrultusunda mimarlık mesleğinin

davranış kodlarında genel olarak yer alan normların etik değerlendirmeleri hakkında kısa bir bilgi aktarılmaktadır.

Mimarlık Mesleği Davranış Kodlarının Etik Değerlendirilmesi

Genel olarak tüm mesleki etik kodları olmak üzere, mimarlıktaki mesleki davranış kuralları belgelerine Larson (1977), Spector (2005) ve Marcuse (1976) tarafından yapılan eleştiriler çerçevesinde, bu belgelerin meslek sınırlarını belirlemek amacıyla kaleme alındıkları ve piyasayı korumak, kültürel sermaye elde edebilmek, mesleğin imajını iyileştirmek ve meslek için kamu onayı oluşturmak hedefi peşinde oldukları şeklinde eleştiriler yöneltilmektedir. Bunların aksine meslek çıkarlarının değil insanlığın yararını odağa alması beklenen tüm etik belgeler gibi mimarlık mesleği davranış kodları evrensel etik değerleri odağına alarak geliştirilmiş olmaları beklenmektedir. Ayrıca günümüzün mimarlık etiği anlayışı mimarların kişisel olarak yürüttükleri pratiklerde sorumluluk sahibi oldukları konulara odaklanmakta, toplumsal yapının, erkin, mesleğin ve meslek örgütlerinin etik olmayan tutum ve davranışlarını yani daha büyük resmi göz ardı etmektedir. Böylelikle mimarlık alanı mimarlara ve mimarların kişisel pratiklerine indirgenmektedir. Yani mimarların kişisel pratikleri dışında kalan ve insanların mekânlarla ilişkileri üzerinde geliştirilen tüm çalışmaları mimarlık etiği dışında tutmaktadır. Bugün artık bir endüstri şeklinde örgütlenebilen bazı tasarım ve mimari ofisleri ve müteahhitler kontrolünde bulunan daha kırılgan mimarlık aktiviteleri, mimarlığı kişisel uğraş olmaktan çıkarmakta ve çok etkenli bir yapı haline dönüştürmektedir. Buna uygun olarak mesleki etik kodları geliştirilmeli ve mimarlık alanının tüm faaliyetlerini ve ilişkilerini kapsamalıdır. Bunun tam aksine geliştirilen bilgiler, halkanın en zayıf kısmı olarak bulunmakta olan kişilere tüm sorumlulukları yükleyerek, çeşitli kurumlar tarafından geliştirilen projeler ve inşaat endüstrisi, teknikleri ve materyalleri gibi mimarlık alanıyla doğrudan bağlantılı olan ancak mimarların tanınmış rollerinde yer almayan konular hakkındaki etik yükümlülükleri göz ardı etmektedir (Sadri, 2012).

TMMOB Mimarlar Odası Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği

Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği, TMMOB Mimarlar Odası'nın 41. Genel Kurulu'nda onaylanan ve 12 maddeden oluşan bir yönetmeliktir. Yönetmeliğin birinci maddesinde yer alan ve yönetmeliğin amacıyla ilgili açıklamaya göre, yönetmelik mimari faaliyet alanları ve mimarlık hizmetlerinde mimarların davranışlarıyla ilintili yükümlülüklerini ve ayrıca mimarların insanlararası ilişkilerinde dürüstlüğü ve güvenliği esas

olarak kurallar oluşturmayı hedeflemektedir. Diğer mimarlık mesleği davranış kodlarında da yer aldığı gibi, bu yönetmelikte de mimarlar toplum, işveren, meslektaş ve mesleklerine karşı sorumlu oldukları vurgulanmaktadır. Ancak diğer belgelerden farklı olarak mimarların mesleki kuruluşu ve özel olarak Mimarlar Odası'na karşı yükümlülükleri de bu belgede yer almaktadır. Mimarlık alanında yayınlanan diğer mesleki davranış kodlarından farklı olarak ayıca bu yönetmelik bir bildirme şeklinde değil yönetmelik şeklinde hazırlanarak, davranış kurallarını tavsiye etmekten daha da öteye geçerek bu kurallara uymayan mimarların haklarında işlem yapılmasını 3. maddesinde öngörmektedir (TMMOB, 2009).

Yönetmeliğin 4. maddesinde mimarların topluma karşı sorumlulukları üç farklı başlık altında sıralanmaktadır. İlk başlık mesleki uygulamalarda ayrımcılık yapılmaması ve insan haklarına saygı gösterilmesiyle ilgilidir. Bu madde ayrımcılığa karşı ve insan haklarını destekler niteliği nedeniyle etik değerlere bağlı bir tanım olarak görülmektedir. Ancak bunların sadece mesleki uygulamalarla sınırlı olması ve mimarların iş hayatları dâhil (iş ilişkileri, ofis ve şantiye hayatlarındaki ilişkileri gibi) diğer gündelik hayattaki davranışlarını kapsamaması bu başlığın etkinliğini düşürmektedir. Maddenin ikinci başlığı mimarların uygulamalarında "doğal ve kültürel miras", "kentsel ve çevresel değerler" ve "kamu ve toplum yararını" göz önünde bulundurmalarıyla ilgilidir ve üçüncü başlığı mimarın topluma hizmet sunması gerektiği ve tüm bilgi birikimi ve sorumluluk hissiyle bunu yapmasıyla alakalıdır (TMMOB, 2009). Bu maddedeki yükümlülük daha büyük bir grup ve hatta diğer nesiller ve canlıların da hayatlarına verdiği önem açısından etik bir değer olarak görünmektedir. Ancak aynı şekilde mesleki uygulamalarla sınırlı kalması, "kentsel değer" gibi değer yargılarını içermesi, insanlık yararı yerine kamu ve toplum gibi grupların yararından bahsetmesi açısından etik değerler bilgisi açısından sorgulanabilmektedir.

Yönetmeliğin beşinci maddesi mimarların meslektaşlara karşı yükümlülüklerini 9 başlıkta belirtmektedir. Bunlardan ilki mimarların meslektaşlarına "doğrudan ya da dolaylı olarak ve bilerek" zarar vermemesi gerekliliğini açıklamaktadır. İkinci başlıkta bu zararın içeriğiyle ilgili daha detaylı bir bilgi sunarak "bir işi alabilmek için" diğer meslektaşlarına "kötüleyici" veya "küçümseyici" şekilde hareket etmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Üçüncü başlıkta "eser sahipliği" hususunun altını çizerek buna uyma konusunda ve kendi "telif hakları" hususunu kötüye kullanmama konusunda mimarları uyarılmaktadır. Dördüncü başlıkta yine de "telif hakkı" uyarısı yapılarak "herhangi bir mesleki hizmet sorumluluğu üstlenmeden" mekânın

tasarımını yapan kişinin izninin alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Beşinci başlıkta ise mimari eserler ve çalışmalarının "dürüst, nesnel ve yapıcı" bir şekilde eleştirilmesi gerekliliğine dikkat çekerek, eleştirilere karşı mimarları hoşgörülü olmaya davet etmektedir. Yine de "telif hakkı" ile ilgili olan altıncı başlıkta, aynı mesleki hizmetin başka biri tarafından yürütülmekte olduğunda, "iş sahibinin" iş önermesi hususunu diğer meslektaş ve Mimarlar Odası'yla paylaşılması gerektiğini ifade etmektedir. Yedinci maddede ise diğer mimarların eserini kendine mal etme hususunda uyarı yaparak, "öne çıkma" ve "başarı" hususunda mimarların diğerlerine kötülük yapmadan ve onlara saygılı davranarak ve kendi çalışmaları üzerinden bunları elde etmeye çalışarak hareket etmeleri gerektiğini dile getirmektedir. Sekizinci maddede ise mimarların birbirlerine karşı "küçük düşürücü davranışlar" ve "hakarete varan açıklamalar" yapmamaları ve daha da önemlisi bunları medya aracılığıyla topluma yaymamaları gündeme getirilmektedir. Dokuzuncu ve son başlıkta ise "mesleki ve özlük hakları" hususunda mimarların duyarlı davranmalarını belirtmektedir (TMMOB, 2009). Bu maddede yer alan normlar çeşitli açılardan etik değerler bilgisi dışında ve ahlaki önermeler şeklinde hazırlandıkları ilk okunuşta algılandıysa da, "iyi" veya "kötü" davranış önermeleri dışında meslek alanının saygınlığının korunması, imajının zedelenmemesi ve toplumsal kabulünün ve güvenliğinin ve dolayısıyla piyasasının zarar görmemesi kaygısını taşımaktadır. Bu kaygının etik değerler bilgisi veya ahlaki önermelerin vurgulanmasından daha önemli olması hususunda bu maddede zikredilen "meslektaş" kelimesinin sadece mimarlara denk gelmesiyle de anlamak mümkündür. Mimarlar, mimarlık mesleğinin temsilcileri olarak önemsendikleri nedeniyle aralarındaki ilişkiye değinilerek mesleğin korunması yapılmaktadır. Ancak mimarların işlerindeki mimar olmayan çalışma arkadaşları (colleague) ile olan bağlantıları, özellikle hiyerarşik olarak daha düşük pozisyonlarda yer alan çalışanlara karşı yükümlülükleri göz ardı edilmektedir.

Yönetmeliğin altıncı maddesi mimarların "iş sahiplerine" karşı sorumluluklarını ele almaktadır. Bu maddenin altında yer alan altı başlıkta mimarların "iş sahipleri"yle ilişkilerinde "uygun davranma" hususunda esas almaları gerektiği konular sıralanmaktadır. Bunlardan ilki yazılı bir sözleşmenin hazırlanması ve mimarın sözleşmeye uyması ve kaliteli hizmet yürütmesidir. İkinci başlık iş ile ilgili sırları "iş sahibi" izni veya yasal gereklilik olmadan paylaşmamasıdır. Üçüncü başlıkta mimar "iş sahibi"nin "bilgi eksikliği" kötüye kullanmaması ve yanıltıcı bilgiler vermemesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca bir işi almak için kamu yararına aykırı vaatlerde bulunmaması gerektiğine vurgu ya-

pılmaktadır. Dördüncü başlıkta mimarların üstlendikleri işleri eksiksiz, meslek kuralları ve etiğine uygun ve zamanında yapmaları gerekliliği kaydedilmektedir. Beşinci başlıkta mimarların "iş sahipleri"nin isteklerine saygı göstermeleri tavsiye edilmekte ve "iş sahibi"ni doğru ve yeterli bilgilendirmek ve "iş sahibi" onayı olmadan projede arttırma veya eksiltme yapmamak hususunda yükümlü tutulmaktadır. Altıncı ve son başlıkta ise mimarın işi almak için "özendirici teklif"te bulunmaması gerektiği, kayıt dışı gelir getirecek ödeme kabul etmemesi gerektiği ifade edilmektedir (TMMOB, 2009). Bu maddede yer alan önermeler, bir önceki maddede de olduğu gibi meslek imajıyla ilgili önermelerdir. Bu daha açık bir şekilde "iş sahibi" teriminden ve "iş sahibine" yüklenen yetki ve anlamdan anlaşılabilir. Bunlara ilaveten bu maddede yazılı sözleşmenin olması gibi yer alan konular kısmının etik değerlerle bağlantılı olmamasına ilaveten ahlaki önermeler de olmadığı izlenmekte ve bu önermelerin sadece meslek alanının toplumsal kabulünün sürdürülebilirliği açısından pratik çözümleri olduğu görülmektedir.

Yönetmeliğin yedinci maddesinde mimarların mesleğe karşı sorumlulukları ele alınmaktadır. Bu maddenin altında yer alan altı başlıkta bu sorumluluklar daha detaylı bildirilmektedir. İlk başlıkta mimarın mesleğin "itibarını zedeleyecek" tutum ve davranışlar yapmaması istenmektedir. İkinci maddede ise mimarların dürüstlüklerinden şaibe duyulacak davranışlar yapmaması, çalışmalarını bağımsız, tarafsız, dürüst, doğru ve adaletli bir şekilde yürütmeleri vurgulanmaktadır. Üçüncü başlıkta mimarların reklam vermeleri hususu tartışılmakta ve mimarların "ucuz", hızlı, "gerçeğe aykırı" ilanlar vermemesi gerektiği ifade edilmektedir. Dördüncü başlıkta mimarların meslekten men edilen kişilerle ortaklık kuramayacağı yazılmaktadır. Beşinci maddede mimarların yasaların verdikleri unvanlar dışında unvan kullanmamaları gerektiği ifade edilmektedir. Altıncı ve son maddede ise, daha önce proje müellifi olan projeler mimarlara önerilirse Mimarlar Odası'na haber vermekle mimarın mükellef olduğu bildirilmektedir (TMMOB, 2009). Bu maddede de görüldüğü gibi, mimarların nasıl olmaları/olmamaları gerektiğinden ziyade nasıl görünmeleri/görünmemeleri ile ilgili önermeler ileri sürülmektedir ve önceki maddelerden daha açık bir şekilde mimarlığın imajına vurgu yapılmaktadır.

Yönetmeliğin sekizinci maddesinde mimarların Mimarlar Odası'na karşı sorumluluklarından bahsedilmektedir. Bu madde altında yer alan dört başlıktan ilkinde mimarların "meslek topluluğunun bir temsilcisi" olarak, Mimarlar Odası kararlarına uyma zorunluluğu yazılmaktadır. İkinci başlıkta ise mimarlar, Mimarlar Odası tarafından boykot edilen yarışmalara katkı sun-

maktan men edilmektedir. Üçüncü başlıkta ise kamu yararına aykırı bir durumla mimarın karşı karşıya kalması durumunda, Mimarlar Odası'na bilgi verilmesi istenmektedir. Dördüncü ve son maddede ise, Mimarlar Odası'nın yönetimine seçilmiş olan mimarların eşit ve adil davranışlarıyla ilgili önermelere yer verilmektedir (TMMOB, 2009). Bu maddede etik değerler ile doğrudan bağlantılı olma hususu Mimarlar Odası'nın bir dayanışma aracı olarak özellikle kamu yararına aykırı durumlarda devreye girme mekanizmasıyla ilgilidir. Ancak bu hususun dışında zikredilen koşullar, sadece hiyerarşik, özgürlüğü kısıtlanmış ve tek tip hale sokulmaya zorlanmış bir topluluk olarak mimarlar topluluğunun Mimarlar Odası altında örgütlenmesinin yasal zeminini oluşturmaktadır. Burada uyulması zorunlu tabi tutulan Mimarlar Odası kararları mimarlık mesleği uygulamalarının kalitesinden ziyade, yönetim kurulunun kararıyla boykot edilen etkinlikleri de içererek, özellikle siyasi fikir ayrılıkları doğrultusunda hareket eden yapılar da siyasete alet olma tehlikesi taşımaktadır.

Yönetmeliğin dokuzuncu maddesinde Mimarlar Odası yönetiminde yer alan kişilerin yerel yönetimlerde aday olmaları durumunda Mimarlar Odası yönetiminden ayrılması gerektiği bildirilmektedir (TMMOB, 2009). Yönetmelikte yer alan diğer üç madde yönetmeliğin yürürlüğü ve yasal statüsüyle ilgilidir.

Sonuç

Yazıda incelenen Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği diğer mesleki davranış kodlarında da olduğu gibi, meslek çıkarlarını ön plana sürerek, meslekteki olası etik problemlere ışık tutmayı arka plana itmektedir. Ayrıca meslek kuruluşuna fazlasıyla yetki yükleyerek ve mimarları meslek odasının parmakları halinde davranmaya iterek, sorunlu bir yapılanmanın yasal dayanağı oluşturulmaktadır. Ancak bu belgede mimarların kendi kişisel pratikleri dışında mimarlık alanının gelişmesi ve uygulamalarıyla ilgili duyarlı davranışları ve dayanışmacı bir sistemle kamu yararına aykırı olan çalışmalara karşı koymaya ve bunları durdurmaya çalışması ve mimarların kolektif sorumluluklarını gündeme getirmesi olumlu bir yön olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mesleki etik veya davranış kodları, etik değerler bilgisiyle oluşturulmaları gerekirken, öncelikle bilimsel değerlendirmelerden uzak, konsensüs yöntemleriyle ve etik değerleri ve ahlaki değer yargılarını ve daha da kötüsü mesleki çıkarlarla ilgili önermeleri birbirine karıştırarak çeşitli amaçlara hizmet eden normları yan yana getiren belgeler haline gelmektedirler. Bunları önlemek için öncelikle belgeler etik bilgisi doğrultusunda yeniden değerlendirilmeli ve daha sonra bir yönetmelik şeklinde değil, olası

sorunlara işaret edebilen ve bunlara karşı etik davranışlar hususunda yönlendirici olabilen bildirgeler şeklinde yeniden düzenlenmelidir. Bunu yaparken sadece kişi olarak mimarların değil, mimarlık alanında etkili rolü olabilen tüm paydaşların, başta devlet, yerel yönetimler, büyük mimari ve tasarım endüstrileri ve Mimarlar Odası'nın sorumluluklarını gündeme getirmesi gerekmektedir. ■

KAYNAKLAR

- Kuçuradi, İ. (2014-a), "Eğitimi Yeniden Düşünmek", Hacettepe Üniversitesi, <https://www.hacettepe.edu.tr/duyuru/rekduy/47KurusYilDonumu220714.pdf>
- Kuçuradi, İ. (2014-b), "Değerler Eğitiminin Bazı Ön Koşulları", *Hayat Boyu Dergisi*, sayı 1, 2014, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Larson, M. S. (1977), *The Rise of Professionalism: A Sociological Analysis*. Los Angeles: University of California Press.
- Marcuse, P. (1976), "Professional Ethics and Beyond: Values in Planning", *ALP Journal*, 42 (3), 264-274.
- Sadri, H. (2012), "Mimarlıkta Meslek Etiği ve Mimarların İnsanlığa Karşı Sorumlulukları", *İş Ahlakı Dergisi*, sayı 9, Mayıs 2012, İstanbul.
- Spector, T. (2005), "Codes of Ethics and Coercion", In N. Ray (Ed.), *Architecture and its Ethical Dilemmas* (pp. 101-112). New York: Routledge.
- TMMOB (2009), *TMMOB Mimarlar Odası Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği*, <http://www.mo.org.tr/mevzuatDocs/mesleki-davranis-080609.doc>

MESLEK ETİĞİ

Nesrin ÇOBANOĞLU

Prof. Dr.

Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi

Tıp Etiği Anabilim Dalı Başkanı

“meslek etiği, belirli bir meslek grubunun mesleğe ilişkin olarak oluşturduğu ve koruduğu, meslek üyelerine emreden, belli şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimleri sınırlayan, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, meslek içi rekabeti düzenleyen, hizmet ideallerini koruyan mesleki ilkeler bütünüdür. Meslek etiği ilkeleri uygulamada uzmanlık gerektiren mesleki örgütlenmelerin ulusal ve uluslararası kuruluşları tarafından denetlenir.”

İnsan yaşamak için çalışmak zorundadır. Bu çalışma süreci içinde bir şeylerin üretimini (mal ya da hizmet üretimi) yapmak durumundadır. Yeryüzünde insan yaşamı başladığından beri meslekler de biçimlenmeye başlamıştır. Meslek en genel tanımıyla bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iştir. İnsanların yaşamlarında meslekleri önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında da insanlar mesleklerinde birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Özellikle çağımızda teknolojinin ulaştığı düzey karşısında meslek yaşantılarında karşılaşılan kaygılar iyice artmıştır. İşte meslek etikleri de insanların karşılaştığı bu sorunlar ve kaygılardan dolayı ortaya çıkmıştır. Yaşamın ve teknolojinin karmaşılaştığı ve derinleştiği günümüzde çalışmanın etkinliği ve verimliliği için bu çalışma faaliyetliliğinin bir organizasyon içinde olması kaçınılmazdır.

Meslek etiği, uzmanlık bilgisiyle değerler bilgisinin birlikte kullanılarak “iyi eylem”i tanımlamaya çalıştığı bir uygulamalı etik alanıdır. Felsefedeki etiğin mesleki uygulamalar içinde farklılaşmış uzantısıdır. Meslek etiklerinde sorulan sorular belirli bir mesleği uygularken, etik ve hukuksal normlarla ilgili sorulardır (belirli tek tek durumlar karşısında kişinin genel olarak ne yapması veya ne yapmaması gerektiğine ilişkin sorulardır). Bu soruların yanıtları, cevap verildikleri takdirde, uluslararası bildirgeler, sözleşmeler ve meslek ahlak kodları olmaktadır. Bununla birlikte, “meslek etiği, belirli bir meslek grubunun mesleğe ilişkin olarak oluşturduğu ve koruduğu, meslek üyelerine emreden, belli şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimleri sınırlayan, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, meslek içi rekabeti düzenleyen, hizmet ideallerini koruyan mesleki ilkeler bütünüdür”. Meslek etiği ilkeleri uygulamada uzmanlık gerektiren mesleki örgütlenmelerin ulusal ve uluslararası kuruluşları tarafından denetlenir.

Günümüzde teknolojinin ulaştığı durumun sağladığı çeşitli yararlar bulunmaktadır ancak bunların yanında insanlığın ve tüm yaşamların geleceğine ilişkin kaygılar da artmaktadır. İşte bu artan kaygılarla çeşitli uluslararası kuruluşlarla meslek kuruluşları bazı etik kodlar ya da normlar saptamaya çalışmıştır, çalışmaktadır.

Etik Kavramı: Felsefedeki Etikten Meslek Etiğine

Felsefe, Yunanca “bilgi sevgisi” anlamındadır. İlk dönemlerde bilgi sevgisi olarak tanımlanan felsefe, Sokrates’de “neyi bilmediğini, bilme” şeklinde tanımlanmıştır. İlk kez Pythagoras kendisi için “ben bir philosophos’um” demiş. Ama bugünkü anlamında felsefenin babası sayılan, Herakleitos tarafından kullanılmıştır. Felsefe, insanın evrenle ilişkisini kavramsal olarak açıklayan sistematik, bilimsel bilgidir. Etik ise felsefenin alt dalı olarak, kısaca, ahlaki değerler felsefesidir. Etik, insan eylemlerine ilişkin değerler felsefesi olarak ortaya çıkmıştır. Etik, insan-insan ilişkilerinde açık uçlu sorulara “iyi-kötü” değerlendirmeleri ile yanıtlar bulmaya çalışır.

Etik kavramı, Yunanca **ethos** sözcüğünden türetilen “davranış biçimini ifade eden karakter” anlamına gelir ve “ahlaki değerler statüsü” olarak tanımlanır. Aristoteles’ten bu yana bir felsefi disiplinin adı olan etik’in Yunancadaki kullanımına ilişkin iki farklı anlamı söz konusudur. İlk kullanımı alışkanlık, töre, görenek anlamlarını taşır; eylemlerini antik sitede geçerli olan töreye uygun olarak eğitim yoluyla düzenlemeye alışkın kişi, genel kabul gören “ahlak yasası” normlarını izlediği sürece “etiğe” göre davranmaktadır. Ama dar anlamda ve asıl anlamına göre, etiğe göre eylemde bulunan ve davranan kişi, aktarılan eylem kurallarını ve değer ölçülerini sorgulamadan uygulamayıp; aksine, kavrayarak ve üzerinde düşünerek talep edilen iyiyi gerçekleştirmek için onları alışkanlığa dönüştüren kişidir. Alışkanlık, töre ve görenek karakter anlamını da almakta, erdemli olmanın temel tavrı olarak pekişmektedir. Yunanca **ethos** kavramının Latince karşılığı **mos** sözcüğüdür. Hem töre hem de karakter anlamına gelir. Ahlak, bir insan topluluğunda karşılıklı ilişkilerde gelişen saygı ve birbirini benimseme süreçlerinden oluşan ve kendilerine norm olarak geçerlilik tanınan geneli bağlayan eylem modellerini içerir. Olgunlaşmış yaşam biçimlerini temsil eden düzen kurumlaşmalarını; bir topluluğun değer ve anlam anlayışlarını yansıtan yaşam biçimlerini gösterir.

Bunun yanında, etik ve ahlak arasında yakın anlam ilişkisi bulunmakla birlikte kavramların karıştırılmaması gerekir. Etik ve ahlak kavramları

çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılabilme-
ktedir. Ama etik, ahlakı da içeren daha geniş bir
alanı ifade eder. Etiği, ahlak ve hukuk ile birlikte
geleneği de kapsayan çok geniş anlamda kul-
lanan hukuk felsefecileri ve toplum bilimcileri
bulunmaktadır. Etik kavramı, kullananların ve
değişik kullanılışların yöneldiği amaçlarla, çok
geniş bir alanı kapsamına alır. Bu kullanımlar,
kavrama farklı içerikler yükler. Etik, insan eylem-
lerini konu alır. Etik ilişkinin yapısını ve sorun-
larını araştırmada tek ipucu insan eylemleridir.
Etik, bir eylemi, iyi bir eylem yapan niteliksel
durumu sorar. Etik alan, “birey” ve bireylerden
oluşan “toplum”un değerlerinin felsefi açıdan
incelenme alanını oluşturur. Bu anlamda, do-
laylı ya da dolaysız olarak insanı ilgilendiren ve
yeni yaklaşımlarla insan dışındaki varlıkları da il-
gilendirmeye başlayan her konunun, etiğin ilgi
alanına girmesi kaçınılmazdır.

Etik, ahlaki tutumların ardında yatan yargıları
ele alarak, insanın bütün davranış ve eylemle-
rinin temelini araştırır. Çoğu zaman birbirleri-
nin yerlerine de kullanıldığı görülen etik ile ah-
lak arasında yakın bir ilişki bulunmakla birlikte
etik, ahlak ve toplumca belirlenen ahlaki ilke-
lerin niteliğini sorgulayan felsefedir. İyi ile kötü
arasındaki ayrım, evrimsel süreçte mistisizme
dayandırılarak Tanrı'nın ve onun yarattığı doğal
düzeni temsil etmiş, daha sonra yerini, daha iyi
bir dünya ve evrene sahip olma yolunda birey
ve toplumsal davranış biçimlerini sorgulayan
bir etik anlayışa bırakmıştır. Etik değerler, eski-
den metafizik kavramlarla temellendirilirken,
günümüzde insanların daha iyi yaşamalarını
ve dünyanın bir bütün olarak ileriye gitmesi-
ni sağlamaya yönelik kavramlarla temellendi-
rilmelidir. Geçmişte değerler felsefesi dar bir
mekânda, dar bir zaman diliminde oluşan iki-
lemleri irdelerken, teknolojiye sınırsız ve hızlı
gelişmenin yansımasıyla günümüzde, gelecek
kuşaklar ve evren kavramları da ikilemlerde
belirleyen olarak önem kazanmıştır. Etik genel
olarak, her konuyla ilgili normların yapısına
ilişkin düşünceler oluşturur, değerlendirmeler
yapar. Yeni ortaya çıkan sorunsala ilişkin çö-
züm önerileri oluşturur, tartışır. Etik, genellikle
bilimin ve hukukun yolunu açan bir nitelik de
taşımaktadır.

Sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik etik
yaklaşımlar çerçevesinde uygulamalı etik, in-
sanların ekosistem ve insan sağlığı ile tekrar
bütünleşmesini sağlayacak sürdürülebilir bir
toplum oluşturmaya yönelik yönlendirici fikirler
olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir toplulukta ya
da örgütte uygulamalı etik, örüntüsel ilişkiler-
de nedensellik ilkesiyle etkileşim sonucu, işin
haklar ve sorumluluklar temelinde “nasıl” yapı-
lacağına ait kararların alınması, bu kararlar doğ-
rultusunda eylemde bulunulmasıyla olanaklı-
dır. Bu karmaşık mesleki bilgi ve ilişkiler ağını o

mesleğe özgü birlik ve kuruluşların denetleme-
si gereklidir.

Meslek etiklerinden bahsetmeden önce uygu-
lamalı etikten söz etmekte fayda vardır. Etik sa-
dece kuramsal bir bilim olarak değil, uygulamalı
bir bilim olarak da yapılabilir ve böylece genel
etik ilkelerin belirli yaşam ve eylem alanlarına
uygulanmasıyla yorumlayan özel bir etik olur.
Uygulamalı etik kavramında olay-olgu ayırımı
yer verilmelidir. Bir zaman çizgisi üzerinde karşı-
laştığımız tikel eylemler “olay”ı, bu tikel eylemle-
rin zaman çizgisi üzerinde süregelmeleri de “olgu”
kavramını ortaya çıkarmaktadır. Uygulamalı etik
alanında, bilim ve araştırma etiği, tıbbi etik, hu-
kukta etik, medya etiği, mühendislik etiği vb.
çok sayıda etikten, hatta ne kadar “uzmanlık
gerektiren meslek” varsa o kadar da “mesleki
etik”ten söz edilmesi mümkündür.

Etiğin öğretilebilir bir bilgi niteliğinde olup, ol-
madığına ilişkin görüşlerin felsefe alanında tartış-
ması sürerken, evrensel olarak meslek etiği ilkele-
rinin olması ve mesleğin uygulayıcıları tarafından
benimsenmesi kabul görmektedir. “Etiksiz bilim
boştur, bilimsiz etik kördür”. Etiğin doğası gere-
ği, günlük yaşama yansıyan eylemlerimizin etik
niteliği açısından göz önüne alınacak ölçütler
arasında “olasılıklar” vardır. İyi ya da kötü eylemle-
rimizin yaşantı biçimine yansıdığı olasılıklar mev-
cuttur ve kişi bu olasılıklardan birini tercih eder.
Söz konusu tercihte, H. Reichenbach'ın da (2000)
vurguladığı gibi; nasıl davranmamız gerektiği ko-
nusunda kendi istencimizin sesine kulak vermek
ve diğer insanlarla uyum içine girmeye çalışmak
gerekmektedir; dünyada bireyin koyduğu amaç
ve anlamdan daha fazlası yoktur.

Meslek Etiği

Meslek sahibi insanlar ait oldukları toplum ve
meslek grubu içinde, meslek etiğine uygun
davrandıkları oranda kabul ve saygı görürler.
Toplum içerisinde mesleki statüleri artar. Sta-
tü, en geniş anlamda, bir kimsenin davranışları
hakkında, ilişkide bulunduğu kimseler tarafın-
dan yapılan bir değerlendirmeyi ifade eder.
Statünün derecesi, başkalarının söz konusu
kişi hakkındaki kanaatlerine, ona karşı besle-
dikleri hürmete ve genellikle takındıkları tavra
göre belirlenir. Statü “resmi” ya da “gayri resmi”
olabilir. “Resmi statü”, bireyin hiyerarşi hattın-
daki işgal ettiği konumun statüsüdür. Bu statü
hiyerarşisinin en sıkı şekline askeri örgütlerde
rastlanır. Bir sosyoloğun dediği gibi “statü” in-
sanların en kıymetli mülküdür. Statüsüz insan,
sosyal bakımdan bir hiç sayılır. Menfi bir sta-
tüye sahip olmak, yani başkalarının nefretine
maruz bulunmak, hiç statüye sahip olmamaya
tercih edilir. Zira bu takdirde birey, hiç olmaz-
sa başkaları tarafından fark ediliyor demektir.
Meslek etiği, o mesleğe özgü mesleki statü-

nün genel olarak korunmasını hedefler. Mesle-
ki birlikler bu hedefe yönelik meslek etiği kod-
ları tanımlayarak, meslektaşların bu kodlara
uygun davranmasını denetlerler.

Bilgisel ya da teknik içeriği ile bu mesleği yapma
yetkinliğine ulaşma yolları ne denli farklı olursa
olsun, mesleklerini uygularken profesyonellerin
sergilemeleri beklenen belirli davranış biçimleri
bulunmaktadır. Bu “formlar” mesleklerin kendi
özgün yapılarıyla, ortaya çıkış zamanları ile ve
belki bir anlamda onların tarihsellikleriyle de
bağlantılı biçimlerdir. Günümüzde etiğe olan
ilgi artışı, bazı mesleklerde karşılaşılan etik so-
runların artmasının ya da artan sorunların far-
kına varılmasının bir sonucudur. Meslek etiği,
belirli bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin
olarak oluşturup koruduğu, meslek üyelerine
emreden, onları belli bir şekilde davranmaya
zorlayan, kişisel eğilimlerini sınırlayan, yetersiz
ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, meslek içi
rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini koru-
mayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünüdür.

Günümüzde teknolojinin ulaştığı durumun
sağladığı çeşitli faydalar bulunmaktadır ancak
bunların yanında insanlığın ve tüm yaşamların
geleceğine ilişkin kaygılar da artmaktadır. İşte
bu artan kaygılarla çeşitli uluslararası kuruluş-
larla meslek kuruluşları bazı etik kodlar ya da
normlar saptamaya çalışmıştır. Etiğe olan bu
ilgi artışı, mesleklerde karşılaşılan etik sorunların
artmasının ya da artan sorunların farkına varıl-
masının bir sonucudur. Tıp etiği ya da biyoetik
ile başlanacak olursa, çevre etiği, mühendislik
etiği, işletme etiği, siyaset etiği ya da yönetim
etiği...nden söz edilebilir.

Etiğin soru ve sorunları, kişilerin diğer kişilerle
ilişkilerinde verdikleri kararlar ve yaptıkları ey-
lemlerle ilgili olmasına karşın yaşamda yüz yüze
gelenlerden farklı türde soru ve sorunlardır.
Dolayısıyla “doğru eylem nedir?” ile “bu durum-
da ne yapmak gerekir?” sorusu karıştırılmama-
lıdır. Çünkü bu sorular aynı şeyi soramazlar. İlk
sorunun yanıtı “doğru eylem”in ne olduğunu
söylerken ikinci sorunun yanıtı kişinin içinde
bulunduğu durumda ne yapması gerektiğini
söylemektedir. Meslek etiklerinin sordukları so-
rular ise bu iki türden hiçbirine girmez.

Peki Meslek Etiklerinde Sorulan Sorular Nedir ve Bunların Farkı Nedir?

Bu, günlük yaşamda sorulan sorular belirli bir
kişinin belirli bir durumu, eylemi, kişiyi değer-
lendirmesi ile ilgilidir. Ya da belirli bir kişinin
alması gereken tavırla veya belirli bir durumda
yapması gereken eylemle ilgili sorulardır. Mes-
lek etiklerinde sorulan sorular ise belirli bir mes-
leği icra ederken etik ve hukuksal normlarla ilgili
sorulardır (belirli tek tek durumlar karşısında ki-

şinin genel olarak ne yapması veya ne yapmaması gerektiğine ilişkin sorulardır). Bu soruların yanıtları, cevap verildikleri takdirde, uluslararası bildirdiler, sözleşmeler ve meslek ahlak kodları olmaktadır.

Etiğin uğraştığı ahlak normları olduğu gibi kabul edilirse sonradan bu normlara mantıksal empirizmin “bilimsellik” ölçütü ile bakılırsa, norm önermelerinin bu akımın “bilimsel” dediği önermelerin gösterdikleri özellikleri göstermedikleri doğrudur. Etik normların “bilimsel” olmadığı kabulü, “bilim”in “değer dışı” olması gerektiği talebini güçlendirir. Etik değer veya değerler bilgisi ile değer yargılarının veya genel olarak etik normlar arasındaki farkın görülmediği bir dünyaya getirilen bu talep, amaçlanmayan kimi sonuçlara yol açmıştır. “Bilim”in “değer-dışı” olması talebinin arkasında yatan, bilimsel araştırmaların ve bilimsel bilgilerinin uygulanmasının dinsel ve kültürel değer yargıları ve normları tarafından engellenmemesidir. Ancak; bu talep, bilimsel araştırmada ve çeşitli bilimlerin sonuçlarının uygulanmasında her türlü değer sorunlarının bir yana bırakılmasına götürmüştür; bilimin ilerlemesi için “mümkün olan her şeyin yapılabilmesi” veya “her şeye izin olduğu” düşüncesi bilim adamları arasında yaygınlaşmıştır. Böylece; özellikle biyoloji, fizik, tıp gibi; çeşitli bilimlerde mümkün olan her şey, sınır tanımaksızın yapılmaya başlanmıştır. Bilimlerin ve teknolojilerin “değer dışı” gelişmesi, kişisel veya siyasal çıkarlarla birleşerek, insanlığı bazı çıkmazlara götürmüştür; bunlar arasında, bugün genellikle global sorunlar olarak adlandırılan bazı sorunlar da bulunmaktadır. Bu durum evrensel olarak geçerli kılınabilecek ortak normlar arayışına da yol açmıştır. İşte çeşitli meslek etikleri patlamasına yol açan en önemli etkenin, bu ortak normlar getirme arayışı ile felsefede metaetiğin egemenliğinin bir araya gelmesi olduğu söylenebilir.

Meslek etikleri de birbirlerinden etkilenmektedirler; öyle ki günümüze kadar sadece insan merkezli görünen tıp etiğinin bile genişleyerek insan-doğa ilişkisiyle ilgilendirildiği görülmektedir. Hatta, J. Pierce ve C. Kerby (1999) tarafından tıbbın çevreye, ekolojiye, doğal kaynak korunumu ve atık üretimine olan etkilerine dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda tıp etiği gibi salt insan ve mühendislik etiği gibi son derece nesnel yapısal durumlarla ilgili farklı meslek etikleri bile çevresel biyoetik kavramını etkileyen ve bu kavramdan etkilenen birer meslek etiği durumuna gelmiştir.

Bilimlerin ve teknolojilerin “değer dışı” gelişmesi, kişisel veya siyasal çıkarlarla birleşerek, insanlığı bazı çıkmazlara götürmüştür; bunlar arasında, bugün genellikle küresel sorunlar olarak adlandırılan bazı sorunlar da bulunmaktadır. Bu

durum evrensel olarak geçerli kılınabilecek ortak normlar arayışına da yol açmıştır. İşte çeşitli meslek etikleri patlamasına yol açan en önemli etkenin, bu ortak normlar getirme arayışı ile felsefede metaetiğin egemenliğinin bir araya gelmesi olduğu söylenebilir.

Geçmişten günümüze, meslek etiklerinde tek bir zaman ve dar bir mekândan, gelecek kuşaklar ve evren kavramlarının da belirleyen olduğu, meslek mensuplarının (bireysel ya da kurumsal) ekosisteme sorumluluklarını irdeleyen biyoetik ve biyopolitikalar kavramları ışığında, çevresel biyoetikten etkilenen bir meslek etiği anlayışına evrilme olmaktadır.

Değerlendirme

Felsefenin alt dalı olan etik alanının mesleklerin uygulanması sırasında, o mesleğe özgü durumlar için farklılaşmış uzantısını “mesleki etik” olarak tanımlıyoruz. Meslek etiği, o mesleğe özgü bilgi ve beceri ile donanmış kişilerin, ikilemli durumlarda iyi ve doğru karar vermelerini sağlamayı hedefler. Mesleki örgütler, etik ikilemlerde kötü kararlar veren, yanlış davranışlarla meslek etiği kodlarına uymayan davranışları denetler ve cezalandırır. Meslek etiği açısından uygulamada gündeme gelen olumsuz olayları tanımlar ve yorumlarken, karşıtı olan iyi eylemleri de tanımlamış oluyoruz. Bu alanda yapılan, yapılacak olan tartışmalar, etik açısından sorun olan durumların saptanması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesini sağlayacaktır. Genel olarak meslek etiği konusunda bilgilendirme ve bilgilendirme arttıkça, etik dışı olarak nitelenen olaylar azalacaktır.

“Bir kişinin doğal bilme yeteneklerinin geliştirilmesi, genel temel eğitimiyle ilgilidir. Etik değerlendirme ve değerler konusunda eğitim görmesiye, insan ilişkileriyle ilgili deney kazanması demektir. Çünkü değerler bilgisinin kaynağını bulduğu yer, yaşanan insanlar arası ilişkilerdir.” (Kuçuradi) Güncel olaylara yön verecek doğru çıkarsamalar yapmak için, koşulların doğru bilgisi yanında, değerler bilgisi de gereklidir. Ayrıca, o eylemin yapıldığı koşullar da seçeneklerin oluşturduğu ayrılıklar, başka eylem olanaklarının bulunması da, eylemin değerini belirleyici özellikler taşır. Kişi değer sistemiyle uyumlu eylemlerde bulunduğu dönemlerde kendini daha güvenli hisseder. Önderlik, iletişim ve toplumsal uyum sağlayabilme yeteneklerine ek olarak bilginin, istençsel amaçları sürdürmekte katkısı olabilir. İnsanlar arasında uyumun önemli olduğu, bireyin istençlerinin toplumla dengelenerek etik yönelimi belirlediği gözlenmektedir. Kişinin bütünlüğüne yönelik etik değerler tortusu, o kişinin yaşamının değerler bütünlüğü ile etkileşir ve yaşantı ortaya çıkar. Kişi normatif kurallar bü-

tünü ve istencinin itkisiyle bir eylemde bulunur. **Değer yargıları ve çıkarlarının çatışmalı olduğu yerde, değerler bilgisi ve eylemleri arasında koşutluk yok olacaktır.** Meslek etiği, ilgili mesleğin bütün uygulanma biçimlerini kapsamalıdır. Etik etkinlik sonucu önerilen olgusal çözümler, deontolojik ve hukuki kurallar biçiminde yaşantıya /araştırma ve yayın alanına yansıtılmalıdır. Bu konuda değerler bilgisi ve etik ilkelere uygunluğun, etkili kurumlarca, normatif kurallarla denetlenmesi, etik açısından “kötü” eylemlere rastlanma olasılığını düşürecek.

Bireyin grupla etkileşimi hem grubun hem bireyin davranışında değişikliğe yol açar. Toplumun etik yönelimi kişilerin birbiriyle uyum sağlama çabasının ortak sonucudur. Bu bağlamda, dengeyi sağlamada etkin güçler, toplumsal örgütlenmeler, uluslararası mesleki kuruluşların mesleki bildirdileri, TMMOB, sınıfsal birleşmeler, uzmanlık dernekleri, etkili bilimsel kurumlar, meslekte statü sahibi seçkin bireylerin örnek yönlendirici tavırlarının oluşturduğu sosyal ilişkilerin denetimindeki iktidar ilişkilerini etkileyecek etik yönelimi biçimlendirmek üzere, aktif bir tutumla çalışma yaşamında meslek etiği ilkeleri vurgulanmalıdır. ■

KAYNAKLAR

- Albrecht A. Glenn, “Applied Ethics in Human and Ecosystem Health: The Potential of Ethics and an Ethic of Potentiality”, *Ecosystem Health*, Cilt 7, Sayı 4, Aralık 2001.
- Arda Berna, (2003), “İş Ahlakı Açısından Tıp: Neredeyiz? Nereye Gidiyoruz?”, *Üniversite-Toplum* e-dergi, Mart, 3:1.s. 4. <http://www.universite-toplum.org.tr>
- Arvanitis, Agni V. (ed), *Bio-Syllabus for European Environmental Education*, BIO, Athens, 2002.
- Curi, K., “Meslek Etiklerinde Yeni Bir Boyut: Çevre Etiği”, Yay. Haz. Harun Tepe, *Etik ve Meslek Etikleri*, Türkiye Felsefe Kurumu, 1. Baskı, Ankara, 2000, s.67-73.
- Des Jardins Joseph R., *Environmental Ethics*, Wadsworth Publishing Company, Second Edition, 1997.
- Kant, I., (1982), *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 1. Bas. Meteksan yay., Ankara.
- Keleş Ruşen, Ertan Birol, (2002), *Çevre Hukukuna Giriş*, İmge Kitabevi Yayınları.
- Kuçuradi I., (2000), *Etik ve Meslek Etikleri*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Kuçuradi I., (1988), *Etik*, Meteksan yay.
- Koslowski, P., “Etik ve Hekimlik Sanatı”, Yay. Haz. Harun Tepe, *Etik ve Meslek Etikleri*, Türkiye Felsefe Kurumu, 1. Baskı, Ankara, 2000, s.38-40.
- Mocan M. Reşat, *Etik ve Meslek Etikleri*, <http://www.ydk.gov.tr/dergi/dergi1.htm>, 16.4.2003
- Pehlivan İnayet, (1998), *Yönelimsel, Mesleki ve örgütsel Etik*, Önder mat.
- Reichenbach Hans, (2000), *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*, Remzi Yayınevi, 3. Basım.
- Pierce J., Kerby C., (1999), “The Global Ethics of Latex Gloves: Reflections on Natural Resource Use in Healthcare”, *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, Cilt 8.
- Pieper, A., *Etiğe Giriş*, Çev. Atayman, V., Sezer, G., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s.29-31, 86.
- Selsam, H., (1995), *Etik*, Çev. Yüksel Demirekler, Yaba Yay., Ankara.
- Tepe H., (2000), *Etik ve Meslek Etikleri*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Warber S. L., Fetterers M. D., Kaufman P. B., (2003), “Environmental Ethics: Finding a Moral Compass for Human-Plant Interaction”, *Alternative Therapies in Health and Medicine*, Cilt 9, sayı 2, Mart/Nisan.

ETİK HAKKINDA KISA BİR YAZI

Selim KADIOĞLU

Tıp Doktoru,

Aile Hekimliği Uzmanı, Tıp Etiği ve Tarihi Bilim

Doktoru ve Doçenti

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi

"Meslek etikleri ahlak felsefesinin ve genel ahlakın sınırlı ölçekte gerçekleşmiş sentezi olarak değerlendirilebilir. Buradaki sınırlılık toplumun yerini meslek camiasının ve toplumsal ilişkiler çerçevesindeki davranışların yerini de mesleki ilişkiler çerçevesindeki davranışların almasıdır. Sonuç olarak meslek etikleri bir yandan mesleği icra edenlerin uyması gereken kuralları diğer yandan hem bu kuralları belirleyen hem de genel olarak standart ve ideal mesleki davranışların nasıl olması gerektiğini irdeleyen düşünme süreçlerini içermektedir. Kurallardan oluşan yan görece daha eski, düşünsel yan ise büyük ölçüde çağdaş dünyaya özgüdür."

Etik hakkındaki bu kısa yazının ilk kısmında konuyla ilgili başlıca kavramların kısa notlar halinde takdimi, ikinci kısmında ise yine fazla ayrıntıya girmeden meslek etikleri hakkında bir dizi saptama yer almaktadır. Yazıya metinle doğrudan bağlantısı bulunmayan ancak aynı tematik çerçevede yer almaktan dolayı onunla bütünleşebilir nitelikte olan iki açıklamalı çizim eklenmiştir.

"Etik" son on yıllarda farklı ortamlarda ve sık sık dile getirilen eski bir kavramdır. Bir yandan köklü bir geçmişe sahip diğer yandan popüler-aktüel oluşu nedeniyle geniş bir anlam yükü taşımakta ve çeşitli çağrışımlar uyandırmaktadır. Durumun böyle oluşu tam karşılığının ne olduğu konusunda tereddüde yol açmakta, ek-sik ya da yanlış anlam yüklenerek kullanılmasına zemin hazırlamaktadır. Etiğin temel karşılıkları olan birbiriyle bağlantılı iki kavram "genel ahlak" ve "ahlak felsefesi"dir.

Genel ahlak belli bir toplumda-kültürde ve belli bir çağda geçerli olan, sözlü gelenek içinde yaşı-tılan, manevi yaptırımlarla desteklenmiş bu-lunan bir kurallar kümesidir. Bu kurallar, birey-lerin birbiriyle ilişkilerini düzenleyen, başka-larını etkileyen davranışlar bağlamında nelerin yapılması ve nelerden kaçınılması gerektiğini belirleyen bir içeriğe sahiptir. Yasal düzenleme-ler ve görgü kuralları, genel ahlakla benzer içe-riğe sahip iki kural kümesi olup ilkinin ona göre daha güçlü, ikincisinin daha zayıf yaptırımlarla desteklenmiş bulunması söz konusudur.

Ahlak felsefesi ise hem bu kuralların hem de daha genel ve soyut olarak "iyi davranış" konu-sunun ele alındığı; çözümlendiği, sorgulandığı, tartışıldığı, düzenlendiği bir kuramsal alandır. İyi olmayı ölçüt kabul ederek eylemleri irdeleyen etik ile güzel olmayı ölçüt kabul ederek algıları irdeleyen estetik, birlikte felsefe etkinliğinin temel problem alanlarından biri olan değerler fel-sefesini oluşturmaktadır. Felsefenin karakteristik özelliği ele alınan konuların derinlemesine-yoğun-sistemli düşünme süreçlerine tabi tuta-rak işlenmesidir ve bu etik için de geçerlidir.

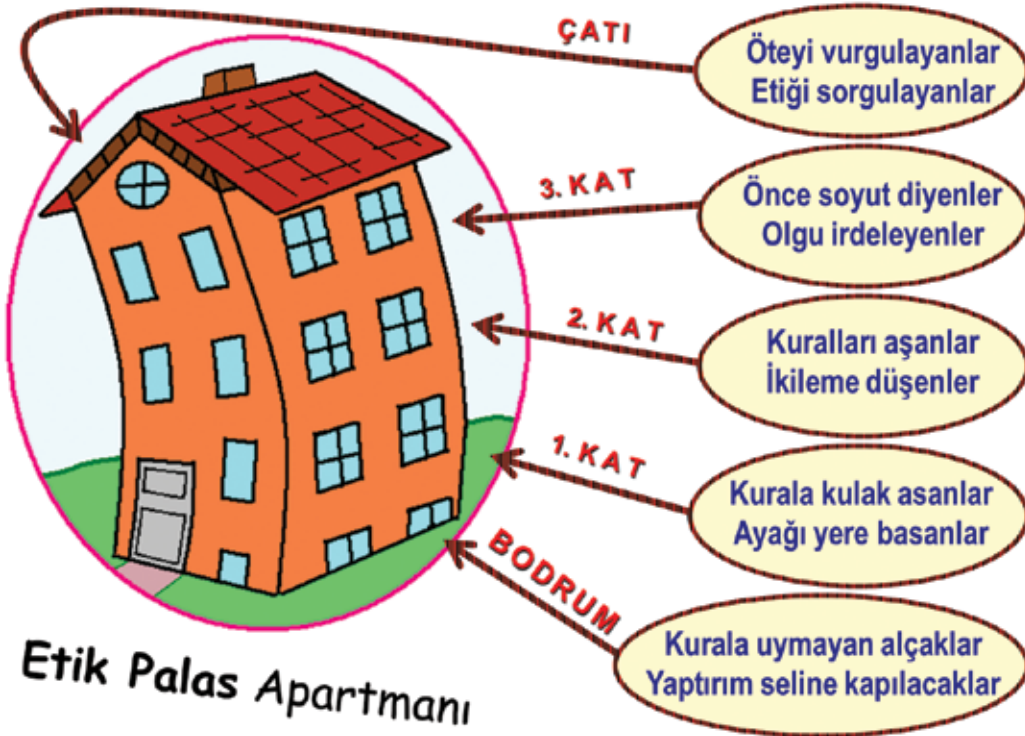
Genel ahlak ile ahlak felsefesi arasındaki ay-rımı netleştirmek-vurgulamak isteyen ve bu yazı çerçevesinde benimsenmemiş olan bir yaklaşıma göre etik sadece ahlak felse-fesinin karşılığı olarak kullanılmakta, genel ahlak ise ahlak ya da moral olarak adlandı-rılmaktadır. Etik-ahlak (moral) ayrımını vur-gulama, batılı bir gelenek olarak Yunan ve Roma zihniyetleri-kültürleri arasındaki farklar temelinde ortaya çıkmakta ve demokrasi-cumhuriyet (res publica) ayrımının vurgulan-masını çağrıştırmaktadır.

Bu noktada dille ilgili bir parantez açarak Latince kökenli moral ve Türk Dil Kurumu tarafından tü-retilen "aktöre" sözcüklerinin ahlakın eşanlamlısı olduğunu ancak yaygın kullanılmadığını belirt-mek yerinde olur. Aynı parantezin içine yerleş-tirilmesi uygun bir diğer husus, Yunanca kökenli olmakla birlikte Türkçeye Fransızcadan geçmiş olan etik sözcüğünün o dildeki gibi hem isim hem sıfat olarak kullanıldığı, bunun da içinde yer aldığı söz dizileriyle özellikle tamlamalarla ilgili kimi tereddütlere yol açtığıdır.

Ahlak felsefesinin karakteristik özelliği olan ta-nımlama ve çözümleme gibi düşünsel etkin-likler ve genel ahlak bağlamında sürdürülen davranış düzenleyen kuralları oluşturulma ve geçerli kılma çabaları; kısaca düşünme ve ku-ral etiğinin iki ana boyutudur. Etiğinin temel kav-ramlarından biri olan "değer" hem kural hem de düşünme boyutları ile yakın ilişki halindedir ve bir bakıma bunların bütünleşmesini sağla-maktadır.

Etik değerler davranışları genel ve soyut olarak yönlendiren referanslardır ve hem somut dü-zenlemeler yapma hem de açık uçlu değerlen-dirmelere gitme sırasında devreye girmeleri söz konusudur. Bu bağlamda davranışlar, değerler-le uyumlu, onları korur, onların harcanmasını önler nitelikte oldukları ölçüde iyidir.

Genel olarak değerden farklı bir anlam yüküne sahip olan "ilke" kavramı, etik özelinde ve bil-hassa belli kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde değer ile eşanlamlı gibi kullanılmaktadır. Bu bağlamda ilkeler davranışların-eylemlerin nasıl

Etik Palas Apartmanı, her katı etiğe yönelik farklı yaklaşımlara karşılık gelen kurgusal bir bina; bodrumdan çatıya ilerleyen sıra dâhilinde düpedüz ahlaksız olmak (bodrum katı), ahlak kurallarına körü körüne uymak (birinci kat), kurallara uymanın yanında onları üzerinde düşünme konusu yapmak ve yokluklarında uygun hareket tarzını belirleyebilmek (ikinci kat), genel ahlaki bir yana bırakıp hobi ya da uğraş olarak ahlak felsefesiyle ilgilenmek (üçüncü kat) ve nihayet bunun da ötesine geçip düşünsel etkinliğini metaetik düzeyinde sürdürmek (çatı katı) yer almaktadır. Esin kaynağı Haldun Taner'in "Ayışığında Çalışkur" öyküsü ve onun sahne uyarlaması "Ayışığında Şamata" piyesidir.

olması gerektiğini belirleyen; bir başka deyişle onların iyi olmasının ölçütü ve yol göstericisi niteliğini taşıyan öneriler-yönlendirmelerdir. İlkeler karakteristik olarak ölçüt oluşturmayı-yol göstermeyi genel, soyut, dolaylı biçimde yapmaktadır.

İlkelerin türevi olan kurallar ise özel, somut, doğrudan ve ayrıntılı olmakla karakterizedir. Kuralların temel işlevinin davranışların istenir nitelikte olmasını güvence altında tutma olduğunu söylemek olanaklıdır. Kurallar, genelgeçer karakter taşıyan ilkelerden farklı olarak belirli olgular ve onların somut olarak ortaya çıktığı durumlar için geçerlilik taşımaktadır. Kurallar etiğin önemli bir unsuru olmakla beraber etiği onlardan ibaret görmeye veya kılmaya yönelik güncel eğilimin, açık uçlu düşünmenin inkârı esprisini taşımaktan ötürü kaygı uyandırıcı olduğu öne sürülebilir.

"Etik sorun" nitelemesi-adlandırması, davranışın iyi olmasıyla ilgili tereddütlerin veya itirazların ortaya çıktığı durumlar için kullanılmaktadır. Davranışı belirleyen zihinsel süreçte de davranışın sergilendiği toplumsal ortamda da söz konusu olabilirler. Etik ile ilgili sorunlu durumlar çerçevesinde "ikilem" ve "ihlal" gibi iki ana kategori bulunmaktadır. İkilemi, kurala bağlanma-

mış durumlarda karar vericinin yaşadığı seçim sorunu; ihlali ise mesleki eylemi düzenleyen standart kuralların çiğnenmesi olarak tanımlamak mümkündür.

Etik ikilemlerde farklı ilkelerin veya kuralların, yol gösterici olarak eş zamanlı ve birbirine yakın ağırlıklı olarak evreye girmesi, her birinin farklı bir davranış seçeneğinin yeğlenmesini gerektirmesi söz konusudur. Bu durumda bir ilkeye uygun davranmak bir diğerine aykırı olmayı; bir başka deyişle bir değeri korumak bir diğerini harcamayı zorunlu kılmaktadır. Etik ihlali ise davranışın belli bir ilkeye veya kurala, tereddüde yer bırakmayacak biçimde aykırı olmasını ifade etmektedir.

Uzak geçmişten beri farklı mesleklerin kendilerine özgü ahlaki bir boyutu olması; meslektaşların birbirleriyle ve başta mal-hizmet sundukları kişiler olmak üzere toplum geneliyle kurdukları ilişkileri düzenleyen kurallar bulunması söz konusudur. Son on yıllarda hemen hemen her meslekte bu boyutun önemi ve önceliği artmış, meslek etikleri hem meslektaşların hem de toplumun gündeminde giderek daha fazla yer bulur hale gelmiştir.

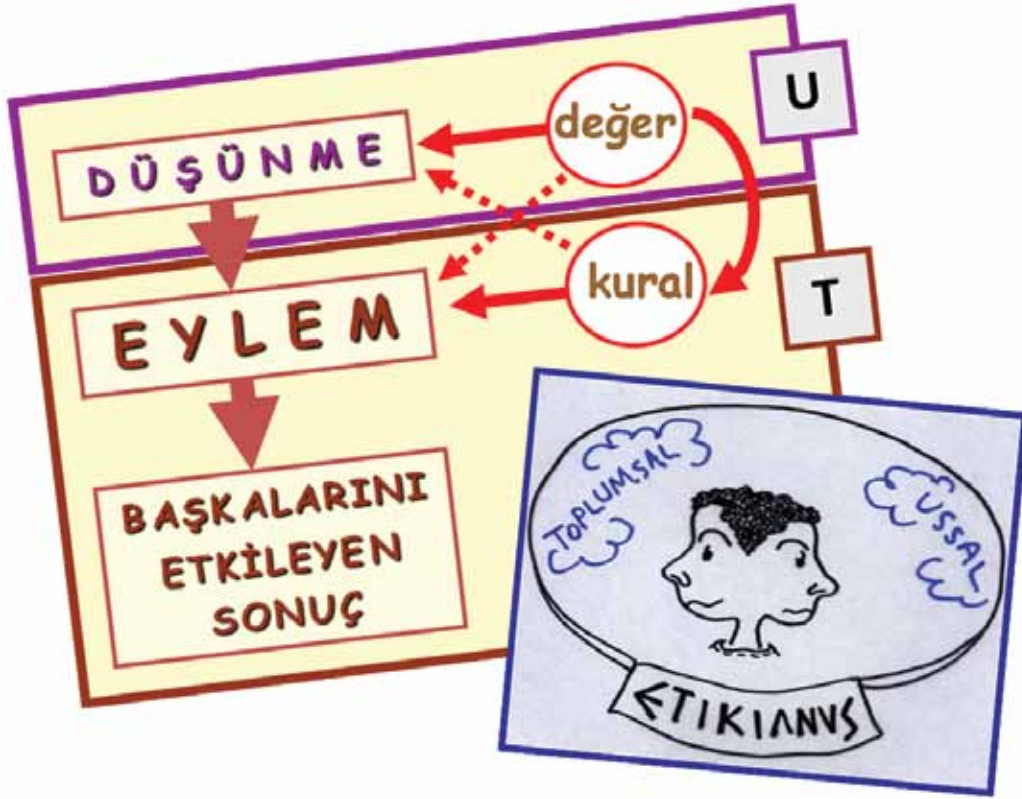
Önem ve öncelik artışı siyaset, kitle iletişimi, spor, sağlık, hukuk gibi geniş kitleleri kuvvetle etkileme potansiyeline sahip ve dolayısıyla onlardan yoğun ilgi gören alanlardaki mesleklerde özellikle belirgindir. Toplum üzerinde güçlü etki göstermenin ve toplumun ilgi odağında bulunmanın yanı sıra kendisine özgü bilgi içeriğinin ve teknik olanaklarının karmaşık yapıya ve hızla yenileme özelliğine sahip olması da, bir mesleğin etik boyutunun ilgi toplamasını ve gelişmesini teşvik etmektedir.

Meslek etikleri ahlak felsefesinin ve genel ahlakın sınırlı ölçekte gerçekleşmiş sentezi olarak değerlendirilebilir. Buradaki sınırlılık toplumun yerini meslek camiasının ve toplumsal ilişkiler çerçevesindeki davranışların yerini de mesleki ilişkiler çerçevesindeki davranışların almasıdır. Sonuç olarak meslek etikleri bir yandan mesleği icra edenlerin uyması gereken kuralları diğer yandan hem bu kuralları belirleyen hem de genel olarak standart ve ideal mesleki davranışların nasıl olması gerektiğini irdeleyen düşünme süreçlerini içermektedir. Kurallardan oluşan yan görece daha eski, düşünsel yan ise büyük ölçüde çağdaş dünyaya özgüdür.

Meslek etiği kuralları, tamamen sözlü gelenek içinde yaşatılan genel ahlak kurallarından farklı olarak kısmen yazıya da dökülmüştür. Meslek etiklerinin içerdiği kural unsuru öncelikle meslek camiasının tümü ve ikincil olarak da hukukçuların, politikacıların ilgi alanındadır. Mesleklerin düşünsel boyutunu; özellikle de mesleklerin icrası sırasında ortaya çıkan etik sorunlar konusundaki derinlemesine düşünme-tartışma süreçlerini cazip bulanlar ise meslek camiasının kuramsal-eğitimsel çalışma yapan kesimidir. Meslek etiğinin düşünsel yanı bağlamında yürütülen tartışmalara meslektaşların yanı sıra felsefe-toplumbilimi-ilahiyat-hukuk gibi disiplinlerin mensupları ve farklı toplum kesimlerinden kişiler de dâhil olabilmektedir.

Meslek etiklerinin kimi zaman tek bir meslek kimi zaman ise bir meslekler grubu için geçerli olan kurallardan ve düşünme-tartışma süreçlerinden oluşması söz konusudur. Örneğin spor etiği çerçevesinde aktif sporculuk, antrenörlük, spor yöneticiliği, hakemlik, malzemecilik gibi; medya etiği çerçevesinde muhabirlik, köşe yazarlığı, televizyon spikerliği, gazete fotoğrafçılığı gibi farklı mesleklerin etik boyutları bütünleşmektedir.

Çağdaş felsefenin gündelik hayatın ayrıntılarına yönelik ilgisindeki ve akışına müdahil olma eğilimindeki artış, "uygulamalı felsefe" olarak adlandırılan ve içeriği ağırlıklı olarak meslek etiklerinden meydana gelen bir yapının şekillenmesine yol açmıştır. Bu bağlamda "uygulamalı etik" meslek etiği ile eş anlamlı ve eşit yaygınlıkta kul-

Arka plandaki şemada etiğin ilgi alanındaki süreçlerin karakteristik özellikleri betimlenmektedir. Bu betimlemeye göre benimsenmiş değerlerin öncelikli, toplumsal kuralların ikincil referans konumunda bulunduğu ussal alanda bir davranış tasarlanmakta, onun toplumsal alanda hayata geçip bir başka kişiyi etkilemesi değerlendirilirken öncelikle toplumsal kurallar ikincil olarak ortak değerler referans alınmakta, değerler ve kurallar arasında bir tür entegral-türev ilişkisi bulunmaktadır.

Ön planda yer alan çizimde ise kadim Roma panteonu tanrılarında Janus'tan esinlenmeyle kurgulanmış bir tip olan Etikianus'un bir yüzü tutarlı, gerekçeli bir akıl yürütmeyi sağlamak üzere ussal alana, diğer yüzü kitlenin ve kültürün koşullarını, olanaklarını, gereksinimlerini gözden kaçırmamak üzere toplumsal gerçeklere bakmaktadır. Etikianus etik değerlendirmenin iki farklı boyutun ikisini birden görebilmeyi sağlayan geniş açılı bir bakışla mümkün olduğuna işaret etmekte ve bunun da pek kolay olmadığını hatırlatmaktadır.

lanılan bir terimdir. Kimi çevrelerin benimsediği bir terminolojik yaklaşım ise, klasik felsefenin temel problem alanından söz ederken tekil olarak "etik", uygulamalı etiklerden söz ederken çoğul olarak "etikler" ifadelerini kullanmaktır.

Meslek etikleri etiğin bir türü veya bir boyutu olarak ele alınabilecekleri gibi mesleklerin bir unsuru veya bir boyutu olarak da ele alınabilirler. Temel niteliği belli bir mal veya hizmet üretimini toplumun tümü için gerçekleştirmek olan ve bu üretim üzerinde bir öncelik ya da tekel tesis etmiş bulunan mesleklerin, ekonomik, eğitimsel, toplumsal, hukuki, politik gibi pek çok farklı boyutu bulunmaktadır. Tüm bu boyutların birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılmaması, karmaşık bir bütünleşme içinde bulunması söz konusudur.

Belli bir meslek özelinde söz konusu olan etiğin yapısını-içeriğini belirleyen, büyük ölçüde o mesleğin kendisine özgü nitelikleridir. Mesleki etkinliklerin insanları dolaylı olarak değil doğrudan etkilemesi, mesleğe özgü üretimin tü-

keticilerinden öte tüm toplumun ilgi alanında bulunması, mesleğe ait bilgi birikiminin ve uygulama olanaklarının ilerlemeye-yenilenmeye açık olması meslek etiğinin gelişmiş bir yapıya ve zengin bir içeriğe sahip olmasının önünü açan başlıca faktörlerdir. Öte yandan etiğinin gelişmiş yapı ve zengin içerik sahibi olması, mesleğe toplumsal ölçekte güç ve saygınlık kazandırmaktadır.

Etik, davranışlarını tasarlayan ve kurallarla yüzleşen herkesin yaşamında doğal ve kaçınılmaz olarak yer almaktadır. Onu düşünsel yaşantılarına da dâhil etmek; etiğin kuramsal-kavramsal boyutuyla da ilgilenmek, kendini kişi ve toplum üyesi olarak daha fazla geliştirme arayışında denenmeye değer bir yoldur. Genel ahlaka uygun davranmaktan öte ahlak felsefesine ilgi duymayı teşvik etme adına, Sokrates'in ünlü sözünü değiştirerek "sorgulanmayan bir ahlaka, uymak da gerekmez" denilebilir. ■

“BAĞLANIRLIK” KAVRAMI VE “2013 AVRUPA ŞEHİRCİLİK KARTASI”NIN BU BAĞLAMDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Pelin GÖKGÜR

Şehir Plancısı

Doç. Dr.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Öğretim Üyesi

“Bağlanırlık” kavramı mekânsal, sosyal/kültürel, ekonomik, çevresel ve politik olarak yan yana gelmiş alanları ve daha kapsamlı bir dünyayı anlamanın bir aracı olarak görülürken; özellikle mekânsal, sosyal/kültürel ve çevresel değerlerin giderek kaybolduğu bu dönemde, bu kavramın doğru olarak anlaşılması kentsel gelişme, yenileme, farklı değerlerin optimizasyonu vb. için temel bir özellik olarak kabul edilebilir. Çalışmanın amacı bu kavramın mekânsal, sosyal, ekonomik ve çevresel gelişmedeki katkılarının ve sorunlarının tartışılmasıdır. Çalışmada öncelikle “bağlanırlık” kavramına yer verilecek ve daha sonra bu kavram “2013 yılı Avrupa Şehircilik Kartası” üzerinden değerlendirilecektir. Değerlendirmenin bu Karta üzerinden yapılmasının nedeni ise bu Karta’da dikkat çeken en önemli kavramlardan birinin “bağlanırlık” oluşuna dayanmaktadır.

Bağlanırlık Kavramı

Coğrafyada “bağlanırlığın” en kısa tanımı “bir yerin çevresinde yer alan diğer yerlere bağlanmasına olanak veren bağlantılar” olarak yapılmaktadır. 21. yüzyılda kentsel gelişmelerin itici gücü olan bağlantıların ve bağlanırlığın önemi giderek artmaktadır. Çevreye erişim, kente erişim, konuta erişim, hizmete erişim, donatıya erişim, kent aktivitelerine erişim vb. konular gerek somut gerek soyut mekânda hareketliliğin artışı gösterirken, bu hareketliliğin “bağlanırlık” kavramı ile yakından ilintili olduğunu göstermektedir. Hareketlilik kavramı da bilgi ve iletişim temalarını esas alan bu kavram üzerinden incelenebilir.

“Bağlanırlık” kavramı bu bağlamda çeşitlilik gösterirken aynı zamanda dünya ölçeği, bölge ölçeği, kent ölçeği, ulusal ölçek, uluslararası ölçek vb. olarak farklı ölçeklerde de şekillenmektedir. Bazı coğrafyacılar “bağlanırlığı” bir teknik şebeke yoluyla olan bağlantıyla bağdaştırmaktadır. Teknik şebekeler “zaman-yer ilişkisini” değiştirmiş, yakınlık kavramı artık zaman veya yer olarak hemen erişilebilen, uzak karşıtı tanımı olmaktan çıkmıştır.

Metropoliten süreç, içinde “bağlanırlığın” yer aldığı bir şebekeye dayanmakta ve bu bağlanırlık mesafelerle ilgili yakınlıkları oluşturmaktadır. Metropolleşme kentler arası ilişkilerin, “bağlanırlığın” oluşturduğu yakınlık kavramıyla, değiştiğini göstermektedir (Bassand, 2000).

Metropollerin kendi alanları dışındaki kaynakları harekete geçirme kapasitesi vardır. Bu kapasite 3 temel özelliğe dayanmaktadır (Carré, 2013);

- bağlanırlık (ulaşım ve iletişim),
- kozmopolit bir nüfus,
- başka yerlerden kaynak arayışının yaşamsal olduğunu kavrayan ekonomik aktörlerdir.

Buradan da anlaşıldığı üzere “bağlanırlık” özelliği metropollerin temel 3 özelliğinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kavram bir kentin global gelişimini etkilerken aynı zamanda sürdürülebilir kentler, akıllı kentler vb. için de çok büyük önem taşımaktadır. Akıllı kentler, insanların ya-

şam kalitesini iyileştirmek için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan, bağlı kentler olarak tanımlanmaktadır.

Küresel kent diğer alanlarla bağlantılarını yalnızca şebekelerle sağlamaktadır. Dünyanın birçok yerinde kent merkezlerinin bağlanırlığı; yollar, demiryolları, havaalanı, liman vb. ile sağlanmaktadır. Kentler arası, bölgeler arası, kır-kent arası bağlanırlık, mekânsal olarak dengeli bir gelişmeyi sağlamaktadır. Ulaşımla ilgili bağlanırlıkta ortaya çıkan değişkenler arası ilişki oldukça karmaşık bir durum göstermektedir. Bir yandan dengeli gelişmeyi sağlayan “bağlanırlık” aynı zamanda ulaşımın gelişmesi ile oluşan hareketlilikle insanların her yere ulaşımını kolaylaştırmaktadır. Bağlanırlığı sağlayan diğer bir şebeke iletişim ve bilişim şebekeleridir. Üretimde verimliliğin artırılması, bilginin dolaşımı ve birikiminin iyileştirilmesini sağlayan bu teknolojiler “bağlanırlığın” yapı taşlarından biridir.

Bu kavram mekânsal, sosyal, ekonomik ve çevresel etkenlere bağlı olarak farklılaşmakta ve şekillenmektedir. Bunları sırasıyla ele alalım.

Mekânsal “Bağlanırlık”

Bu kavram çok çeşitli teknik şebekelerin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum yeni kentsel strüktürleri ortaya çıkartırken, teknik şebekeler mekânsal düzenlemelerin temel dayanağı haline gelmiştir. Mekânsal olarak kurulan bağlantılar erişilebilirlik ve hareketliliği arttırarak gelişmeyi teşvik etmiştir. Fiziksel erişilebilirlik ve karşılaşma olasılığı, bugüne kadar görülmemiş bir biçimde kentlerin öncelikli değerlerini oluşturmaktadır. Ascher bu durumu şu şekilde betimlemektedir: “Sanal, hareketsiz ve içine kapanmış bir kent yerine, mekânsal olarak hareketli ve iletişim içinde bulunan; bilginin, malların, kişilerin bir yerden bir yere gitmesi için arabuluculuk yapan ve bunları çok yönlü katılım gerektiren olaylarla hareketlendiren, tat alma, koku, dokunma duyuları dahil olmak üzere tüm duyuları harekete geçiren nitelikte bir kent oluşturmaktadır”. Ancak fiziksel mekândaki bu olumlu gelişmelerin yanı sıra bu durumun oluşturduğu sorunların da bilinmesi gerek-

mehtir. Mekânsal olarak bağılanırlık bölgeler ve şebekeler arasında karmaşık ilişkiler oluştu-
rurken, kentleri çok merkezli bir şebeke haline
getirmiştir. Musso'ya göre de kentlerdeki bu de-
ğişim coğrafi bölgeler, sınırlar, sınırlandırmalar
anlamında kesintilere neden olurken; yapısal ve
örgütsel dönüşümler, teknik ve teknolojik geliş-
melerle ortaya çıkan bu durum aynı zamanda
mekânları karşılıklı güçlü alışverişlerin yapıldığı
yerlerin etrafında toplayarak, mekânsal
kutuplaşmalara götürmektedir. Aynı zamanda
şebekelerin her alanda aynı oranda ve hızla
gelişmediği, bu durumun mekânsal planla-
mada eşitsizlikler ve farklılıklara yol açtığı bilin-
mektedir. Bu bağlamda mekânsal bağılanırlığın
varlığının "hareketli, erişilebilir, iletişimin olduğu
mekânlar" sağladığı; yokluğunun ise "unutul-
muş, hizmet götürülmeyen, ayrılmış mekânlar"
oluşturduğu söylenebilir.

Sosyal "Bağılanırlık"

Ascher "Şehirciliğin Yeni İlkeleri" adlı kitabında
günümüzdeki sosyal bağlantıları ve bağılanırlığı
şu şekilde ifade etmektedir: "Günümüzde, çok
çeşitli ve zayıf ilişkiler temeline oturan ve genel-
likle birbirinden uzaklaşan bireyler ve kuruluş-
ların ortaya çıkmasına neden olan sosyal yapı-
lar, bir şebeke halindedir. Toplumun bir şebeke
halinde yapıldığı ve bir şebeke gibi çalıştığı,
ya da daha çok enterkonnekte (bağlaşımlı) ol-
muş bir dizi şebekeyle insan, hizmet, bilgi ha-
reketliliğini arttırdığı söylenebilir. Mekânla sınırlı
"dağıtım" süreçlerine ve kısıtlı hareket alanlarına
dayanan eski yerleşim oluşumlarını geçersiz
kılan da, hareketliliğin yaygınlaşmasıdır. Şebe-
kelerle oluşturulan düzenleme bireyler arasın-
da karşılıklı ilişkiler sistemi açısından yeni bir
dayanışma biçimi oluşturmuştur. Kırsal toplu-
mun "mekanik dayanışması" ve sanayi kentinin
"organik dayanışması"ndan sonra üçüncü bir
dayanışma biçimi olarak enterkonnekte olmuş
bir şebeke çokluğuna ait olan birey ve kuruluş-
ları ilişki içine sokan "değiştirimli" (komutatif)
bir dayanışma ortaya çıkmıştır. Demokrasideki
hedef "değiştirimli" dayanışmayı "düşünsel"
(refleksif) dayanışmaya, yani ortak menfaatler
sistemine ait olma bilincine dönüştürmektir.
Buradan da anlaşıldığı gibi "şebekelerle" olu-
şturulan hareketlilik ve bağlantılar toplumlar-
da yeni bir dayanışmaya neden olmaktadır. Ancak
artan bu hareket hızlarının, günümüz kentle-
rinde oluşturduğu sosyal ve kültürel ayrımların,
bağılantılara erişimdeki eşitlik ve hakkaniyetin
sosyal "bağılanırlık" konusunda çözülmesi gere-
ken en önemli sorunlar olduğunun da bilinme-
si gerekmektedir.

Ekonomik "Bağılanırlık"

Diğer alanlarda olduğu gibi ekonomik "bağı-
lanırlık" da bölgesel, ülkesel ve kentsel gelişme-

nin itici gücü olarak belirtilmektedir. Bu oluşum
fiziksel, kurumsal ve hukuksal olarak farklı bağı-
lantıları gerektirmektedir. Daha önceleri önemli
ölçüde yerelle sınırlı kalan ekonomik faaliyetler,
üretim ve hizmetlerin dışa açılmasıyla mekânsal
koşullara yeni bir ekonomik değer getirmekte-
dir. Özellikle iletişim ve bilgi teknolojileriyle olu-
şan bu kavram, kentsel hareketlilik sistemindeki
ve yeni mekânsal yapılaşmalardaki değişikliğe
katkıda bulunmuştur.

Günümüzde, üretim ve hizmetlerin dışa açıl-
masıyla, faaliyetler mekânsal sınırların dışına
çıkış, kentleri ve bölgeleri üretim mekânlarına
dönüştürmüştür (Ascher, 2004). Kentlerin eko-
nomik bağılanırlığa dayalı gelişimi ile uluslara-
rası sermayenin hareketliliğinde, üretimdeki
hızda değişimler yaşanmış ve buna bağlı olarak
birçok bölgenin niteliğinde olumlu değişimler
görülmüştür. Ancak bu da diğer "bağılanırlık" ör-
neklerinde olduğu gibi sınırlı, eşitlik gözetilme-
den gerçekleştiği için olumsuz "farklılıkların" da
ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Çevresel "Bağılanırlık"

Çevresel ya da ekolojik bağılanırlık eko-peyzaj
(doğal yerleşimler veya yarı doğal yerleşimler,
tampon bölgeler, biyolojik koridorlar vb.) öğe-
lerini birbirine bağlayan işlevsel bir bağılanırlık
olarak tanımlanmaktadır. Ekolojik parçalanma-
nın çoğalmasıyla, bu bağılanırlığın da azaldığı
görülmektedir. Yeang'e göre bu kavramda 4
farklı altyapı mevcuttur. Bunlar;

Yeşil altyapı: Bu altyapı ekolojik altyapıdır. Ye-
şil altyapı olarak adlandırılan bu altyapı doğal
ekosistemleri ve değerleri koruyan, doğal böl-
gelerin ve diğer açık alanların enterkonnekte
şebekesi durumundadır.

Gri altyapı: Bu kent mühendisliğinin yol, kana-
lizasyon sistemi, iletişim, elektrik ve enerji altya-
pılarıdır. Bu altyapıların yeşil altyapıyla bütün-
leşmesi ve sürdürülebilir mühendislik sistemleri
olarak görülmesi gerekmektedir.

Mavi altyapı: Bu altyapı suyu kapsamaktadır.
Yağmur sularının toplanması, kirli suların yeni-
den kullanımı, yeraltı sularının ve akarsu yatak-
larının korunması gerekmektedir.

Kırmızı altyapı: Bu altyapı ise beşeri topluluk-
ları, yapılaşmış çevreyi, şehirleşmiş alanları ve
normlara dayalı çerçeveyi kapsamaktadır (ka-
nunlar, yönetmelikler, etik). Bu altyapı yapay
ekosistemler yaratarak doğayı örnek almalıdır.

Yeang'ın ifade ettiği altyapılar arasında en
önemlisinin kırmızı altyapı olduğu söylenebilir.
Çünkü bu altyapı uygulamaları harekete geçi-
recek norm ve standartların, kanun ve yönet-

meliklerin belirlendiği yasal bir çerçevenin oluş-
masını sağlamaktadır. Ekosistemdeki herhangi
bir bozulmanın bir bütün olan çevrenin yapı
ve işleyişini olumsuz etkilediği bu bağlamda
sürdürülebilir bir çevrenin "çevresel bağılanırlık"
konusunda yapılacak doğru uygulamalara bağlı
olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda Avrupa'da da kentler arası "bağı-
lanırlık" dengeli bir mekânsal gelişimin sağlan-
ması için önemli bir unsur olarak görülmektedir.
Birçok Avrupa kenti gelişmiş demiryolları veya
havayolları ile "bağılanırlığı" en yüksek derecede
sağlamaktadır. Ayrıca Avrupa ölçeğinde ve ulu-
sal ölçekte, bu kavram yalnızca kentler arası iliş-
kilerle sınırlı olarak düşünülmemekte, bağılanırlığın
kentlerin hinterlandıyla bütünleşmesi açı-
sından çok önemli bir faktör olduğu belirtilmek-
tedir. Bu bağlamda kentlerin yerel ve bölgesel
olarak bağılanırlığının önemi vurgulanmakta ve
özellikle ulaşım, iletişim ve bilişim sistemlerinin
bütünleşmesinin, kullanıcılar için daha akıcı bir
hareketlilik oluşturacağına dikkat çekilmektedir.
Bu kavram 2013 Avrupa Kartası'nın içeriğinde
özellikle vurgulanmakta, mekânsal, sosyal, eko-
nomik ve çevresel etkenlere bağlı olarak farklı
başlıklar altında açıklanmaktadır.

2013 Avrupa Şehircilik Kartası

1. Bütünleşmiş ve Bağlı Kentler ve Bölgeler

Mekânla Bütünleşme: 20. yüzyıl boyunca Av-
rupa kentleri yaşam kalitesiyle ilgili tehditlerle
karşı karşıya kalmıştır. Bu tehdit altında büyük
metropoller (Londra, Paris) olabildiği gibi geri
kalmış kırsal alanlar ve birtakım ada toplulukları
da (Norveç, Malta) bu süreci yaşamışlardır. Bu
bölgeler geleneksel sanayinin sona ermesiyle
sosyal çöküntü, işsizlik, kentsel yayılma, kent
merkezlerinin sonu, suç, kirlilik, çevresel çökün-
tü gibi sorunlarla karşılaşmışlardır.

Kırsal alanlar ise daha kaliteli bir çevreye sahip
olmalarına rağmen, ekonomik baskılarla, do-
natılara ve temel hizmetlere erişimde birçok
kayıplar yaşamıştır. Bunun için bu alanların di-

ğer alanlarla bütünleşmesi kentsel şebekelerle olmalıdır. Ayrıca yapılaşmış ve doğal çevre açısından bir bütünleşmeye ihtiyaç vardır.

Bu karta bütünleşmiş ve bağlantırlığı olan kent ve bölgeler üzerine kurulmuştur ve dünya ölçeğinde yaşayan, çalışan, gezen için erişilebilirlik esaslarını içine almaktadır.

Zamanla bütünleşme: Zamana karşı kültürel özelliklerin korunması gerekmektedir. Yerel ayırıcı özelliklerin ve kimliği yaratan değerlerin korunması gerekmektedir. Kentlerin karakter ve kimliğini kaybettirecek yığınlar ile yok edilmesi, beşeri faaliyetlerin kent merkezlerinde yer alması gerekmektedir. Doğal ve kırsal alanlar tüketilerek oluşturulan kentsel saçaklanma önlenmelidir.

Karta'nın "mekânsal bağlantırlık" anlamında ortaya koyduğu esaslar kır-kent, kent-bölge vb. üzerine kurulmuş ve bu bağlamda şebekelerle oluşturulacak bağlantıların erişilebilirliği ve bütünleşmeyi sağlaması hedeflenmiştir.

2. Sosyal Bağlantı ve Bağlantırlık (erişilebilirlik, bağlantılı gelişim)

Sosyal denge: Sosyal eşitsizlikler ve güvenlik seviyesinin yükseltilmesi için sosyal bağlantıya ihtiyaç vardır. Farklı kültürden ifade ve alışverişleri kolaylaştırmak; eğitim, sağlık, sosyal hizmetlerde daha eşit bir erişim sağlamak gerekmektedir.

Kültürel farklılık: Hareketlilik ve bütünleşme potansiyeli bağlantılarla artırılmalıdır. Kültürel hassasiyetle insanların sosyal, kültürel, tarihi yapısını, mirasını korumak gereklidir. Bu hassasiyet olmadan bütünleşme olanaksızdır.

Farklı aktörlerin katılımı ve sorumluluğu: Yeni katılım ve temsiliyet sistemlerinin oluşturulması gerekmektedir.

Farklı nesiller arası bağlantılar: Yaşlıların kamusal alana erişimi önem kazanmaktadır.

Sosyal kimlik: Bireylerin kimliği kentlerin ve bölgelerin kimliğine bağlıdır. Hareket ve bölge kendine özgü kültürel ve sosyal çeşitliliğe sahiptir.

Ulaşım, hareketlilik, erişilebilirlik: Yerel ölçekte teknoloji ve ulaşım ağı, özel otomobil kullanımı azaltılmalıdır. Ekonomik sürdürülebilirlik ve verimlilik için farklı ortamlara ve bilgiye ulaşmak gerekmektedir. Bunun için de insanlara farklı ulaşım imkânları sunulması gerekmektedir.

Konut, hizmet ve donatılar: Konuta ve donatılara erişim önemli; kendilerini gerçekleştirmesi, sosyo-ekonomik yaşama daha aktif katılımı ve

yoksulluğun azaltılarak toplumsal refahın yaygınlaştırılması esastır. Kalkınma hedeflerine tam olarak ulaşılabilmesi, kalkınmanın sürdürülebilir olması ve refahın yaygınlaştırılması, insanların bulundukları mekânlarda yaşam kalitesinin ve yaşanabilirlik standartlarının çevreye duyarlı bir şekilde yükseltilmesi halinde mümkün olacaktır. Bu çerçevede, şehirlerin ve kırsal alanların kendine özgü koşul ve niteliklerine göre, daha iyi iş fırsatlarını ve yaşam ortamlarını sunabilir hale gelmesi gerekmektedir.

"Sosyal bağlantırlık" bağlamında sosyal eşitsizlikler ve kimliklere, kültürel hassasiyetlere, nesiller arası bağlantılara, katılıma dikkat çekilmiştir. Ayrıca erişilebilirlik, hareketlilik, yaşam kalitesinin önemi vurgulanarak bağlantılı gelişim hedeflenmiştir.

3. Ekonomik Bütünleşme ve Bağlantırlık

Küreselleşme ve bölgesel özelleşme: Yaratıcı teknolojilerin kullanılması, yenilenebilir enerji sisteminin kullanımı. Esas olarak yeşil ekosistem ve altyapı desteğinin sağlanması gerekmektedir.

Rekabet avantajları: Rekabet faktörleri her kente göre değişim göstermektedir. Önemli ve rekabet oluşturan kazanımlara ulaşmanın yolu: kentlerin doğal ve kültürel niteliklerinin sermayeye dönüştürülmesi, farklılıklarının ve özelliklerinin göz önüne alınmasıyla gerçekleştirilir.

Şebekelerle bağlanmış kentler ve bölgeler: Kentsel ve bölgesel şebekelerle farklı şekillerde oluşturulacak bağlantılar ekonomik faaliyetlerin dağılımını, gücünü ve gelişimini belirleyecektir.

Metropoliten ölçek: Avrupa kentlerinin rekabeti için 2 eylem alanı gereklidir. Birincisi kültürel sermaye değeri yaratılması ve yurttaşlık düşüncesinin oluşturulmasıdır. Diğeri ise, rekabet ve kentsel mirasın korunmasını sağlamak için yeni kentsel yönetim biçimleri oluşturmaktır.

Uzak kırsal alanlar ve ada toplulukları: Sürdür-

rülebilirlik için kırsal alanlardaki toplulukların ihtiyaçları bilinmelidir. Birçok kırsal alan giderek kente katılmaktadır. Ada ülkeleri içinde ulaşım anlamında önemli harcamalar söz konusudur. Kırsal alanda işsizlik oranı yüksektir, bazılarında ise çevreyle ilgili sorunlar bulunmaktadır. İş, konut, donatı sosyal ve ekonomik koşullarda zorluklar yaşanmaktadır. Avrupa'nın yiyecek ve doğal kaynak alanları (orman ürünleri, maden vb.) korunmalıdır.

"Ekonomik bağlantırlık" yaratıcı teknoloji, yenilenebilir enerji, şebekelerle bağlanmış kentler ve bölgeler gibi başlıklar altında ele alınmıştır. Yine bu bölümde sürdürülebilir rekabet, yönetim, kültürel sermaye değeri gibi konulara yer verilmiştir.

4. Çevresel Bağlantırlık

Sürdürülebilir çevre: Sağlık, yaşam biçimi, yaşam kalitesi, ekosistem, peyzaj, doğal alanlar, enerji, büyük alanlar arası bağlantı gereklidir. Öncelikle yenilenebilir enerjiler kullanılmalıdır. Kentlerde kirlilik önlenmeli, kaynakların geri dönüşümü, geri kazanımı sağlanmalıdır. Toprak, su hava gibi yenilenemeyen kaynakların bilinçli tüketilmesi, çöplerin yeniden kullanılması sağlanmalıdır.

Sağlık ve yaşam kalitesini yükseltmek: Gelecekte sağlığı etkileyen sanayi atıkları, ulaşım veya diğer şeylere bağlı karbon emisyonları, toksik maddeler vb. şeyler yok edilmelidir. Daha sağlıklı bir yaşam kalitesi ve yaşam biçimi için konut şartlarının iyileştirilmesi, ekolojik ulaşım, erişilebilir açık alanlar gerekmektedir.

Ekosistem: Çevre kalitesini, sosyal ve kültürel bağlantıları güvence altına alan ve ekonomik rekabete katkıda bulunan biyoçeşitlilik korunmalıdır. Riskleri azaltmak için duyarlı yaklaşımlar gerekmektedir. Hava kalitesi, erozyon ve hava sıcaklığının düzenlenmesi için kent çevresinde orman ve yeşil alanların artırılması gerekmektedir. Deprem için binalarda önlem alınması ayrıca ekosistemik yaklaşımın geliştirilmesi ve su baskınlarının önlenmesi gerekmektedir.

Peyzaj: Peyzaj bireylerin sosyal olarak, yaşam kalitesi olarak önemli bir faktördür. Aynı zamanda doğal ve çok kültürlü paylaşılmış mirasın farklılık göstergesidir. Peyzaj ekonomik, sosyal ve çevresel değeri garantilemek için önemlidir.

Doğal miras ve büyük alanlar: Arkeolojik binalar, sitler, geleneksel semtler, parklar açık alanlar, dere, göl, doğal rezervlerin korunması gerekmektedir.

Enerjiler: 21. yüzyılın enerji ihtiyaçlarına cevap verebilecek, yerleşim ve ulaşım alanında, yenilenebilir, kirlenici olmayan kaynakların kullanılması sağlanmalıdır.

"Çevresel dayanıklılık" sürdürülebilir bir çevre, ekosistem, peyzaj, enerji türleri ile açıklanırken; sağlık ve yaşam kalitesinin yükseltilmesinin önemi üzerinde durulmuş ayrıca doğal ve yapay çevrenin korunması konularına vurgu yapılmıştır.

5. Mekânsal Bütünleşme: Sentez

Mekânsal bütünleşme: şebekeler ve erişilebilirlik: Güçlü politikalar ve dikkatli bir şehircilikle şehirler arası ve bölgeler arası şebekeleri güçlendirmek gerekmektedir. Kent merkezleri, kentin temel işlevleri ve diğer düğüm noktaları korunmalı ve iyileştirilmelidir. Toplu taşıma sistemi bu alanların canlılığını güçlendirecek şekilde planlanmalıdır. Ayrıca Avrupa'nın ekosistemleri, doğal bölgeleri ve peyzajı etkili bir şekilde korunmaya alınmalıdır.

- Kentteki sokaklar, meydanlar, yaya bağlantıları "ekolojik koridorlar" gibi kamusal alanlar korunarak değerlendirilmeli, çöküntü içinde bulunan alanlar ve binalar yeniden güçlendirilmelidir.
- Sosyal yaşam imkânlarına karşılama alanlarına, donatılara, eğlence alanlarına erişimin desteklenmesi gerekmektedir.
- "Yer"i barındırdığı özelliklerden esinlenerek simgesel yerler ve peyzajlar oluşturmalıdır.

- Doğal ve kültürel mirasın önemli öğelerinin korunması ve yönetilmesi sağlanmalıdır.

Bu müdahalelerin her kente ve bölgeye özgü olması gerekmektedir.

Avrupa şehirciliği: Avrupa'nın gelecekteki gelişimi adalet ve öz kaynaklarına dayalı değerlerle olmalıdır. Tüm insanların ihtiyaçları dikkate alınmalı ve ihtiyaçlarına saygı duyulmalıdır. Doğal ve beşeri ekosistem hedefleri sürdürülebilir olmalı, sınır ötesi bütünleşme sağlanmalıdır. Çok merkezli ve yaratıcılığa dayalı, kentler arası şebekelerin oluşturduğu işbirliğine dayalı bir kentsel gelişme hedeflenmelidir.

Mekânsal Bütünleşme; Senteze Bir Yaklaşım

Mekânsal planlama faaliyetleri ve müdahaleleri her türlü alanda uygulanmaktadır. Bunlar: konut sektörü, tarihi merkezler, kent merkezleri, iş merkezleri, ticari bölgeler, sanayi bölgeleri, yeşil alanlar, kırsal alanlar, ulaşım altyapıları vb. Bu eylemler sonucunda mekânda var olan ortak servetin niteliksel ve niceliksel özellikleri belirlenmektedir. Sonuç olarak kirliliğin ve çöp üretiminin, kaynak ve enerji kullanımının azaltılması; fauna ve flora için daha iyi koşulların oluşturulması; yeşil bir ekonomi ve yeşil bir enerjinin sağlanması, sürdürülebilir ulaşım imkânlarının kullanımı; kamu ve diğer tüm aktörlerin katılımı gerekmektedir.

2013 Avrupa Şehircilik Kartası'nın ana başlıkları ve alt başlıkların özetleri kısaca yukarıda ifade edildiği gibidir. Bu Karta'nın içeriğinde mekânsal, sosyal, ekonomik ve çevresel dayanıklılıklara dikkat çekildiği, bağlantılı gelişimin bütünleşme ve erişilebilirlikteki rolünün vurgulandığı görülmektedir.

Sonuç

"2013 Avrupa Şehircilik Kartası" çerçevesinde ele alınmış mekânsal, sosyal, ekonomik ve çevresel başlıkların, sürdürülebilir gelişmenin temeli olan "dayanıklılık" kavramı üzerine dayandırıldığı görülmektedir. Gerek metropol ölçeğinde, gerek eko-kent, akıllı kent vb. ölçeklerde; sürdürülebilirlik ve gelişmenin temel ayağını oluşturan en önemli ve temel özelliklerinden birinin bu kavram olduğu görülmektedir. Hareketlilik ve erişilebilirlik gibi kavramların mekânlar arası bağlantıları sağlayan şebekelerle gerçekleştiği, bu durumun da öncelikle dengeli bir mekânsal gelişme ve bütünleşmeyi sağlaması söz konusudur.

Kentleri çekiciliğini korumak ve güçlendirmek için mekânsal, sosyal, ekonomik ve çevresel eşitsizliklerin dikkate alınması ve bu bağlamda

"2013 Avrupa Şehircilik Kartası"nda vurgulanan "dayanıklılık" kavramının önem ve aciliyetinin kavranması ayrıca bunun farklı mekânsal ölçeklerde "eşitlik, denge ve farklılaşma" olarak farklı süreçleri harekete geçiren bir kavram olduğunun da bilinmesi gerekmektedir.

Ancak dayanıklılığın dengesiz ve eşitsiz olduğu durumlarda, mekânsal, sosyal, ekonomik ve çevresel bağlamda olumsuz sonuçlar da doğurduğu bilinmelidir. Bu olumsuz sonuçların en belirgin olanları sırasıyla;

- Mekânsal, sosyal, ekonomik ve çevresel bağlamda ikilemlerin ortaya çıkması,
- Mekânsal gelişimde kutuplaşmaların ve parçalanmaların artması,
- Sosyal eşitsizliklerin varlığını sürdürerek, derinleşmesi ve sosyal ayrışmalar oluşturmaları,
- Farklılıkların sınırsız ve dengesiz olmasıyla mekânsal, sosyal, ekonomik ve çevresel sistemin bozulması vb. şeklinde özetlenebilir.

Sonuç olarak "dayanıklılığın" sağladığı dengeli ve eşitlik esasına dayalı bir gelişmenin gerçekleştirilmesi için öncelikle "dengeli ve eşitlikli" bir dayanıklılığa ihtiyaç olduğunun, aksi takdirde ortaya çıkacak olumsuz sonuçların kentler arası eşitsizlikleri daha da derinleştireceğinin, bilinmesi gerekmektedir. ■

KAYNAKLAR

- Ascher, F. (2004) *Les Nouveaux Principes de l'Urbanisme*, Editions de L'Aube.
- Bassand, M. (2000) "Les six paramètres de la métropolisation", *Cahiers de La Métropolisation*, sayı: 1, s. 33-39.
- Carré, C. (2013) "Villes et activités économiques", www.epi.univ-paris1.fr/com.univ.collaboratif
- Dupuy, G. (1991) *L'Urbanisme Des Réseaux, Théories et Méthodes*, Armand Colin, Paris.
- Herbert, S. (2007) "L'Apport Des TIC Dans l'Espace Urbain et Le Role Du Design", www.ensci.com/uploads/media/memoire
- Leroy, S. (2000) "Sémantique de la Métropolisation", *Espace Géographique*, sayı: 29/1, s.78-86.
- Musso, P. (2003) *Critique des réseaux*, Presses Universitaires de France.
- Yeang, K. (2009) "L'aventure de la conception environnementale", www.constructif.fr.

ZİRAAT BANKASI ADANA MERKEZ ŞUBESİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE RESTORASYON SERÜVENİ

F. Duygu SABAN ÖKESLİ

Mimar

Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

"Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi binasının yaşadığı restorasyon serüveni inşa edildiği tarihten bugüne kadar banka şubesi fonksiyonuyla kullanılmaya devam eden korunması gerekli bir kültür varlığının, iç mekân organizasyonunu ve iç mekândaki mimari detayları nasıl kaybettiğini göstermektedir. Teorik olarak yapıların kullanılarak yaşaması prensibi doğrultusunda ve özellikle fonksiyonda süreklilik var iken bozulma düzeyinin minimum boyutlarda olacağı inancı yaygın iken, Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi binası örneğinde plan, çatı ve iç mekân özelliklerinin kaybolduğu, sadece dış cephe süslemelerinin bugüne korunarak gelebildiği görülmüştür. Bu durum ise çok sayıdaki kültür varlığı yapı için geçerlidir."

Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi binası Tepebağ Mahallesi, 42 pafta, 259 (yeni 1465) ada, 11 parselde kayıtlıdır ve Abidinpaşa Caddesi üzerinde, Abidinpaşa Caddesi ile Cemal Gürsel Caddesi'nin kesiştiği köşede yer almaktadır. Yapı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 18.11.1978 tarih ve A-1426 sayılı kararla ve Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.06.1990 tarih ve 581 sayılı kararıyla 14 envanter numarası ile tescillenmiş bir kültür varlığıdır. Bu yazıda Adana'da yer alan ender Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarından olan Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi'nin tarihçesi ve mimari özellikleri açıklanmaya çalışılacak ve yapının geçirdiği restorasyonlar değerlendirilecektir.

27 Ağustos 1887'de kurulan Ziraat Bankası'nın¹ Aydın, Bursa, Konya, Kastamonu, Trabzon, Ankara, Sivas, Erzurum, Harput, Diyarbakır, İzmit, Sancağı, Bitlis, Van/Hakkâri ile birlikte idari bölgelerinden birisi de Adana'da oluşturulmuştur. 1889 yılında ticari faaliyetleri hakkında kaynaklar bulunan Adana Şubesi, Aydın ve Bursa Şubelerinden sonra en fazla kredi veren şubelerden birisidir (Quataert 2008: 304-305).

Ziraat Bankası'nın Adana'da ilk hizmet verdiği binanın bu yazının konusu olan bina olmadığı, 1920'lerin ortalarında bugünkü Ali Münif Yeğenâ Caddesi üzerinde yer alan bir başka yapı-

da hizmet verildiği bilinmektedir². 259 ada 11 parselde kayıtlı bugünkü Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi'nin ise inşa edileceği haberi ilk olarak 24 Şubat 1929 tarihli Yeni Adana gazetesinde verilmiş, Ağustos 1930'da inşaat tamamlanmış, 5 Ocak 1931'de ise yapının resmi açılışı yapılmıştır³ (Bkz. Resim 1).

Yapının mimarı Ankara'daki Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü binasını tasarlayan ve aynı bankanın Aydın, Manisa, Kütahya ve Eskişehir'le birlikte tip proje olarak Adana şubesi binasının mimari projelerini de hazırlayan İtalyan mimar Giulio Mongeri'dir (Aslanoğlu, 1995: 14). Tip proje olarak tasarlanmış olan şube binalarından Eskişehir Şubesi binası binaya köşeden girilmesi, köşedeki ana girişin üzerinde balkon yer alması, zemin kat pencerelerinin formu ile Adana şubesi binası ile büyük benzerlikler göstermektedir (Bkz. Resim 2 ve 3).

I. Ulusal Mimarlık Akımının ülkemizdeki önemli temsilcilerinden olan Giulio Mongeri (1873-1951) Milano Brera Akademisi'nden almış olduğu eğitim sonrasında çalışmalarını Türkiye'de özellikle İstanbul ve Ankara'da sürdürmüştür. Türkiye'deki başlıca eserleri arasında İstanbul'da Beyoğlu Sainte-Antoine Kilisesi, Karaköy Karaköy Palas (1920), Maçka Maçka Palas, Maçka İtalyan Sefareti / Yüksek Tekniker Okulu, Taksim Anıtı Kaidesi

Resim 1. Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi'nin 1930lu yıllara ait fotoğrafı (Yazarın arşivi).

Resim 2. Giulio Mongeri tarafından tasarlanmış olan Ziraat Bankası Eskişehir Şubesi binası (Reşat Toklu arşivi).

Resim 3. Ziraat Bankası Adana Şubesi binası.

(1928), Eminönü Katircioğlu Han, Nişantaşı Güzelbahçe Kliniği, Haseki Hastanesi Nurettin Bey Pavyonu (1911-1924 Denari ile birlikte), Ankara'da Ulus Osmanlı Bankası (1926), Tekel Başmüdürlüğü (1928), Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü (1926-1929) (Bkz. Resim 4), Ulus Türkiye İş Bankası (1929) (Bkz. Resim 5) ve Bursa'da Çelik Palas (1930-1932) bulunmaktadır (Sözen, 1984: 39). Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü ve İş Bankası binalarının cepheleri incelendiğinde ağırlıklı olarak basık sivri kemer olmak üzere, üç dilimli kemerlerin de kullanıldığı, sütunların süsleme elemanı haline geldiği, kesme taşla oluşturulmuş cephenin yer yer bezemelerle süslendiği, balkon korkulukları ve saçak silmelerinin dahi süslenerek cephenin ince bir şekilde işlendiği görülmektedir.

Osman Hamdi Bey'in Sanayi-i Nefise Mektebi Müdürlüğü olmasıyla bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanat-

lar Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlayan Mongeri, Vedat Tek ile birlikte atölye çalışmalarını sürdürmüş, 1930'da Ernst Egl'in yeni bir anlayış getirmek üzere mimarlık eğitimi örgütlemesiyle İtalyan mimarın Türkiye'deki etkin rolü zayıflamıştır (Sözen, 1984: 39).

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde örneklerine rastlanan ve özellikle kamu yapılarının mimari şekillenmesini etkileyen I. Ulusal Mimarlık akımı ile "... özellikle Ziya Gökalp'in Türkçülük akımının etkisiyle Osmanlı dinsel yapılarının dekoratif mimari elemanlarından oluşan ulusal bir mimari geliştirilmeye çalışıldığı" (Sözen ve Tapan, 1973: 424) ifade edilmektedir. Bu dönemde Mimar Kemalettin Bey, Vedat Tek, Arif Hikmet Koyunoğlu, Mongeri gibi isimler ve bunların ürünleri dikkat çekmektedir. Dünyadaki yeni gelişmelerden uzak ve çağdaş bir mekân anlayışı barındır-

madığı ifade edilen I. Ulusal Mimarlık Dönemi ürünleri dekoratif öğelere yoğun şekilde yer verildiği, ulusal bilinç yaratma çabasını biçim ile sınırlandırdığı ve yapıyı tek bir ürün olarak ele alma anlayışından dolayı eleştirilmiştir (Sözen ve Tapan, 1973: 102). I. Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında ana cepheyle diğer cepheler arasındaki ilişkinin önemli bir özellik olduğu, yapının önemine, yapıldığı yerin özel durumuna göre değişmekle birlikte, cephelerin çoğu kez eşit biçimde değerlendirilmediği, bazen cepheler arasında büyük ayrımlar ortaya çıktığı görülmektedir. Behçet Ünsal: "...Planda Türklüğün ne olduğu belirlenmemiştir. Mongeri 'planları değil evvela fasadları görelim' derdi. Zira mimari, fasad sanatçılığı olarak yorumlanıyordu... Vaziyet planı ise pek aranmazdı. Vedat Bey, 'siz iyi bir proje yapmaya bakın, iyi bir proje nereye olsa uyar'" demiştir (Sözen, 1984: 31).

Resim 4. Mongeri'nin tasarladığı Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü binası.

Resim 5. Mongeri'nin tasarladığı Ulus'taki İş Bankası binası.

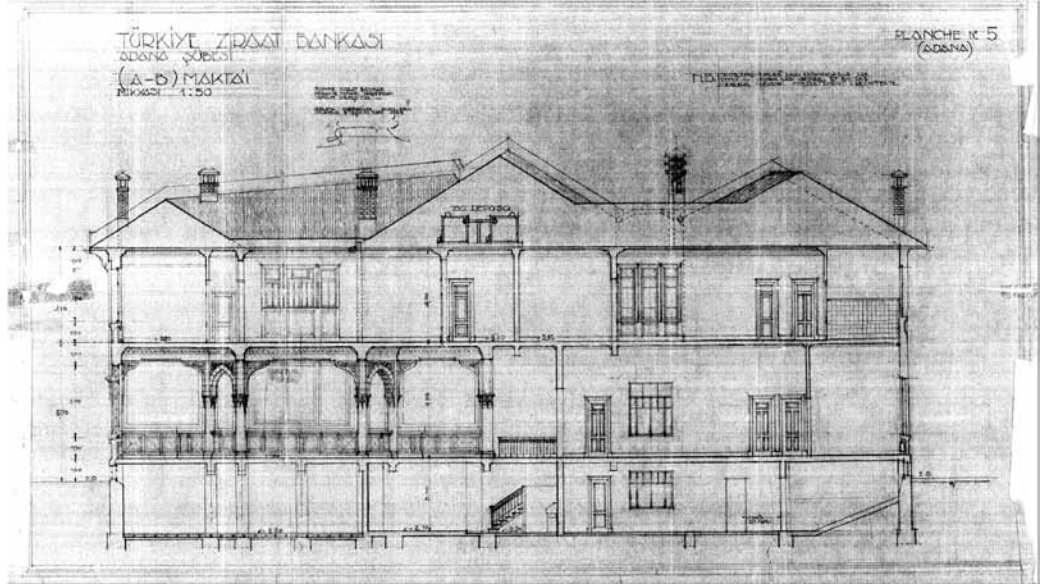
Mongerî'nin ise Selçuklu ve Osmanlı'nın mimari ve dekoratif elemanlarını neredeyse "Türklüğü" sembolize eder şekilde mimari tarzında kullandığı görülmektedir. Mimarlık bir cephe sanatı olarak görüldüğünden Mongerî'nin yapılarında dış cephenin, özellikle de ana cephenin süslemelerle donatıldığı, iç dekorasyonda ise banka girişi, otel lobisi, tren istasyonlarında bekleme holü gibi ortak mekânlara ağırlık verildiği görülmektedir. Bununla birlikte mimarın Ankara'daki yapılarında ve Ziraat Bankası'nın şube binalarında planların sadece arsanın durumu değil aynı zamanda fonksiyonel ihtiyaçlar dikkate alınarak oluşturulduğu, banka binaları için çok önemli olan merkezi bir servis holünün planlandığı görülmektedir (Aslanoğlu, 1995: 14).

Ziraat Bankası Adana Şubesi binasının Giulio Mongerî tarafından tasarlandığı bilinmekle beraber yapıya ait özgün çizimlerden sadece bir adet kesite ulaşılabilmektedir. Bu kesit incelendiğinde yapının bodrum, zemin ve 1. kat olmak üzere üç kattan oluştuğu, zemin katta yer alan ve birbirine hizalanmamış kolonların sivri kemerlerle bağlandığı, kısa olduğu görülen sütunların başlıklarının mukarnaslı olduğu, kemerlerin üzerinde ve zemin katın tavanında bezemelerin yer aldığı, iç mekândaki kapı ve pencerelerin oldukça sade bırakıldığı, güney cephe olduğu tahmin edilen cephede ise geleneksel payanda ve hareketli bir cephe düzeninin görüldüğü anlaşılmaktadır (Bkz. Resim 6).

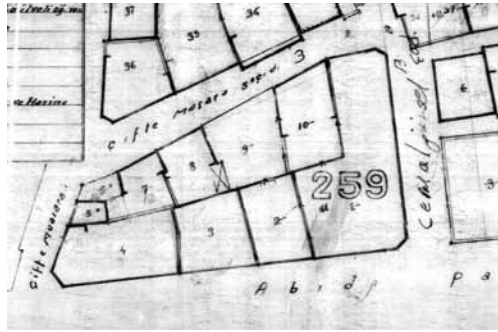
Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşiv kayıtlarında yapıya dair dört adet onarım kararı yer almaktadır. Yapının orijinal çizimlerinden sadece bir adet kesite ulaşılabildiği için 1988 tarihli ilk onarım sırasında hazırlanan rölöve ve o dönemde çekilmiş fotoğraflardan da faydalanılarak yapının mimari özellikleri ve günümüze ulaşırken geçirdiği değişimler belirlenmeye çalışılmıştır.

Yapının Konumu

Adana İli, Seyhan İlçesi, Tepebağ Mahallesi'nde, Abidinpaşa Caddesi, Cemal Gürsel Caddesi ve 27047 sokağın kesiştiği köşede yer alan yapı, Abidinpaşa Caddesi'ne bakan cephesi dar, 27047 sokağa bakan cephesi kısmen daha geniş bir parsel üzerinde yer almaktadır. Günümüzde 42 ada, 259 ada (yeni 1465), 11 parselde kayıtlı olan yapının, 1938 tarihli kadastro haritasında 1 parselde kayıtlı olduğu ve 1 parselin, Tekelîzade Osman Vakfı'na ait kâgir bir evin yer aldığı 10 parsel ile birleştirilerek bugünkü 11 parselin oluşturulduğu görülmektedir (Bkz. Resim 7). Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi binasının 1930 yılında tamamlandığı düşünüldüğünde, yapının L formuna sahip 1 no.lu parsel üzerinde inşa edildiği, 1965'e gelindiğinde parselin bugünkü durumuna getirilerek dikdörtgene yakın

Resim 6. Ziraat Bankası Adana Şubesi binasına ait özgün kesit (Reşat Toklu arşivi).

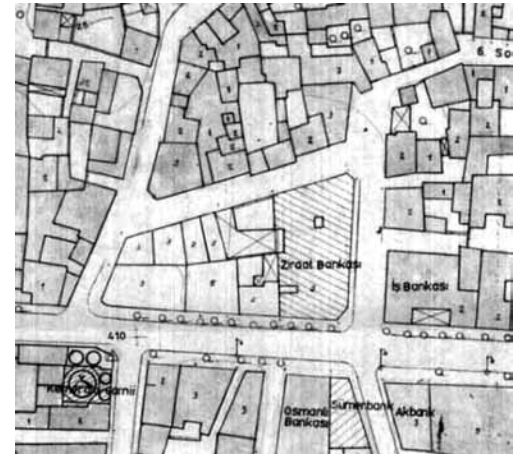
Resim 7. Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi'nin konumlandığı parsellerin 1938 tarihindeki durumu (Adana Tapu ve Kadastro Müdürlüğü).

bir forma ulaştırıldığı (Bkz. Resim 8) ve yapının 1938'de 10 parselin bulunduğu kısmının sonradan inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda yapının bir defada değil, en azından iki aşamada inşa edildiği ortaya çıkmaktadır.

Yapının uzun kenarının cephe verdiği Cemal Gürsel Caddesi'nin 1938 tarihinde henüz oluşturulmamış olduğu, onun yerine Bab-ı Tarsus Sokağı adında dar ve kuzeydoğuya doğru kıvrılarak çıkan bir sokak olduğu görülmektedir. Cemal Gürsel Caddesi'nin 1967'de açılmasıyla yapının en uzun cephesi caddeye bakar hale gelmiştir. Mevcut durumda yapının Abidinpaşa Caddesi ile Cemal Gürsel Caddesi'nin bulunduğu köşede şube girişi ve birisi Abidinpaşa Caddesi'nde diğeri 27047 Sokak üzerinde olan iki adet Bölge Müdürlüğü girişi bulunmaktadır (Bkz. Resim 9).

Yapının İnşaat Aşamaları

Yukarıda bahsedildiği gibi Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi'nin bir defada inşa edilmediği, en azından iki aşamada inşa edildiği düşünülmektedir. Yapının 1988 tarihinde hazırlanmış olan rölövesinin vaziyet planında üç farklı noktada aydınlık ve bu aydınlıklara doğru alçalan kırma çatılar olduğu görülmektedir. Bu durum yapının ilk inşa edildiği tarihte L formundaki 1

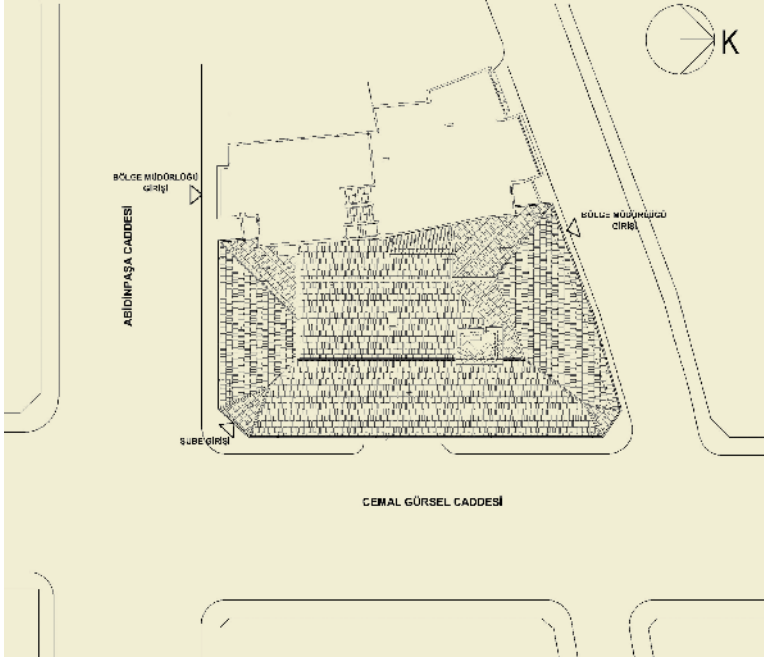

Resim 8. Yapının bulunduğu parselin 1965 halihazır haritasındaki durumu (Yazarın arşivi).

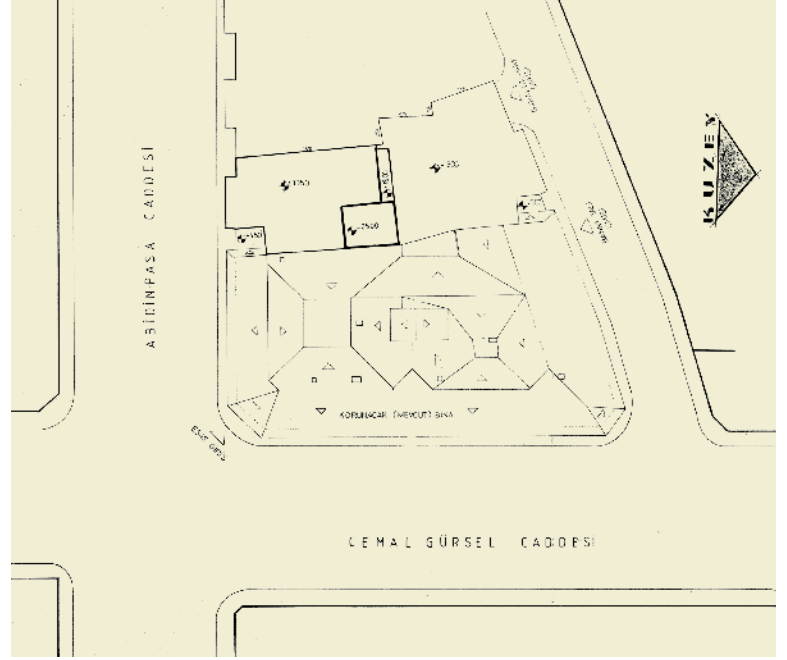
no.lu parselde yerleştirildiği, daha sonra ise 10 parselin 1 parselde dâhil edilmesiyle oluşturulan 11 parselde yerleştirilirken ilave edilen kısmın çatısının ayrıca kapatıldığı bilgisini desteklemektedir. 1988 tarihinde tespit edilen çatı formunun 1965 tarihli hava fotoğrafında görülen çatı formuyla aynı olduğu (Bkz. Resim 10 ve 11), dolayısıyla 1988 yılına kadar yapının oturumunda ve çatı formunda herhangi bir değişiklik yapılmadığı anlaşılmaktadır. Yapının 2014 tarihli rölövesi incelendiğinde de inşaatın iki aşamalı olarak gerçekleştirildiği hem mekân organizasyonundan hem de taşıyıcı duvarların konumundan anlaşılmaktadır (Bkz. Resim 12).

Cephe Özellikleri

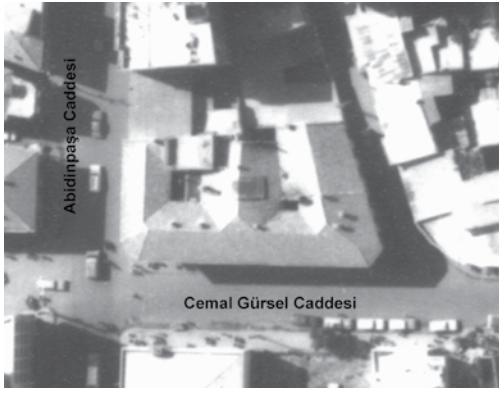
Ziraat Bankası Adana Şubesi binasının güney, doğu ve kuzey olmak üzere üç cephesi bulunmaktadır. Binanın konumlandırıldığı parselin formu itibarıyla güney cephesi kuzey cepheye kıyasla daha dar ve cephe oranları da daha farklıdır. Yapının güney cephesinin güneydoğu köşede yer alan ana giriş cephesi ayrı tutulduğunda simetrik bir yapıya sahip olduğu, diğer cephele-re oranla süsleme ve bezeme açısından zengin olduğu, bu cephenin Abidinpaşa Caddesi'ne

Resim 9. Yapının parsel üzerindeki mevcut oturumu ve girişleri (Reşat Toklu arşivi).

Resim 10. Yapının 1988 tarihli restorasyon projesine ait vaziyet planı (Ozan Tüzün arşivi).

Resim 11. Yapının bulunduğu parselin 1965 yılına ait hava fotoğrafındaki durumu (Yazarın arşivi).

bakan cephe olması sebebiyle ana cephe kabul edilerek özenle tasarlandığı görülmektedir. 1940'larda çekilmiş fotoğrafta (Bkz. Resim 13) ve 1988 tarihli rölövede yığma taş malzemeye inşa edilmiş olan yapının su basman seviyesinin üstündeki kısımlarının sıvanarak taş doku-

nun kapatıldığı görülmektedir (Bkz. Resim 14). Ayrıca çatıda köşedeki mahya yüksekliği fazla bırakılarak yapının ana girişi daha fazla vurgulanmıştır. Yapının ana girişi ve girişin yanındaki bölüm güney cephenin diğer bölümlerinden farklı olarak bir madalyon ve basık sivri kemerli pencere ile zenginleştirilmiş, ayrıca giriş kapısının üstünde payandalarla taşıyan bir balkon yerleştirilerek giriş farklılaştırılmıştır.

Yapının güney cephesinin güncel rölövesi ile 1988 tarihli rölövesi karşılaştırıldığında iki farklılık dikkat çekmektedir. Subasman seviyesindeki taş duvar, kalıba dökülmüş yapay taş görünümlü renklendirilmiş malzemeye kaplanmıştır ve yapının çatısı güneydeki ışıklığın ve aydınlığının kaldırılmasıyla yükseltilmiş ve özgün forumundan uzaklaşmıştır (Bkz. Resim 15). Bu farklılıkların dışında güney cephe-
deki tüm süslemelerin, bezemelerin ve dekoratif elemanların günümüze ulaştığı görülmektedir.

Yapının en uzun cephesi olan doğu cephesinde güney cepheden farklı olarak süslemeden uzak sade bir üslubun tercih edildiği, cephedeki süslemelerin (ana giriş dışında) pencere yan sövelerinin pahlandırılmasıyla ve kabartmalarla elde edildiği, lojman girişini merkeze alarak asimetrik bir tarzda pencerelerin yerleştirildiği, zemin kattaki pencerelerin köşeli kemerlerle oluşturulduğu ve lojman girişini tanımlayan bir saçığın bulunduğu görülmektedir (Bkz. Resim 16). Doğu cephesinin günümüze lojman girişi ATM'ye dönüştürülmüş ve bodrum girişi iptal edilmiş olarak ulaştığı, ayrıca çatının mahya yüksekliğinin tüm cephede aynı olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Resim 17).

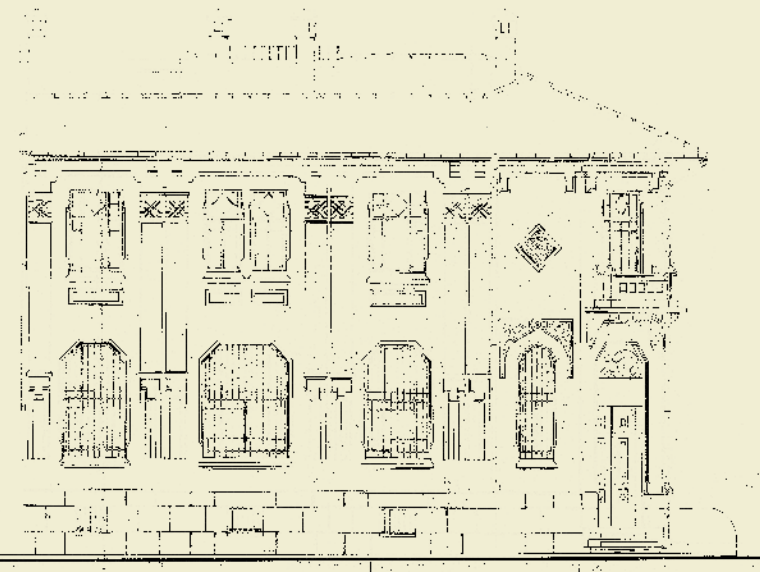
Yapının ara sokağa bakan tek cephesi olan kuzey cephesinde ise doğu cephedeki özelliklerin devam ettirildiği, pencere yan söveleri ve pencere altındaki kabartmalardan başka süsle-

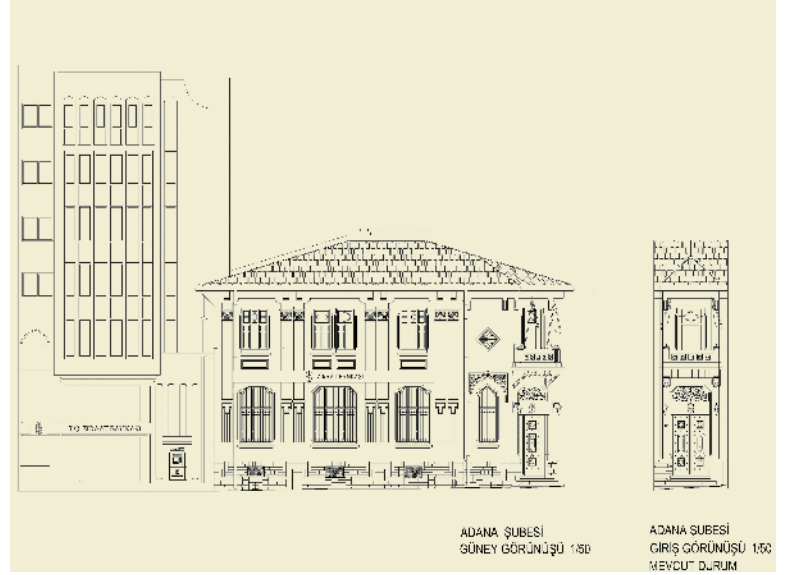
Resim 12. Yapının inşaat aşamaları.

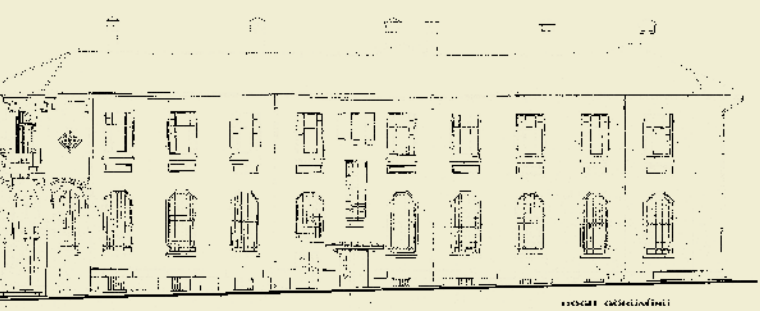
Resim 13. Yapının 1940'lı yıllara ait fotoğrafı.

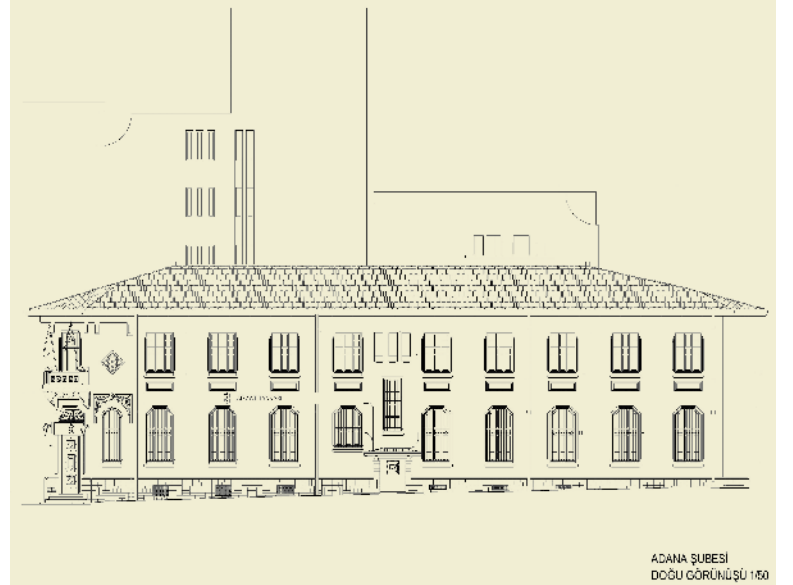
Resim 14. Yapının 1988 tarihli güney cephesi rölövesi (Ozan Tüzün arşivi).

Resim 15. Yapının güney cephesinin mevcut durumu (Reşat Toklu arşivi).

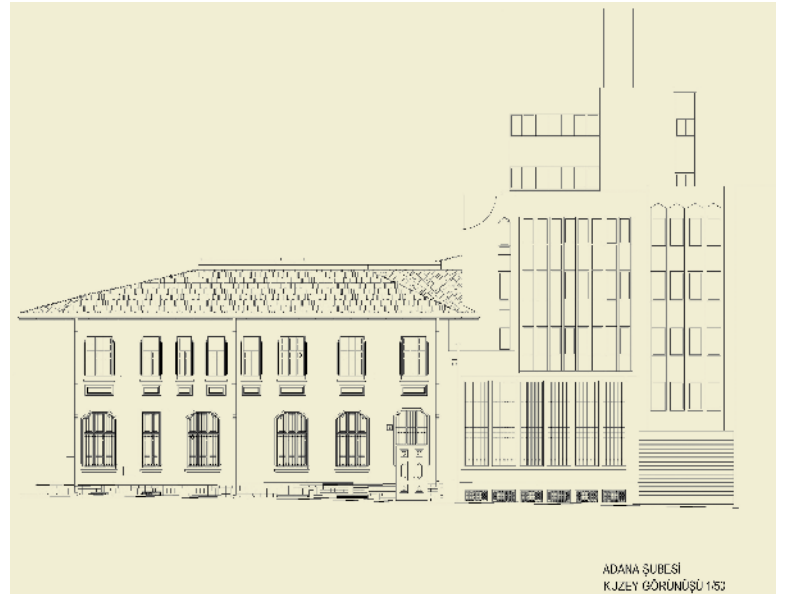
Resim 16. Yapının doğu cephesinin 1988 tarihli rölövesi (Ozan Tüzün arşivi).

Resim 17. Yapının doğu cephesinin mevcut durumu (Reşat Toklu arşivi).

Resim 18. Yapının kuzey cephesinin 1988 tarihli rölövesi (Ozan Tüzün arşivi).

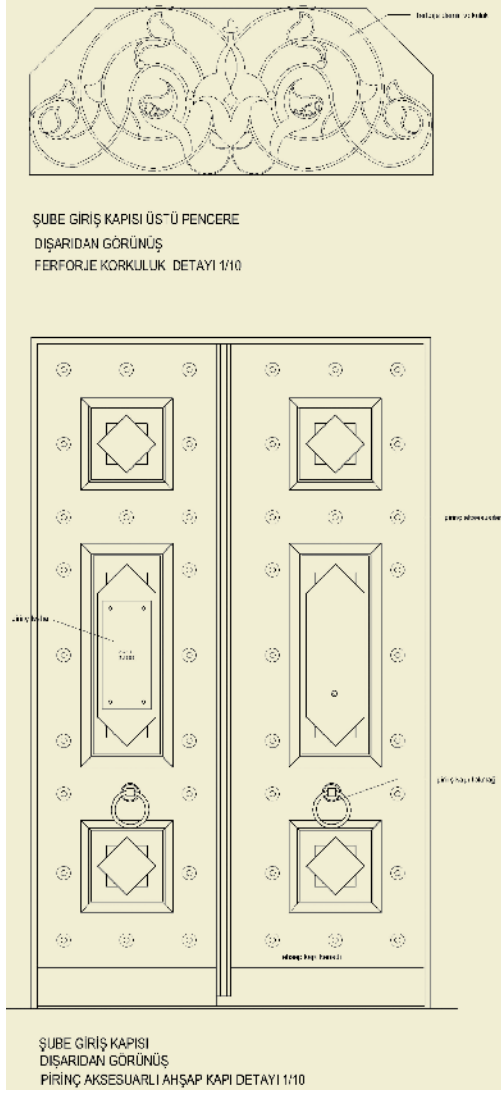

Resim 19. Yapının kuzey cephesinin mevcut durumu (Reşat Toklu arşivi).

me olmayan cephede zemin kattaki pencerelerin köşeli kemerlerle inşa edildiği, cephenin asimetrik düzeninde kuzeydoğu köşedeki penceresiz dönüşün dikkat çektiği görülmektedir (Bkz. Resim 18). Yapının mevcut durumu ile karşılaştırıldığında kuzey cephenin subasman seviyesine kadar kalıba dökülmüş yapay taş görünümlü renklendirilmiş malzemeyle kaplanmış olması ve çatı formunun değiştirilmesinden başka bir değişikliğe uğramadığı anlaşılmaktadır (Bkz. Resim 19).

Mimari Detaylar

Yukarıda belirtildiği gibi yapının ana giriş cephesi ve güney cephesi süslemelerle donatılmış, diğer cephelerde sade bir cephe anlayışı tercih edilmiştir. Ana giriş cephesinde kapının üst kısmında yer alan ve payandalarla taşıtılan balkon en dikkat çekici elemandır. Piriç aksesuarlı ahşap ana giriş kapısının köşeli kemerle oluşturulmuş boşluğundaki kapının üzerinde Ziraat Bankası ambleminin yer aldığı bir pano ve onun da üzerinde kıvrık-dal⁴ motifli ferforje demir ile süslenmiş bir pencerenin olduğu görülmektedir (Bkz. Resim 20 ve 21).

Resim 20. Yapının ana giriş kapısı ve kapının üzerindeki kıvrıkdal motifli ferforje demir.

Ana giriş cephesinin bir diğer önemli elemanı girişe saçak oluşturan, payandalarla taşıtılan ve beton elemanlar ve köşelerdeki babalarıyla dikkat çeken balkondur. Balkon korkuluğu beton elemanlar arasına yerleştirilmiş çiçek motifli ferforje elemanlarla süslenmiş, babalar kubbe formu beton elemanlarla tamamlanmıştır. Ana giriş kapısının sağ ve sol yanlarında da süslemeler dikkat çekmektedir. Zemin kattaki pencerenin üzerinde yer alan geometrik formu baklava dilimi şeklindeki süsleme taş yüzeyde oyularak oluşturulmuş, cepheye derinlik kazandırılmıştır. Benzer süslemenin iç mekânda sütun başlıklarında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Ana giriş kapısının iki yanındaki pencereler ise basık sivri kemerleri, denizlikten 30 cm yukarıda başlayıp yan söveler ve kemer boyunca devam eden pahlandırılarak desen verilmiş kenarları, pencerenin üzerinde üst kısmı zemine paralel alt kısmı ise sivri kemerin formuna uygun şekilde oluşturularak ortasında dilimli kubbe formu taş madalyon, kenarlarında ise kıvrıkdal motifli taş kabartmaları olan alınlıkları ile cephenin en belirgin elemanlarıdır.

Yapının güney cephesinde yer alan manierist pilastrlar zemin katta yer alan köşeli kemerli

Resim 21. Yapının ana giriş kapısı üzerindeki kıvrıkdal motifli ferforje demir.

pencerelerin alt hizasına indirilmiş, pilastrların yapının saçağına yakın olan kısmında küçük payandalar ve payandaların altında taş kabartmalarla küçük bir alınlık oluşturulmuş, alınlığın altında yer alan sütun başı olarak nitelendirilebilecek kısım hasır örgü motifli taş kabartmalarla süslenmiş, pilastırın alt kısmı ise Art deco tarzı geometrik dilimler ve taş yüzeyde fugalar vasıtasıyla oluşturulan ve pencerenin denizlik seviyesine kadar ulaşan düşey şeritlerle tamamlanmıştır (Bkz. Resim 22). Pilastrların yapının güney cephesinin batı ucunda tek kullanıldığı, doğuya doğru üç adet olmak üzere çift olarak yerleştirildiği görülmektedir.

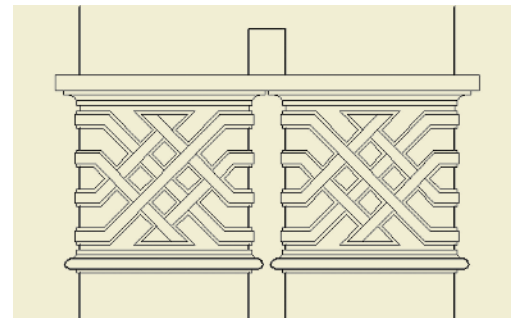
Yapının doğu ve kuzey cepheleri, giriş ve güney cephelerindeki gibi süslenmemiş, zemin katlarda köşeli kemerli pencereler, 1. katlarda ise lentolu düz pencerelerle cephe oluşturulmuş, cepheye pencerelerin yan söveleri pahlandırılarak ve 1. katın penceresinin alt kısmında kabartma yapılar hareketlilik kazandırılmıştır.

Çatı Özellikleri ve Geçirdiği Değişim

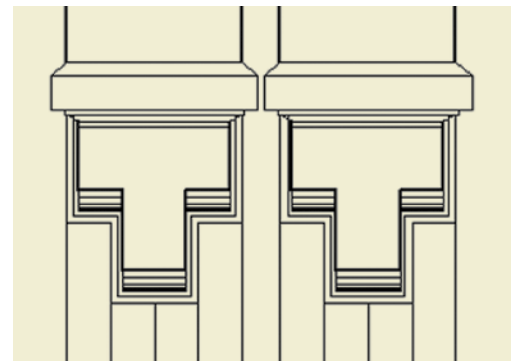
Bodrum, zemin ve 1. kattan oluşan yapının 2T Mimarlık Bürosu tarafından hazırlanmış olan 1988 tarihli rölövesi ve restorasyon projesi incelendiğinde, yapının çatısının güney, kuzey ve kuzeybatı olarak adlandırılacak olan üç bölümden oluştuğu, her üç bölümün de bir ışıklığı

Resim 22a. Güney cephedeki manierist pilastrlar.

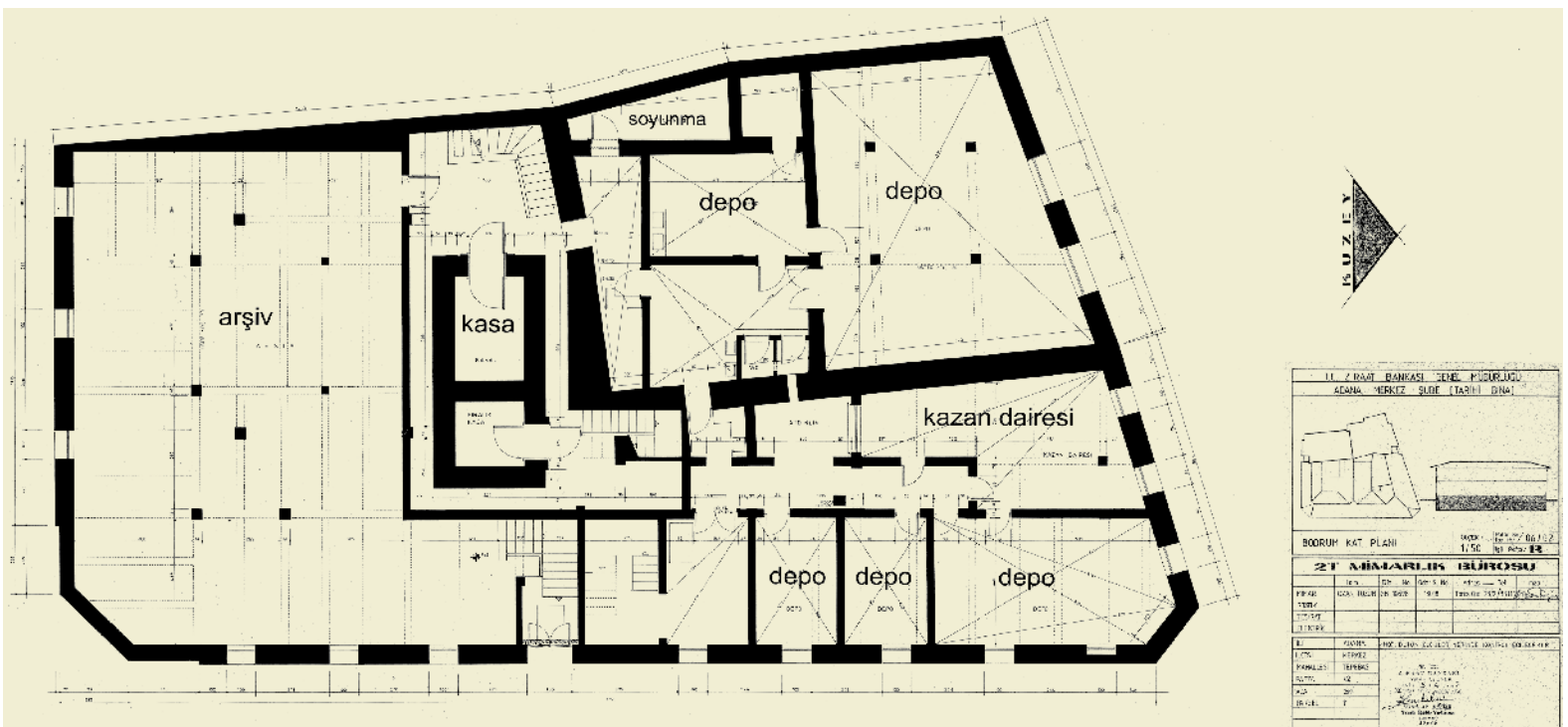

Resim 22b. Güney cephedeki manierist pilastrlar.

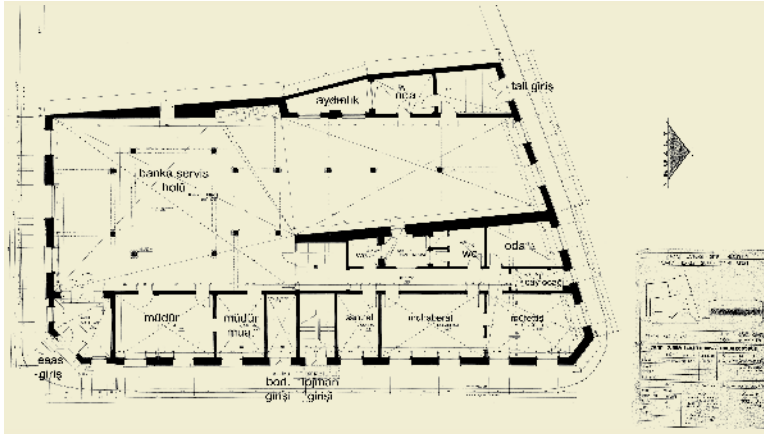
Resim 22c. Güney cephedeki manierist pilastrlar.

merkez olarak ve ışıklığa doğru alçalacak şekilde tasarlanmış, Marsilya tipi kiremitle kaplı kırma çatılarla örtülmüş olduğu tespit edilmiştir. Bugün ise yapının üzeri yine kırma çatıyla kapa-

Resim 28. Yapının bodrum katının mevcut durumu (Reşat Toklu arşivi).

Resim 29. Yapının 1988 tarihli zemin kat rölovesi (Ozan Tüzün arşivi).

tilmiş olmasına rağmen ışıklıklardan güneyde ve kuzeyde yer alanlarının mevcut olmadığı, sadece kuzeybatıdaki korunmuş olduğu görülmektedir (Bkz. Resim 9, 10, 23, 24, 25 ve 26).

1988 tarihinde yapının rölovelerini hazırlayan 2T Mimarlık Bürosu'nun sahibi Ozan Tüzün kendisiyle yapılan görüşmede, röloveler hazırlanırken yapının üç aşamada inşa edildiği bilgisinin verildiğini, önce ana girişin bulunduğu güney bölümün, sonra kuzey bölümün, en son da kuzeybatıdaki bölümün inşa edildiğinin kendisine söylendiğini ifade etmiştir. Yapının çatı planı incelendiğinde çatı planının tek yapıdan ziyade üç farklı yapıya aitmiş görüntüsü vermesi bu bilgiyi desteklemektedir. Ayrıca yapının aynı tarihli bodrum kat rölovesi incelendiğinde (Bkz. Resim 27), Cemal Gürsel Caddesi'ne bakan cephede yan yana iki merdiven inşa edilmiş olması da düşündürücüdür. Bununla birlikte mevcut durumda çatı sisteminin değiştirilmiş olması (bu değişikliğin 13.02.1996 tarih ve 2396 sayılı A.K.T.V.K.K. kararı ile uygulandığı düşünülmektedir) bu tartışmayı geçersiz kılmaktadır.

Kat Planları ve Geçirdikleri Değişim

Ziraat Bankası Adana Şubesi binasının 1988 tarihli rölove çizimleri incelendiğinde bodrum katta arşiv, kasalar, depolar, soyunma odası, kazan dairesi ve tuvaletler olduğu görülmektedir (Bkz. Resim 27). Planda kasaların olduğu bölüme inen ayrı bir merdiven olduğu, ayrıca doğudaki

Resim 30. Yapının 1988 tarihli zemin kat fotoğrafı (Ozan Tüzün arşivi).

Resim 31. Yapının 1988 tarihli fotoğrafında ışıklık (Ozan Tüzün arşivi).

Cemal Gürsel Caddesi'ne bakan cephede iki adet merdivenkovanı olduğu, bunlardan güneydeki arşiv bölümüne, kuzeydeki ise depolara ulaşım sağladığı, yığma taş sistemle inşa edilmiş olan yapının arşiv, depo ve kazan dairesi bölümlerinde betonarme kolonlar yardımıyla döşemenin taşındığı görülmektedir. Mevcut durumda ise yapının arşiv bölümü ile kuzeybatıdaki depo bölümünün odalara bölündüğü, kuzey doğudaki depoların ise aralarındaki duvarlar kaldırılarak geniş bir arşiv alanına dönüştürüldüğü ve mescit oluşturulduğu tespit edilmiştir (Bkz. Resim 28).

Ziraat Bankası Adana Şubesi'nin 1988 tarihli zemin kat rölovesi incelendiğinde yapının dört adet girişinin olduğu, güneydoğu köşeden alınmış olan ana girişin bir giriş holünden beş basamakla ulaşılan banka servis holüne bağlantı sağladığı, Cemal Gürsel Caddesi üzerindeki iki girişten bodrum girişinin bodrum kata servis sağlar nitelikte olduğu, kuzeyindeki girişin 1. kattaki lojmanlara ulaşım sağladığı, kuzeydeki girişin ise tali giriş olduğu görülmektedir (Bkz. Resim 29). Yukarıda açıklandığı gibi Mongeri'nin banka şubeleri için belirlediği tasarım ilkelerine paralel olarak merkezi bir holün oluşturulduğu, yönetici odalarının bu holden ulaşılacak şekilde tasarlandığı, kasa dairesine inen merdivenin kapısının hemen yanında servis birimlerine ulaşan koridorun kapısının yerleştirildiği ve servis holünün kuzeye doğru uzatılarak tali girişle ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır.

Yapıya ait tek özgün çizim olan kesitte zemin katta birbirini hizalamayan kolonların sivri kemerlerle bağlandığı, kısa olduğu görülen sütunların başlıklarının mukarnaslı olduğu, kemerlerin üzerinde ve zemin katın ta-

Resim 32. Yapının 1988 tarihli restorasyon projesinin zemin kat planı (Ozan Tüzün arşivi).

vanında bezemelerin yer aldığı görülmektedir. 1988 tarihli rölöve incelendiğinde ise banka servis holünü çevreleyen sütunlar olduğu, bu sütunların kesişen bir kare ile dikdörtgenin köşelerinde yer aldığı, sütunların dikdörtgenin bir aksı boyunca kuzeydeki servis holüne doğru uzatıldığı, ancak çizimde gösterilen giriş izdüşümlerinden anlaşıldığı üzere sütunların kemerlerle bağlanmadığı anlaşılmaktadır. 1988 tarihli fotoğraflar incelendiğinde de özgün kesit çiziminde gösterilen kemerlerin ve sütun başlıklarının uygulanmadığı, sütunların düz betonarme kirişlerle bağlandığı ve sütun başlıklarının baklavalı⁵ olduğu görülmüştür (Bkz. Resim 30 ve 31). Ayrıca merkezdeki servis holünün üzerinde cam ile kaplı bir ışıklık olduğu ve bu alana doğal ışığın alındığı görülmektedir.

A.K.T.V.K.K'nun 30.09.1988 tarih ve 146 sayılı kararı ile onaylanan restorasyon projesinde yapının zemin katında ana kurguyu etkilemeyecek değişiklikler yapıldığı, servis holünün doğusunda yer alan yönetici odalarının müşteri holüne dönüştürüldüğü, giriş holünden müşteri holüne ulaşan merdivenlerin ilave edildiği, ışıklığın iptal edilerek betonarme döşeme yapıldığı, Cemal Gürsel Caddesi cephesinde yer alan ve bodrum kata bağlantı sağlayan merdivenin kaldırıldığı, lojman girişinin iptal edildiği, lojman merdiveninin iç mekândan kullanılan bir merdiven haline getirildiği, yapının kuzeydoğusundaki servis bölümünde ise bölücü duvarların kısmen değiştirilerek tuvalet mekânlarının genişletildiği ve yeni ofis mekânlarının oluşturulduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Resim 32). Bununla birlikte restorasyon projesine ek olarak tescilli Ziraat Bankası şube binasının batısındaki parselde mevcut tarihi binayla birlikte kullanılacak ek bina tasarımı da yapılmış ve iki bina zemin katta servis holünden ve tali girişe açılan kapı vasıtasıyla birbirine bağlanmıştır.

Yapının mevcut durumu incelendiğinde merkezi müşteri holü ile kuzeydoğudaki servis birimlerinin restorasyon projesine uygun şekilde günümüze ulaştırıldığı, bununla birlikte yapının Cemal Gürsel Caddesi cephesinde yer alan ve lojman merdiveniyken 1988'de hazırlanmış olan restorasyon projesiyle dışarıdan ulaşım kapatılarak iç mekândaki ulaşım hizmet etmesi öngörülen çift kollu ve tek sahanlıklı merdivenin değiştirilerek üç kollu ve iki sahanlıklı bir merdivene dönüştürüldüğü ve 1988'de hazırlanmış olan restorasyon projesiyle inşa edilen ek binaya zemin kattaki ATM holünden bir giriş daha verildiği görülmektedir (Bkz. Resim 28). Ekim 2014'te Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan son restorasyon projesinde ise Bölge Müdürlüğü binası olarak kullanılan ek binanın satılması gündeme geldiği için tescilli kültür varlığı yapı ile 1988 tarihli restorasyon projesine göre inşa edilen ilave yapı arasındaki bağlantı kesilmiştir.

Resim 33. Yapının zemin katının devam eden restorasyondan önceki durumu.

Resim 34. Yapının zemin katının restorasyonu esnasındaki güçlendirme çalışmaları.

Resim 35. Yapının 1. katının 1988 tarihli rölövesi (Ozan Tüzün arşivi).

Resim 37. Yapının 1. katının 1988 tarihli restorasyon projesi (Ozan Tüzün arşivi).

Yapının zemin katında gerçekleştirilen en büyük değişiklikler sütun başlıklarının ve tavan süslemelerinin sökülmesi ile sütunlar arasındaki kirişlerin asma tavanla kapatılmasıdır (Bkz. Resim 33). Halen devam etmekte olan restorasyonda ise yapıdaki ışıklıkların kapatılması ve döşeme ilavesi sebebiyle kolonlara taşıtılan ekstra yükler için güçlendirme çalışmaları yapılmaktadır (Bkz. Resim 34).

1988 tarihli rölövede yapının 1. katında beş adet lojmanın yer aldığı, bunlardan ikisinin bir oda, mutfak ve banyodan oluştuğu, diğerlerinin ise iki odalı, üç odalı ve dört odalı daireler olduğu, o

dönemde çekilmiş fotoğraflarda ise 1. katın tavanında süslemelerin yer aldığı ancak yapının tavan kaplamasının oldukça yıpranmış olduğu (Bkz. Resim 35 ve 36) görülmektedir. Aynı tarihli restorasyon projesinde lojman katı bankaya dahil edilerek zemin kattaki servis holü üst katta devam ettirilmiş, müdür odası, toplantı odası ve servis birimleri 1. katta çözülmüştür (Bkz. Resim 37).

Yapının 1. katının 1988 tarihli restorasyon projesi ile bugünkü durumu karşılaştırıldığında müşteri holünün ortadaki depo kaldırılarak genişletildiği, yapının merkezindeki deponun kaldırıldığı, diğer servis birimleri ile yönetici odalarının restorasyon

Resim 36. 1988 tarihli fotoğraflarda 1. katın tavanı.

projesindeki plana uygun olarak korunduğu görülmektedir (Bkz. Resim 38). Müşteri holündeki kolonların düzensizliği özellikle dikkat çekmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Ziraat Bankası Adana Şube binası 1930 yılında tamamlanmış ve İtalyan mimar Giulio Mongeri'nin I. Ulusal Mimarlık akımı etkisinde tasarladığı önemli bir yapıdır. 1978 yılında tescillenerek koruma altına alınmış olan yapı 1988, 1991, 1996 ve 2014 yıllarında onarımlar görmüş ve bu onarımlar sonucunda yapının iç mekânında değişen ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla mekân anlayışında ve yapının kullanımında değişiklikler yapılmıştır. En önemli değişiklik lojman olarak tasarlanmış ve uygulanmış olan 1. katta lojmanların kaldırılarak banka kullanımına uygun servis holü ve ofislerin oluşturulmasıdır. Bu değişikliklerle yapının doğu cephesinde yer alan lojman giriş kapısı iptal edilmiş, giriş saçağı korunarak o noktaya ATM yerleştirilmiştir. Buna ek olarak yapının özgün halinde yer alan üç adet aydınlıktan sadece bir tanesi günümüze ulaşabilmiş, aydınlıklara ait boşluklar döşeme oluşturularak banka kullanımına kazandırılmıştır. Bu durum ise çatı formunun değişmesine yol açmış ve taşıyıcı sistemi olumsuz etkilemiştir. Bununla birlikte yapının özgün haline dönülmesi düşüncesiyle döşemelerin kaldırılmasının statik problemlere yol açabileceği, ayrıca bankanın ihtiyaç duyduğu mekânların ortadan kaldırılmasının da yapının kullanılarak yaşatılmasına darbe vuracağı düşünülmektedir.

Yapılan arşiv taramasında yapıya ait tek bir özgün çizime ulaşılabilmektedir. Yapıyı uzunlamasına keserek ve ışıklığın olduğu kolonatlı bölüme bakarak çizildiği düşünülen kesit, yapının özgün iç mekân tasarımı hakkında fikir vermektedir. Ancak 1988 tarihli rölöveler ve o tarihte çekilmiş fotoğraflar incelendiğinde projenin tam olarak uygulanmadığı, kolonlar arasında çapraz olarak yerleştirilmiş olan kemerlerin inşa edilmediği, onun yerine kolonların akslar doğrultusunda düz betonarme kirişlerle birbirine bağlandığı anlaşılmıştır. Yapının özgün halindeki sütunlar ise kaplanarak değiştirilmiş, asma tavanla ve sütun başlıkları ile tavan süslemeleri sökülüştür.

Resim 38. Yapının 1.Katının 2014 yılında onaylanan restorasyon projesinden önceki durumu.

Yapının cepheleri ise iyi korunmuş durumdadır. Fonksiyon değişikliğine bağlı olarak gerçekleşen tadilatların (lojman girişinin ATM'ye dönüştürülmesi gibi) başarıyla çözümlenmiş olduğu görülmektedir. Yapının özellikle güneydeki Abidinpaşa Caddesi'ne bakan cephesindeki süslemeler halen yapının caddenin en görkemli binası olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Adana'daki ender I. Ulusal Mimarlık Dönemi ürünlerinden olan Ziraat Bankası Adana Şubesi binasının Mongeri'nin mekân ve cephe tasarımı ilkeleriyle uyumlu olduğu, diğer yapılarına kıyasla daha az süslemeli, ancak döneminin mütevazı ve güzel bir örneği olduğu görülmektedir.

Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi binasının yaşadığı restorasyon serüveni ise inşa edildiği tarihten bugüne kadar banka şubesi fonksiyonuyla kullanılmaya devam eden korunması gerekli bir kültür varlığının, iç mekân organizasyonunu ve iç mekândaki mimari detayları nasıl kaybettiğini göstermektedir. Teorik olarak yapıların kullanılarak yaşaması prensibi doğrultusunda ve özellikle fonksiyonda süreklilik var iken bozulma düzeyinin minimum boyutlarda olacağı inancı yaygın iken, Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi binası örneğinde plan, çatı ve iç mekân özelliklerinin kaybolduğu, sadece dış cephe süslemelerinin bugüne korunarak gelebildiği görülmüştür. Bu durum ise çok sayıda kültür varlığı yapı için geçerlidir. ■

Not: Arşivlerinden yararlanmama izin veren Sayın Ozan Tüzün ve Sayın Reşat Toklu'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

NOTLAR

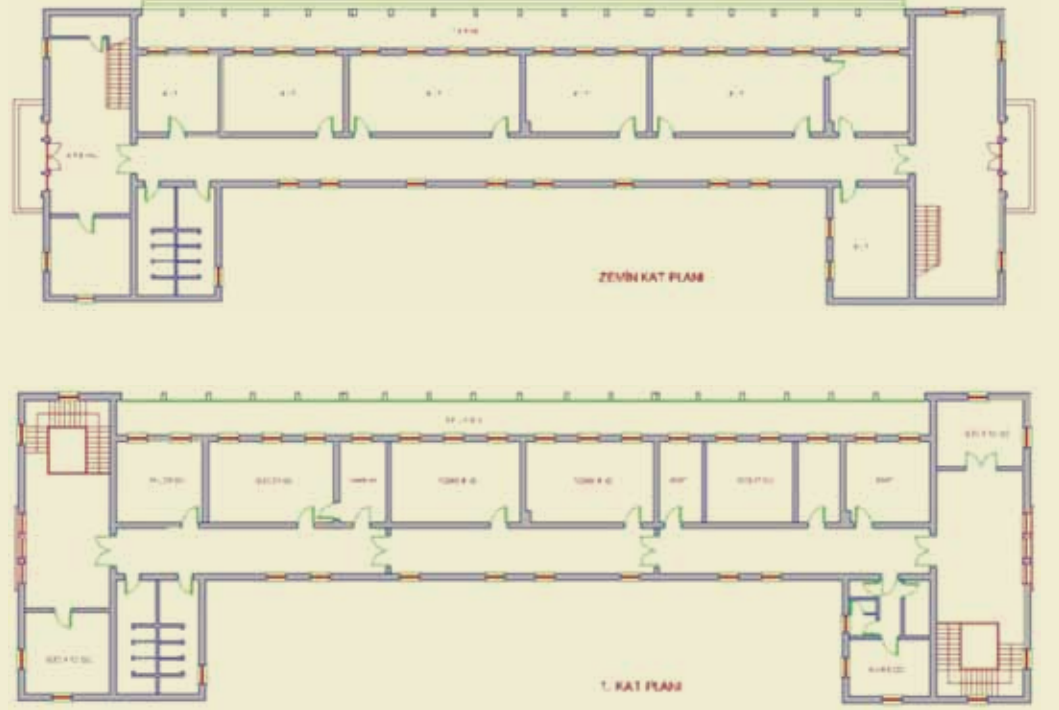
1. Bankanın kurucu tüzüğü'nün modern Türkçe tercümesi için Atasagun, Y.S. (1939) Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888-1939, İstanbul, s: 14-19.
2. Bu bilgi yazarın arşivinde yer alan ve İş Bankası müfettişlerinin 1926-1928 yılları arasında şube açılacak yerleri tespit edebilmek amacıyla yaptıkları geziler sonucunda hazırladıkları Adana kroki'sinden alınmıştır.
3. Yeni Adana gazetesi, 4 Temmuz 1930, sayfa 1.
4. Kıvrımdal veya kıvrıkdal: Dalgalı, kıvrık dalların ve yaprakların bir yüzeye akıcı, hareketli olarak yayılmasıyla meydana getirilen bezeme (Hasol, D., 1990, s: 296).
5. Baklava: Osmanlı sütun başlıklarında eşkenar dörtgen şeklindeki kabartmalara verilen ad, badem. Baklavali sütun başlıkları orta derecede önemli Osmanlı yapılarında kullanılmıştır. Baklavali başlık, Türk üçgenlerinin sütun başlığı şekillerine uygulanmasından meydana gelmiştir (Hasol, D., 1990, s: 72).

KAYNAKLAR

- Adana Valiliği (2006) *Adana Kentsel Kültür Envanteri*, Adana.
- Aslanoğlu, İ. (1995) *Architetti Italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX Secolo*, İtalyan Kültür Merkezi Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, s: 13-19.
- Aslanoğlu, İ. (2010) *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Hasol, D. (1990) *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul, YEM Yayın.
- Quataert, D. (2008) *Anadolu'da Osmanlı Reformu ve Tarım*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, s: 304-305.
- Saban, D., Karaman, F., Erman, O. ve Durukan, İ. (2006) *Adana Mimarlık Rehberi 1900-2005*, Mimarlar Odası Adana Şubesi Yayını.
- Sözen, M. (1984) *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Sözen, M. ve Tapan, M. (1973) *50 Yılın Türk Mimarisi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 122, İstanbul.
- Yeni Adana Gazetesi, 24 Şubat 1929.
- Yeni Adana Gazetesi, 28 Nisan 1929.
- Yeni Adana Gazetesi, 24 Temmuz 1930.

ADANA'DA TEKNİK EĞİTİMİN İNCİSİ: YAPI SANAT

Murat ULAŞ
Mimar

Resim 7.

Resim 2.

Resim 1.

Bu sayımızda DOCOMOMO Türkiye listesine sunulan Adana İsmet İnönü İnşaat Teknik Lisesi, eski adıyla Adana Yapı Enstitüsü binasını tanıtmak istiyorum. Türkiye’de büyük merkezlerde de benzerleri bulunan ve Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinin Köy Enstitüleri deneyiminden sonra geliştirdiği eğitim politikasının bir sonucu olan bu yapıyı tanıtırken resmi ideolojinin eğitim politikasını da incelemek gerekir diye düşünüyorum.

Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitiminin Tarihçesi

Sanayi öncesi toplumlar da meslek eğitimi formal bir eğitimden ziyade usta çırak ilişkisi ile yürüyen bir yapıya sahipti. Türk toplumunda 18 yüzyıla kadar mesleki eğitim geleneksel usullere dayalı bir sistem içerisinde, Selçuklu döneminde Ahilik, Osmanlı döneminde ise Lonca teşkilatları tarafından yürütülmüştür.

Sanayi devriminin etkilerinin Türk toplumunda hissedilmesiyle birlikte mesleki eğitimin okul disiplini içinde yürütülmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Osmanlı devletinde modern anlamda mesleki ve teknik eğitim kuruluşlarının izlerine 19. yüzyılın ikinci yarısında rastlanmaktadır. Mithat Paşa’nın Niş, Rusçuk ve Sofya’da açtığı İslahaneler mesleki teknik eğitimin temeli sayılır. Paşa’nın 1868’de İstanbul’da açılmasına öncülük ettiği İstanbul Sanayi Mektebi çeşitli bölümleri ile ilk modern sanat okuludur. Cumhuriyet dönemine kadar bu okulları örnek alan pek çok meslek okulu imparatorluğun değişik köşelerinde açılmıştır. (Adana’da da İnkılap İlkokulu’nun eski bölümü bu amaçla yapılmış Sanayi Mektebi’dir.)

Resim 3.

Resim 4.

Cumhuriyet döneminde çeşitli kanun ve düzenlemelerle geliştirilen mesleki teknik eğitim 1941 yılında kurumsallaşarak bir müstearlık bünyesinde günümüze kadar büyük gelişmeler göstermiş, özellikle VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda tüm ülkedeki mesleki ve teknik eğitim kurumları arasında bütünlük sağlanarak gelişim daha da ileri götürülmüştür.

Yapının Tarihçesi

Adana Seyhan İlçesi İstiklal Mahallesi’nde yer alan okul, inşaat endüstrisini geliştirmek ve ihtiyaç olan binaları tekniğine uygun olarak yapabilmek amacı ile 1945 yılında “Yapı Usta Okulu” olarak hizmete açılmıştır. Açıldığı dönemde sadece taş ve mermer ve inşaat üzerine eğitim veren okul, ilk mezunlarını 1947 yılında vermiş ve “Yapı Enstitüsü” olan ismi de 1963 yılından itibaren “Yapı Sanat Enstitüsü”ne dönüştürülerek öğretim yılı da üç yıla yükseltilmiştir.

Yapı, Yapı Ressamlığı, Sıhhi Tesisat, Harita Kadastro, İş Makineleri, Bilgisayar ve Elektronik Bölümleri olan okul şu anda “İsmet İnönü Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi” olarak hizmet vermektedir. (Resim 1-2)

Kurulduğu yıllarda özellikle öğretmenlerin özveri ile bir eğitim kurumu olarak hem teknik anlamda hem de sanatsal olarak çağdaş öğ-

Resim 5.

Resim 6.

Resim 8.

Resim 9.

renciler yetiştiren bu okulda Adana'da İnşaat sektöründe başarılı olmuş çok sayıda işadama ve bürokrat yetişmiştir. (Resim 3-6)

Okulun ilk yapımındaki binalar şu anda A blok olarak tabir edilen eğitim bloğu ve altı adet atölye ile konferans salonudur.

Okulun eğitim binası uzun bir prizmatik kitleden oluşan iki katlı bir yapıdır. Bina yığma sistemle kaba yontu kesme taş duvarlar betonarme kirişli döşemelerle inşa edilen binanın kısa kenarlarından ön ve arka girişleri mevcut olup her iki girişten de mozaik kaplı merdivenlerle yukarı bağlanmaktadır. Ön ve arka giriş kapıla-

rı kesme taş sövelerle çevrilerek girişlerin daha çok vurgulanması sağlanmıştır. Binanın güney cephesinde ön ve arka girişlerin arasında kalan bölümde iki kat boyunca çıkan kolonlara bağlanan ve geriye çekilerek zemin katta teras, 1. katta balkon olan sınıfların önündeki bölümle güneş kontrolü sağlayarak Akdeniz ikliminin yakıcı güneşinden sınıfları korumak amaçlanmıştır. (Resim 7) Bina pencereleri zemin katta basık kemerli, 1. katta ise düz ve tepe pencereli dönem özelliklerini yansıtan büyük boyutludur. (Resim 8)

Binadaki kapılar orijinal olup tümü masif kasalı yine masif kanatlı kapılardır. Zemin döşeme-

leri dönem özelliği taşıyan 20x20 karo mozaik kaplamadır. (Resim 9) Okulun müdür ve müdür yardımcısı odalarında okulun ilk yapımında imal edilen alçı tavan süslemeleri, kartonpiyerler ve avizeler şu anda bile çok estetik işçilikler arz etmektedir. (Resim 10-11)

Atölyeler teknik eğitimin can damarı olması nedeniyle hem teorik eğitimin verildiği hem de uygulamanın yapıldığı şekilde planlanmıştır. Atölyelerin zemin katında geniş bir uygulama bölümünün yanı sıra öğretmen odası depo ve hemen yanında bir merdivenle yukarı çıkılan ve tüm mekânın dörtte biri oranında bir alanda da derslik bulunmaktadır. Altı adet atölyenin 2

Resim 10.

Resim 11.

Resim 12.

Resim 14.

Resim 13.

Resim 15.

Resim 16.

ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

Resim 17.

adedi betonarme çerçeve kirşli ve betonarme döşemelidir. (Resim 12) Diğer atölyeler yığma duvar üzerine ahşap asma çatılı olup malzeme ve işçilikleri 70 yıllık olmasına rağmen oldukça kalitelidir. (Resim 13) Atölyeler üç yandan girişleri bulunan rüzgârlıklı girişlere sahiptir. (Resim 14)

Ana bina ile konferans salonu ve yine ana bina ile atölyeler birbirilerine basık kemerli arkatlı geçişlerle bağlanmıştır. (Resim 15-16)

İsmet İnönü Endüstri ve Meslek Lisesi'nin tarihinde gurur duyduğu bir konu da 1975 yılında İzmir'de düzenlenen Dünya Liselerarası Futbol Şampiyonası'nda dünya şampiyonu olmasıdır. Kupa ve madalyalar okulun en güzel köşesini süslemektedir. (Resim 17)

Okulun dış giriş kapısındaki değişiklik ile eski halindeki beton saçak ve giriş yapıları, yapıldığı dönemdeki binaya verilen özeni göstermesi bakımından önemlidir. (Resim 18-19)

Adana teknik eğitimine kurulduğu günden beri büyük hizmetler sunan İsmet İnönü Endüstri Meslek Lisesi son yıllarda teknolojiye de ayak uydurarak bu hizmetine devam etmektedir. ■

KAYNAKÇA

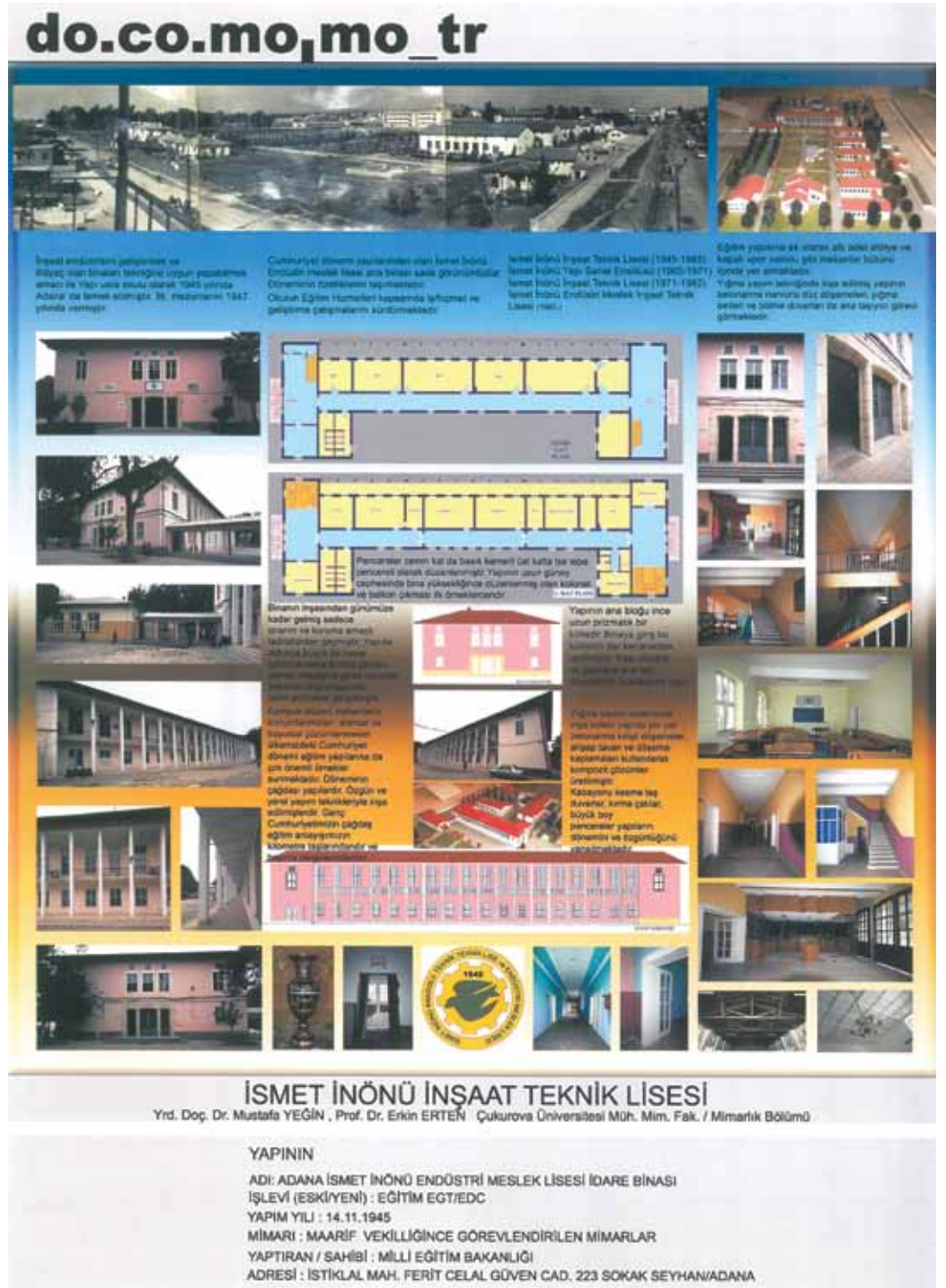
Prof. Dr. Erkin Erten ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Yeğin tarafından DOCOMOMO'ya sunulan föy.
Eski fotoğraflar Hasan Pektaş (matematik öğretmeni) tarafından basının arşivinden temin edilmiştir.

Resim 18. Okulun giriş kapısı, 1970. (Fotoğraf: Resul Gül)

Resim 19. Okulun giriş kapısı, bugünkü hali. (Fotoğraf: Resul Gül)

Su Kaynaklarına Genel Bakış SUYUMUZUN SUYUNU ÇIKARMAYIN

Kenan DOĞAN

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası
Adana Şubesi Başkanı

"Yaşamın en temel gereksinimlerinden olan su, en küçük hücreden en büyük canlıya kadar ihtiyaç duyulan bir maddedir. Su; alınıp satılan bir malzeme olarak değil, yaşamın ve doğanın ortak malı olarak görülmeli, sürdürülebilirlik kavramının doğa ve canlılar için gerçekleşebilmesi durumunun su ile mümkün olacağı bilinmelidir. Doğal kaynaklar mevcut düzende hunharca tüketilse de kaynakların anlık değil, gelecek nesillerinde bir değeri olduğu unutulmamalı ve bu bilinçle hareket edilmelidir. Susuz; hayat ne mümkün olacaktır, ne de canlılık kalacaktır."

Doğal kaynaklarımızdan olan su, sürekli bir döngü içerisinde ve yaşamın vazgeçilmezlerindendir. Bütün canlıların yaşamı için temel madde olma özelliği taşıırken, su; insan ve doğa ilişkisinin de en önemli belirleyenlerinden birisidir. En küçük canlı organizmadan en büyük canlı varlığa kadar, bütün biyolojik yaşamı ve bütün insan faaliyetlerini ayakta tutan sudur. Doğa bir beden olarak düşünülürse, bu bedene can veren varlığın dolaşımındaki maddenin su; yani nehirler, havzalar, göller, denizler olduğunu düşünmek mümkündür. İnsanların hem yaşamlarını devam ettirmesini sağlayan, hem de yaşam kalitesini belirleyen su kaynakları; hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme, sanayileşme, iklim baskısı, gıda gereksiniminin artması, yoğunlaşan ve bilinçsiz tarım faaliyetleri ile bir taraftan kirlenmekte, diğer bir taraftan su kıtlığı ve su talebini arttırmaktadır. Bu durum etkili yönetimlerle çözümlenecekken, özellikle kurumsal yapı, yönetsel uygulamalar, kanunlar, politikalar, izleme ve denetlemeye ilişkin hatalı uygulamalarla, içinden çıkılmaz noktalara ulaşmıştır.

Suyun tarihi insan ve doğa ilişkisi açısından oldukça eskilere dayanmaktadır. İnsanın kendi yaşamı için suyu yararlı kılma çabası ise bu ilişkinin temel belirleyeni olmaktadır. Su, değdiği her yere yaşam veren, birçok yönüyle yeni yaşamlar

yaratılan bir element, doğanın temel bileşenlerinden birisidir. Dolayısıyla insan ve doğa için yaşamsal önemde olan su, tarih boyunca insan ve doğa arasındaki ilişkinin temel belirleyenlerinden birisi olmuştur. Bu anlamda insanoğlunun "suyu yararlı kılma" uğraşısı, toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamın gelişimiyle eş zamanlı olarak ilerleme göstermiştir. İnsan, bu anlamıyla suya müdahalelerini fiziksel, iktisadi ve kültürel "fayda" amacıyla gerçekleştirmiştir. İnsanın fayda arayışı insan/su ilişkisini toplumsallaştırmış, toplumsallaşan bu ilişki kendi tarihini yaratmıştır. Ancak bu ilişkinin kuruluş biçimi süreç içerisinde farklılıklar göstererek kimi zaman insan, kimi zaman doğa aleyhine sonuçlar yaratmıştır. İnsanın kâr hırsı bu ilişkiden en çok doğanın zararlı çıkmasına neden olmuştur. Su, tıpkı insanın olduğu gibi doğanın da metabolizmalarının yaşaması için gerekli olan en önemli öznelerden bir tanesidir. Metabolik olarak işleyen toplumsal ağır kapitalist üretim ilişkileriyle geldiği noktada, suyun yaşamsal bir ihtiyaç olma halini alınırsatılır bir "meta" haline dönüştürmüştür.

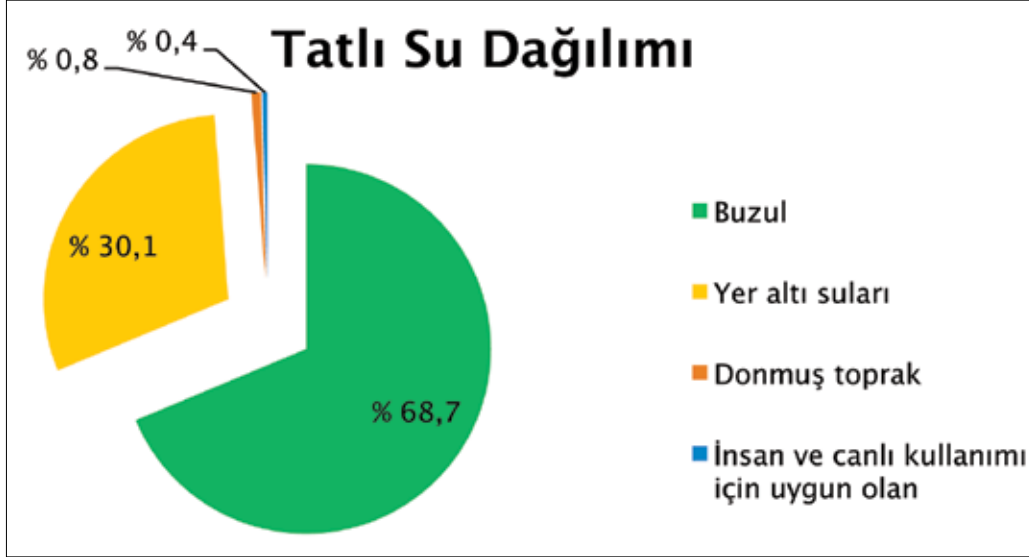
Su Kaynaklarının Durumu:

Dünyada Durum

Dünyamızın yüzeysel olarak dörtte üçü su ile

Grafik 1.

Grafik 2.

kaplı olup, dünyadaki toplam su miktarı 1,4 milyar km^3 'tür. Bunun % 97,5'i okyanus ve denizlerde tuzlu su olarak bulunmaktadır. Ancak % 2,5'i (35,2 milyar km^3) tatlı su formunda bulunmaktadır. Tatlı suyun % 68,7'si buzullarda, % 30,1'i yeraltı sularında, % 0,8'i donmuş topraklar içinde, sadece % 0,4'ü yeryüzünde insanoğlu ve diğer yaşayan organizmaların kullanımına uygundur.

Tatlı suyun sadece % 0,4'ü yeryüzünde ve atmosfer içindedir. Bu suyun da % 67,4'ü göllerde, % 12,2'si toprak nemi olarak, % 9,5'i atmosferde, % 8,5'i sulak alanlarda, % 1,6'sı nehirlerde, % 0,8'i bitki ve hayvan bünyesinde bulunmaktadır.

Bu veriler, insanoğlunun ihtiyaçları doğrultusunda kullanılabileceği tatlı su kaynaklarının son derece sınırlı olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Dünyada zaten az olan tatlı su kaynaklarının bir de endüstriyel atıklar ile kirlenmesi, enerji üretiminde kullanılan suyun geri kazanımıyla insani tüketimine uygun olmayışı, şehirleşme kaynaklı atıklar, kontrolsüz pestisit kullanımı kaynaklı yanlış tarım uygulamaları ve küresel ısınmaya bağlı iklim değişiklikleri ile yaşanan kuraklıklar eklenince sorunun boyutları daha da çarpıcı hale gelmektedir.

Yirminci yüzyılda dünya nüfusunun üç kat artmasına karşılık su kaynaklarının kullanımı altı kat artmıştır. Bu arada sınırlı olan su kaynaklarının bir kısmı endüstrileşme ve hızlı şehirleşme sonucu hızla ve bilinçsiz bir şekilde tüketilirken bir kısmı da kirlenilerek kullanılamaz ve çevreye zarar verir hale gelmiştir.

Türkiye'de Durum

Türkiye su kaynaklarının kıt olduğu Akdeniz ve Ortadoğu bölgesinde yer almaktadır. Yü-

zeyysel akımlar yıllar itibariyle farklılıklar göstermektedir. Meteorolojik olaylara bağlı olarak değişen su miktarları; yaz dönemini kurak, kış dönemini ıslak dönem olarak geçiştirmektedir. Türkiye'nin toplam yüzey suyu potansiyeli 193 milyar m^3 'tür. Yıllık ortalama yağış 643 mm olup hacimsel olarak bu değer 501 milyar m^3 suya denktir. Yağışın 274 milyar m^3 'ü toprak, bitki, su yüzeylerinden buharlaşarak geri dönmekte, 69 milyar m^3 'ü yeraltı su depolarını beslemekte, 158 milyar m^3 'ü akarsular aracılığı ile deniz, göl ve kapalı havzalara boşalmaktadır.

Yeraltı suyunu besleyen 69 milyar m^3 'lük suyun 28 milyar m^3 'ü pınarlar vasıtasıyla yerüstü suyu na tekrar katılmaktadır. Ayrıca, komşu ülkelerden yurdumuza gelen yılda ortalama 7 milyar m^3 su bulunmaktadır. Böylece ülkemizin brüt yerüstü su potansiyeli (158+28+7) 193 milyar m^3 olmaktadır.

Yeraltı suyunu besleyen (69-28) 41 milyar m^3 de dikkate alındığında ülkemizin toplam yenilenebilir su potansiyeli brüt (41+193) 234 milyar m^3 'tür. Ancak, günümüz teknik ve ekonomik şartları çerçevesinde, çeşitli amaçlara yönelik olarak tüketilebilecek yerüstü su potansiyeli yurtiçindeki akarsulardan 95 milyar m^3 , komşu ülkelerden yurdumuza gelen akarsulardan 3 milyar m^3 olmak üzere yılda ortalama (95+3) 98 milyar m^3 , 14 milyar m^3 olarak belirlenen yeraltı suyu potansiyeli ile birlikte ülkemizin tüketilebilir yerüstü ve yeraltı su potansiyeli yılda ortalama toplam (98+14) 112 milyar m^3 olmaktadır.

Kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 10.000 m^3 'ten fazla olan ülkeler **su zengini**, 1.000 m^3 'ten az olan ülkeler ise **su fakiri** olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde kişi başına düşen kullanılabilir su miktarı **1.500 m^3** civarında olup, ülkemiz **su kısıtı** bulunan ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre nüfusumuzun 2030 yılında 100

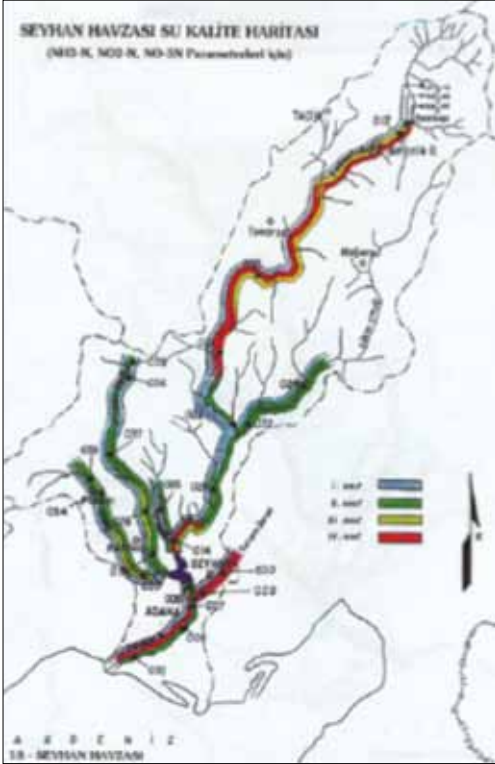
milyona ulaşacağı öngörülmektedir. Bu durumda kişi başına düşen kullanılabilir su miktarımız 1.120 m^3 civarında olacaktır. Ve gün geçtikçe suyun önemi ülkemizde daha da hissedilebilir bir duruma gelecektir.

Verilerden de net olarak anlaşıldığı gibi su kaynaklarında artış mümkün olmayıp, su ihtiyacı gün geçtikçe artmaktadır. Gelecek nesillerin büyük sorunu olacak "su" için yapılan değerlendirme ve araştırmalar göz önünde bulundurularak, ciddi su eylem planları (yahut politikalar) yapılmalıdır. Bu eylem planlarında ilk sırayı alması gereken de "Kullanılmış suyun geri kazanımı" olmalıdır. Sırasıyla kentlerin, büyük endüstriyel tesislerin, küçük yerleşkelerin kullandıkları suları geri kazanıp yeniden kullanmaya yönlendirilmesi için yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Örneğin; endüstriyel bir tesisten oluşan atıksular tam ya da kısmi arıtmalarla arıtılarak salınması yerine, ileri arıtım proseslerinin ilavesiyle yeniden kullanıma uygun hale getirilmelidir. Pek çok gelişmiş ülkenin su politikalarının temelini atıksuların geri kazanımı ve kaynaktan kullanımın azaltılması oluşturmaktadır. Henüz oluşturdukları atıksuların arıtımının, sürdürülebilir doğal yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olduğunu sindirememiş bir toplum olarak, bu suların ilave yatırımlarla yeniden kullanıma uygun hale getirilmesi bilincine ulaşmamız pek de kolay olmayacaktır. Yapılacak planlarda, devletin ilgili kurumlarının öncelikle yeterli bilgiyle donanıp, yatırım veya işletme süreçlerinde teşviklerle tesisleri geri kazanıma yönlendirmesi gerekmektedir. Yatırımların ardından işletme takiplerinin tam yapılarak konuya olan hassasiyetin artırılması mümkün olacaktır.

Seyhan Havzasında Durum

Havzadaki 6,66 milyar m^3 /yıl yüzeysel ve yaklaşık 0,3 milyar m^3 /yıl yeraltı suyu potansiyeli dikkate alındığında toplam su potansiyeli: 6,96 milyar m^3 /yıl olarak hesaplanır. Havzanın kullanılabilir su potansiyelini 3,33 milyar m^3 /yıl ile kullanılabilir yüzeysel su ve yaklaşık 0,22 milyar m^3 /yıl ile yeraltı suyu işletme rezervleri oluşturur. Toplamda havza kullanılabilir su potansiyeli yaklaşık olarak 3,55 milyar m^3 /yıldır.

İlimizin içme suyu ihtiyacının karşılandığı ve çevresinin mesire alanı olarak kullanıldığı, Seyhan baraj gölünde kirlilik problemleri yaşanmaktadır. Havzadaki kirlilik, atık yönetimlerinin iyi planlanmamasından kaynaklanmaktadır. Kirliliğe neden olan etmenler, havzayı besleyen akarsulara verilen atıksular ve katı atıklardır. Havzayı besleyen Göksu nehri ve Eğlence deresi etrafındaki ilçeler ve yerleşim alanlarında atıksu arıtma tesisleri bulunmamaktadır. Arıtılmadan alıcı ortama verilen atıksular Seyhan baraj gölüne ulaşmakta ve baraj gölünde kirlilik

Harita 1. Azot Parametreleri.

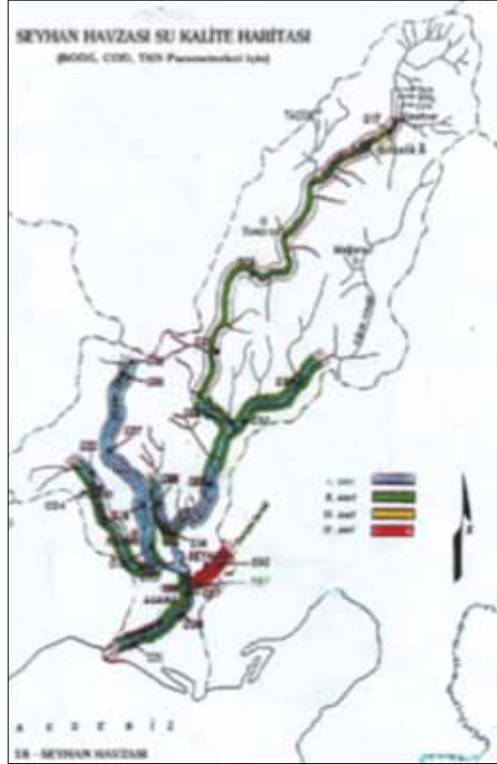
Haritalar. Seyhan Havzası Su Kalitesi.

yükünü arttırmaktadır. Ayrıca; Seyhan Havzası içerisinde yer alan belediyelerden sadece birinde katı atık bertarafında düzenli depolama yöntemi kullanılmaktadır. Genellikle atıklar akarsu kenarlarına, açık alanlara ve belediyelerin uygun buldukları arazilere kontrolsüz bir şekilde dökülmektedir. Katı atıklar, katı atıkların sızıntı suları, yüzey sularını ve yeraltı sularını kirleterek baraj gölünde kirliliğe neden olmaktadır.

Havza içerisindeki yapılaşmalar ve endüstriyel yerleşimlerin kontrolsüz bir biçimde yayılması, su kaynaklarının kirlenmesi açısından büyük bir tehlike arz etmektedir. Bu yapılaşmalar ve endüstriyel yerleşim alanlarının büyük bir kısmında, atıksu arıtma tesislerinin olmaması ve atık sularını doğrudan havzaya bırakmaları da kirliliğe neden olan etmenlerden biridir.

Adanalının içme suyu ihtiyacının karşılandığı havzamızda kirliliğin artması, arıtma maliyetlerini arttırmaktadır. İçme suyu havza ekosisteminin bozulmasına neden olan kirlilik nedeniyle, çevre ve insan sağlığı olumsuz etkilenmektedir.

İzleme ve denetleme yetkisine sahip kurum ve kuruluşlar havza kirlilik yükünü azaltıcı gerekli çalışmaları bir an önce yapmalıdır. Atık yönetimleri iyi şekilde planlanarak, denetimler artırılmalıdır. Atıksuların geri kazanımı sağlanmalı ve bu sayede atıksular hassas yüzey sularından veya yeraltı sularından uzaklaştırılmalıdır. Bu suların korunmasını sağlamanın, alternatif bir atıksu bertaraf yöntemi olduğu bilinmelidir. Havzalardaki kullanılabilir su potansiyelinin % 70-75 gibi önemli bir kısmı sulamada, kalan

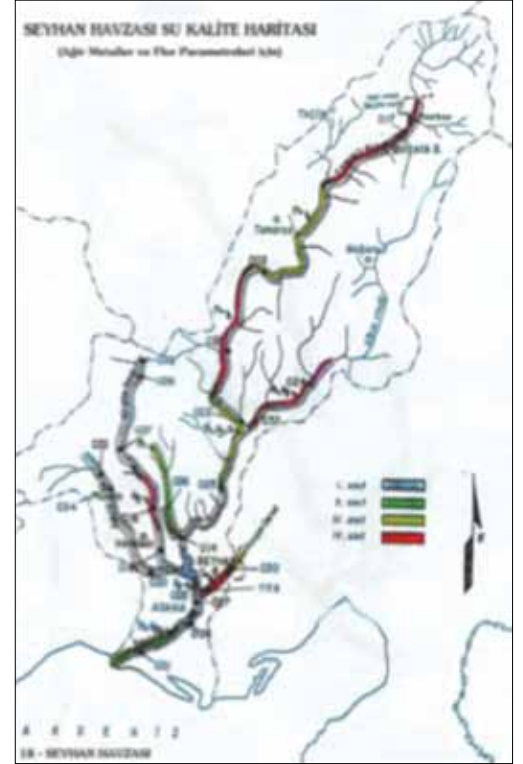
Harita 2. BOI5,KOI ve TKN Parametreleri.

kısmı ise kentsel ve endüstriyel amaçlı kullanılmaktadır. Suyun önemi dikkate alınarak ve gelecekte su sıkıntısı çekmemek için kullanımda tasarrufa gidilmeli, bunun için de suyu kullanan paydaşların ilgili kurumlarca bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Yaşamın en temel gereksinimlerinden olan su, en küçük hücreden en büyük canlıya kadar ihtiyaç duyulan bir maddedir. Su; alınıp satılan bir malzeme olarak değil, yaşamın ve doğanın ortak malı olarak görülmeli, sürdürülebilirlik kavramının doğa ve canlılar için gerçekleşebilmesi durumunun su ile mümkün olacağı bilinmelidir. Doğal kaynaklar mevcut düzende hunharca tüketilse de kaynakların anlık değil, gelecek nesillerinde bir değeri olduğu unutulmamalı ve bu bilinçle hareket edilmelidir. Susuz; hayat ne mümkün olacaktır, ne de canlılık kalacaktır. ■

KAYNAKLAR

- Karadağ, A., TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi.
- Çevre Mühendisleri Odası, Su ve Yaşam Kitabı.
- Çevre Mühendisleri Odası, Çevre Politikaları Kitabı.
- TÜBİTAK MAM, Havza Eylem Planları.

Harita 3. Ağır Metal ve Flor Parametreleri.

ADANA TİCARET ODASI YENİ HİZMET BİNASI MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Adana'da zamana direnen, kalıcı değerler taşıyan, çağını yansıtan, simge değeri yüksek, sürdürülebilir, ekonomik, rasyonel ve özgün çözümler aracılığı ile mimarlığın gelişmesinin hedeflendiği Adana Ticaret Odası Yeni Hizmet Binası Ulusal Mimari Proje Yarışması, Adana Ticaret Odası tarafından serbest, ulusal ve tek kademeli olarak düzenlendi. Söz konusu yarışma alanı Adana İli, Seyhan İlçesi, Döşeme Mahallesi, 3825 ada, 7 parseldir. Yarışma alanı; Adana- Mersin karayolu üzerinde Adana Sanayi Odası'nın doğusunda yer almaktadır.

Yarışmanın amacı ve hedefleri şartnamede şöyle belirlenmişti: Adana'da zamana direnen, kalıcı değerler taşıyan, çağını yansıtan, simge değeri yüksek, sürdürülebilir, ekonomik, rasyonel ve özgün çözümler aracılığı ile mimarlığın gelişimi hedeflenmektedir.

Adana'da proje üretiminde, ulusal yarışma yoluyla proje elde edilmesine öncülük etmek; mimari tasarım kalitesinin gelişmesini sağlamak; kente özgün mimarlık eserleri kazandırmak; kentin doğal, ekolojik ve sosyal yaşamına duyarlı, sürdürülebilir, erişilebilir, çevresine referans oluşturabilecek bir mimari anlayışın gelişmesine katkıda bulunmak; yer aldığı bölgenin nitelikli dönüşümüne katkı sağlamak

hedefleriyle açılan yarışmada elde edecek projenin süreç içerisinde ortaya çıkacak mekân gereksinimlerine olanak sağlayacak şekilde ofis mekânlarının tasarımına yönelik esnek ve yenilikçi yaklaşımlar geliştirmiş olması önemsendi.

TMMOB Mimarlar Odası Yarışmalar Yönetmeliği'ne dayanılarak serbest, ulusal ve tek kademeli olarak, Adana Ticaret Odası (ATO) tarafından düzenlenen Hizmet Binası Mimari Proje Yarışmasında 132 proje değerlendirmeye alındı, 3 ödül, 5 mansiyon ve 5 satınalma verildi.

DANIŞMAN JÜRİ ÜYELERİ

Atila Menevşe (ATO YK Başkanı)
Tarkan Kulak (ATO Meclis Başkanı)
Bekir Kamışlı
(Mimar, TMMOB MO Adana Şubesi Başkanı)
Ceyhun Baskın (Y. Mimar)
Suphi Civelek
(İnşaat Y. Müh., TMMOB İMO Adana Şubesi YK Üyesi)

ASLİ JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Cânâ Bilsel (Mimar) Jüri Başkanı
Prof. Dr. Alper Ünlü (Mimar)
Prof. Dr. Celal Abdi Güzer (Mimar)
Doç. Dr. Feride Önal (Mimar)
Doç. Dr. Namık Erkal (Mimar)

YEDEK JÜRİ ÜYELERİ

Yrd. Doç. Dr. İpek Durukan (Mimar)
Dr. Gülercan Akyüzlüer (Mimar)

RAPORTÖRLER

Y. Mimar Aysin Aysu (Seyhan Belediyesi)
Av. Barış Gökhan Topal
(ATO İdari İşler ve İnsan Kaynakları Müdür Vekili)
Y. Mimar Sait Özkal Yüreğir
(TMMOB MO Adana Şubesi YK Üyesi)

Jürinin değerlendirmeleri sonucunda ödüller şöyle gerçekleştirildi:

1. ÖDÜL

Erkan Erdoğan, Mimar
Yardımcı: Mustafa Yıldırım
Danışmanlar: Yüksel Konkan, Fuzuli Topal,
Kemal Güravşar

Jüri Raporu'ndan: Mimari programın gruplanarak mekânsal kurguda ve kütle düzeninde güçlü bir biçimde ifadesini bulması, dolu boş hacimlerle elde edilen kütle plastiği ve zemin katın kamusal mekânla kurduğu ilişkiler başarılı bulunmuştur. Meclis ve konferans salonları ve diğer sosyal mekânlar ile ofis birimlerinin ayrılmasının binanın işletilmesinde kolaylık sağlayacağı düşünülmüş, bodrum katlarda

otopark dışında bir kullanım olmaması olumlu bulunmuştur. Buna karşılık, toplantı salonunun ofis birimleri ile iç içe geçmesi ve dolaşım sistemindeki süreksizlikler eleştirilmiş, sosyal mekânların erişim kolaylığı açısından kendi içerisinde yeniden düzenlenmesinde yarar görülmüştür.

2. ÖDÜL

Bora Örgülü, Mimar;

T. Didem Akyol Altun, Mimar

Jüri Raporu'ndan: Yoldan yalıtılmış bir iç avlu çevresinde programın mekânsal organizasyonu ile yaratılan gerek iç gerek dış mekân kalitesi başarılı bulunmuştur. Ancak avlunun mikroklimatik katkısına karşılık, yapıyı saran metal zarf Adana'nın sıcak ikliminde aşırı ısınma sorunu yaratacağından eleştirilmiştir. Yapının çevre ölçeğiyle uyumlayan hacimli kütlesi ve konferans salonunun yüksekliğinin yetersiz olması eleştirilmiştir.

3. ÖDÜL

Cihan Sevindik, Mimar, **Doğan Türkkkan**, Mimar
Danışmanlar: Tolga Sezgin, Murat Ağçay, Necdet Tunalı

Jüri Raporu'ndan: Projede kütle artikülasyonu ile elde edilen plastik etki ve ölçek duyarlılığı takdir edilmiş, ancak kütle hareketindeki kararların planimetrik kurguda karşılığının olmaması eleştirilmiştir. Turhan Cemal Beriker Bulvarı tarafında yaratılan kamusal mekân, bulvar ile tarihi Milli Mensucat Fabrikası kültür alanı arasında kurduğu kurgusal ilişki olumlu bulunmuştur. Geniş açıklı mekânlar üzerinde ofis birimlerinin yer alması, otopark girişinin yaya yolu üzerinde konumlandırılmış olması sorunlu bulunmuştur.

1. MANSİYON

Mehmet Metin Polat, Mimar, **Bilge Altuğ**, Mimar, **Gökhan Turan**, Mimar, **Başak Şahin**, Mimar

Jüri Raporu'ndan: Kütle ve cephe estetiğindeki yalınlık ve ölçek duyarlılığı, batı yönündeki yaya yolunun bir kamusal alan olarak düzenlenerek yapının zemin katıyla ilişkilendirilmesi başarılı bulunmuştur. Buna karşılık, cephelerde seçilen sistemin iklim koşullarına uygunluğu sorgulanmış, sosyal kullanımlar ile ofislerin yeterince birbirinden ayrılmamış olması, meclis ve konferans salonlarının boyut ve oranları sorunlu bulunmuştur.

2. MANSİYON

M. Zafer Akdemir, Mimar

Yardımcılar: Ece Günel, Sayat Tulumciyan, Hasan Taştan, Mihriban Şahin, Handan Akyürek, Ahsen Düşgün

Jüri Raporu'ndan: Akdeniz iklimi ve bölgeye uygun bir modernist dilin kütle ve cephelerde benimsenmesiyle elde edilen kütle imgesi ve girişte yaratılan yarı açık mekânlar olumlu bulunmuştur. Ancak kimi iç mekânlarda doğal ışık alınamaması, sosyal kullanım mekânlarının yapının üst katlarında oluşturulmasının neden olduğu erişilebilirlik sorunu olumsuz bulunmuştur.

3. MANSİYON

Süleyman Akkaş, Mimar,

Nihal Şenkaya Akkaş, Mimar

Danışmanlar: Ümit Dişliler, Fatma Kaygısız Sarıca, Rıza İnce

Jüri Raporu'ndan: Kütlenin plastik ifadesi ve cephe için seçilen malzemenin iklime uygunluğu başarılı bulunmuştur. Sosyal kullanımların ofis işlevleriyle iç içe olması, ıslak mekânların cephelerde konumlandırılması ve yemekhanenin bodrumda yer alması sorunlu bulunmuştur.

4. MANSİYON

Erce Funda, Mimar, **Orkun Özüer**, Mimar,

Ersen Gömleksiz, Mimar

Danışman: Selim Velioğlu

Jüri Raporu'ndan: İç mekânın iklimsel verilerle özdeşleştirilmesi çabası başarılı bulunmuştur. Bina kütle ifadesi olumlu bulunmakla birlikte, cephelerdeki ritmik bölünmelerin planimetrik kurgu ile ilişkisi bulunamamıştır.

5. MANSİYON

Ata Kurt, Mimar, **Doğancan Demir**, Mimar, **İrfan Ertiş**, Mimar

Yardımcı: Gökçen Erkilic

Jüri Raporu'ndan: Kütle plastiği ve cephe ifadesinin güçlü bir mimari imge oluşturmaya ve tarihi Milli Mensucat Fabrikası'na verilen biçimsel referans başarılı bulunmuştur. Konferans salonunun yapının zemin katının önemli bir bölümünü işgal ediyor olması ve iklime uygun olmayan kompakt mekânsal organizasyon eleştirilmiştir.

1. SATINALMA

Rahmi Uysalkan, Mimar,

Hanifi Sekmen, Mimar

Yardımcılar: Hüseyin Ahmet, Seçil Kona, Anna Cojocar, Vladimir Calmic, Haki Coşkun
Danışmanlar: Tuncay Gün, Süleyman Akım, Engin Ulucak

Jüri Raporu'ndan: Giriş avlusunun önem kazanması, bu çözümün bina mikro-klima çözümlerini etkilemesi ve tasarımcı(lar)ın bu konuya önem vermeleri olumlu bulunmuştur. Bununla birlikte, bina cephe elemanlarındaki

konstrüktif problemler ve meclis salonu dahil binadaki strüktürel çözümler eleştirilmiştir.

2. SATINALMA

İlker İğdeli, Mimar, **Necdet Beker**, Mimar,

Ceyda Gökoğlu, Mimar

Yardımcılar: Meltem Yazal, Ünal Ali Özger, Elif Gözlügöl, Ahmet Kurtuluş, Abdullah Onur Şahin, Funda Ergün, Pınar Delioğlu, Sezin Şahin

Jüri Raporu'ndan: Bina girişinde elde edilen farklı kotlardaki mekânsal kurgu, geçirgenlik ve iç mekân zenginliği son derece olumlu bulunmuştur. Bina kütledeki cephe kimliğindeki yakınlık, saydamlık ve yerel kimlikle bütünleşen yaklaşımlar olumlu bulunmakla birlikte, -5.00 kotunda tasarlanan geniş açıklıklı konferans salonu üstünde yerleştirilen yönetim hacimleri strüktürel kurgu açısından eleştirilmiştir.

3. SATINALMA

Mert Velipaşaoğlu, Mimar, **Tuberk Altuntaş**,

Mimar, **Vefik Yiğit Yalçın**, Mimar

Jüri Raporu'ndan: Bina kütle kararlarındaki yalınlık ve minimal düşünce ile bunun mekânsal kurgu ve ifadeye yansımaları olumlu bulunmuştur. Buna karşın iki kütle arasında programa uygun olmayan bölünme ve işlevsel bağ kopukluğu, iki kütle arasındaki dış mekânın sert zemin oluşu ile bodrum katlardaki iç mekân kurgusu ve boyutlandırmadaki ergonomik zorluklar olumsuz bulunarak eleştirilmiştir.

4. SATINALMA

Derya Ekim Öztepe, Mimar, **Ozan Öztepe**, Mimar

Yardımcılar: Deniz Ekim Çubukçu, Umut Sert

Jüri Raporu'ndan: Bina girişindeki avlu ve dış mekan düzeni ve kalitesi, iki cadde arasındaki yaya bağlantısı olumlu bulunmakla birlikte, fuaye ve ticaret müzesinin konumu eleştirilmiştir. Bina cephe karakterizasyonundaki eklektik nitelendirme de olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

5. SATINALMA

Tamer Başbuğ, Mimar, **Hasan Özbay**, Mimar,

Özlem Arvas, Mimar

Yardımcılar: Düşra Korkmaz, Murat Ölgün, Mahsure Köse
Danışmanlar: C. Baran İdil, Aslı Özbay

Jüri Raporu'ndan: Binanın kurgusundaki sosyal alana yönelik bölünme ve kabul alanının yaratılması, özellikle kuzey yönündeki toplantı salonları alanındaki işlevsel bölünme ve iç mekân zenginliği olumlu bulunmakla birlikte, güney yönündeki kütle kararındaki hacimli kütleler etki olumsuz olarak eleştirilmiştir. ■

1. ÖDÜL / Erkan Erdoğan, Mimar

Mimari Açıklama Raporu

Tasarım alanı konumu itibarı ile erişilebilirliği yüksek konumdadır. Kentin Doğu-Batı aksı üzerinde olması algılanabilirliğini arttırmakta, kent için simgesel olma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bölgenin kamuya hizmet veren yapılar ile tanımlı olmasına rağmen, yapıların içe dönüklüğü ve ulaşılabilirliği kamusal kullanım olarak büyük bir problem olarak görülmüştür.

Bu veriler doğrultusunda erişilebilirliğin ve ulaşılabilirliğin maksimum seviyeye çıkarılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, yapının Doğu-Batı aksı üzerinde simgesel varoluşunun yanı sıra açık-kapalı alan ilişkileri ile mekânsal süreklilikler sağlanmıştır. Yapının doğusunda, Sanayi Odası ile arasında bulunan yol yayalaştırılmıştır. Bu sokak, yapının kuzeyinde bulunan Milli Mensucat Fabrikası'na yaya ulaşımı ve sürekliliğini sağlamıştır. Milli Mensucat Fabrikası'nın müzeye dönüştürülecek olması ile yayalaştırılan etkinlik sokağı, çeşitli sosyal aktiviteleri barındıracaktır. Bu bağlamda, tasarım alanında Kuzey-Güney yaya hareketi önemsenmiş etkinlik sokağı ile bu hareket yapıdan bağımsız bir şekilde de sürdürülebilmiştir.

Adana iklim şartları da düşünüldüğünde mimari dil oluşumunda geleneksel avlu kurgusu, yoğun program gözetilerek yeniden yorumlanmış, avlu kurgusu ile açık-yarı açık mekânlar oluşturulmuştur. Yoğun programdan dolayı 7 kota yayılan ihtiyaç programı ile iç sokak-avlu kurgusu düşeye taşınmıştır. Bu yaşam avlusu oluşumu, yapı kütesinin Kuzey-Güney aksında parçalanması ve etkinlik sokağından Doğu-Batı aksında yırtılması ile oluşturulmuştur. ± 0.00 kotunda yapı girişleri bu noktalarda kurgulanmış, böylelikle sosyal yaşam avlusu düşeye taşınarak $+4.00$ kotunda oluşturulmuştur. Bu anlamda ± 0.00 ve $+4.00$ kotunda yapıya farklı girişler kurgulanmış, açık alan kullanımları artırılmıştır.

Yapı kütesinin kırılması ile yapı birimleri sosyal-kültürel birimler ve idari birimler olarak ayrıştırılmıştır. Sosyal-kültürel birimler etkinlik sokağı ve Turhan Cemal Beriker Sokağı yönünde kurgulanmıştır. Zemin katta sosyal merkez (lokal), etkinlik sokağı ile etkileşim içerisinde. $+4.00$ kotunda devam eden sosyal merkez, sosyal yaşam avlusu ile dışa açılmaktadır. Bu kütle $+8.00$ kotunda Ticaret Müzesi ve Sergi, $+12.00$ ve $+16.00$ kotunda da Konferans Salonu takip etmektedir. Ticaret Müzesi ve Sergi holü $+12.00$ kotunda Konferans Salonu alt fuayesini oluştururken, $+16.00$ kotunda yapı genişleterek üst fuayeyi tanımlamaktadır. Oda birimlerine ve kentli kullanımına açık olan Kütüphane $+20.00$ kotunda kurgulanmış, böylelikle teras ile açık alan kullanımı sağlanmıştır. Düşeye taşınan kamusal alanlar farklı kotlarda idari birimler ile bağlanmakta bu anlamda sosyal-kültürel birim-

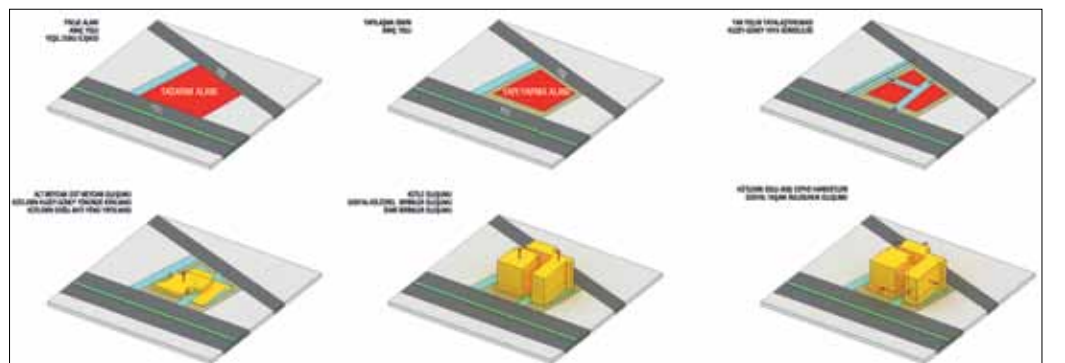
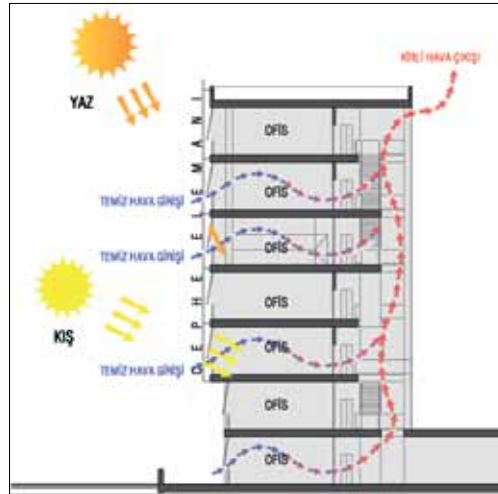
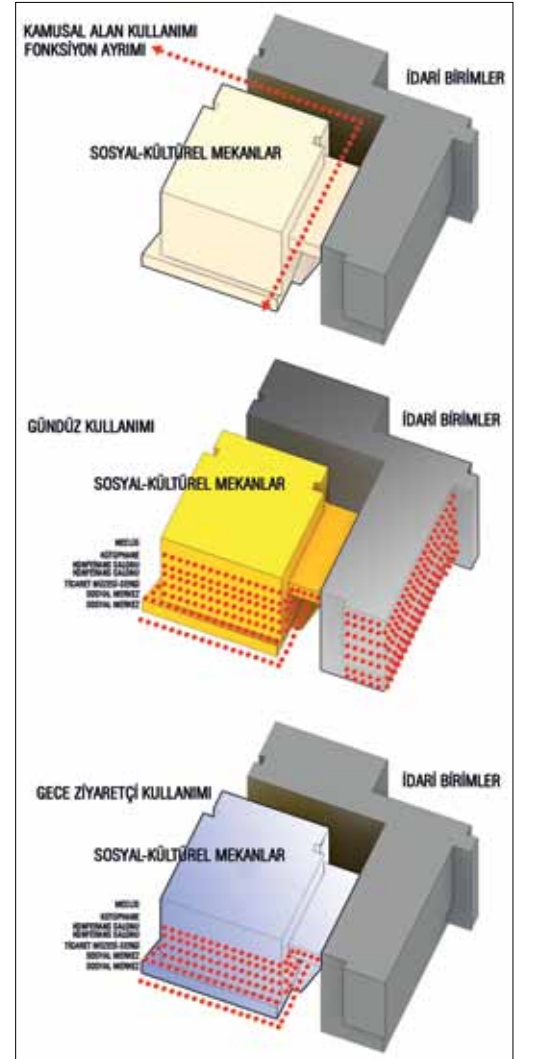
lerin mesai zamanları dışında gece kullanımına da olanak sağlanmaktadır. $+24.00$ kotunda oluşturulan Meclis Salonu da sosyal yaşam avlusu üzerinde köprülerle idari birimler ile bağ kurmakta, böylelikle yönetim birimleri ile ilişkisi güçlenmektedir.

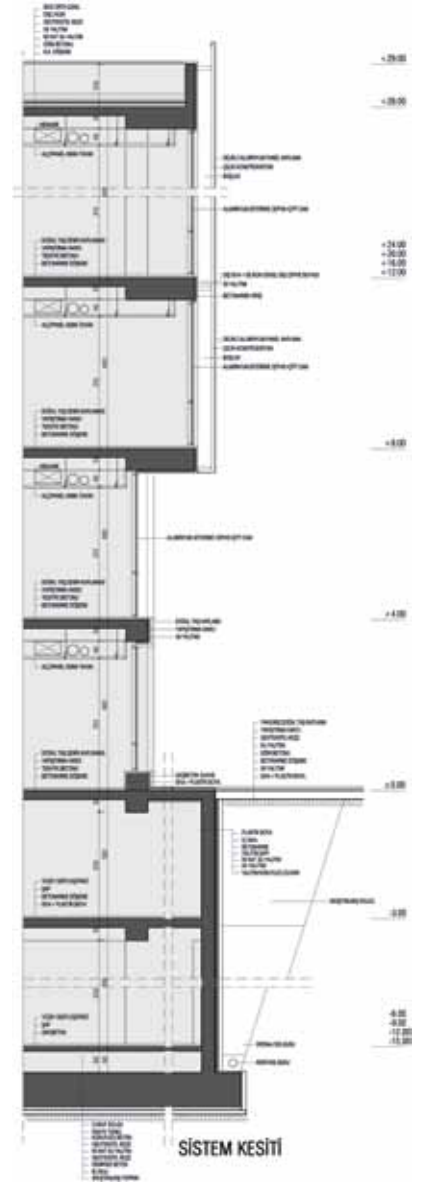
Ofis birimleri Kuzey ve Doğu yönünde yerleştirilmiş, böylelikle iklimsel veriler gözetilmiş ve ofislerde ısı-ışık kullanımı doğal veriler ile sağlanmıştır. Sosyal-Kültürel birimleri oluşturan kütle ise Güney-Batı yönünde konumlanmış, cephe hareketleri Adana iklim verileri gözetilerek oluşturulmuş, böylelikle ısı-ışık kontrollü bir şekilde içeri alınmıştır. Cephe oluşumu ile de kentli için hem gündüz hem de gece, yapı algılanabilirliği artmıştır. Etkinlik sokağı ve sosyal mekân avlusu ile de yapı davetkâr bir tavır almış, kent için kamusal çekim noktası oluşturulmuştur.

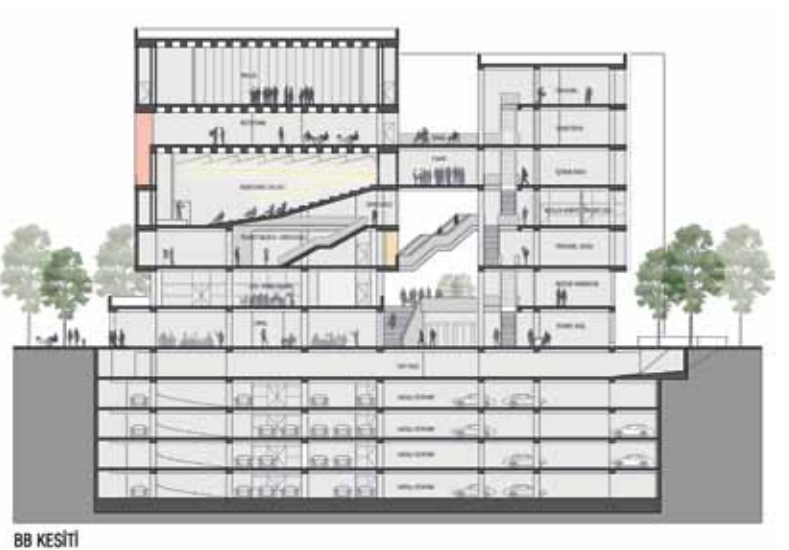
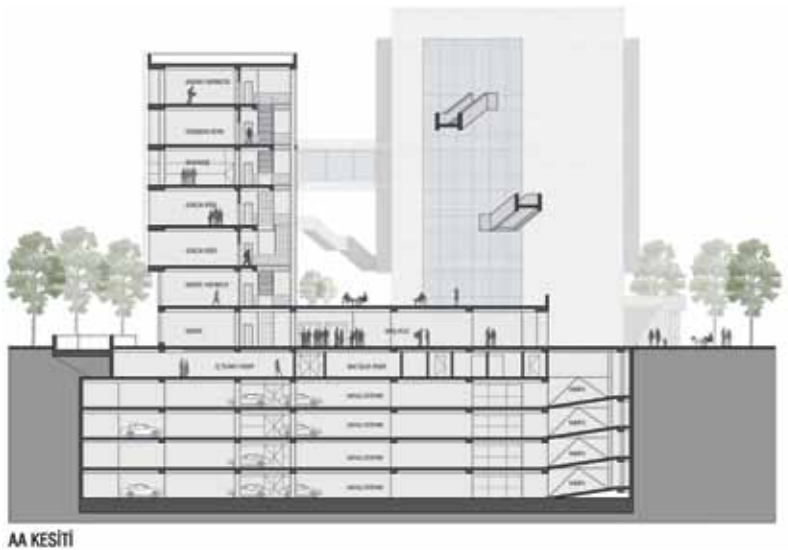
Ofis birimleri cephe oluşumunda cam kullanılmış, böylelikle halkın katılımı ve şeffaflık fiziksel ve simgesel olarak ön plana çıkarılmıştır. Ofis cephe tasarımında Adana ticaretinde önemli bir yeri olan "pamuk kozası" ele alınmıştır. Mimari olarak yorumlanan pamuk kozası, cephe elemanlarını oluşturmuş ve bu elemanlar ofis cephelerine entegre edilmiştir. Böylelikle ofislerde ılık-ısı kontrolü de desteklenmiştir.

Tasarlanan yeni ATO, Adana için simgesel bir yapı olmayı, davetkârlığı ve kamusalılığı ile öne çıkmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla yapı mi-

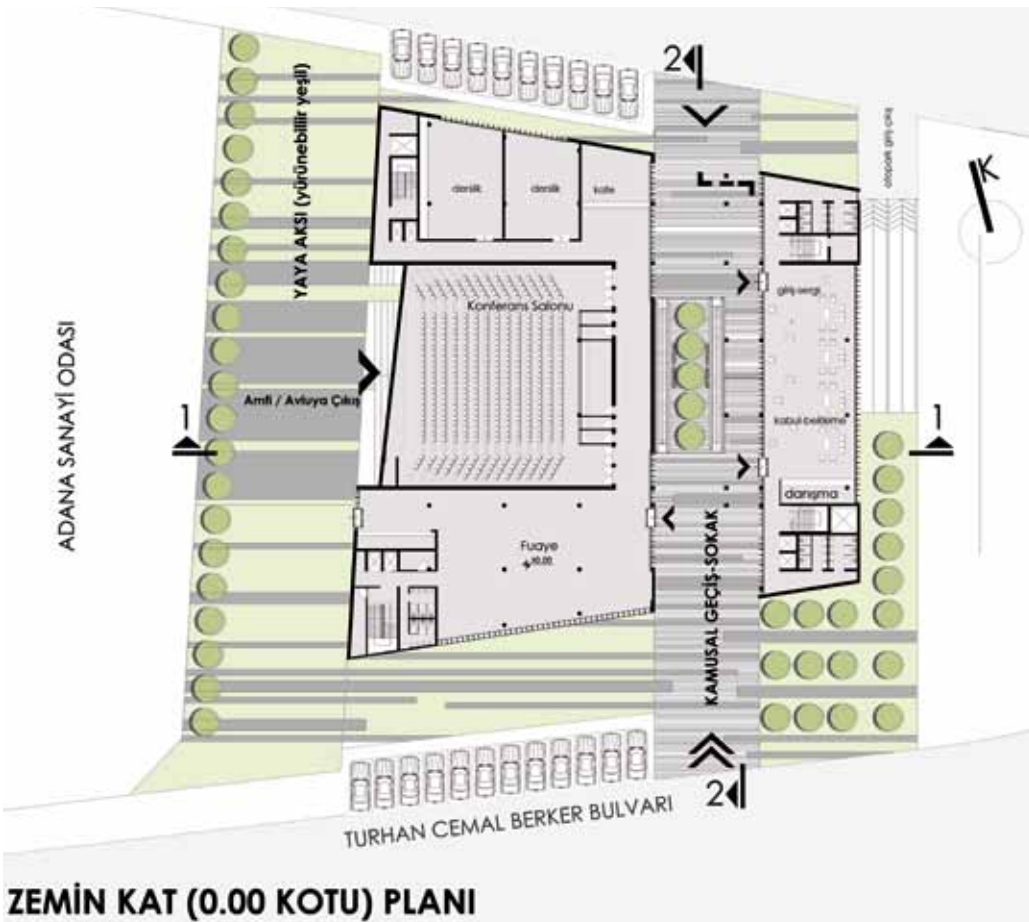
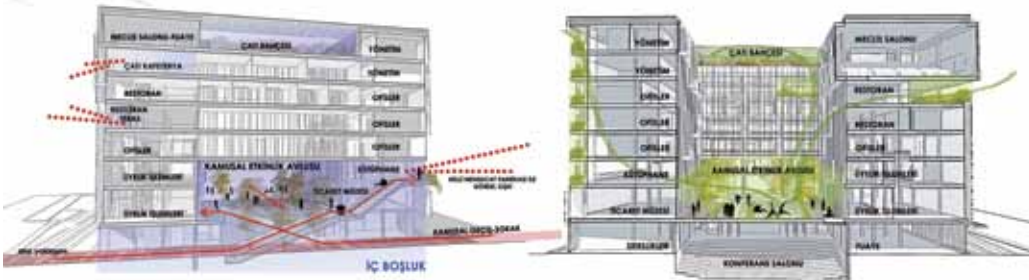
mari dilinde sade formlar ve malzemeler tercih edilmiş, projede doğal taş, brüt beton ve cam ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

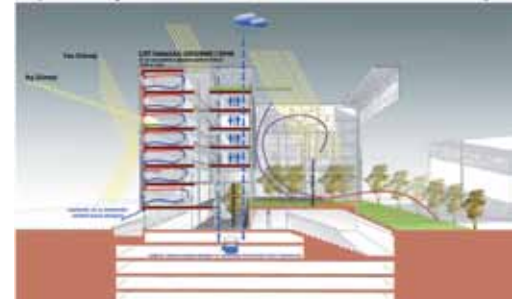

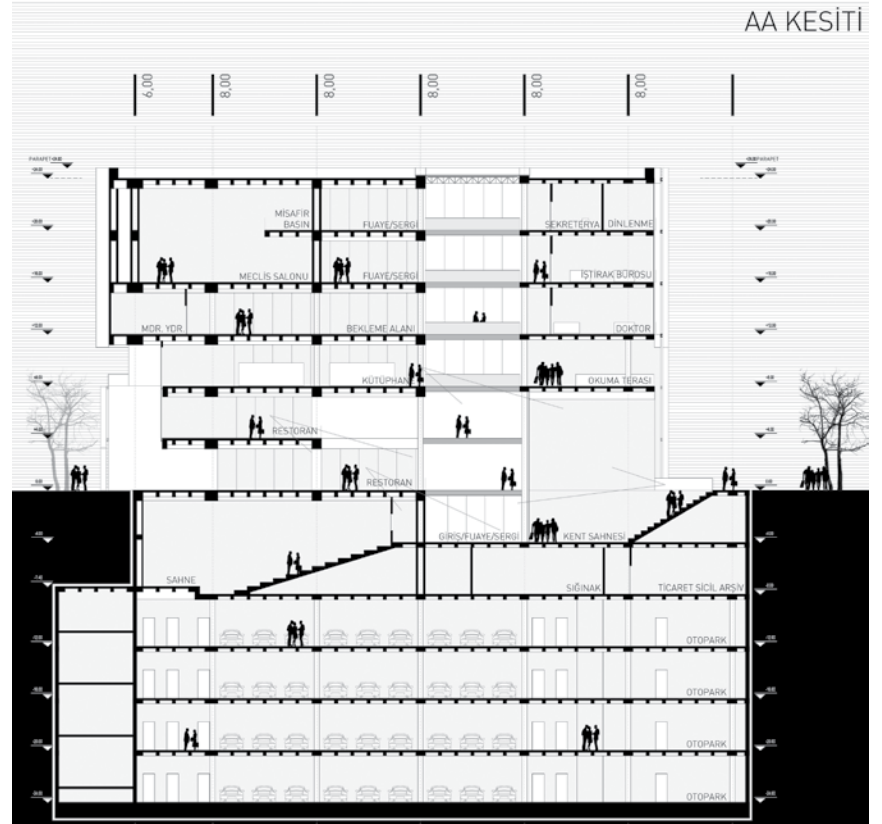
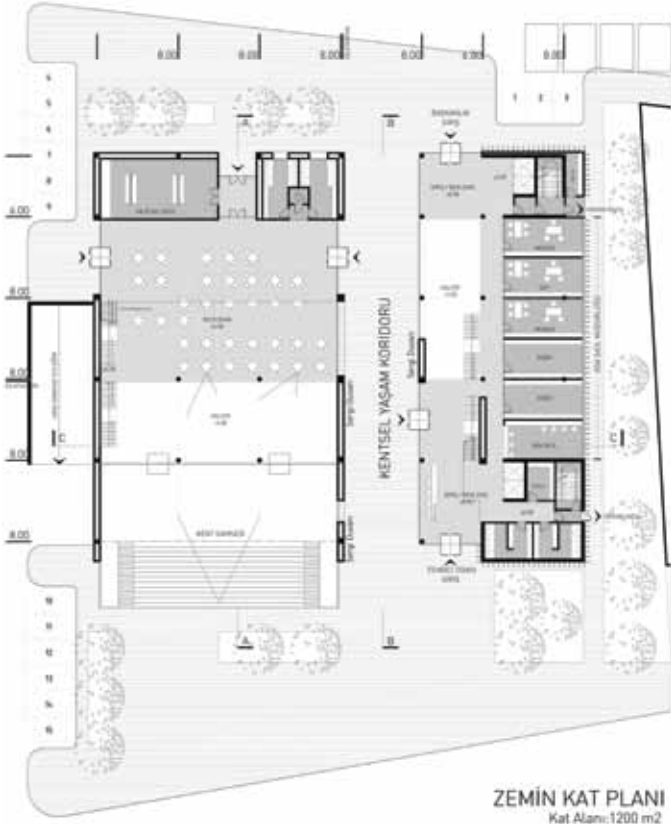
Yeşilin Sürekliliği ve Kat Bahçeleri

Yapıda Enerji Korunumu ve Farklı Mevsimlerde Hava Dolaşımı

3. ÖDÜL / Cihan Sevindik, Mimar, Doğan Türkkkan, Mimar

BAĞLAMINI ARAYAN BİR YAPI: TED ADANA KOLEJİ

Celal Abdi GÜZER

Mimar

Türk Eğitim Derneği (TED) yıllar içinde oluşturduğu eğitim birikimini ve geliştirdiği standartları tüm Türkiye'ye yaymaya çalışıyor. Bu girişim sürecinde Türkiye'nin farklı bölgelerinde anaokulu seviyesinden liseye farklı yaş gruplarına eğitim veren okullar açılıyor. TED bu projeyi gerçekleştirirken okullar için eğitim standartlarının yanında mimari ve çevre standartlarını da geliştiriyor. Şüphesiz bağımsız okul programlarının geliştirilmesinde TED'in yanı sıra yerel yatırımcının öncelikleri, arsa, yer ve iklim özellikleri de belirleyici oluyor.

Adana TED projesinde de öncelikle arsa ve iklim birinci derecede belirleyici oldu. Adana'da okul için seçilen alan Bahçeşehir Mahallesi'nde, Adana - Mersin Otoyolu Batı Karaisali bağlantısındaki gelişme alanında yer alan, güney cephesi su kanalına bakan ince uzun, güney ve kuzey yönünde ise yaklaşık 4 m. kot farkı barındıran bir parseldi. Parselin bu ince uzun yapısı bir yandan yapı programının öte yandan yapılar arası ilişkilerin oluşmasında belirleyici oldu. Program kanala paralel olarak uzanan ve süreklilik gösteren bir dolaşım aksı ile bu aksa takılan ve farklı yaş guruplarına ait okul yapılarını barındıracak bir kurgu içinde ele alındı. Bu kurgu içinde okul blokları diğer yönde avlular oluşturarak kendilerine ait dış mekânları tanımlayacak biçimde ele alındı. Bu blok düzeni içinde doğudan başlayarak batıya doğru sırası ile anaokulu ve ilkokul, ortaokul ve lise yapıları yer aldı. Lise yapısı ile diğer yaş gurupları arasında ise bütün okullardan erişilebilen ve ortaklaşa kullanılan toplantı salonu, yemekhane, sergi salonu gibi ortak kullanımlar yer aldı. Bu ortak kullanımların olduğu blok, iklim koşullarından korunaklı bir dış mekân oluşturacak biçimde ikiye bölündü ve ara kotta yarı açık bir dış mekân oluşturulmasına özen gösterildi.

Arsanın geometrik yapısının yanı sıra bölgenin iklimi de gerek mimari kurgunun gerekse yapı dilinin oluşmasında etkili oldu. Yapı arsadaki

kot farkından yararlanılarak iki ayrı kottan zemine açılacak şekilde ele alındı. Güney yönünde, alt kotta boydan boya korunaklı bir arkad, yarı açık gölgeli bir geçiş mekânı önerilirken, kuzey yönünde üst kotta avlular düzenlenerek güneşten korunmuş açık oyun alanları düzenlendi. Bu açık alanlar bloklar arasında üzeri kapalı bir geçiş alanı ile birbirlerine bağlanarak dış mekânda da güneşten korunmuş açık alanlar arasında bir süreklilik ve hava akımı sağlanmaya çalışıldı. Benzer biçimde yapının özellikle güney cephesi boyunca güneş ve ısı denetimi sağlayan çift cidarlı bir cephe kurgusu öngörüldü. Bu kurgu içinde delikli saç levhalardan oluşan güneşlikler ana cephenin ön yüzeyinde iki cephe arasında hava boşluğu bırakan ikinci bir cephe olarak ele alındı. Benzer biçimde orta blokta yer alan kafeterya bölümü de geriye çekilerek güneş denetimi sağlanmaya çalışıldı. Yapının arsadan kaynaklanan uzun lineer kurgusu cephe elemanlarının oluşturduğu renk ve doku ile kırılmaya çalışıldı ve olası bir monotonluk etkisinin önüne geçildi. Bu çift cidar etkisi farklılaşan yapısal elemanlarla doğu ve batı cephelerinde de sürdürülmeye, özellikle direk güneş ışığı alan mekânlarda ısı ve ışık denetimi sağlanmaya çalışıldı.

Yapının merkezi alanında yer alan sosyal blok altta toplantı ve sergi salonu üst kottarda ise kütüphane ve yemekhaneden, bunların arasında ise yarı açık alan olarak ele alınan giriş meydanından oluşuyor. Alt zemin katta yer alan fuayede çok amaçlı sergi ve toplantıların yer alabileceği ve bu etkinliklerin toplantı salonu ile bütünleşik olarak kullanılabileceği varsayıldı. Benzer biçimde blok boyunca tüm okul bloklarına ve idari bölüme ayrı bağımsız giriş ve çıkışlar sağlanırken bunların iç mekândan bağlantılı olmasına özen gösterildi. Blok girişlerinin doğrudan arka avlulara açılması ve ana merdiven ile engelli asansörlerinin bu avlularda yer alması düşünüldü. Her yaş gurubu için ayrı ayrı düzenlenen avluların mevcut kot farkı gözetilerek açık amfileşmiş bir mekânla sonlanması ve

Yapımcı: Ata İnşaat A.Ş.

Yatırımcı: Erata Eğitim Hizmetleri A.Ş.

Mimari Tasarım ve Danışmanlık: Celal Abdi Güzer, Lale Özgenel

Mimari Uygulama: Timur Erdoğan Atal

Tasarım Grubu: Irmak Köseoğlu,

Cem Açıkada, Hazal Türkyılmaz, Fatih Topak

İnşaat Mühendisliği Projeleri: Sabri Kuşçu, Mahir Batu

Makine Mühendisliği Projeleri: Yusuf Güngör

Elektrik Mühendisliği Projeleri: Nural Yanık

İnşaat yılı: 2014

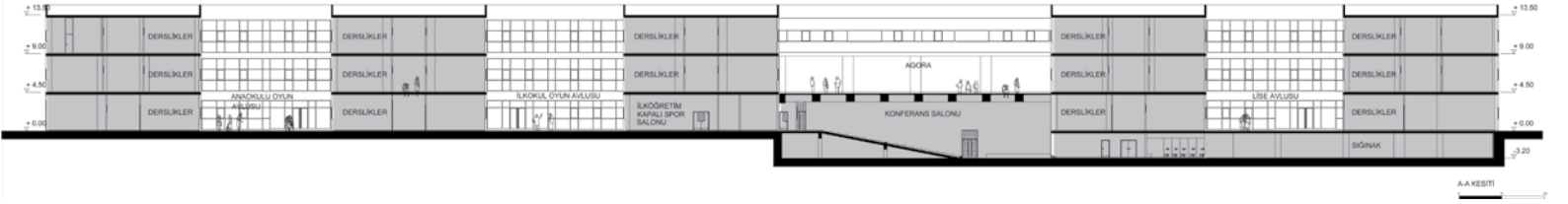
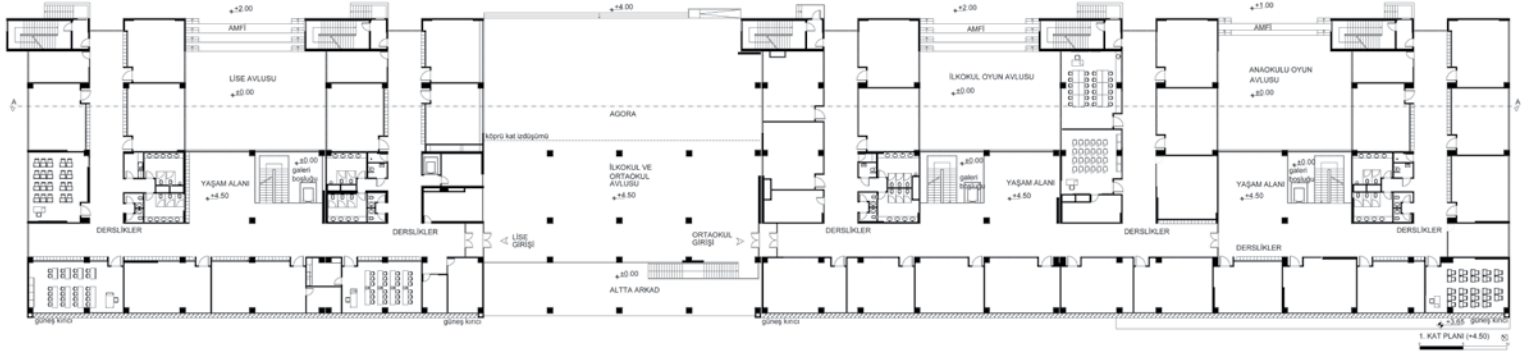
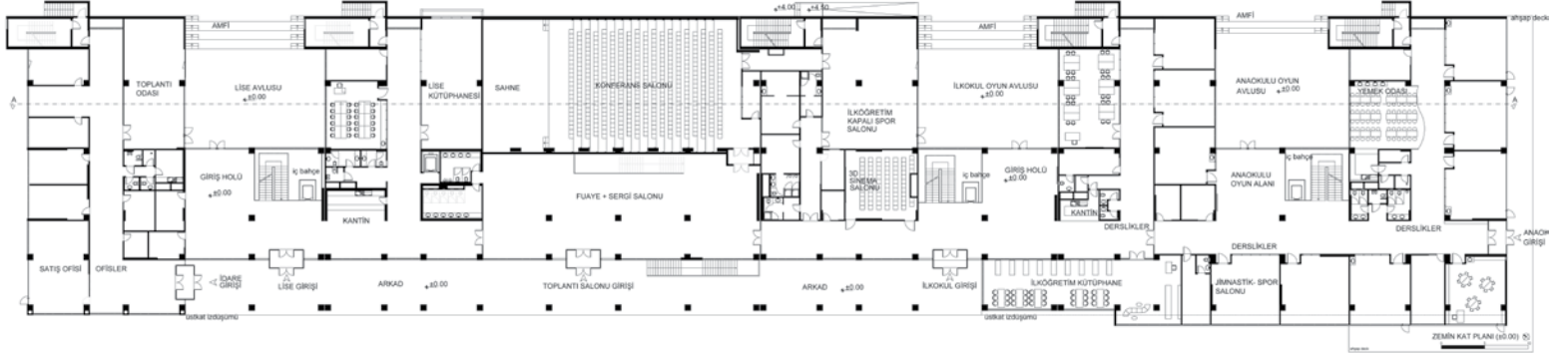
Fotoğraflar: Mehmet Birgücü

bu mekânın oyun ve gösteri için kullanılması önerildi. Benzer biçimde aynı kot farkından yararlanılarak alanda daha büyük ve ortak kullanılabilecek bir amfi düzeni oluşturuldu.

Yapı programında yer alan spor salonu ve yüzme havuzu aynı çizgisel süreklilik içinde bağımsız bir blok olarak ele alındı ve bu yapı biriminin ana kütleden bağımsız, dışarıdan gelenlere de hizmet verecek biçimde kullanımına olanak tanındı. Arsanın kot farkından faydalanarak üst üste konumlanan yüzme havuzu ve spor salonunun bağımsız olarak dış mekâna açılabilmesine özen gösterildi.

Yapı sadece tek renkli bir blok olarak ele alınırken ona eklenen güneş kırıcı elemanlar aracılığı ile bir dil zenginliği oluşturulmaya, kullanıcıların ilgisini çekecek bir algı yaratılmaya çalışıldı. Benzer biçimde zemindeki arkad, yapı içindeki boşluklar ve avlular aracılığı ile ışık ve gölge karışıklıkları ve mimari bir etki oluşturulmaya çalışıldı. Aynı, sadece temel geometrik algılara dayalı mimari dil iç mekânda da sürdürülmeye çalışıldı. İç mekân zenginliği giydirilmiş elemanlardan çok dış mekânla kurulan süreklilik ilişkisi ve ışık etkisi ile sağlanmaya çalışıldı. Bu anlamda inşai elemanlar zaman zaman doğrudan bir bitirme elemanı olarak kullanılmaya çalışıldı.

Kurgunun bütününe bakıldığında öğrencilerin bir yandan yaş gurupları bazında bağımsız yaşayabilecekleri öte yandan bir araya gelerek sosyalleşebilecekleri kentsel bir ortam oluşturulmaya çalışıldı. Bu ortam içinde öğrencilerin derslikler kadar sosyal karşılaşma ve etkinlik mekânlarında birbirlerinden de öğrenerek var olabilecekleri bir mekân ilişkisi denendi. İç ve dış mekân sürekliliği, gerek iklimsel denetim gerekse etkinlik zenginliği sağlayan temel bir unsur olarak ele alındı. Öğrencilerin doğrudan eğitim ve öğrenme aracı olarak işlevselleştirebileceği formal eğitimin yanı sıra kendi inisiyatifleri ile geliştirdikleri oyun ve etkinliklere olanak tanıyan, severek yaşadıkları, severek gidip geldikleri bir mekân gerçekleştirilmeye çalışıldı. Bütün bu özellikleri ile yapı bir yandan içinde yer aldığı arsa, topografya ve iklimle bağlamsal bir süreklilik kurarken öte yandan kendi bağlamını oluşturmaya çalıştı. ■

KENT REFORMU VE YENİ GECEKONDU HAREKETİ (ve "kendi evini kendin yap" kılavuzu)

Yazarlar: Metin Yeğin, Merve T. Tanok,
Editör: Soner Torlak, Nota Bene Yayınları /
Araştırma-İnceleme Dizisi, Ankara,
Mayıs 2014, 192 sayfa.

Neoliberal kent inşası ya da buradaki adıyla "kentsel dönüşüm", kapitalizmin temel dinamiği haline geldi. Brezilya, Arjantin, Guatemala, Güney Afrika, Hindistan ya da Vietnam'da milyonlarca kişi, dünya tarihinin en büyük sürgününü yaşıyor, daha da dışarıya süpürülüyorlar. Temerküz ve iktidarın simgesel göstergesi kent, kapitalizmin doğrudan kendisi haline aldı. Bu kitap, sadece dünyanın sokaklarında olanları anlatmakla kalmıyor, buna karşı alternatifleri tartışıyor, ileri sürüyor, iddia ediyor. "Kent reformu" ve "Yeni gecekondu hareketi" ile bir başka demokrasi örgütlenebilir mi? Kenti yıkmak, kapitalizmi yıkmak değil mi?

Tanıtım bülteninde yazarlar kitabın bir diğer parçası "Kendi evini kendin yap kılavuzu" ile de sadece eleştirel, teorik olarak değil aynı zamanda pratik olarak da alternatif biçimi vermek istediklerini bildiriyor. "Yeni Gecekondu Hareketi"yle sadece kenti, özellikle neoliberal kenti yıkmak isterken, ekolojik, piyasa şartları dışında ev yapma biçimlerinden bazılarını ayrıntılı bir şekilde, "teori ve pratik iç içe" anlatmak istediklerini aktarıyorlar.

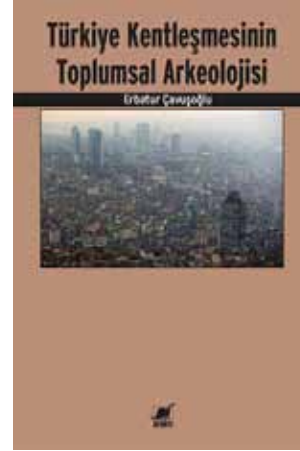
MİMARİDE TELİF HAKLARI

Hayri Bozgeyik, Seçkin Yayıncılık,
Haziran 2014, 248 sayfa

Çalışmada, mimaride karşılaşılan telif hakkı konuları ele alınmıştır. Bu alanda korunan eserler temelde mimari plan ve projeler ile mimari eserlerdir. Çalışmada ayrıca mimari maketler ile mühendislik projeleri de ele alınmış, telif hakkı korumasının kapsam ve şartları her eser türü ayrı ayrı belirlenmiştir. Mimari telif hukukunda değişiklikler konusu öteden beri uyumsuzlukların temel kaynaklarından birisi olmuştur. Çalışmada, değişikliklerin eser sahibinin haklarını nasıl etkilediği ayrı ayrı incelenmiştir. Bu açıdan mimari eserlerin değiştirilmesi özel bir yere sahiptir. Zira konu mülkiyet hukuku ile telif hukukunun kesiştiği bir alan niteliği taşımaktadır. Çalışmanın amacı, mimaride telif hakları konusunda bir tartışma zemini oluşturmaktır. Zira özellikle mimari eserler bakımından konunun ülkemiz açısından gittikçe daha çok önem kazanmakta olduğu görülmektedir.

Kitapta Bulunan Konu Başlıkları

- Tarihi Gelişim, Eser Kavramı ve Koruma Konuları.
- Eser Sahibi, Eser Sahipliğinden Doğan Haklar ve Sınırlamalar.
- Mimaride Değişiklikler ve Menfaatlerin Dengelenmesi.
- Hukuk Davaları.

TÜRKİYE KENTLEŞMESİNİN TOPLUMSAL ARKEOLOJİSİ

Erbatur Çavuşoğlu, Ayrıntı Yayınları /
İnceleme - Araştırma Dizisi, İstanbul,
2014, 288 sayfa.

Türkiye kentlerinde yaşadığımız kentsel-lik ne yazık ki bizlere mutlu, huzurlu bir gündelik hayat sunmuyor. Kuşkusuz bu durum sadece mekânları düzenleme işindeki yetersizliklerimizle açıklanamaz. Kentli kimliğimizin birer parçası olan etnik aidiyetimizin, inançsal tercihimizin, toplumsal cinsiyetimizin ve sınıfsal konumumuzun, yaşadığımız gündelik pratiklerin önemli bir parçası olduğunu varsayarsak bu ilişkilerin kentte nasıl deneyimlenip yeniden üretildiği üzerine düşünmeye değer.

Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi adlı bu kitap tahakküm ilişkisine dönüşmüş toplumsal ilişkileri mekân perspektifinden okurken, analizini cumhuriyet tarihi boyunca farklı dönemlere taşıyor ve samimi bir yüzleşme çağrısı yapıyor. Yazar diğer toplumbilim çalışmalarından farklı olarak mekânı merkezi bir konuma oturtuyor. Toplumsal ilişkilerdeki tahakküm ve hiyerarşiyi Gramscici bir perspektiften anlamaya çalışırken mekân basit bir fon ya da dekor değil, bizzat bu ilişkilerin üretilmesinin yaratıcı bir aracı ve aktörü olarak resmediliyor. Türkiye kentlerini ve kentleşmesini farklı bir tarihsel politik pencereden düşünmek isteyenlere...

Kent bilimcilerin yakından tanıdığı Erbatır Çavuşoğlu'nun ilk kitabı, Türkiye tarihini mekân bazlı okumaya davet ediyor. Yaşanan toplumsal ilişkileri mekânın üretim süreci üzerinden ele alan kitap sadece mimarlık ve şehircilik ile ilgilenenlere değil sosyoloji ve tarih alanlarına ilgi duyanlar için de farklı bir bakış açısı sunacak gibi görünüyor.

İÇ MİMARLIKTA YAPI BİLEŞENLERİ VE NESNELER

Yazarlar: Graeme Brooker, Sally Stone,
Çeviri: Neslihan Şık, Literatür Yayıncılık,
Ağustos 2014, 184 sayfa.

Literatür İç Mimarlık Temelleri Dizisi'nin dördüncü kitabı olan *Yapı Bileşenleri ve Nesneler*'in odak noktası, soyut bir şeyin vazgeçilmez niteliği olan bileşenler ve görülüp dokunulabilen maddi şeyler olan nesnelerdir.

Yapı Bileşenleri ve Nesneler adlı kitabın amacı iç mekân tasarımı uygulamaları üzerine kapsamlı, net ve aydınlatıcı bir kaynak oluşturmaktır. Kitabın bölümleri yapı bileşenlerini ve nesneleri içlerinde bulundukları mekânların tasarımına ve bağlamına göre tartışmıştır. İşlevle ilgili malzemeler, ölçek ve iç mekân ile nesne arasındaki ilişkiyi inceleme yöntemleri iç mimarlık bölümlerinde eğitim alan öğrencilere bir rehber oluşturacak şekilde açıklanmıştır. Ana metni takip eden sözlük de konuyla ilgili terminolojiye ayrıca değinmiştir.

Kitapta nesnelerin tasarım ilkeleri, iç mekânda konumlandırılmaları, karakter, mekân algısı, ritim, ölçeği ifade etmek, bileşenler ve nesnelere uygun ve belirgin niteliklerin nasıl ortaya çıkarılacağı tartışılıyor. *Yapı Bileşenleri ve Nesneler*, hem öğrencilere hem de pek çok sektörde iç mekân tasarımı ve iç mimarlıkla ilgilenen profesyonellere hitap eden, temel bir kaynak.

Kitapta öne çıkan başlıklar; Analiz, hazır nesneler, sirkülasyon, kompozisyon, koruma, ergonomi, donatılar, buluntu nesneler; bağımsız nesneler, işlev, ekler, enstelasyon, malzemeler, rota, mekân kurgusu, süsleme, ölçek, sekans.

koruma

rahatlık

hepsi için çözüm ortağınız : **tunatentesistemleri**

www.tunatente.com

İSTANBUL BÖLGE : Atatürk Bul. İ.M.Ç. Çarşısı 1.Blok
No:1531 34134 Unkapanı / İSTANBUL
Tel : +90.212.528 55 00 (Pbx)

GÜNEY BÖLGE : Ali Münif Caddesi No:154
01020 Seyhan / ADANA
Tel: +90.322.351 33 63 (Pbx)

FABRİKA : Tel: +90.322.351 35 09
e-posta : info@tunatente.com

konfor

gölgeleme

B.

Berker by :hager

protekno
mühendislik

0322 239 44 54

www.protekno.com.tr

AKILLI EV SİSTEMLERİ